విషయానుక్రమణిక

చిత్రపటముల వివరము

రంగులపటములు:—గౌరీశంకరులు: డా. రామరావుగారు; యశోధర, బుద్ధదేవుని సతి: ఎ. హెచ్-ముల్లరుగారు; మధుకలశము: భ. రామసోమయాజులుగారు; రాజపుత్రయువతుల విహారము. ఆచార్య ప్రఫుల్లచంద్ర రేగారు.

ఇతరపటములు:—౩౮-వ జాతీయమహాసభాసింహద్వారము- కాకినాడ; ౩౮-వ జాతీయమహాసభ ఖద్దరుగుడారము- కాకినాడ; గాంధినగరము- కాకినాడ; ౩౮-వ జాతీయ మహాసభాయువతీసేవాబృందము కాకినాడ; కాకినాడ మహిళాసభ - శ్రీమతి కస్తూరిబాయమ్మగారి యుపన్యాసము; ఖిలాఫతు మహాసభా మంటపము- కాకినాడ; ఆదిమాంధ్రుల భజనసంకీర్తనము- కాకినాడ; ఖద్దరు నిర్మాణవిధానము. బొంతలకోడూరునందలి ఖాదీ ఆశ్రమనివాసుల ప్రదర్శనము - కాకినాడ.

చెన్నపట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౨౪

సంపుటము ౧. రుధిరోద్గారి సంవత్సరము మాఘమాసము సంఖ్య ౨.

గాంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

భూతదయ కాలవాలము
నీతికి నిధి నిత్యసత్యనియతి నెలవు వి
స్ఫీతసుశీలముఖుని భవ
కాతరులకు రక్ష గాదె గాంధిమహాత్మా.

క. చెలఁగి రటఁ జక్రవర్తులు
తెలిసిరి బహురాజనీతివిద్యావిదులై
గులగిరిధీరులు శూరులుఁ
గలిగిరిగద పూర్వ మిందు గాంధిమహాత్మా.

క. పణతులును శస్త్రశాస్త్రము
ఘణితు లెఱిఁగి సాహసమున బగతురశిర
ముల్ పుణికి యగణ్యపు గణ్యత
గణియించి వెలుంగలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. తనమాంస మిచ్చె నొక్కఁడు
తనవెన్నెముకిచ్చె నొకఁడు తనువొకఁ డిచ్చెన్
ధనధాన్యము లిడు టరుదా
ఘనదాతలు భరతభువిని గాంధిమహాత్మా.

క. శాపానుగ్రహశక్తులు
తాపసచంద్రులు పతివ్రతలు సుకవీంద్రుల్
దీపించిరి మున్నిచ్చటఁ
గాపురుషుల గుండెలదర గాంధిమహాత్మా.

క. చీమలకు హాని సేయరు
పాముల బెబ్బులులఁ జంప భావింపరు ప్రో
ద్దామదయాధామయశః
కాములుగద భరతసుతులు గాంధిమహాత్మా.

క. తనుఁజంప వచ్చు శత్రువు
తనచేత భంగ మొందిన తను శరణన్నన్
తనె యభయ మిచ్చి ప్రోచెడు
ఘను లార్యులుగాక కలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తనధనముఁ దనదు ప్రాణముఁ
దనమానముఁగూడ మదినిఁ దనునమ్మినయా
తనికై యర్పణఁ జేసెడు
ఘనులొండొకభూమిఁ గలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తనసామ్రాజ్యముఁ దనసతిఁ
దనసుతు సత్యమున కిడు వదాన్యోక్తము నె
క్కని లోక మెల్ల వెదకినఁ
గనఁగలమే యిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తన రాజసుతుని ప్రాణా
వనమునకై తనదుసుతుని ప్రాణము బలియి
చ్చినయంగనామణుల భువిఁ
గనఁగలమే యిందుఁగాక గాంధిమహాత్మా.

క. తనబిడ్డల నిద్రాణులఁ
దునిమినఖలుఁ దునుము విభుని తో మొఱలిడి
తజ్జననీశోకము మాన్పిన
కనికరపుంగనులు గలరు గాంధిమహాత్మా.

క. భారతవర్షము తత్త్వమె
మారె నిటీవలను దాని మార్చితి వౌరా
కోరి యహింసాధర్మము
గారవమున బోధసేసి గాంధిమహాత్మా.

క. చోరుల జారులను దురా
చారులఁ గ్రూరులను సుగుణసంపన్న మహో
దారులఁ జేసితి వౌరా
గారవమున జ్ఞాన మిచ్చి గాంధిమహాత్మా.

క. రాగాంధుల భోగదురు
ద్యోగుల లోభోపహతుల [illegible] మహా
త్యాగమతులఁ జేసితి వా
ఙ్మాగరిమన్ నీవు మరల గాంధిమహాత్మా.

క. ఇల ధర్మరాజొకండే
యలరారె నజాతశత్రుఁ డనఁగా నిపు డీ
వలరితి వజాతరిపుఁడవు
కలియుగమున నెంతవింత గాంధిమహాత్మా.

క. ఖిలమైన యాత్మబల ము
జ్జ్వలమయ్యెన్ భరతభువిని భవదీయతపో
బలము మహత్త్వము నెన్నం
గలమయ్యా నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. శోధించి యహింసాపర
మోధర్మయటన్న సూక్తి ముఖ్యమటంచున్
బోధించి యాచరించితి
గాథలు పెక్కేల మాకు గాంధిమహాత్మా.

క. గుజరాతియందు భగవ
ద్భజనావాసమునఁ బోరుబందరునం దూ
రుజకులమునఁ బుట్టితి వఘ
గజకేసరి నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా. ౩౬

క. కేసరియుఁ గర్మచంద్రుఁడుఁ
జేసిన యాపుణ్యమేమొ శ్రీకరముగ నీ
వాసుజనులగర్భంబులఁ
గ్రైస్తేసితి వతిదయాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరి కేసరియనఁదగు
కేసరిగర్భమునఁ బుట్టి కెరలితి వారా
కేసరికిశోరమే యనఁ
గా సరి నీసరి యిఁకేరి గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరినందనుఁ డొకఁడే
కేసరి యగునేమొ ఆత్మనిగ్రహశక్తిన్
కాసరవాహనుఁ డొక లె
క్కా సరిధర్మమున నీకు గాంధిమహాత్మా.

క. భాను బృందములో న
గ్రేసరులును భక్తితోడఁ గేల్మోడ్తురు నీ
భాసుర తేజముఁ గని కం
గాసరిదతిపూతచరిత గాంధిమహాత్మా.

క. దాసులై నీయాజ్ఞల
కోసరమై యెపుడుఁ గోట్లకొలఁది సహచరుల్
వేసరక వేచియుందురు
భాస్మేసురవినుత ప్రభావ గాంధిమహాత్మా.

క. మోహనగుణవిలసితుఁ డని
మోహనదాసనుచు నామ మునిచిరి నీకున్
మోహనముగ నీగురు లవ
గాహను లై హర్షకంధి గాంధిమహాత్మా.

క. నీజనని విదుషి యగుటను
తాఁజెప్పెను నీకు స్వమతధర్మములెల్లన్
మోజుగ బాల్యమున నదే
గా జీవిత మిట్లుమార్చె గాంధిమహాత్మా.

క. జాయఁగఁ జేసిరి నీకున్ [భో
ఛాయగ నీ హృదయమెలిఁగిచరియించుచును
పాయిని, నిరుపమశుచిగం
గాయినిఁ గస్తూరిబాయి గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరికడఁ దొలివిద్యా
భ్యాసముఁ గావించి హూణభాషను బడి న
భ్యాసముఁ జేసితివఁట ప్ర
జ్ఞాసాగర నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. దీక్షను జదివి ప్రవేశప
రీక్షను గెలుపొంది హితులు ప్రేరేపఁగ నాం
గ్లక్షితి బారెట్లా యను
కాక్షేయక మందినావు గాంధిమహాత్మా.

క. అలదక్షిణాఫ్రికాలో
పలఁగలవ్యాజ్యమున భరతవర్తకులవహిన్
నిలువ బలువడిగఁ జని యా
కలహమునజయించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. భారతు లందఱు నీసహ
కారం బాసించి యచటఁ గాఁపురముండన్
గోరఁగ వారలకోరిక
గారవమునఁదీర్చినావు గాంధిమహాత్మా.

క. అట నిను గొందఱు బోయరు
కుటిలమతులు పరిభవించి కొండించిరి యు
త్కటకష్టములన్ ముంచి ర
కటనీమహిమెఱుఁగలేక గాంధిమహాత్మా.

క. హైందవ ప్రులనాయకుఁడవై
యందఱకును సాయపడుచు నట విజ్ఞానా
నందులఁ జేసితి వందఱఁ
గ్రందుగ బోధలనొసర్చి గాంధిమహాత్మా.

క. అందఱను నీతిమంతుల
నందఱ సత్యవ్రతులను నతిశాంతదయా
సుందరులఁ గార్యశూరులఁ
గందువగతిఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీసంపాదన మంతయు
నీసహదేశీయజనుల నిత్యక్షేమం
బాసించి వెచ్చఁబెట్టితి
గా సహజౌదార్యధుర్య గాంధిమహాత్మా.

క. కరపత్రంబులు పత్రిక
లరుదగుపొత్తములు వ్రాసి హైందవులకు
రాజ్యరహస్యతంత్ర మెల్లను
గరబదరముఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీనేర్పువలన హైందవు
లానందముతో మితవ్యయముతో సిరితో
జ్ఞానముతో విలసిల్లఁగఁ
గానఁగలేరైరి శత్రులు గాంధిమహాత్మా.

క. స్థిరముగ భారతులటఁ గాఁ
పురముండుట కిష్టపడక బోయరు లీర్ష్యా
పరవశులై నిష్కరుణా
కరులై కడగండ్ల నిడిరి గాంధిమహాత్మా.

క. ఆదటను నలుపుఁ దెలుపు వి
భేదంబునుమదులఁ జొనిపి బెడిదపు బెడఁదల్
సోదర హైందవుల కిడిరి
కాదనియెడువారు లేక గాంధిమహాత్మా.

క. తలతలకు పన్ను గట్టిరి
స్థలముపదలఁ గూడదని ముదలఁ బెట్టిరి వ్రే
ళులముద్ర లొకటి పెట్టిరి
ఖలులై న్యాయమును నెట్టి గాంధిమహాత్మా.

క. బడులందుఁ జదువఁగూడదు
నడుదారుల నడువరాదు నాళ్లనడుమ నె
న్నడు నలుగురితో సరిగాఁ
గడుకొని నివసింపరాదు గాంధిమహాత్మా.

క. గడియింపరాదు పొలములు
గడుధనికుండైన వర్తకముసేయఁగ రా
దపరిబజారులలో నం
గడులిడి బాహాటముగను గాంధిమహాత్మా.

క. గడుమన్నెమైన దేశముఁ
గడుఫలవంతముగఁ జేయఁ గడుగడగండ్లన్
బడనట్టి హైందవుల క
క్కడ నిలువగ నీడలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. ధనమధికమిత్తుమని న [యా
చ్చిన నదుపాయమ్ము లెన్ని చేయుదు మని
ననుగొలిపి తొల్లి బలువ
క్కణములు సేయంగలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. నదిదాటి తెప్పగాల్చు ప
గిదిఁ దమపనితీఱినపుడు గౌరవములు చే
యుదు రే బోయరు లిది యం
గదలకు మూలంబుగాదె గాంధిమహాత్మా.

క. తెల్లనివారే ఘనులును
నల్లనివారెల్ల నీచ నరులను భావం
బల్ల సిరిమీది భ్రమ యా
కల్లరిజనులకు మొదల్లు గాంధిమహాత్మా.

క. పడవలను రైళ్లు బళ్ల
క్కడివారలతో సమంబుగా నెక్కఁగ రా
దెడలేక కలసి మెలఁగుట
గడుఁ దప్పట వారితోడ గాంధిమహాత్మా.

శ్రీ సూక్తము

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

నాంది

శ్రీ మనోహరనూపురారావశీర్ణినాద మాదనుకరించు హృదయవీణారవమున మృదుమధుర సుస్వరములతో మేళవించి యఖిలసృష్టికి శ్రీసూక్త మగునుగాక!

శ్రీ:—(సమీపించి) ఆర్యా! ఇంకను యోగ నిద్రాముద్రితుండవై యుంటివేమి?

పురుషుఁడు:—(మేల్కాంచి తనలో) నన్ను మేల్కొలిపిన యీ మనోహరనూపురారవ మెవ్వరిది? (పరికించి) కల్యాణీ! నీ వెవ్వరు?

శ్రీ:—కల్యాణము నపేక్షించి వచ్చినకన్యకను.

పురు:—వత్సా! నీవు ధన్యురాలవు.

శ్రీ:—పురుషోత్తమా! నీయాశీర్వాదసూక్తిచేతనే ననుగ్రహింపఁబడితిని.

పురు:—శోభనాంగీ!

ఆ. మఱపులోన మందమధురగానములోనఁ దెలియఁబడనియట్టి తెలివిలోన మనసునిలిపి మేను మఱచియుండిననన్నుఁ గలఁచి యేల మేలుకొలిపినావు?

శ్రీ:—సుకవిచంద్రా! కల్పనాతీతములగు నీ భావములవలెనే నీపలుకులును దలఁపుల కందకున్నవే! నన్ను నీవు మేలుకొలిపితివా; నిన్ను నేను మేలుకొలిపితినా?

పురు:—ఏమిది! నిన్ను నే నెఱుంగనైన నెఱుంగనే!

శ్రీ:—మేరువును దృణముగను దృణమును మేరువుగను జేయుటకై యింటికిని మంటికిని సూత్రములను బన్ను నవసరమున నిన్ను నీవే మఱచిపోవుచుందువు. ఇఁక నామాటఁ జెప్పవలయునా?

పురు:—నీ పలుకులు గడువింతగా నున్నవే! అట్లయినచో నిన్నే నేను పిలిచి మేలుకొలిపితినా?

శ్రీ:—కాకున్నచో స్వయముగ నేనే వచ్చితినా?

క. కలఁగనుచుంటివో, సరిగా మెలఁకువరాలేదో, మతి భ్రమించినదేమో పిలువని పేరంటమునకు బలిమిని వచ్చితినె తెలిసి పలుకఁగవలదే!

ఆ. చదువుకొన్నవారు సామంతు లగువారు కులము గుణము గలుగు గొప్పవారు తలలు గొట్టుకొనుచుఁ బిలిచినఁ బలుకని చెలువ నింతయలఁతిఁ జేసె దేల?

పురు:—ఇన్నిమాట లేల? నీ వెవ్వరో చెప్ప రాదా?

శ్రీ:—చెప్పుట కేమున్నది? నేను కన్యను.

పురు:—కన్యకవా? అయినచో నీయవగుంఠన మేల?

శ్రీ:—అది కాంతలకు—కులకాంతలకు రక్షక మైనదిగదా!

పురు:—ఏమనుచున్నావు? కులకాంతవా! నీ పలుకులు పరస్పరవిరుద్ధములుగా నున్న వే!

శ్రీ:—మీరే యిట్లనుచున్నచో నిదియును నాకొకయలంకారమే.

పురు:—అసత్యవాదినులగు నాఁడువాండ్ర కన్నియు నలంకారములే.

శ్రీ:—ఆ యలంకారము లన్నియు మీరు కల్పించుకొనుచున్న వే గావా?

ఆ. మెఱుపుఁదీవియలను । విసులగుత్తులుగోయ
వెలఁదివెన్నెలలను । వెన్నఁ దీయ;
కలికిచూపుగములఁ । గఱకుటమ్ములు సేయ
నేర్చుమీరుఁ బలుకు । నేర్పవలెనె?

పురు:—ఓహో! నీవు చదువులసానివలె నున్నావే!

శ్రీ:—ఈచదువులసానితనమునకు మీయయ్యవారితనమే కారణము.

పురు:—(ఆశ్చర్యముతో) నీవు నాశిష్యురాలవు కూడనా?

శ్రీ:—అవును. నీవే నన్నింతదానిని జేసితివి.

పురు:—నే నేమి చేసితిని?

శ్రీ:—సృష్టి.

పురు:—ఓహో! నాకంటె నన్ను నీవే బాగుగ నెఱింగిన ట్లున్నావే! నేను సృష్టికర్తను గూడనా?

శ్రీ:—కాదా మఱి!

ఆ. కన్నుపాపలో జ । గంబులఁ బుట్టించి
మనసుతెరలఁ జాటు । మాటు చేసి
తోఁచి తోఁపకుండ । దోబూచులాడించు
కర్త, సృష్టికర్త । గాక యెవరు?

కవిశిరోమణీ! నన్ను సృష్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నాతరళకటాక్షములచేఁ గలువపూవ్వులతోరణములఁ గట్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నా చిఱునవ్వుదొంతరలచే వెన్నెలమేలుకట్టుల వెలయించినవాఁడవు నీవే కావా? నాపరువంపుమొగ్గదంతంపునిగ్గులచే ముత్యాలముగ్గులు పెట్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నా యలవోకవలపుటూర్పులచేఁ గడ తెల్లఁ గమ్మతావులఁ గ్రుమ్మరించినవాఁడవు నీవే కావా? నా జిలిబిలికలికిపలుకులచే సరసంపువిరిదేనియలఁ గురియించినవాఁడవు నీవే కావా? నాయొయ్యారంపువింతసోయగముచే మాయఁజేసి లోకంబును మఱపించినవాఁడవు—

పురు:—ఏమి యిక్కవితాధోరణి! నిరంకుశముగా నున్నదే!

శ్రీ:—నిరంకుశులు కవులు; నీవు కవివి—నీధోరణియే నేను—నేను కవితను; నీవింద్రుఁడవు—నేను శచిని; నీవు చంద్రుఁడవు—నేను చంద్రికను; నీవు దినకరుఁడవు—నేను దీప్తిని; నీవు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడవు—నేను భారతిని; ఈసృష్టిలో నీవు కానిది యేమున్నది? నేను కాని దేమున్నది? నేను నీదానను—నీవు నావాఁడవు.

పురు:—(ఆశ్చర్యముతో) కల్యాణీ! నీవేనా! ఎంత వెఱ్ఱినై పోయితిని!

గీ. తెలిసి తెలియని తెలివితోఁ । దెలిసికొంటిఁ
జూచి చూడని చూపుతోఁ । జూచికొంటిఁ
గాని, నీదివ్యమూర్తి, నిక్కముగ, నేఁటి
తీరున నెకప్పుడును జూడ । నేరనైతి.

నీవె నాజీవనతరంగిణివి; నా ప్రేమామృత లతికవు; నాకీర్తిపతాకవు; నాదివ్యశక్తివి; నాసత్యసూక్తివి; నాసూక్ష్మబుద్ధివి; నా తపస్సిద్ధివి—అన్నియు. నాకు నీవు కాని దేమున్నది?

శ్రీ:—పురుషోత్తమా! నీవు స్రష్టవు; నీసృష్టికిని నీకును భేదము లేదు—నేను సృష్టిని; నీకును నాకును భేదము లేదు. కావుననే నే నెప్పుడును నిన్నెడఁబాయకున్నాను.

ఆ. పలుకకుండవచ్చు । మెలఁగుచుండును జెంత
బలుకరింపకుండఁ । బలుకుచుందు,
నిశ్చయముగఁ జూడ । నీతోడిలోకమే
కాక, వేఱేకేమి । గలదు నాకు?

పురు:—ఓదివ్యమూర్తీ! తెలిసినది. నిత్యసత్యస్వరూపిణి వగునీవు నాలోనుండియే నన్నింతవానిగాఁ జేసియున్నావు.

శ్రీ:—కావుననే యోపురుషోత్తమా! నిరంతరము నన్ను నీలో నుండనిమ్ము.

పురు:—దేవీ! నేనెప్పుడు నీకటాక్షకింకరుఁడనే యైయున్నాఁడను. నేను నీయవ్యాజప్రేమకు వశీభూతుఁడనై పోయితిని.

సీ. నీమేనిచాయల । నిగ్గుదేఱిసమించు
తీఁగల నుయ్యాల । లూఁగినాఁడ
నీసోయగంబున । నెఱిమించుచక్కని
చుక్కలతేరిపై । నెక్కినాఁడ
నీప్రేమరసమున । నిండినమిన్నేటి
క్రొందమ్మిపువ్వులఁ । గోసినాఁడ
నీనవ్వువెన్నెల । లాసిన నిద్దంపు
టద్దంపుమేడల । నలరినాఁడఁ
దలఁచుకొన్న వేళఁ । బులక లెత్తిన వేళఁ
గన్నవేళ మఱపుఁ । గన్నవేళ
నింత లేసి పనుల । నేఁ జేయఁగలుగుట
నీ దయార్ద్రదృష్టిఁ । గాదె దేవి!

శ్రీ:—ప్రభూ! మన యిరువురి నడుమను సేవ్యసేవకభావము లేదు. తన్మయత్వమున నన్ను నీవు కలిసికొనుచున్నావు—నిన్ను నేను గలియుచున్నాను.

పురు:—ఓదివ్యప్రకృతీ! నీసాక్షాత్కారముచే నేను ధన్యుఁడ నైతిని.

శ్రీ:—ఓసనాతనసుకృతీ! నీయాశ్రయము నొసంగి నాకును సనాతనత్వమును బ్రసాదింపుము.

పురు:—శుభాంగీ! భారతీ! మన యీ నిత్యసమ్మేళనము లోకము నానందతరంగితముగఁ జేయుఁగాక! ఇంకఁ గోరఁదగిన దేమున్నది?

శ్రీ:—ఆర్యా!

ఆ. భావవీథిఁ దోఁచు పరమార్థతత్త్వంబుఁ
బలుకుఁదీవలందుఁ । బల్లవించి
దిశల మేలుకొలుపు । దివ్యసంగీతమై
విశ్వమెల్ల నిండి । వెలయుఁగాత!

పురు:—తథాస్తు.

తెలుఁగుపాట

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

చతురగతి రసభరిత కర్ణా-
మృతతరంగములను రచించిన
యతుల లీలాశుకుల నారా
యణులఁ బాడవె భారతీ! ౨౭

దివ్యశిల్పుల శిల్పకల్పనఁ
దెగడి నెగడెడు నాగ్నజిత్తుని
భవ్యశిల్పపు వింతసంతన
పనులఁ బాడవె భారతీ! ౨౮

అర్ధరాత్రిని నేటి నీఁదుచు
నన్నమును గొనిపోయి మాలల
నుద్ధరించిన తెనుఁగుబాపని
నర్థిఁ బాడవె భారతీ! ౨౯

దోమబాధల నొందుపశువుల
దురదఁ దీర్పఁగ రాళ్లు పాతిన
కోమలం బగు తెలుఁగుప్రభువుల
ప్రేమఁ బాడవె భారతీ! ౩౦

జాదువిద్యల నాటితేటన
జాణభాస్కరమంత్రి చతురత
శ్రీదుఁ డగు భాస్కరుని చేగపు
చెలువుఁ బాడవె భారతీ! ౩౧

తెలుఁగుమాలల నూలు నాణెము
తెలుఁగు సాలెల నేతపోణిమి
తెలుఁగు పని విన్నాణమును మదిఁ
దెలిసి పాడవె భారతీ! ౩౨

తెలుఁగు గృహిణుల దివ్యశీలము
తెలుఁగు మహిళల సాహసంబును
తెలుఁగు బిడ్డల చారుచరితలు
చెలఁగి పాడవె భారతీ! ౩౩

ప్రాణపతి నిందించు జనకుని
పలుకుములుకుల కోర్వఁజాలక
మేను విడిచిన సతి సుశీలత
పూని పాడవె భారతీ! ౩౪

పోరితంబుల విఱిగి వచ్చిన
పూరుషులఁ బురికొల్పి పంపిన
వీరమాతల వింతకతలను
చేరి పాడవె భారతీ! ౩౫

చేత మలరఁగ మొల్ల తావుల
రీతు లొలయఁగ మధురవాణుల
కైత లల్లిన మోహనాంగుల
కతలు పాడవె భారతీ! ౩౬

రామరాజ్యము చందముగ నభి
రాముఁగ రాజ్యముల నేలిన
కోమలాంగుల బుద్ధికుశలత
కోరి పాడవె భారతీ! ౩౭

గొనబు మించిన దేశభాషల
తెనుఁగు లెస్స యనంగ మెప్పిన
యనుపమానపు బిరుదు సార్థక
మనఁగఁ బాడవె భారతీ! ౩౮

తెలుఁగు మీఱిన దన్న సామెత
తెలుపుచున్న తెలుంగు ప్రతిభను
తలఁపఁ జేయుచుఁ దెలివి తేటలు
మెలపి పాడవె భారతీ! ౩౯

గౌతమీకృష్ణాపినాకిను
లా తరఁగతీఁగలను మీటుచు
నేతలినిఁ గీర్తించు నామన
మాతఁ బాడవె భారతీ! ౪౦

---

౨౯. డొక్కా జోగన్నగారు, ౩౦. ధర్మ అప్పారావన్న బిరుదుగన్న నరసింహాప్పారావుగారు, ౩౧. గుంటుపల్లి భాస్కరమంత్రి, రాయని భాస్కరమంత్రి. ౩౪. సతీదేవి, ౩౫. ఖడ్గతిక్కనతల్లి, భార్య మొదలగువారు, ౩౬. మొల్ల, మధురవాణి, మోహనాంగి మొదలగువారు, ౩౭. రుద్రమదేవి,

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున ఆఙ్గ్లసారస్వత ప్రోద్బలము

దేవులపల్లి అప్పలనరసింహంగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి

(గతసంచికానుబంధము)

III. మన గద్యవాఙ్మయము

౧. మన గద్యవాఙ్మయము ముఖ్యముగా ఇంగ్లీషుభాషలో ప్రాముఖ్యము గాంచిన గద్య గ్రంథములయొక్క ప్రోద్బలముననే ఏర్పడిన దని చెప్పవచ్చును. భారత భాగవతముల లోను తదితర కావ్యములలోను గద్యమిశ్రణము చాలా యున్నను అదియు పద్యకవితకు తగిన యమకానుప్రాసశ్లేష రూపకాతిశయోక్తి ఉపమాభూయిష్ఠమై తఱుచుగా కఠినసమాసగుంఫితమగు శైలిలోనే యుండును. రసము లన్నియు ఇందులోకూడ గలవు అని చూపుటకొఱకు పెక్కు కావ్యములలోనుండి ఉదాహరణములు తీసిన ప్రయోజనము లేదు. అట్టి గద్యకవితకును పద్యకవితకును వృత్తభేదము తప్ప వేఱొకభేదము లేదు.

గద్యమునకు అలంకారము అక్కఱలేదా? యని ప్రశ్నించినచో నేను చెప్పునది ఏమనగా:- గద్యము మితముగా అలంకారములను స్వీకరించినను దాని ముఖ్యలక్ష్యము అంశములను విరివిగాను క్రమప్రకారముగాను సుబోధముగాను చెప్పుటయైయున్నది. పద్యమున గ్రంథకర్త తన మనోభావప్రవాహమును తప్ప చదువరియొక్క మనస్సును తనతో ఎగురుటకు అతనికి శక్తి గలదా లేదా యనుటను గమనింపడు. పల్కులరాణియొక్క ఆదరణకు పాత్రుడై సృష్టిలోని వైచిత్ర్యములను కష్టసుఖములను గాంచి పరవశుడై అట్టి భావప్రవాహసరళిని అనుకరించు వాగ్జాలమును వృత్తపరంపరను ప్రయోగించును. ఇందలి లక్ష్యము తన భావములను గలంచి యుద్రేకింపజేయు విషయములను తన మనఃప్రతిభకు సమముగ చిత్రించుటయే. గద్యకారు డన్ననో చదువరియొక్క గ్రహణశక్తిని, చెప్పబోవు కథలయొక్క నీతిని, వర్ణింపబోవు వస్తువులను వాటి స్థితులను, వీనియందలి క్రమమును లక్ష్యముగానుంచుకొనక తప్పదు- అందుచే మన కావ్యములలో గనుపడు "నరసింహదేవుని ఆవిర్భావఘట్టము, గజేంద్రుడు ప్రవేశించు నడవి వర్ణనము" మొదలగు గద్యశిరోమణులు కవిత్వభాగము (Poetry)లో చేర్చబడవలయునే గాని గద్యవాఙ్మయమున జేర్చవలను పడ దని నా యభిప్రాయము. ఇట్టి కావ్యములలోకూడా వేదాంతమును బోధపర్చుపట్లను, అవతారములు లెక్కించుపట్లను పోతనకవి అనతిక్లిష్టమును, అలంకారములు తక్కువగా గలదియు నైన గద్యనే ప్రయోగించియున్నాడు. పాండవులు వనవాసమున కేఁగు సందర్భమున కవితాలంకృతులను సహా

యముచేసికొనియే ఆ కష్టదశలో పాండవులును ద్రౌపదియును కనుపఱ్చిన అత్యున్నత భావస్ఫూర్తిని గలుగజేయు ధీరతను ఆత్మనిగ్రహమును మిక్కిలి ప్రతిభతో అత్యున్నతమైన వాక్యసరళి గలగద్యతో నన్నయ ప్రదర్శించియున్నాడు. కవిత్వప్రతిభ ఇట్లు ఒకప్పుడు గద్యను, ఒకప్పుడు పద్యమును ఉపయోగించుకొన్నను, మొత్తముమీద గద్యగ్రంథములయొక్క లక్ష్యమును పద్యగ్రంథములయొక్క లక్ష్యమును వేఱ్వేఱుగానుండు ననిచెప్పవలసియున్నది.

౨. ఇట్టి గద్యగ్రంథములు తెలుగులో వ్రాయుటకు చిన్నయసూరి "నీతిచంద్రిక"యే త్రోవచూపెనని తెలుగువాఙ్మయమున బాగుగా ప్రవీణతగలవారు చెప్పగా వింటిని. ఈ మధ్య దక్షిణజిల్లాలనుండి సంపాదింపబడి యచ్చుపడిన గద్యరామాయణకథ యొకటి చూచితిని. వ్యావహారికభాషలో నున్నది. ఇంపుగా వ్రాయబడినది. ఇట్టివి యింకా దొరకవచ్చును. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు కంపెనీ పరిపాలన నాటి లాగ్రంథమును జూపించిరి. మన కావ్యవ్యాఖ్యానములలోను వ్రత కల్పములలోను గద్యము వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగములను బహుళముగా వాడినట్లు చూపించిరి. ఇది యథార్థము. ప్రజలందఱికిని తెలియజేయబూనుట గద్యకు ముఖ్యలక్ష్యము. అందులకై అవసర మగుచో నీచభావసంపర్కము లేనటువంటి పదములను వ్యావహారికమునుండి సంగ్రహించి ప్రయోగించుట గద్యకారునకుగాని పద్యకారునికిగాని విధి. మనసు గరగించుపట్లను, పరిహాసము చేయుటయందును వాడుకభాషలోని పదములు మొదలగునవి కవులు వాడుచునేయుందురు. కాని శ్రుతికి అతిపరిచితము లగుటచే గ్రామ్యవ్యావహారిక పదవాక్యసరళులు ఉన్నతభావస్ఫురణ గలుగజేయుటకు జాలవు. ఇందులకై భాష ఎల్లప్పుడును కొంచెము అర్ష పదములను రూపములను వెదకుచుండును. ఇవి గ్రంథకర్తలయొక్క సుప్రయోగములవలన ఆధునికభాషాప్రవాహమున తిరిగి ప్రవేశించి దానిని నిలుకడగా పారునట్లు చేయుచుండును. ఇందులో బహుళముగా దేశజనులచే నాదరింపబడు గ్రంథముల శైలియును ప్రయోగములును ఆదర్శముగా నుంచుకొనదగినవి. వీనినిబట్టియే వ్యాకరణశాస్త్రములు తమ సూత్రములను కాలోచితరీతిని మార్చుకొనుచుండవలెను. ఆంధ్రపత్రిక కృష్ణాపత్రికయును ఇట్టి గ్రాంథిక వ్యావహారికపదవాక్యసరళుల క్రమసమ్మేళనమున భాష అభివృద్ధి యగుటకు ఏర్పాటులు చేయుచున్నవి. ఈ పత్రికల దూరదర్శిత్వము కడుశ్లాఘ్యము.

3. గద్యగ్రంథములు పలు రకములు ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున గలవు. అందులో ముఖ్యమైనవి ఆరు:—— (a) దేశచరిత్రములు, (b)వ్యక్తిచరిత్రములు,(c)వ్యాసములు,(d)సారస్వతవిమర్శనములు, (e) లేఖలు (f) నవలలు, (g) చిల్లరరకములు. వీనిలోని శైలి, వర్ణన, కథానిరూపణ, ఉద్బోధన, ప్రేరేపణ యను గద్యగ్రంథములకు ఉండెడు ఆశయములను బట్టి సందర్భానుసారేణ మారుచుండెను. ఇం

గ్లీషులో 18-వ శతాబ్దమున ముఖ్యముగా శైలియందు నిర్దుష్టవాక్యప్రయోగము, విస్పష్ట రచనయును ఆదర్శములుగా నుండెను. 19-వ శతాబ్దములో వ్యక్తిస్వేచ్ఛ యధికమై గద్య రచన పలురీతుల వఱలసాగెను. ఒకానొకప్పుడు కార్లైలు, రస్కిను అను నీతిబోధకుల గద్యములు పద్యకవిత్వము శ్రోవలలోనికి ఊగులాడునట్లు తోపించును. మొత్తముమీద వ్యక్తిప్రభావముల చేత గద్యవాఙ్మయము పద్య వాఙ్మయముతో సమత్వమునకు తేబడెను. అట్టి మహనీయబోధకుల గ్రంథములను చదివి సుమారు 50 ఏండ్ల క్రిందటనుండియు మన ప్రముఖులు గూడ గద్యమును పలు రీతుల వాడ దొడంగిరి ఆంధ్రగద్యశైలికి వీరి చేతులలో వ్యాకరణ కట్టుబాట్లను తప్పకుండా సంస్కృతసమాన కాఠిన్యమును మానుకొని, నిర్మలమై, సులభగ్రాహ్యమైయుండుట ఆశయమైనది. ఇది గోల్డ్స్మిత్, ఎడిసన్ అను ఇంగ్లీషుగద్యను సంస్కరించి సర్వజనోపయోగముగా జేసిన ప్రధానపురుషులయొక్క వ్యాసములలోని శైలిని అనుకరించుటవలని ఫలితము. మన గద్యవాఙ్మయమున చిన్నయసూరితరువాత నాకు తెలిసినంతవఱకు గురజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారును వీరేశలింగం పంతులుగారును మార్గదర్శకులు.

౮. ఇటువైన మన వాఙ్మయమున ఇంగ్లీషు అనుకరణమున ప్రబలిన భాగములను ఒకటితరువాత నొకటి సూక్ష్మముగా విమర్శింతును:

(a) దేశచరిత్రములు

సంస్కృతమున గాని తెలుగున గాని యిదివఱకు లేవు. విజ్ఞానచంద్రికామండలియే యిందులో ప్రశంసనీయమగు పని జేసినది. హిందూదేశ చరిత్రము, ఆంధ్రుల చరిత్రమును ప్రచురింపబడినవి. రానడేగారు రచించిన మహారాష్ట్రులచరిత్రము తర్జుమా చేయబడినట్లు నాకు జ్ఞాపకము. ఇంకా ఈ భాగము చాలా అభివృద్ధికి రావలసియున్నది. ఇప్పటికి వాఙ్మయ మింకా ప్రత్యేక రాజచరిత్రల యందే ఆసక్తి గలిగి యున్నది. దేశముయొక్కయు సంఘములయొక్కయు అభివృద్ధిని అత్యున్నతదృష్టితో తిలకించి గమనీయమార్గములను బోధించుట కింకను చారిత్రము పూనుకొనవలసియున్నది ఆపని అక్కడక్కడ ఉపన్యాసకులు ఏదో ఒకరీతిగా జరిగించుచున్నారు. ఇప్పుడు దేశమంతయు నూతనపంథల ద్రొక్కుచు తనచారిత్రమును నిర్మాణము చేసికొనుచున్నది. వ్రాయుటకు సమయము పిమ్మట చేకూరును. అట్టి ఉన్నత దృష్టితో వ్రాయబడునప్పుడు చరిత్రలు చిరా ఆవరజాలస్థితి నతిక్రమించి, వాఙ్మయ మనిపించుకొనును. అతిశయోక్తి పూరితమై రాజవంశావళులను వర్ణించు కావ్యములు చరిత్రమునకు ఆధారము లగును గాని చారిత్రకవాఙ్మయమున జేరవు.

(b) వ్యక్తిచరిత్రములు (Biography)

ఇవియును కేవలము ఇంగ్లీషు వాఙ్మయ ప్రేరేపణమువలననే మనకు గలిగినవి. ఇట్టివి సంస్కృతవాఙ్మయమున కానము. రాజతరంగి

ణీయం బున్న వ్యక్తుల కథలను పుక్కిటి పురాణములనుండి వ్యక్తపఱచుటకు సాధ్యముకాదు. అయినను దేశచరిత్ర తెలియుటకు కొంచెము తోడ్పడుచున్నది.

జాన్సను వ్రాసిన "కవిజీవితములు" అను గ్రంథము ననుకరించి గురజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారును, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారును ఆంధ్రకవిజీవితములను ఆంధ్రకవుల చరిత్రలను వ్రాసిరి. ఇటీవల సంస్కృతకవులజీవితములు మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిచే వ్రాయబడినవి. కవిచరిత్రలకు సంబంధించినచర్చలు మనపత్రికలలో అచ్చటచ్చట జరుగుచునేయున్నవి. హైదరాబాదుప్రాంతకవులు కొందఱి చరిత్రములు, వారి అముద్రితగ్రంథపీఠికలు ఆంధ్రపత్రిక ద్వారా తెలియబఱుపబడినవి. ఇవియును కొలదికాలములో సద్గ్రంథరూపమును దాల్చునని యాసించెదను.

"ఆంధ్రవీరులు" అను గ్రంథము వ్యక్తిజీవితచారిత్రభాగమును ఇంకొక ప్రక్కను విస్తరింపజేయుచున్నది. ఈరీతిని ఆంధ్రరాజముఖ్యులు, మంత్రిప్రవరులు, పండితప్రముఖులు, ఇతరప్రసిద్ధపురుషులు ఈ వాఙ్మయభాగమున ప్రసిద్ధినిగాంచి జనహృదయములను ఉదారాశయపూరితములను జేయవలసియున్నది. ప్లూటార్కు (Plutarch) అను గ్రీకుగ్రంథకర్త గ్రీసు, రోముదేశములలోని మహనీయులను గూర్చి వ్రాసిన "జీవితములు" యూరపుఖండమున సన్నివాఙ్మయములలోను ఆదర్శముగా గొనబడియున్నవి. అవి మనభాషలోనికి తర్జుమా చేయవచ్చును. లేదా ఆరీతిని మనదేశజనులకు దెలియదగిన జీవితములు వ్రాయబడవచ్చును.

వ్యక్తిజీవితము వ్రాయుటయందు ముఖ్యముగా గ్రంథకర్తకు ఆవ్యక్తితో పరిచయ మవసరము. లేనిచో తగినన్ని నమ్మదగిన ఆధారము లుండవలెను. విమర్శనలో నిష్పాక్షికముగనుండుట ముఖ్యమైనను, ఆమహనీయుని వ్యక్తితో సానుభూతియు ఉదారభావమును ఉండిననేగాని అట్టిజీవితచరిత్రలు పరుషములు అయినను కావచ్చును, లేదా నీరసములైనను కావచ్చును. ఆ వ్యక్తియొక్క స్థితిగతులలో మనోభావము లెట్లుమారెనో, ఏరీతిని ఆమహనీయుడు ఉదారాశయముల నలవఱచుకొనెనో, క్లిష్టసందర్భములయందు ఎట్టి ధీరత్వాదిసుగుణములను కనుపర్చెనో చక్కగా విమర్శించినయెడల అట్టి వ్యక్తిచరిత్రములు బహుసంతోషదాయకములును నీతిబోధకములును నగుటకు సందేహము లేదు. ఇట్టివిమర్శనగలుగు వ్యక్తిజీవితములు ఇంకను వ్రాయబడవలసియున్నవి. చిన్నదైనను చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు వ్రాసిన "నందునిచరిత్ర" సానుభూతిగల విమర్శనకు ఆదర్శప్రాయముగా నున్నదని యీసందర్భమున ఉదాహరించుచున్నాను. ఇంగ్లీషున "బోస్వెల్" (Boswell) వ్రాసిన "జాన్సను జీవితము"న్నూ "లాక్‌హార్టు" (Lockhart) వ్రాసిన "స్కాట్‌జీవితము"న్నూ ఆదర్శములుగ గణింపబడుచున్నవి.

"స్వీయచరిత్రములు" యీ వ్యక్తిజీవితభాగమున ముఖ్యమైనవి. వ్యక్తియే తనజీవిత

మును వ్రాసుకొనినయెడల చదువరులకు సందేహములుండవు. ఇవి ఇంగ్లీషులోనుకూడా అధికముగలేవు. తననడవడికనుగుఱించి సందియములుండనోపునని తోచినపుడు మహాపురుషులిట్లు వ్రాయగడంగుదురు. ఒకప్పుడు వినోదార్థముకూడా వ్రాయవచ్చును. కందుకూరి వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము మొదట చెప్పబడినరకము. రెండవరకమున కొక ఉదాహరణ కలదు. అది అచ్చుపడినను ప్రచురణ కాలేదు. విశాఖపట్నంజిల్లా వడ్డాది చోడవరంలోని ప్లీడరు జగన్నాథశాస్త్రి అను వారొకరు వ్రాసుకొన్నది. సుబోధమును ఆడంబరరహితమును నగు శైలిని వ్రాయబడి సాధారణస్థితిగతులలో ఉత్తమభావములను గనుపఱచుచు శాంతిస్థైర్యములను గల గృహస్థుని జీవిత మగుటను స్త్రీపురుషులు చదివి నీతి నేర్చుకొనదగియున్న దని నేను చెప్పగలను. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము విలువను గుఱించి అభిప్రాయభేదము లున్నట్లు వింటిని. వారిశైలి స్ఫటికనైర్మల్యము గలిగి చక్కని ధారగలిగి నిర్దుష్టమై యొప్పుచుండును. మహాపురుషుడును దేశసేవాపరాయణుడును తనను గుఱించి చెప్పుకొనుసంగతులు అన్నియు సబహుమానముగా విమర్శించనగును. దేశమును సంఘసంస్కరణములోను, వాఙ్మయములోను క్రొత్తరీతుల నడిపించిన మహాపురుషునియొక్క జీవితాంశములు దేశమంతటికిని తెలియదగియున్నవి.

(c) వ్యాసములు: (Essays) ఇవి పలు రకములు. కేవలము శాస్త్రదృష్టితో చర్చలను జరుపునవి నిత్యము పత్రికలలో గనుచుందుము. ఇంతకన్న దీర్ఘములై అతిసూక్ష్మ విమర్శనములతో నిండియుండునవి శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారి కౌరవ పాండవదాయ విభాగనిర్ణయము, రాజశేఖరచరిత్ర విమర్శ మొదలగునవి. ఇట్టిదే మనుచరిత్ర విమర్శ యనునదియును. ఈ విమర్శలు (లిటరరీ క్రిటిసిజమ్) "వాఙ్మయవిమర్శనము" అను భాగమున చేర్పదగును. పలు శాస్త్రభాగముల శోధనను గుఱించి వివేకవర్ధనీ మొదలు నేటి సరస్వతీ పత్రికవఱకు గల పత్రికల నలంకరించు వ్యాసరాజములు జనసామాన్యమునకు విజ్ఞాన మధికము జేయుటకు ఉపయోగపడునవి యెన్నియేని గలవు. వీనిలో సారస్వతమునకు ఉచితమగు నానందము ముఖ్యలక్ష్యముగాదు గనుక వీనిని ఇచ్చట పరిశీలింపనక్కఱలేదు. వీనిలోగూడ శైలిభేదములవలనను, చెప్పదగినయంశముల రచనయందు గనుపఱచు సౌష్ఠవమువలనను, కొన్ని అగ్రస్థానమును వహింప నర్హములగుచున్నవి. వీనికి ముఖ్యలక్ష్యము శైలియందు సౌలభ్యము, స్పష్టత, శాస్త్రార్థములకు తగిన తెలుగుశబ్దములను కూర్చుట. సులభముగా తగిన శబ్దములు లభింపకపోయిన యెడల కల్పింపవచ్చును. అన్యభాషలనుండి స్వీకరించి మనభాష కనువగురీతిని సంస్కరించి ప్రయోగింపవచ్చును. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారు తాము రచించిన పలురకముల వ్యాసములు చేర్చి ఒక పుస్తకము ప్రచురించియున్నారు. చిన్న వ్యాసములకు విమర్శలకువలెయు నైర్మల్యాదిసుగుణములువీనియందుగలవు.

సాంఘిక వ్యాసములును మతవిషయిక వ్యాసములును వాదప్రతివాదతీవ్రతను బట్టియు, వ్యాసరచయితయొక్క మనోభావోద్రేకమును బట్టియు పలు తెఱగుల చదువరులకు పలువిధముల తృప్తిని గలిగించుచున్నవి. ఇట్టి వానిలో అత్యున్నతభావపూరితమై విశాలదృష్టిని నిర్మలభక్తిని గనబర్చు వ్యాసరాజ మొకటి ముట్నూరి కృష్ణారావుగారిచే కృష్ణాపత్రికలో ప్రచురింపబడినది నాకు జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది. ఆత్మయజ్ఞమును గుఱించి కృష్ణాపత్రికలో మూడునాలుగు సంవత్సరముల క్రిందట ప్రచురణమైన వ్యాసపరంపరయు, ఆంధ్రపత్రిక గత నాలుగైదు సంవత్సరాది సంచికలలోని ప్రస్తావనలును ఉన్నతశైలికైన నేమి, దేశభక్త్యుత్సాహములకైన నేమి ఆదర్శములని నమ్ముదును

చదువరులకు ఆనందమును గలుగజేయుటకును, బహుళవ్యాప్తి గల ఇట్టి వాఙ్మయభాగమున ఆదర్శములుగనుండుటకును మంచి వ్యాసములను ఏర్చి యొకటిరెండు సంపుటములుగ ప్రచురింపజేయుటకు విజ్ఞానచంద్రికామండలి గాని ఆంధ్రపత్రికాధిపతులు గాని యత్నింప నర్హులు.

విమర్శనములు, మీమాంసాదిచర్చలు, ఖండనములు సంస్కృతమున మెండుగా గలవు. ఇవి శాస్త్రదృష్టిగల వ్యాసభాగములు. ఇట్టి చర్చలు కేవలము పాశ్చాత్యవాఙ్మయము నుండి గ్రహింపబడలేదు. కాని పత్రికలు ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చిననాటనుండియు ఇంగ్లీషు పత్రికలలోని వ్యాసములు మనకు ఆదర్శములై యుండుట వింతగాదు. న్యూసు పేపర్లు, మాసపత్రికలు, కేవలము ఇంగ్లీషు ప్రోద్బలముననే ఏర్పడుటవలన ఇది సహజము. దినదినమును క్రొత్త యంశములు క్రొత్త చర్చలు బయలుదేఱుచుండుటచే దీర్ఘవ్యాసములు ఆదరింపబడవు. రాజకీయ, సాంఘిక వ్యవహారములనుగుఱించి మహావక్తలు చేయు నుపన్యాసములు దినపత్రికలలో అచ్చుపడుచుండును. ఇవి వ్యాసశైలికి చుఱుకు బుట్టించుటకు తోడ్పడుచుండును. ఇట్టి ఉపన్యాసములును వ్యాసముల క్రింద పరిగణింపబడవచ్చును.

ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధములో ప్రచురింపబడిన "సాక్షి"యును "వసంతలేఖలు"ను 18-వ శతాబ్దమున ఇంగ్లండులో నాగరకలోకమునకు పలువిధముల నీతులను మర్యాదలను నేర్పుతో గరపిన "స్పెక్టేటర్" పత్రిక ననుసరించి యున్నవి. లేఖరూపమును మృదుహాస్యరసస్ఫురితమగు శైలియును ఆ ఇంగ్లీషు "సాక్షి" వ్యాసములనుండియే గ్రహింపబడినవి. దీనికే మొదట ఇంగ్లీషున ఎస్సే (Essay) అను పేరు వాడబడెను. ఇవి ఒక అంశమును చర్చించుటయందు కేంద్రీకరింపబడక అయత్నసులభముగ ప్రవహించు సంభాషణను బోలి యుండును. ఇట్టి వ్యాసములలో కొంచెము అతిశయోక్తి యుండును. నవ్వు పుట్టించుటకును మన సంఘలోపముల యొక్క వైకృతిని మనకు నచ్చచెప్పుటకును అది అవసరము. ఇంతియె కాక, మన "సాక్షి" అనేకవిధముల చదువరులకు జ్ఞానదా యకమై యుండెను. మనకు "సాక్షి" ప్ర

చిన వాణీదాసు, జంఘాలదాసు లను మిత్రులను ఆంధ్రలోకము మఱవజాలదు. వసంత లేఖలు సాక్షికన్న కొంచెము పారుష్యమును అక్కడక్కడ కనుబర్చుచుండును. సాక్షిలోకన్న వీనిలో హాస్యరసము కొంచెము మందముగా నుండును. వ్యాజనిందాలంకారము కడు తీవ్రముగా ప్రయోగింపబడుచుండును, గాని మొత్తముమీద సాక్షి త్రోవనే నడుచుచున్నవి. అంతకన్న ఈ లేఖలు చిన్నవి. ఇది గమనింపదగును. ఇట్టివ్యాసములు గప్‌చుప్ మిఠాయి ఉండవలె చిన్నవియైననే మనోహరముగా నుండును. ఈ వ్యాసభాగ మింకను సారస్వతాభిరుచి దేశమున వ్యాప్తి జెందిన కొలది వృద్ధియగును. కాని ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున సుమారు నూఱు సంవత్సరముల నుండి యీ మృదుహాస్యరంజితములై వింత వింత ఊహాల అల్లికలకు ఎడమిచ్చుచు సరోవరతలమునుండి సూర్యకిరణములతో సరసములాడు చిన్నయలల బోలి హృదయానందము నుండి వఱలు చిన్ని నిర్మలవ్యాసరాజములు అరుదైనవి. నవలలయందు జనులకు ఆదరణ అధికమైనందున వీనియందు ఆదరణ తగ్గిపోయెను. మనసారస్వతమునకు నవలలయందు మిసుక పుట్టినతరువాత నివి ఉద్భవించినవి. ఇంకను అభివృద్ధి చెందదగును.

(d) వాఙ్మయ విమర్శనము (Literary Criticism)

కవులు గ్రంథకర్తలు అగు వ్యక్తుల జీవితములలో కొంతవఱకు గ్రంథవిమర్శనము కూడ నిమిడియుండ నోపును. చిన్నచిన్న వ్యాసములలో పత్రికలలో విమర్శనములు జరుగుచునే యుండును. నూతన పుస్తకములను అందుకొనినపుడు వానినోకపరి అవలోకించి చదువరుల అభిరుచులను రేపుటయందు ప్రాముఖ్యము వహించినపత్రికలు తమ అభిప్రాయములను ప్రచురించుచునే యుండును. ఇట్టి చిన్నచిన్నవ్యాసములు కవిత్వమును గుఱించి గాని, లలితకళలను గుఱించి గాని సారస్వతము యొక్క ఆశయములను కొంతవఱకు సూక్ష్మముగా చర్చించుచు వ్రాయబడును. ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలో "ఏకోరసః కరుణ ఏవ" "ఆంధ్రశృంగార కావ్యములు," "ఆంధ్ర వాఙ్మయ నిరీక్షణము" అను వ్యాసములు గమనింప దగియున్నవి. విషాదనాటకములను గుఱించి పూర్వసంచికలలో చదివినట్లు జ్ఞాపకము. ఇట్టి విమర్శనములలో గ్రంథరూపము దాల్చినది ఒక్కటే యిదివఱకు నాకు తెలియును. అది రామలింగారెడ్డిగారిచే రచింపబడిన "కవిత్వతత్త్వవిచారము" శైలి సులభము. వాక్యసరళి చుఱుకుగ ప్రవహించును. మన శృంగారకవితలలోని అశ్లీలములను సాంఘికాభివృద్ధికి అభ్యంతరమును కలుగజేయునవిగా నిరూపించి ఘంటాపథముగా ఖండించుచున్నది. ఇది ఎంతయు సమంజసము. కాని కవిత్వతత్త్వమును విచారించుచో పింగళి సూరన్నయొక్క కృతులను మాత్రమే ఆదర్శముగా నెంచుటవలనను, అందులోను కేవలలోకోక్తుల బోలు నతని వాక్యసరళిని, స్వభావమును అనుకరించు వర్ణనలు గల భాగములను మాత్రమే నెక్కి నెక్కి ఆదర్శములుగా జెప్పుటవలనను, కవి

త్వతత్త్వము సమగ్రముగా విచారింపబడలేదని చెప్పుటకు సాహసించుచున్నాను. ఇట్టివిచారణలు వాఙ్మయాభివృద్ధికి తోడ్పడును. ఇంకను విస్తారము వఱలవలయును.

అలంకారములను గుఱించి మాగురువుగారగు శ్రీమేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు విజయనగరం కాలేజీ పత్రికలో వ్రాయుచున్నారు. సమగ్రముగా ఆంగ్ల సంస్కృత ఆలంకారికుల యభిప్రాయములను సరిపోల్చి ఆంధ్రమునకు ఉపయోగకరమగు పద్ధతులను తేటపఱుపవలసి యున్నది. "లలితకళల"ను గుఱించి కీ॥ శే॥ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాసములు మిక్కిలి ప్రశంసనీయములు. ఇందులో చిత్రకళకును కవిత్వకళకును వలసిన ప్రతిభాసామ్యము చక్కగా తెలుపబడినది.

ఇట్టి విమర్శనలలో పైవ్యాసభాగమున నుదాహరించిన 'రాజశేఖరచరిత్రవిమర్శనము' "మనుచరిత్ర విమర్శనము" గాక "వేమన" "ఆంధ్రశృంగారనైషధ విమర్శనమును" నాకు తెలిసినంతవఱకు గమనింపదగిన గ్రంథములు. ఇంగ్లీషున మహాకవిపోతననుగుఱించి నే నొక చిన్నిపొత్తమును విమర్శతోకూడా ఉదాహరణకొఱకు ఇంగ్లీషుపద్యములోనికి తర్జుమా చేసిన పెంపుడుభాగములను జేర్చి ప్రచురించి యుంటిని. అది ఆంధ్రమున వ్రాయుటకు కుతూహల మున్నదిగాని వీలు కలుగలేదు.

ఇట్టి విమర్శనలు కేవలము కవికాలనిర్ణయాది చర్చలలో వ్యాకులపడుటకన్న, కవిత్వాశయములు, కవిభావములు, కవియొక్క శైలి చర్చించుచు, నితరు లగు స్వదేశ విదేశ కవులతో పోలికలు కనిపెట్టి తెలియజేయుచు చదువువారలకు విచక్షణశక్తిని గలిగించుటకు తోడ్పడవలయును. ఇట్టి ఆశయమును గలిగియున్న ఈ విమర్శనభాగము మిగుల అభివృద్ధి జెందును. నిజముగ జనులకు ఉపయోగముగ నుండగలదు. ఈ భాగమున మనకృషి మిగుల స్వల్ప మని చెప్పుచున్నాను. ఇంగ్లీషువాఙ్మయ విమర్శకులనుండి తర్జుమాలను చేయవలసి యున్నది. వారివల్ల చాలా నేర్చుకొనవలసి యున్నది. చదివిన గ్రంథములయొక్క మహిమను దానివలన తాము అనుభవించిన బహువిధానందమును సకారణముగా సవిమర్శముగా మన విద్యాధికులు ప్రచురణజేసి సారస్వతాభిరుచి ప్రణేతృత్వము పూనుకొనవలసియున్నది. మాసపత్రికలు, సారస్వతానుబంధములు ఇట్టివానికి చోటొసంగుచున్నవి. సంస్కృత కవులను గుఱించియు, తదితరభాషలలోని కవులనుగుఱించియు తెలిసికొనిన విద్యావంతులు ఆంధ్రమున వారినిగుఱించి తమదేశజనులకు తెలియజేయ నుద్యోగింపవలయును. ఇట్లు సవిమర్శముగ తెలుపుటవలన మానవప్రపంచమున వివిధములై వఱలు నభిరుచులను దేశకాలానుగుణ్యముగ మాఱు ఆశయములను గమనించి మన ఆంధ్రలోకము విశాలభావములను, ఉదారదృష్టిని పొందగలదు. వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఇది తఱుగనిగని.

(e) లేఖలు

వ్యవహారముకొఱకు నిత్యమును వ్రాసికొను లేఖలు వాఙ్మయమున జేరజాలవు,

"సాక్షి" లేఖలు "వసంత" లేఖలు కృత్రిమములు. ఇట్టివి వ్యాసభాగమున జేరును. దూరమున నున్న మిత్రులతోను, ఆప్తబంధువులతోను ఏకాంతసల్లాపము జరుపునట్లుగా వ్రాయబడి రసములొలుకుచు, వ్రాయువానికి ప్రియములగు వస్తువులయొక్కయు, తెలిసిన వింతలయొక్కయు వర్ణనలతోగాని, వాని స్వకీయమనోభిరుచులను తెలుపు భావవ్యక్తీకరణములతోగాని నిండియుండునవియే లేఖావాఙ్మయమున జేర్చబడును. ఇట్టి లేఖలు ముద్రణప్రచురణాదులకొఱకుగాని గ్రంథకర్తలయొక్క భావాడంబరమునకు గాని వ్రాయబడవు. అందుచేత వానిలోని యంశములు విశ్వసింపదగియుండును. వ్రాతలకి పరులు విందురనుశంక యుండదుగాన నిరాతంకముగా భావములను వెలిబుచ్చును. ఆలోచనలును భావములును హృదయమునుండి వచ్చినవి వచ్చినట్లుగనే వ్రాయబడును. వ్రాయువ్యక్తినిగుఱించియు నాతనికాలపు విశేషములను గుఱించియు మనకు గమనింపదగిన అంతరంగికములను దెలుపును. చరిత్రలను, మహావ్యక్తుల జీవితములను వ్రాయుటలో సరియైన దృష్టినిచ్చును. సహజమార్దవము, నాగరికత గలిగినవారిచే వ్రాయబడిన లేఖలు సరసమైన శైలితో హృద్యముగా అనేకతరములవారు ఆనందింపదగి యుండును. ఇట్టి లేఖలు మన వాఙ్మయములలో కానము. ఇవి వఱలుటకు దేశము శాంతియుతమై ఐశ్వర్యయుతమై నానా కళల కాటపట్టైయుండవలయును. దేశభాషలయందు దేశజులకును, దేశస్థులకును ప్రేమాదరము లుట్టిపడుచుండవలయును- కాగితముల వాడుక వృద్ధియగుటయు, పలురకముల వాఙ్మయభాగము లుద్భవించుటయు మన దేశమునకు ఏబది సంవత్సరముల లోపలిసంగతి. కనుక ఇట్టి లేఖావాఙ్మయము లేకపోవుట వింత గాదు. విశేషవ్యాపారములు కలిగి యున్న వారు ఇట్టి లేఖలను వ్రాయజాలరు. ఐహికములకు మిక్కిలి పాటుపడనవసరములేక లలితమగు అభిరుచులు గలిగి బందుగులయెడలను స్నేహితులయెడలను ప్రేమ గలిగి యున్నను కొంతవఱకు ఒంటరిబ్రతుకున కలవాటుపడిన వ్యక్తులకు లేఖలు వ్రాయుట ఒకకాలక్షేపముగ నుండును. స్త్రీలు వ్రాయు లేఖలు మిగుల మార్దవమును గలిగి యుండును. పురుషుల వ్రాతలకన్న సులభములును సహజసరసమును గలిగియుండును. ఈ వాఙ్మయభాగమున దేశమేమి యభివృద్ధిని గనుపర్చునో చూడవలసి యున్నది.

(f) నవలలు : (Novels)

ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున ననేక రకముల నవలలు గలవు. వానిలో మూడు ముఖ్యమైనవి: (౧) అద్భుతకథనములు, (౨) చారిత్రకములు, (3) సాంఘికములు. వీనిలో మొదటి రెండిటికిని అద్భుతకథ సామాన్యమైనను రెండవరకములో ఏదోయొక ప్రాతకాలపు చరిత్రమును ఆధారమును చేసుకొని ఆకాలపు జనమర్యాదలను వేషభాషలను ఊహించి చిత్రించుటవలన ప్రత్యేకరకముగా ఎన్నుకొనుట మంచిది. కొంతవఱకు సంఘుజీవనము ఏకాలపు సంబంధమైన దైనను చిత్రింపబడును

గనుక పైన జెప్పిన మూడవరకమునకుగూడ సంబంధించియుండును. ఇంగ్లీషు విచక్షణులు "నవల" (Novel) అను శబ్దమును ఈ మూడవ రకమునకే ఉపయోగింతురు. కాని ఆశబ్దము యొక్క వ్యుత్పత్తిని ఇటలీభాషలో విచారించి చూడఁగా అది క్రొత్తదైన అద్భుతకథకు ప్రయోగింపబడినటుల గనుపడును. అయినను కాలక్రమమున శబ్దములు రూపమునను అర్థమునను మాఱుట సహజము. అందుచేత ఈ మూడురకములను "నవలలు" అని యనుటలో తప్పేమియు లేదు. వానివాని ముఖ్యోద్దేశమును బట్టి వానికి ప్రత్యేకనామకరణములను జేయవచ్చును.

అద్భుతకథనములకు మన "కాదంబరి" సంస్కృతవచనమునను, "కళాపూర్ణోదయము" ఆంధ్రపద్యమునను మార్గదర్శకములైనను, అన్నిరకముల ఆంధ్రనవలలు ఇంగ్లీషు ప్రోద్బలముననే ఉద్భవించినవనుట సాహసోక్తి గాదు. బెంగాలీనవలలకుగూడ ఇంగ్లీషు అనుకరణమే బీజము. "రాజశేఖరచరిత్రము" అనునది గోల్డ్‌స్మిత్ యొక్క "వికార్ ఆఫ్ వేక్‌ఫీల్డు" (Vicar of Wakefield) అనుదానికి ఆంధ్రరూపాంతరము - భాషాంతరీకరణము కాదు- ప్రథమమున త్రోవఁజూపినవానిలో నిది యొకటి. ఇందులోను వీరేశలింగం పంతులుగారు షెరిడన్ అను కవికృతమగు "రైవల్స్" (Rivals) నాటకమునకు జేసిన భాషాంతరీకరణమునందును, అన్యదేశాచారములు మన దేశజనులకు నచ్చురీతిని కొంచెము మార్పుజేయబడి ప్రదర్శింపబడినను, మొత్తముమీద ఆ ప్రథమకృతులయందువలె సుఖసరళి కుదురలేదు. అయినను రాజశేఖరచరిత్రమును మన సాంఘిక నవలలలోనే చేర్పవలసి యుండును. వివేకవర్ధనిలో భాగములుగా ప్రచురింపబడిన ఖండవిల్లి రామచంద్రుడు మొదలగువారలచే వ్రాయబడిన నవలలు ఈత్రోవనే త్రొక్కినవి. ఇట్లు ప్రారంభమున సాంఘికనవలలు వ్రాయబడినను మన నవలావాఙ్మయము త్వరలోనే తక్కిన రెండురకముల త్రోవకును మళ్లెను. ఇటీవల "మాలపల్లె" యను నొక సాంఘిక నవల వ్రాయబడెను. అది రాజకీయాటంకములను బాసి వ్యాప్తి గాంచినచో ఆదర్శముగ నుండనోపును.

అద్భుతకథనములకు "ప్రఫుల్ల" ఉదాహరణముగా తీసికొనబడవచ్చును. బ్రాహ్మణ యువతి యొకతె ఐశ్వర్యమదగర్వితులగు అత్తవారిప్రోద్బలమున భర్తృపరిత్యక్తయై అతికష్టములనొంది పిమ్మట అడవులబడి దొంగలచేత దేవిగా భావింపబడి, పూర్వయుగమున కట్టబడి యిప్పుడు భూగర్భితములై యున్న అంతర్మాళిగలలో నివసించుచు అడవిజనులచేత పూజల నొంది, తుదకు అదృష్టవశమున నదీయానసందర్భమున తనభర్తను సపత్నిని గలసికొనుట అత్యద్భుతరీతిగా నల్లబడినది. బంకిమ్‌చంద్రుని నవలలు మన భాషలోనికి చాలా మట్టుకు తర్జుమా చేయబడినవి. ఈ నవలలు కొంతవఱకు క్రిందటితరమునాటి బంగాళీ భూస్వాములు, కాయస్థబ్రాహ్మణులయొక్క సంఘమర్యాదలను యథాస్థితిగా తెలుపుచున్నను కథాద్భుతములను ముఖ్యముగా నాధారము

జేసికొనియున్నవి. వీనితో పోల్చిన రమేశచంద్ర దత్తుగారి "తాళసరస్సు" అనునవల సాంఘికనవలగా పరిగణింపబడవలెను. ఉమ్రాఅలీషాగారు వ్రాయుననవలలు ఈ అద్భుతకథనములలో జేరును.

శ్రీయుత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారి నవలలు కథాద్భుతములను గలిగియున్నను, ప్రాతచారిత్రకాంశములను ఉదాహరించు ముఖ్యోద్దేశమును గలిగియున్నవి. ఇవి చారిత్రకము లననోపు. ఇందువలననే ఇంగ్లీషున చారిత్రకాద్భుత నవలలను మెండుగా వ్రాసిన స్కాట్ (Scott)తో వీరిని కొందఱు పోల్చగా వినియున్నాను. అయితే స్కాట్ నవలలలో వలె వీనిలో పూర్వసంఘాచారములను వేషభాషలను సరిగా నరయుటకు విశేషయత్నము చేయబడలేదు. వీరి "గణపతి" హాస్యరసము ఉద్రేకముగా నున్నను సాంఘికరకములో జేర్చవలయును. ముగింపుగా లేదు. దిట్టరితనమును విచిత్ర ప్రతిభయును అపూర్వ జీవశక్తియును వరములుగా నొందిన "గణపతి" యొక్క చర్యలకు అంత మెట్లుండును? "శ్రీ రేఖ" యను నవల పెద్దాపుర సంస్థాన చరిత్రము నాశ్రయించియున్నది. ఇందు చరిత్రాంశములును కథాద్భుతములును సమముగా నిమిడియున్నవి. ప్రతాపరుద్రుని కాలము నాశ్రయించిననవల యొకటి చదివితిని. పేరు జ్ఞాపకమురాలేదు. ఈ రకపునవలలలో పూర్వకాలపు జనుల వేషభాషలను ఆచారములను గూడ నరసి చిత్రించుట దేశోద్బోధమునకు సహాయకారి యగును. చారిత్రకజ్ఞానమును సులభముగా వెదజల్లును.

సాంఘికములు గూడ గతతరపు మనుజులయొక్క ఆచారవ్యవహారములను వ్యక్తీకరించినప్పుడు కొంతవఱకు చారిత్రకములయి యుండును. కాని ఎంతప్రాతవి యైనను సంఘములలో ఆచారములు కొలదిసంవత్సరములలో విశేషమార్పు జెందుట అరుదు గనుక ఇవి సాంఘికనవలలని చెప్పుటయే యుక్తము. ఇట్టివింకా ఎక్కువగా వ్రాయబడుటవలన ఆంధ్రదేశమునకు ఆత్మావబోధము నిండుగా గలుగు ననుకొందును. కంపెనీనాటిపరిపాలన, కళింగరాజులు, నవాబులు, రెడ్డిరాజులు, అనేక జమీందారులు వీరల పరిపాలనకాలముల నాటి మనదేశజనులయొక్క స్థితి సువ్యక్తము చేయబడవలసియే యున్నది. మన్యములోను వెల్లడియందు గల పరిస్థితుల భేదములు ప్రజలయొక్క వేషభాషాచారాదులలోని తారతమ్యములు ఇట్టి అనేక అంశములను గూర్చి నవలారూపముగా దేశప్రజలెల్లరు ఉద్బోధమును పొందదగియున్నారు. ఏదో ఒకకథను అల్లి ఒకటి రెండు ముద్రణములతో నిలిచిపోవు నవలలను ఆపుటకు వీలులేదు గాని దేశము తగినప్రోత్సాహ మొసగిన విద్యావంతులు మేధావంతులు, అనుభవము గలవారును ఇట్టి ఉపయోగకరమైన నవలలను నాటకములను వ్రాయబూనుకొందు రని నమ్ముదును. "కాళింగు"లను వారి సంఘాచారములను గుఱించి చిలుకూరి నారాయణరావు గారు వ్రాసిన వ్యాసమువంటి వ్యాసములు ఈ సాంఘిక నవలలకు ఆధారములు కాగలవు.

(g) చిల్లరరకముల గద్య: (Miscellaneous Prose)

గద్యవాఙ్మయమున నింక యెన్నియేని రకములు బయలుదేఱవచ్చును. మిశ్రజాతులటుండ "ఉపన్యాసముల"ను నొక ముఖ్యజాతిగ జెప్పవచ్చును. అది యిప్పుడు రాజకీయ సాంఘికములలో మిక్కిలి వ్యాప్తి నొందుచున్నది. ప్రస్తుతము ప్రపంచమం దంతటను న్యూస్ పేపర్ల మూలమునను నూతనజాతీయాశయముల మూలమునను నవలలకంటె నెక్కువప్రాముఖ్యమును వహించి యున్నది. వ్యాసరచనవంటిదే యైనను ప్రత్యక్షముగా ప్రజలయెదుట మాటలాడుటవలన జనించెడు మార్పులను గలిగియున్నది. మిక్కిలి తబిశీలు వలనుపడదు. వినువారలకు వెంటనే స్ఫుటముగా నంశములను స్ఫురింపజేయు నలంకారములను ఉదాహరణములనే తెలుచుగా వాడవలయును. కాని ఇప్పుడు చాలభాగము వక్తలు ఇంటివద్ద ముందుగా వ్రాసికొని వచ్చిన వ్యాసములనే చదువుట అలవాటు అయినది. కాంగ్రెసులలోను, కాన్ఫరెన్సులలోను అట్టి మహోపన్యాసములను ముందుగానే ముద్రించి సభికులచేత బెట్టుట యాచారమైనది. వక్తలు చదువుట కేవల ఆచారానుసరణమై మీటింగులను బొమ్మలాటలనుగా మార్చుచున్నది. గౌతమీలైబ్రరీ సంఘమువారు వక్తృత్వము వృద్ధిసేయుటకు పోటీపరీక్షలు నడుపుట ప్రశంసనీయము. వక్తృత్వమును నేర్పుటకు క్లాసులు కూడా నేర్పాటు చేయబడవలయును.

మన **హరికథలు** ఆంగ్లవాఙ్మయమున సెర్మన్ (Sermon) అను మతబోధక ఉపన్యాసములను బోలును గాని ఇది కథను ఆశ్రయించుకొని పాట, పద్యము, వచనము, సంభాషణము మొదలగు రీతుల నన్నిటిని కలుపును. ఈరకమున నేటియుగమున ముఖ్యకవియగు నారాయణ దాసుగారు చెప్పినట్లు ఈ హరికథలు "కోదువాంఢ్ల వ్యవసాయంబుల వలె" పలుజాతుల నొక్కయెడ గలుపును. ఇందులో వక్త ప్రత్యుత్పన్నమతియై అప్పటి కప్పుడు సమయోచితముగ స్ఫురించుమార్పులను జేయవచ్చును. ఇవి సాంఘికమతాదిక బోధనలకు చాలాఉపయోగించును. ఏకనటునిచే నడుపబడు నాటకములు అని కూడ ఈ **హరికథల**ను వర్ణింపవచ్చును. ఇట్టికథ వేషము వేసికొని పాటరూపముగా ఆయా సందర్భముల కనువగు అభినయాదులను జేయుచు ఒకడు పాడగా తిరువనంతపురము (Trivandram) లో నేను జూచితిని. వాడు పాడినది ద్రౌపదికొరకు భీముడు సౌగంధికపుష్పమును దెచ్చు కథ. గంతులువేయుచూ పరుగిడుచూ పాడుట నటనచేయుటను బట్టి మలయాళము లో నీవిధము కథ ప్రదర్శనమును "ఓట్టమ్ తుళ్లల్"(Running and Jumping) అని యందురు. సుద్దులు పార్థనపదములు మొదలగు జానపదవినోదములలో నిట్టి యభినయాదులను ఇప్పటికిని అచ్చటచ్చట చూడవచ్చును. కాని వచనమే ముఖ్యాధారము అయియుండుటవల్లను, నటనకన్న కథచెప్పుటయు, కథాంశముల నాశ్రయించి సమయోచితముగ సాంఘికాచారములపైని వ్యక్తులనడతలపైని వ్యా

ఖ్యానములు చేయుచు జనరంజకముగ బోధన జేయుచుండుటవలనను నే నీహారికథలను "చిల్లరగద్య" భాగమున జేర్చితిని. "చిల్లర" అనుటవల్ల విలువలేదని యర్థముగాదు. స్పష్టముగా నొక్కతీరు లేనందున ఇట్టిరకము లన్నియు సదుపాయముకొఱకు "చిల్లర భాగములు" (Miscellaneous) అను భాగముక్రింద జేర్పబడినవి.

చిన్నకథలు: (Short Stories)

అను క్రొత్తభాగము ఆంగ్లవాఙ్మయము ననుసరించి నూతనముగా మన పత్రికలలో తలయెత్తుచున్నది. చింతా శంకరదీక్షితులుగారు రచించిన నేరసంశోధకకథలు ఈ భాగములో చేరవచ్చును. కొంతవరకు ఈ కథలు ఇప్పటి మన సంఘాచారములను ఆధారము జేసికొనుచున్నవి. కాని కథాంశము చిన్నదిగా నుండును. ఏదోఒక్కనేరవిమర్శనమునందే కేంద్రీకరింపబడును. ఒకవ్యక్తియొక్క ముఖ్యమగు చెయిదము, ఏదో ఒకవింత, లేదా అద్భుత మగు నేదో యొక్క ప్రకృతిసందర్శనము; ఇట్టి వానిని ఆశ్రయించుకొని యీచిన్నకథలు వ్రాయబడును. అతివ్యాప్తియు, పలువ్యక్తుల చెయిదములతోగాని యితర కథలతోగాని సంబంధమును పెట్టుకొనినయెడల ఈ చిన్నకథలోని ఘాటు చెడిపోవును. తలపెట్టిన ఒక్కకథాంశమునకు దగిన సన్నాహము మాత్రమే చేయనగును. ఒకకుట్టి వానిని సంరక్షకుడగు వానియన్న ఉపేక్షింపగా వాడు దీనస్థితిలో పడియుండగా, దైవప్రేరితులై పిల్లలు లేని ఒకభాగ్యశాలిదంపతులు వచ్చి వానిని తీసికొనిపోయి పెంచుకొనుటయు, తరువాత వాడు మేజిస్ట్రేటు అధికారమున నుండగా వానియన్న నేరస్థుడయి కోర్టుకు వచ్చుటయు, క్షమింపబడి పశ్చాత్తాపయుక్తుడగుటయు ఇందలి కథాంశము. ఇందులో కథాకారుడు కథను వివిధవ్యాప్తిని బొందనీయక పూర్వస్థితిని ప్రస్తుతస్థితిని చదువరిదృష్టియెదుట నిలిపి భాగ్యపరివర్తనము లిట్లుండనోపును, మానవు లిట్లు హ్రస్వదృష్టి గలిగి వర్తింతురు అని గ్రహింప జేయుచున్నాడు. ఈ రీతిని మితవ్యాప్తిని గలిగి చదువుటకు సులభమై, అద్భుతానందములను గలుగజేయును. ఈ చిన్నకథలను సంఘాచారములను చిత్రించుటకు నుపయోగింపవచ్చును. ఇప్పుడు యూరోపునందును, అమెరికాలోను మంచి మంచి పత్రికలు ఈ చిన్నకథలను ప్రోత్సహించు చున్నవి. నవలయొక్క ఆశయము వేఱు; ఈ చిన్నకథలయొక్క ఆశయము వేఱు. చిన్నకథను "నవలిక" యనరాదు. "కథిక"యని నామకరణము చేయవచ్చునేమో పండితవరులు యోచింతురుగాక. బౌద్ధకథలను గల "అవదానకల్పలత" సరస్వతీ పత్రికలో తెలుగుచేయబడి ప్రచురింపబడుచున్నది. ఇవి చక్కని చిన్నకథలు. ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలోని ఉఱుముకథ, గౌతమియనుకుక్కయొక్క స్వీయచరిత్రమును చక్కని చిన్నకథలు.

ఈ రీతిగ మన గద్యవాఙ్మయము అంతయు ఇంగ్లీషుగద్యగ్రంథముల ప్రోద్బలమున జనించిన దనిన్నీ, దానియభివృద్ధికి యింకను

పలుత్రోవ లున్నవనిన్నీ, అన్నిటను ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమును అనుసరింపవలసి యున్నద నిన్నీ చెప్పుచున్నాను. సంస్కృతకావ్యనాటకాదులను తెలుగు గద్యమున జనులందఱకు నందింపవచ్చును. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు రఘువంశమును తెలుగు గద్యలోనికి తర్జుమాచేసినారు. రసపుష్టిగలిగి క్లిష్టముగాని శైలితో నొప్పుచున్నది. నోరి గురులింగ శాస్త్రులుగారు వ్రాసిన భారత ఇతిహాసకథల శైలి చక్కగా నున్నది. తప్పులు లేకుండ అచ్చుపడినయెడల చాలా ఉపయోగముగా నుండును. •నందప్రెస్సులో నచ్చుపడిన ఆంధ్ర గద్యభగవద్గీత చాలా యింపగు శైలిని వ్రాయబడినది. అక్కిరాజు ఉమాకాంతము గారి "షేక్స్పియర్ కథలు" మనపిల్లలు చదువుటకు తగిన సులభశైలిని సూక్ష్మముగా వ్రాయబడియున్నవి. జపాను చీనాదేశ నాటక కథలు ఇంగ్లీషున చూచితిని. చాలా బాగున్నవి. అవి మనభాషలోనికి తర్జుమా శీఘ్రముగా చేయబడు నని యాశించెదను.

వేగంటివారి వచనాలు

ఆనందమయుడు గావలెను - తాను తానైయున్న తావు గనవలెను॥ ఆనం॥
సుగుణములు ధరియింపవలెను - మదిని తగులునీగి శాంతవర్తనుడు గావలెను -
సుగుణములు తెరవు గనవలెను - అందు సుగుణసంపూర్ణసమాధి సరవి గనవలెను॥ ఆ॥

వాయువులు కుంభించవలెను - మిక్కిలి ఉపాయమున కుండలిని పైకెత్తవలెను -
తోయజంబులు దాటవలెను - అందు బాయకుండెడి నాదుపల్కు వినవలెనూ. ౨

మనసుపదిలము శాయవలెను - తన మనసులోపల తెలివి తాను గనవలెను -
కనుమూపు లోకటి గావలెనూ - అందు ఘనసుధాకారలింగం చూడవలెనూ. ౩

మూడుమేరలు దాటవలెను - అందు జోడుబాయనిహంసజాడ గనవలెనూ -
మేడమీదికి చారవలెనూ - అందు పండువెన్నెల ముక్తిబయలు గనవలెనూ. ౪

రేబగల్లోకటి గావలెను - అందు వేయురేకులమీది వెలుగు గనవలెనూ -
అందు బాయకుండెటి పరమగురుని గనవలెనూ - ఆనంద॥ ౫

రఘువంశౌచిత్యము

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి గారు

(గత సంచిక శేషము)

కొన్ని యాంధ్రకావ్యములయందు రఘువంశములోని వర్ణనములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈరఘువంశకావ్యమును గొందఱు సంస్కృతకవులును, దెలుఁగుకవులును గూడ ననుకరించి రనుట నిర్వివాదాంశము. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వాని నన్నిటిని వ్రాయక విడిచితి.

కాళిదాసు రఘువంశమున వర్ణించిన వంశావళి వాల్మీకిరామాయణమునందలి వంశక్రమము నకును, విష్ణుపురాణములోని వంశక్రమమునకును, భిన్నముగా నున్నది. వాయుపురాణములోని వంశమర్యాదకుఁ గొంత సరిపోవుచున్నది. దీనింబట్టి చూడఁగాఁ గాళిదాసు "అథవా కృత వాగ్ద్వారే" అని పూర్వులగు కవులు చూపిన మార్గము నాధారముగాఁ దీసికొని రఘువంశమును వర్ణించుచున్నానని చెప్పుటచే, రామాయణాది ప్రాచీన కావ్యములఁ బెక్కింటినిఁ బరిశీలించి యీ వంశక్రమమును వర్ణించెనని యూహింపవలసి యున్నది.

కవి కావ్యాంతమున భర్తయొక్క యకాలమరణమునకు దుఃఖించుచున్న యగ్నివర్ణునిభార్య సింహాసనాసీనయై సచివసాహాయ్యముచే రాజ్య మేలినట్లు చెప్పి కావ్యమును ముగించెను. కొందఱు కాళిదా సిట్లు కావ్యము ముగించియుండ డనియు నగ్నివర్ణుని పుత్రుఁ డగు శీఘ్రుని చరితమును వర్ణించు నిరువదియవ సర్గమును గూడ వ్రాసియుండు ననియు నూహించుచున్నారు. కాని యీ యూహకుఁ దగిన కారణములు కానరావు.

సారస్వతసారవేదులగు ప్రౌఢు లీకావ్యమును జదువ నర్హులు గాని శబ్దార్థసంబంధము తెలియఁగని బాలికులు దీనిఁ బఠింప సమర్థులు కారు. కాని మన దేశమున నీ రఘువంశమహాకావ్యము సంస్కృతమును జదువ నభిలషించు బాలురకుఁ బ్రథమపఠనీయగ్రంథముగా నాసేతుహిమాలయమునుగల భారతదేశమున నుపయోగింపఁబడుచున్నది. బాలు రీగ్రంథరాజమునందలి నిరుపమానములగు భావామృతములఁ గ్రోలి యానందింపఁజాలునంతటి ప్రతిభాశాలురు గారు. దీనియందలి శ్లోకములను వ్యాఖ్యానసహితముగాఁ గంఠపాఠమును మాత్రము జేయజాలుదురు. మఱియు దీనియందలి పందొమ్మిది సర్గలలోను నేవో కొన్ని సర్గలు మాత్రమే పఠనపాఠక్రమములోన నున్నవి. కాని గ్రంథ మామూలాగ్రముగాఁ జదివింపఁబడుట లేదు. మొదట మనయాంధ్రలిపితో ముద్రితమైన రఘువంశమునందుఁ బదిసర్గలు మాత్రమే యున్నవి. కాని యిటీవలఁ గీర్తిశేషులైన యస్మద్గురువర్యులగు మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు వేంకట రంగాచార్యులయ్యవార్లంగారు తమ యార్షముద్రణాలయమునఁ దెలుఁగు లిపితో రఘువంశమును బూర్ణముగా ముద్రింపించి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకారమును జేసిరి.

ఈకావ్యము క్లిష్టాన్వయములు లేక తేలికగా నన్వయించుట కనువగుటచేతను అతిదీర్ఘసమాసములు లేక చక్కనిమాటలతో నిండియుండుటచేతను బాలుర కనాయాసముగా బోధింపవచ్చునని తలఁచి మనపండితు లీకావ్యమును విద్యార్థులకు మొదట బోధించుచున్నారు.

ఈకవిసింహుఁడు విరచించిన శ్రవ్యకావ్యత్రయములోను రఘువంశమే ప్రాథమికకృతి యని యిందలి దైవప్రార్థన శ్లోకమువలనను యితఁడు చూపిన వినయరీతులవలనను, సువ్యక్తమగుచున్నది. ఇది యా మహాకవి యాదిమకృతి యగుటచే ముందు దాఁ బోషింపఁబోవు కవితాలత నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగుటకుఁ గవిత్వాదిని నాదిమదంపతు లగు పార్వతీ, పరమేశ్వరులఁ బ్రస్తుతించియున్నాఁడు. ఇతరము లగు కావ్యముల రెంటను దేవతానమస్క్రియఁ జేయక వస్తునిర్దేశముతోడనే కావ్యముల బ్రారంభించి యున్నాఁడు. కావున మొదటి

కావ్యము రఘువంశమే యని బోధపడుచున్నది. మొదటి కావ్యమును దివ్యచరితముగా నొనర్పక మానవరాజచరితముగాఁ జేయుటకుఁ గారణ మేమన లోకములోఁ బురుషార్థము లన్నియు సత్పరిపాలకుఁ డున్నయప్పుడే నిర్విఘ్నముగా నెఱవేఱఁగలుగును గాని, ధార్మికపరిపాలనము లేకున్నచో నవి యడుగంటి, యచిరకాలములోనే దేశ మధోగతిపాలగుట నిశ్చయము, కావుననే యార్యులు "రాజానం ప్రథమం విందేత్తతః క్షేత్రం తతో ధనం తస్మిన్నసతి లోకేస్మిన్ కుతః క్షేత్రం కుతో ధనం" అని యైహికసుఖప్రదాత సుపరిపాలకుఁడే యని బోధించి యున్నారు. మానవులు ధర్మరతు లగుటకును కష్టపడి సంపాదించుకొనిన వస్తువుల నిర్భయముగా ననుభవించి యానందించుటకును ప్రధానసాధనము సత్పరిపాలనమే. అది లేకున్న నీలోకము యమలోకమే యగును. కావున లోకముయొక్క సమస్తకళ్యాణములును రాజుపై నాధారపడియున్నవి. అట్టి నృపవరేణ్యునిచరితమే ప్రథమవర్ణ్యమగుటంజేసి, నిరుపమానగుణరత్నరత్నాకరు లగు రవికుల సార్వభౌముల పావనోదారచరితముల వర్ణించుటయే తన కవితాద్రాక్షాలతకు నమూల్య మగు ప్రాథమికఫలసిద్ధి యని తలఁచి యీ రఘువంశరాజ చరితమును వర్ణించెను.

కాళిదాసు మొదట మహారాజచరితమును వర్ణించుటయే యుక్తము. ఏ మందురా? ఏ సార్వభౌములు ప్రజలఁ గన్నబిడ్డలకైవడి యధికానురాగముతోఁ బోషించుచుఁ బ్రజాక్షేమమే తమక్షేమముగా నెద నెంచుచుఁ, గంటిని రెప్పవలె దేశమును గాపాడుచుండెడివారలో, శత్రుభయములనుండి స్వరాజ్యముల రక్షించుటలోనే మహారాజులు చూపిన పరాక్రమక్రమము లత్యాశ్చర్యజనకములో, యేచక్రవర్తులు భీకరారిభేరీనినాద మాకర్ణించినతోడనే, మదగజకంఠరవము నాలించి యిభయూథములపైకి లంఘించు మృగేంద్రములవలెఁ గ్రూరశత్రుసంఘములపైఁ బడి చెండాడుచుండెడివారో, యేభూపాలచంద్రులు సత్యపరిపాలనమునకును, ధర్మరక్షణముకొఱకును, దా మొనర్చిన యనన్యసాధ్యము లగు ఘనకార్యపరంపరలచే మానవకోటి నాశ్చర్యానందమగ్నమునుగాఁ జేయుచుండెడివారలో, పరపురుషులఁ గన్నెత్తిచూడ నెఱుంగని యెవరినారీమణులు కూడ స్వరాజ్యరక్షణార్థమై రాణివాసముల వీడి, రణరంగముల కేగి ఘల్లుమని నిజకంకణధ్వనులు చెలఁగఁ గత్తులు దూసి, రిపుల కుత్తుకల ఖండించుచుండెడివారో, శిరీషాతిసుకుమారలై యెండయననేమో యెఱుఁగక యంతఃపురములలో హంసతూలికలపై సంచరించుట కలవాటుపడిన రాజయువతులు పాతివ్రత్యధర్మపాలనముకై భాగ్యభోగ్యాదుల సరకు సేయక నిజనాథులతో గూడఁ గాఱడవుల గాఁపురములఁ జేయుచు దయ్యఁ జూచు మునిభార్యలవలెఁగూడ ముదము లొదవునట్టు లమితానందముతోఁ బతిదైవతముల సేవించుచు, సతికిఁ బతియే గతి యనెడి యార్యమానినీధర్మమును ప్రకటించుచుండెడి వారలో, మఱియు మానరక్షణపరాయణ లగు నే భూపాలభామినులు తా మబల లయ్యుఁ బరు లెంతటి బలాఢ్యులైనను లక్ష్యము సేయక, మోహాంధులై యామందులు చేయు నింద్యకృత్యములనుండి మరల్చుటకు సమయము చిక్కినప్పుడెల్ల వారినిఁ గ్రమ్మియున్న యవివేకాంధకారము తొలఁగునట్లు తగు జ్ఞానోపదేశజ్యోతులఁ బ్రసరింపఁ జేయుచుండెడివారలో, పెక్కేల పాలు ద్రావి పక్కలపై హాయిగాఁ బరున్న పసిబాలురు గూడ సపత్నికోలాహల మాకర్ణించినతోడనే దిగ్గున లేచి వైరులఁ గొట్టఁ బిడికిళ్ళ బట్టుచుండెడివారో, అట్టి దయాసాగరులతోడను, అట్టి వీరసింహులతోడను, అట్టి సత్యరతులతోడను, అట్టి వీరమాతలతోడను, అట్టి సతీమతల్లులతోడను, అటువంటి తేజశ్శాలినులతోడను, అట్టి బాలవీరులతోడను, నిండి విరాజిల్లుచున్న యుత్తమక్షత్రియవంశముల జనించి స్వదేశసంరక్షణమునకై సర్వసంపదల సంతోషముతో ధారవోసిన రారాజుల పూతచరితములఁ గవివరులు మొదట వర్ణింప కున్నను, ప్రజలట్టి చరిత్రముల ప్రాతఃకాలమున స్మరింప కున్నను, కృతజ్ఞులను కీర్తినిఁ బడయ నేరరు.

నిజరాజసుధాకరచరితములఁ దెలుప నేరని గ్రంథరచన తండులరహిత మగు తుషపచనమువంటిది. అట్టి సారదూర మగు కావ్యమును నాస్వాదించుటచేఁ బురుషుల కెట్టి శక్తియుఁ గలుగ నేరదు. పావనమగు పతివ్రతాచరితముల వర్ణింప నెఱుంగని గ్రంథగుంభనము ఆమోదహీన మగు పుష్పగ్రథనమువంటిది. అట్టి సౌభాగ్యగుణశూన్య మగు పాత్రమును జేకొను స్త్రీల కెట్టి కళ్యాణమును సమకూరఁజాలదు. కావునఁ గాళిదాసు కవితాదిని ధీరో

దారులు నృపవరేణ్యుల చరిత్రములను, వర్ణించి యున్నాఁడు.

మన పూర్వంపు సార్వభౌముల చరితములు దివ్య చరితములకుఁగూడ మించి తేజరిల్లుచున్నయవి. కావుననే సామాన్యముగా మన యార్యావర్తమునఁ గల యున్నత సాహిత్యపథము లన్నియు నీరాజచంద్రులకీర్తికౌముదీ కాంతులతో నిండి వెలయుచున్నవి. ప్రత్యక్షదైవతము లనఁదగు వారంటి సార్వభౌములఁ గన్నులకఱువుదీఱ సేవించిన మన కవివరులు పృథివీపతిచరితములనే పెక్కింటిని విరచించిరి. కొన్ని దివ్యచరితములు కూడ కలవు. కాని యవి యింతటివృద్ధినిఁ బొందియుండలేదు. సురాజ చరితమును మించిన ఘనచరితము వేఱొకటి లేదు. కావుననే కాళిదాసు రఘువంశ రాజచరితమును మొదట రచించి యున్నాఁడు. అనేక రాజవంశము లుండ సూర్యవంశమును వర్ణించుటయేల యని ప్రశ్నించుకొని "తద్గుణైః కర్ణమాగత్య చాపలాయ ప్రచోదితః" అని స్వయముగా రఘువంశ రాజగుణగరిమను వర్ణించియున్నాఁడు.

కాళిదాసమహాకవి రఘువంశమునఁ దననాఁటి నాగరకతావధూటి నతిరమ్యముగాఁ జిత్రించి యున్నాఁడు. క్రీస్తునకుఁ బూర్వము ఐదవ శతాబ్దమున మానవ సౌభాగ్యమునకు నిదర్శక మగు నార్యనాగరికత మన భారతావనియందు నెంతటి యౌన్నత్యమును గలిగియుండి నదియు నీకావ్యము నామూలాగ్రముగాఁ జదివినచోఁ గరతలామలకమట్లు గోచరమగును.

ఈ కావ్యమున మొదటఁ గవి యొనర్చిన పార్వతీ పరమేశ్వర స్తవము బహురమ్యముగా నున్నయది. ఆదిమ దంపతు లగు నీశ్వరుల వాగర్థములవలె నెడఁబాటులేని దాంపత్యము కలవారని చక్కఁగాఁ బోల్చియున్నాఁడు.

"ఉపమా కాళిదాసస్య" అను విబుధోక్తికి నిట్టి యుపమానములే యుదాహరణములు. కావుననే పండితాఖండలుఁడగు నప్పయదీక్షితులవారు చిత్రమీమాంసలో నీ శ్లోకరాజమును వ్యంగ్యార్థవిలాసాదులచే నత్యంతచమత్కారముగా నున్నదని వ్రాసియున్నారు. మఱియు విజయగణి, చరిత్రవర్ధన, దినకర, సుమిత్ర, విజయాది వ్యాఖ్యాతలీపద్యముపై మంచివ్యాఖ్యానముల వ్రాసియున్నారు. నిక్క మగు కావ్యరసజ్ఞు లగు వైష్ణవ పండితప్రకాండు లెల్లరు నీశ్లోకరాజమును గొనియాడుచున్నారు. యాదవాభ్యుదయకావ్యకర్త లగు వేదాంతదేశికులవా రీశ్లోకము ననుకరించుచు యాదవాభ్యుదయమున "వందే బృందావనచరం" అని చక్కఁగా వర్ణించెనని అభినవభట్టబాణబిరుదాంచితు లగు కృష్ణమాచార్యులవారు తాము రచించిన యాదవాభ్యుదయ వ్యాఖ్యానమున వివరించియున్నారు. కాని, రా. కృష్ణమాచారి యను నొకతమిళ వైష్ణవపుంగవుఁడు ఈశ్లోకము నెవఁడో పోత్తరల బట్టు బాపఁడు విరచించెను కాని కాళిదాసుఁడు రచింపలేదనియు, నిది "భోజనం దేహి రాజేంద్ర ఘృతసూపసమన్వితం" అనుశ్లోకమువలె శ్రుతికటువుగా నున్నదనియు, నిందలి యుపమానము బాలురకు బోధపడ దనియు నిట్లు లేమేమో రఘువంశవిమర్శనము పొత్తమున విలిఖించియున్నాఁడు. కాని పాపమీ దాక్షిణరసవేది యగు నాచార్యునకు నీశ్లోకమునందలి రసము స్ఫురింపలేదు. కాళిదాసు తనకు వాగర్థలాభము చేకూరుటకు వాగర్థములవలె నిత్యసంశ్లిష్టులైన పార్వతీ పరమేశ్వరుల నుతించెను. ఇట 'వాగర్థములవలె' ననునుపమానము, తమిళస్వామి రుచించినది కాదు. "దధ్యోదనములవలె" సంశ్లిష్టులైన అని కాళిదాసు వర్ణించినచో నీస్వామికి నత్యంతప్రియముగా నుండియుండును. వాగర్థాభిలాషి యగు కవి యిప్పటున పార్వతీపరమేశ్వరుల కలయిక నెట్లు పోల్పవలయునో రసవేత్త యగు నీస్వామి "వాగర్థావివ" అను నుపమానమును జూపుటకీతని జీవితకాల మంతయు గడవుగా నొసంగినఁ జాలఁగలుగునా? ఈ శ్లోకము "భోజనం దేహి" అను ఛాందస శ్లోకమును బోలియున్నచో నాల్గవసర్గలోని "సరాజ్యం గురుణాదత్తం ప్రతిపద్యాధికంబభౌ" అనుశ్లోకము నిట్టిదియే యగును. ఇట్లు చూచినచో నీకావ్యమునందలి శ్లోకము లనేకము లే తిరిపెమెత్తు దాసరయ్యయో చేసి యుండునని చెప్పఁగలసివచ్చును. ఈ తమిళాచారి యాంగ్లేయభాషాపరీక్షోత్తీర్ణుఁడై పూర్వజన్మసుకృతపరిపాకమున కొన్ని సాంస్కృతికపదముల నుచ్చరించు భాగ్య మబ్బినమాత్రాన తనకుఁగల పశ్చిమజ్ఞానలవము నాధారముగాఁ దీసికొని విపశ్చిత్కార్య మగు కావ్యవిమర్శమునకుఁ బూనుట యతిసాహసము. ఈ యాచార్యశేముషీ మహిమాభివర్ణన మటుంచి ప్రస్తుతవిషయమునకు మరలెదను.

వినయప్రకటనము

కావ్యాదిని కాళిదాసు గంభీరముగాఁ దన నమ్రతను వెల్లఁడించినాఁడు. కనుఁడు. "క్వ సూర్యప్రభవో వంశః క్వ చాల్పవిషయామతిః । తితీర్షుర్దుస్తరం మోహాదుడుపే నాస్మి సాగరం" అనగా జిన్న తెప్పకట్టె నాధారముగాఁ జేసికొని మహాసముద్రమున కడ్డుపడువాఁ డెంతటి పిచ్చివాఁడో యటులే స్వల్పమగు తెలివి నాధారముగాఁ జేసికొని గంభీర మగు సూర్యవంశము ను వర్ణింపఁగడఁగిన నేనును అట్టివాఁడనే యని నిపుణముగా నిజ నమ్రతను దెలుపుకొనెను. ఇటు మహాసముద్రము నల్ప సహాయముచే నడ్డమీఁద దిగినధీరుఁ డెట్టి ప్రజ్ఞాశాలిగా నుండవలయునో యీఘనవంశమును వర్ణించుటకుఁ బూనుకొనినవాఁడును నట్టి సమర్థుండుగా నే యుండవలయును. కాని నీరసున కీకార్యము సాధ్యము కానేరదు. కావున నట్టిపని నాయట్టివాఁడే పూనవలయును. కాని యన్యులకు సాధ్యము కాదని గంభీరముగా స్వోత్కృష్టతను గూడ ధ్వనింపఁజేసెను. అనంతరము అల్పజ్ఞుఁడ వని తెలిసియు నీ వేల నీమహాకావ్యరచనకు దిగితి వందురా? యని శంకించుకొని "అథవా కృతవాగ్ద్వారే వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః । మణౌ వజ్రసముత్కీర్ణే సూత్రస్యేవాస్తి మే గతిః॥" ఘనమగు నీ రాఘువీరచరితమును వర్ణించుటకు నే బూనుకొనుటకు నాధారముగాఁ బూర్వపు కవివరేణ్యులచేఁ జూపఁబడిన మార్గము దొరకుటచే రత్నశలాకచేఁ దొలవేయబడిన రత్నమున దుర్బల మగు దారమునకు వలె నాకు ప్రవేశావకాశము కలిగినది. అనఁగా వాల్మీకి లోనగు ప్రాచీనమహాకవులు తమ ప్రబంధఖనులయందు మణిగణములవలె వెలయుచున్న గుణగణములుకల సూర్యవంశరాజచరితముల వర్ణించి యున్నారనియుఁ గాని యా గుణరత్నములు సొంపగు సరముగా నుండక విడివిడిగాఁ బడియుండుటచేఁ గంఠధార్యములు కాకుండుటను జూచి వాని నెల్లఁ బరిశీలించి యేర్చి హారముగాఁ గూర్చితిని గావున నీ రఘువంశ రాజమణిహార మందఱకును సుగ్రాహ్యముగా నుండునని గంభీరముగాఁ బ్రస్తావించెను.

విమర్శక ప్రశంస

"తంసంతః శ్రోతు మర్హంతి సదసద్వ్యక్తిహేతవః" గుణాగుణవిభాగనిపుణు లగు పండితులు తన కావ్యమును విమర్శింప నర్హులని, సద్విమర్శకులఁ బ్రశంసించి యున్నాఁడు. అనఁగా లోకమున సత్కావ్యనిర్మాతలెంతముఖ్యులో గుణదోషవివరణాభిజ్ఞు లగు విమర్శకులును నంతటిప్రముఖులే యని తెలుపఁబడినది. కాని మన యాంధ్రకవులలోకొందఱవలె విమర్శకుల దూఱలేదు.

ఆదిరాజప్రశంస

భారతవర్షమునందలి పూర్వసార్వభౌములు దేహబల మనోబలముల నెట్టివారుగా నుండెడివారలో, వారి జీవితమర్యాద లెట్టివో, రాజ్యపాలనమున వారు చూపిన ధర్మమార్గము లెయ్యవియో, యా విషయములు బాగుగా వర్ణింపఁబడినవి. కనుఁడు, "శైశవేభ్యస్తవిద్యానాం యౌవనే విషయైషిణాం । వార్ధకే మునివృత్తీనాం యోగేనాంతే తనుత్యజాం" ఆనాఁటి మహారాజు లాగర్భశ్రీమంతు లయ్యుఁ జతురుదధిపరివేష్టితమహీమండల పాలనచతురు లయ్యుఁ "జతురాశ్రమనియమానుసారము ధర్మబద్ధులై నిజజీవితములఁ జతుర్వర్గసాధకము లగునటులు గడపిరే కాని యావజ్జీవము విషయమోహితులై వ్యర్థము చేసి యెఱుఁగ!" రని వర్ణింపఁబడినది.

దిలీపవర్ణనము

దేహశక్తి

మృగాధిపతి యగు సింహమున కెట్టి దేహబల ముండునో మానవాధిపతి యగు నృపసింహునకును నట్టి శరీరబల ముండవలయును. (ప్రభుశక్తి! దేహ బల మత్యవసరము. కావునఁ గవి దిలీపుని యాకారమును జక్కఁగా వర్ణించి యున్నాఁడు:

శ్లో. వ్యూఢోరస్కో వృషస్కంధః సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమం దేహం క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః.

అనఁగా సువిశాల మగు నురమును, వృషభము యొక్క మూఁపురమువలె నున్న భుజశిరస్సులును, మద్దిచెట్టువలెఁ బొడవైన దేహమును, ఆజానుబాహువులును, గల యామహారాజు పరాక్రమమునకుఁ దగిన దేహమును దాల్చి భూమిపై నవతరించిన రాజధర్మమువలె నుండె నని భావము.

ధీశక్తి

శ్లో. ఆకారసదృశప్రజ్ఞః ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ ఆరంభసదృశోదయః.

అనఁగా నాకారమునకు సమమగు తెలివియు, బుద్ధికి సరియగు విద్యయు, విద్యకు సదృశమగు కార్యమును, కార్యమునకుఁ దగినఫలమును, నామహారాజునకుఁ గల వని భావము.

ప్రజానురాగము

ఆనాఁటిపాలకులకుఁ బాల్యులపైఁ గల ప్రేమాతిశయమును గనుఁడు.

శ్లో. ప్రజానాం వినయాధానా ద్రక్షణా ద్భరణా దపి
స పితా పితరస్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః.

అనఁగాఁ బ్రజల విద్యావినయసంపన్నులనుగాఁ జేయుట, వారినిఁ జోరభయాదులనుండి కాపాడుట, వారి కన్నవస్త్రాదుల నొసఁగి రక్షించుటలోనగు నను రాగపూరితము లగు కృత్యములచే నాతఁడే, ప్రజకు నిజమగు తండ్రి యనియు, వారినిఁ గన్న తలిదండ్రులు కేవలజన్మకారణు లనియుఁ, దెలుప బడినది. మఱియు,

శ్లో. ప్రజానా మేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలి మగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు మాదత్తే హి రసం రవిః.

అనఁగా సూర్యభగవానుఁ డేరీతిగాఁ దాను గ్రహించినదానికంటె వేయిరెట్లధికముగాఁ దిరుగ వర్షించుటకే భూమినుండి రసమును దీసికొనుచున్నాఁడో ఆ విధముగానే యామహారాజు ప్రజాసంపద నభివృద్ధిఁ జేయుటకే వారినుండి పన్నుల గ్రహించుచున్నాఁడు. కాని కేవల ధనకాంక్షచేఁ బ్రజలఁ బీల్చి పిప్పిచేయుట లేదు. ఈ శ్లోకార్థములఁ దిలకింప నానాఁటి రాజమార్తాండులు ప్రజాక్షేమమునకై యెన్ని యనాథశరణాలయములఁ గట్టించి యుందురో, యెన్ని కళాశాలల స్థాపించి యుందురో, యెన్ని వైద్యాలయముల నెలకొలిపి యుందురో, యెట్టి కృషివాణిజ్యసౌకర్యముల నేర్పఱచి యుందురో, మఱెట్టి సదుపాయముల సాగించియుందురో, తెలియనగును.

సంతానకూలత

దిలీపమహారాజు పుత్రార్థియై వసిష్ఠమహర్షి యాశ్రమమునకుఁ బోవునప్పుడు సకల రాజ్యభారమును సచివులపైనుంచి పుత్త్రులపై రాజ్యభార మిడిన తండ్రివలె నిశ్చింతగా వెడలిపోయెను. దీనివలన మంత్రికి నృపునకు నొండొరులపైఁ గల భక్తివిశ్వాసములు వ్యక్తమగుచున్నవి.

ప్రకృతి వర్ణనము

దిలీపుఁడు కోసలపురిని వీడి వసిష్ఠాశ్రమమున కేగునప్పుడు మార్గమధ్యమున నున్న శ్రోత్రియాగ్రహారములఁ గనుఁగొనుచు, గొల్లగూడెముల నరయుచు, మునిపల్లెల దర్శించుచు నిట్లు ప్రయాణమును సాగించెను. కవి యిట వనమార్గమును బ్రకృతిసౌందర్యమును నిరూపించుచు మనోహరముగా వర్ణించెను. కనుఁడు.

శ్లో. శ్రేణీబద్ధా న్వితన్వద్భి రస్తంభాం తోరణస్రజం
సారసైః కలనిర్హ్రాదైః క్వచి దున్నమితాననౌ.

అనఁగా స్తంభములులేని తోరణమాలలవలె నింగిని బారులుదీరి చెవి కింపగునటుల ధ్వనులు చేయుచున్న బెగ్గురుపక్షులయొక్క పంక్తులను దలపైకెత్తి చూచుచు, ప్రయాణమును సాగించెను అని వర్ణించెను. ఈ భాగమున నిట్టి రమ్యమగు శ్లోకములు పెక్కులు గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే విడిచితిని.

ఆశ్రమ వర్ణనము

కవి యొనర్చిన వసిష్ఠాశ్రమవర్ణనమును చదువునప్పుడు పాఠకుని కంటికి శాంతమగు నాశ్రమముయొక్క సహజరమ్యత గోచరమగుచుండును. ఆ భాగము నుండి యొక పద్యమును నుదాహరణముగా నిచ్చుచున్నాఁడను.

శ్లో. ఆకీర్ణ మృషిపత్నీనా ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివ నీవార భాగధేయోచితై ర్మృగైః.

అనఁగా నివ్వరిధాన్యముయొక్క భాగమును పొందుటకు హక్కు గలయట్టియు పర్ణశాలలయొక్క గుమ్మములకడ నడ్డుగ నిలిచినట్టియు ఋషిభార్యలచేఁ బుత్రులవలెఁ బ్రేమింపఁబడుచున్నట్టియు, లేళ్లతో నిండియున్న యాశ్రమమునఁ బ్రవేశించె నని భావము.

దిలీపమహారాజు కులగురునితో తనకు సంతతి లేదని వగచుచు జెప్పినవాక్యములు కొండలనుఁ గూడ గరగించుననుటకు సందియము లేదు.

దిలీపుఁ డొకప్పుడు స్వర్గమునఁ గొంతకాల ముండెను. ఆ సమయమున స్వేచ్ఛావిహారానుకూల లగు నప్సరసలమధ్య సంచరించుచున్నను గడుదూరమున నున్న తనసతిపై మతినిఁ బోనిచ్చెనే కాని యా నాకాంగనల నావంతయుఁ గన్నెత్తిచూడఁడాయె, నిదిగదా! ధీరతయన.

పెద్దలఁ బూజించుట

"ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః పూజ్యపూజా వ్యతిక్రమః"

అనఁగాఁ బూజనీయులఁ బూజింప కుండుటవలన నెంతటి మహారాజులకును గూడ కార్యభంగము కలుగు నని భావము. ఈ సర్గములోఁ జేయఁబడిన నందినీవర్ణన మానందదాయకముగా నున్నయది. ఇందలి ప్రతిసర్గమును గూర్చియు ముచ్చటింపవల యునని యే, నాకుతూహలము. వ్యాసము విపులమగు నని తలఁచి యిప్పటికి ప్రథమసర్గ ప్రశంసతో నీ యుపన్యాసమును ముగించుచున్నాను.

కాని సహజమగు కవిత్వమాధుర్యమును బ్రకటించు నెక్కుడువిషయములు మిగిలిన 18 సర్గములలోఁ గలవు. వాని నన్నిటినిఁ గ్రమముగా ముందు వివరించెదను. మొత్తముమీఁద నుత్తమపురుషుల కుండవలసిన గుణవిశేషము లన్నియు, మనసునకు నాటున ట్లీకావ్యమున సంపూర్ణముగా విశదీకరింపఁబడి యున్నవి. ఇట్టి కావ్యములఁ బఠించిన మానవుఁడు నిక్కమగు మానవుఁడై, మాననీయుఁ డగు ననుటకు సందియ మింతయును లేదు. ఆంధ్రకవులు గూడ నిట్టి ఘనకావ్యముల వ్రాసి మన యాంధ్రసారస్వతమును వృద్ధిలోనికిఁ దెత్తురు గాక.

ఏమి చేయుచునుండునో యింటిలోన?

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు బి. ఏ. బి. యల్.

పశ్చిమాల్లెల్లఁ గులాయముల్ పట్టిపోయె
చల్లఁగా మెల్లఁగా వచ్చెఁ జందమామ
ఏమి చేయుచునుండునో యింటిలోన
నాదు జానకినా రతనాలబొమ్మ?
పలుకుపలుకున రాగంబు లొలుకుచుండ
ప్రాణవిభుతోడ గూఁటిలో బాసలాడు
పులుఁగుజవరాలి మాటలు కులికిపడునొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
తారకావిస్ఫుటాంకురహారరచిత
ప్రవిమలాకాశనిత్యకావ్యంబులోన
విరహిణీజనచిత్రంబు లరయునేమొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
సామ్యలీలలఁ దలపోసి సఖ్య మెంచి
ప్రణయముప్పొంగహాయిగాఁ బాడునేమొ
లేఁతగొంతున గోపికాగీతములను?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
చిరవియోగభారంబునఁ బరితపించు
నన్నుఁ జూచిన చందురు కన్ను జూచి
వలపుచెలికాని వేదన తెలిసికొనునొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
వెన్నెలలఁజూచుచొక్కి-ంత కన్నుమూయ
సిగ్గు తెరఁ జీల్చి ప్రణయంపునిగ్గుతేల్చు
కలల హృదయేశు కౌఁగిటనిలుచునొక్కొ?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
భావసుందరపుష్పదంపతుల నూత్న
ప్రణయపరిమళంబులను వీవనల వీచు
వాయువులఁ గాంతు సందేశవార్త వినునొ?
నాదుజానకి నారతనాల బొమ్మ!

పావులూరు గణితము

వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు ఎమ్. ఏ

ఆంధ్రులలో పావులూరు గణితము పేరు తెలియనివా రుండరు. ఇప్పటికిని **పల్లెకూటములలో** పావులూరుగణితము నుండి కొన్ని పద్యములు చదివించెదరు. యకరములు, సెంట్లు సామాన్యప్రచారములోనికి రాని ప్రదేశములలో మల్లన్నగారి క్షేత్ర గణితసూత్రములనే కరణా లనుకరించుచున్నారు. ఇట్టి సుప్రసిద్ధ మైనట్టియు, మిక్కిలి పురాతన మైనట్టియు పావులూరు గణితమును గురించిన యంశములు ప్రతి యాంధ్రునకుఁ దెలియవలె ననుకాంక్షతో నీ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

ద్రావిడ భాషలలో పావులూరు గణితము మొదట పుట్టిన శాస్త్రగ్రంథమని చెప్పవచ్చును. ఇది రమారమి వేయిసంవత్సరముల నాటి గ్రంథము. పావులూరు గణితమునకు మాతృక గణితసారసంగ్రహమను సంస్కృత గ్రంథము. దీనిని రచించినది మహావీరాచార్యుఁ డను జైనమతాచార్యుఁడు. ఈతఁడు రచించిన నూటయేబది సంవత్సరములలో పావులూరు మల్లన ఆ గ్రంథమును సమగ్రముగ నాంధ్రమున ననువదించుట గణితశాస్త్రము నందు తెలుఁగువారికిఁ గల యభిరుచిని జాటుచున్నది. రమారమి యీ కాలమునందే కన్నడభాషలోనికిఁగూడ గణితసారసంగ్రహము తర్జుమా చేయఁబడినది.

పావులూరి గణితము మల్లన్న వ్రాసిన గణితశాస్త్రముయొక్క మొదటిపుస్తకమునకే పేరు. తన జన్మభూమి యగు పావులూరు ప్రాంతముల వాడుకలో నున్న మానములను (తూనికలు, కొలతలు మొదలగునవి) వర్ణించుటచేత ఈ మొదటిభాగమునకు పావులూరి గణిత మని పేరుబెట్టెను. ఈ భాగము సంస్కృతమున కనువాదము గాని తర్జుమా కాదు.

నూటయిరువది సంవత్సరముల క్రితము "బెంజిమన్ హైన్" అను నతడు సామర్లకోటలో కంపినీ యేజంటుగా నుండెను. అతడు పావులూరి మల్లన్న గణితములోని క్షేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి తర్జుమా చేసెను. అప్పటికే యీ గణితశాస్త్రములో ప్రవీణత నొందిన కరణా లరుదుగ నుండి రనియు, ఒక సంవత్సరము ప్రయత్నింపగా బందరు సమీపమున నొకవృద్ధబ్రాహ్మణుడు లభించె ననియు ఆయనవలన పావులూరిగణితము విషయమై సర్వమును నేర్చుకొని క్షేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి మార్చిరనియు హైను దొరగారు వ్రాసిరి! పావులూరి గణితమును గురించి మన కిప్పుడు తెలియనివిషయములు కొన్నియుండుట చేత నిచ్చట ఆవిషయము కొంచెము వ్రాసెదను.

ఈ మధ్య మనము మఱచి పోయినను, పావులూరి గణితము సంస్కృతగ్రంథమునకు

తర్జుమా యని యావృద్ధబ్రాహ్మణుడు దొరగారికి చెప్పెను. మహావీరాచార్యుని పేరు మాత్రము పేర్కొనలేదు. ఇందు దశవిధ గణితములు గలవు. అందుచేత మల్లన్న వ్రాసినవి పదిపుస్తకములు. ఇవి క్రమముగ.

(1) పావులూరు గణితము- ఇందు పావులూరు ప్రాంతముల వాడుకలలో నుండిన మానములు, కొలతలు, మొదలగునవి వర్ణింపఁబడినవి.

(2) భాగహారగణితము:—వజ్ర వైడూర్యాది మణుల వ్యాపారములో వాడెడితూనికలు, తూనికలనుబట్టి వెల నిర్ణయించుటను దెలుపును.

(3) సువర్ణగణితము: — వరిపిడిని బట్టియు, తూనికను బట్టియు వెండిబంగారముల నిగ్గు దేల్చు భాగము.

(4) మిశ్రితగణితము:— దీని విషయము తెలియదు.

(5) భిన్నగణితము :— భిన్నాంకములు చేసి వస్తువులయొక్క వెల నిర్ణయించుట.

(6) క్షేత్రగణితము:— భూమికొలత, ఇందు వాడెడి పరిభాషాపదములు, భూమికొలతలలో చేర్చుటకు వీలులేని డొంకలు మొదలగు ప్రదేశములు, కొలతనుబట్టి భూమియొక్కపరిమితి దేల్చుటకు కావలసిన లెక్కల వివరము క్షేత్రగణితమునందు వర్ణింపఁబడినవి.

(7) ఖాతగణితము:— చెఱువులకొలత, వానిలోనుండు నీటియంచనా, నీటిమట్టము, చెఱువులు కాలువలు త్రవ్వుటకు నీటిమట్టముయొక్క యుపయోగము, **కోటలు** అగడ్తలు నిర్మించువిధములు, వెల్లువలు రాకుండ కట్టలు పోయు మార్గములు మున్నగునవి యీ పుస్తకములో సవిస్తరముగ వర్ణింపఁబడినవి.

(8) ఛాయాగణితము:— నీడనుబట్టి వస్తువుల యొక్క దూరము, ఎత్తు కనుగొనుట.

(9) సూత్రగణితము:— అంక గణితాది శాస్త్రములకు సంబంధించిన చిక్కులెక్కలు తేల్చుటకు సూత్రము లీభాగమునందు చెప్పఁబడినవి. ఉదాహరణము-నిత్యనక్షత్రమును జెప్పుటకు సూత్రము. "గీ॥ చనిన మాసములను చయ్యన రెట్టించి గత దినంబులందు గలయఁ గూడి, యశ్వని మొదలుగ నవి లెక్కబెట్టిన, నిత్యతార వచ్చు నిజముగాను." ఇట్టె "మున్నూటరువదిమాడలు, నెన్నగ బదియుంగరంబు లెంతైతో భటుం డెన్నాళ్ళ జీత మడిగిన నన్నాళ్లకు నుంగరంబు లారాజిచ్చున్" అను సమస్యకు "ఒకటి రెండు మూడు నొనరంగ నాల్గిడి, యవియు బెట్టి సున్నలమరఁబెట్టి, నూరు బెట్టి పిదప నూటయేబది బెట్టి, యుంగరముల యెత్తు లెరుగ వచ్చు (?)" అను సూత్రము.

(10) ప్రకీర్ణగణితము:— ఇందు బీజగణిత పరికర్మంబులు చెప్పఁబడినవి.

ఈ పదిపుస్తకములు చేరిన గ్రంథమునకు "దశవిధ గణితముల"నియు "సారసంగ్రహ" మనియు, మొదటి పుస్తకపు పేరును బట్టి "పావులూరు" గణిత మనియు పేర్లు మన

దేశమున వాడుకలో నున్నవి. పాత పెద్ద బాలశిక్షలో "సారసంగ్రహ గణితమునందు సూత్రగణితము సమాప్తము" అనియుండును. సూత్రగణితము మొమ్మిదవ పుస్తకమగుటచేత "పావులూరు గణితము"ను పేరు దీనికి చెల్లదు. మొదటి పుస్తకమునకుమాత్రమే పావులూరు గణితమనుపేరు. దీనిని బట్టి చూడగా, "సారసంగ్రహ" మను మాతృకయొక్క పేరే మల్లన తన గణితశాస్త్రసముదాయమునకుఁ బెట్టినట్టు కనఁబడుచున్నది.

ఇప్పటికిని క్షేత్రగణితము పల్లెటూరికరణాలవద్ద ప్రచారములో నున్నది. ఆంధ్రదేశములో భూములు కొలుచుటకు "కుంటలు"ను 'కుంచెడు నేల' "పుట్టిభూమి" అను పొలము యొక్క పరిమితి దెలిపెడి సమాసములును ఇప్పటికిని ప్రచారములో నున్నవి.

కీసరపాటి కొలత, సింగంపాటి కొలత అని భూమికొలతలో రెండు విధములగు మానములు వాడుకలో నున్నవి. ఇప్పటికిని నెల్లూరుజిల్లాలో సింగంపుట్టి, కైలుపుట్టియని ధాన్యపుకొలతలో రెండు విధములున్నవి. క్షేత్రగణితములో ముఖ్యముగ కీసరపాటి కొలతలె చెప్పఁబడినవి. కీసరపాటి కొలతకు మూలము "అంగుళము"దీనిపొడవు మూడువిధముల తేల్చవచ్చును. మూడువడ్లగింజల పొడవుగాని, బొటమనవ్రేలి మధ్యకణుపు యొక్క చుట్టుకొలతలో సగముగాని, నడిమివేలు యొక్క మధ్యకణుపు చుట్టుకొలతలో సగముగాని, 'అంగుళ' ప్రమాణము. ఇట్టివి.

12 అంగుళములు	1 జేన
32 జేనలు	1 గడ
4 చదరపు గడలు	1 కుంట

దీనికి కీసరపాటి మానమనిపేరు. కొందరు దీనిని కేసరిపాటి కొలతని యందురు. కాని యాపేరు సరియైనది కాదు. 'కేసరి' యనునది "సింగంపాటి" కొలతకు పర్యాయపదము కావచ్చును. కీసరపాటిమానమున కా పేరు వచ్చిన కారణ మీవిధముగ చెప్పఁ బడి యున్నది.

కీసరయనునది గ్రామముపేరు. ఆ గ్రామపువెట్టివాడగు కీసర యనునతడు కులాచారప్రకారముభూములకొలుచుచుండెను. రాజుగారొకనాడు బ్రాహ్మణులకు భూదానముచేసి కీసరను భూమికొలిచి యిచ్చుట కాజ్ఞాపించెను. ఏకొలత ప్రకారమని కీసర రాజుగారి నడుగగా "నీజానతో కొలువుమ"ని రాజు చెప్పెను. కాని కీసర మరిగుజ్జువా డగుటచేత జానచిన్నదై భూమి కొంచెము వచ్చినందున బ్రాహ్మణులు కోపగించుకొనసాగిరి. బ్రాహ్మణుల కోపము మాన్పి పుణ్యము సంపాదించుటకు కీసర తన కుడిచేతియందలి అంగుష్ఠముకు తర్జనికి మధ్యనున్న భాగమును చీల్చి జాన పొడిగించెను. ఈ త్యాగమునకు మెచ్చి నాటినుండియు పైనుదహరించిన మానమునకు కీసరపాటి కొలతని పేరు పెట్టిరి.

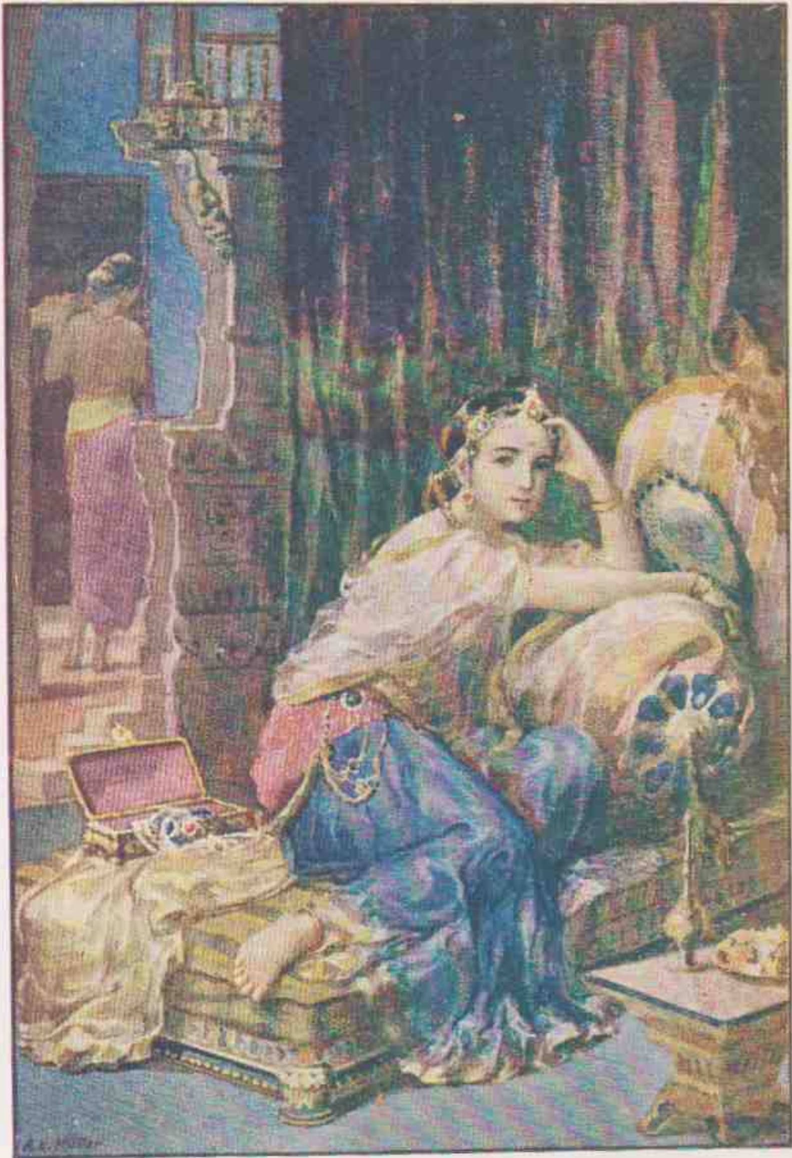
కీసరపాటి మానమే కాక ఆంధ్రదేశములో నాయాప్రాంతముల వాడుకలో నుండిన కొలతలు గూడ చెప్పఁబడినవి. మధ్యరాష్ట్రము అనఁగా బందరు ప్రాంతములలో నీదిగువ కొలతలువాడుచుండినట్లుసూచించియున్నాడు.

12 అంగుళములు	1 జేన
2 జేనలు	1 మూర
32 మూరలు	1 గడ
4 చదరపుగడలు	1 కుంట
$1\frac{1}{4}$ కుంటలు	1 కుంచము
2 కుంచములు	1 ఇరస
2 ఇరసలు	1 తూము
5 తూములు	1 ఏదుము
4 ఏదుములు	1 పుట్టి

దీనినిబట్టి ధాన్యపుకొలతకును భూమి కొలతకును ఒకేమాన మేర్పడియుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ధాన్యపుకొలత కిప్పుడు కూడ పైమానము నెల్లూరిజిల్లాలో వాడుచున్నారు. 'కుంచెడుపొలము' "పుట్టెడునేల" అనుపదములిప్పటికినిసర్వసామాన్యములు. ఇవి చల్లకమునకు సంబంధించిన లెక్కలు. "పుట్టెడువిత్తనాల మాగాణి" యనుట నెల్లూరిజిల్లాలోని యాచారము. ఈ కొలత ప్రకారము పుట్టెడు భూమియనగా కొంచెము తక్కువగ తొమ్మిదిన్నర యకరముల విస్తీర్ణము గలది. కాని భూమికొలుచునప్పుడు గడకు గడకు మధ్యను గోష్పాదమంత భూమి పెచ్చు వదలుట యాచారముండెడిది. ఇవి చేర్చినయెడల పుట్టెడుభూమియొక్క విస్తీర్ణము సరిగా పది యకరము లగును. పైరులు పెట్టుట కదనైన ఋతువులు భూముల విస్తీర్ణము ననుసరించి ఆయాపైరుల చల్లకమునకుఁ గావలసిన విత్తనముల కొలతలును క్షేత్రగణితమునందున్నవి.

మల్లన్న వ్రాసిన గణితము మహావీరాచార్యుని గ్రంథమునకు సరియైన ఆంధ్రీకరణమని తోఁచదు. సూత్రములుమాత్రము సంస్కృతము నుండి తెలిగించి యుదాహరణములను లెక్కలను కొంతవరకు స్వంతముగ కల్పించినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈ లెక్కలలో చాలవరకు మన సంఘస్థితులును, ఆచార వ్యవహారములును వ్యక్తము లగుచున్నవి. ఇవి చదువుటకు మిక్కిలి మనోహరములుగ నుండును. ఈ కారణమును బట్టియైనను మల్లన గణితశాస్త్రమును సమగ్రముగ సంపాదించి ప్రచురించినయెడల బాగుండును. పల్లెటూళ్లలో కరణములవద్దను, చెన్నపట్టణములోని ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారములోను పావులూరు గణిత ప్రతులు చాలఁగలవు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పుస్తకభాండాగారములో పావులూరి గణితము, ఖాతగణితము, సూత్రగణితము, క్షేత్రగణితము గలవు. ఇవిగాక దశవిధగణితము లనుగ్రంథము వేరుగ నున్నది. ఈ ప్రతులనుబట్టి సంపూర్ణగ్రంథమును సంపాదించుట దుర్లభము కాదు. ఈ యమూల్యగ్రంథ ప్రకటనము సాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకులు సమర్థించినచో మిక్కిలి శ్లాఘనీయము.

యశోధర, బుద్ధదేవుని సతి

సౌ: పురుషోత్తమ విక్రాంచారీ గారి అనుమతిని పునర్ముద్రితము. ఎ. హాల్. చిత్రకారుడు: ముల్లరు గారు

గ వే ష ణ

వేలూరి చంద్రశేఖరం గారు, బి. ఏ.,

(గత సంచిక శేషము)

౨

జ్ఞానుల జగతికిఁ గ్రమ్మఱి సత్యకాముఁ
డూర్ధ్వలోకమునుండి నియుక్తుఁ డైన
వానిపోలిక, దుఃఖితప్రాణి కెల్ల
సాంత్వనంబు నొసంగుచు సంచరించె.
అవిటి కాతఁడు కేలూఁత, యంధజనున
కతఁడు కనుదోయి, తలదాఁప నైనఁగాని
పంచ లేనట్టిపేదకుఁ బ్రాపతండు.
పెఱిమ లేరియెడందల విషమునించు
వారల కతండు వెజ్జు, సంసారయుకు-
మరసి బమ్మెరవోయెడు నట్టివారి
కతఁడు నేదోడు, సత్యవీక్షాభిలాష.
పరికనుల జ్వలించు నవ్వారి కతఁడు
మార్గదర్శకుఁ, డీరీతి మనికితంబు
నతకరించుట జీవితవ్రతము గాఁగ
సత్యకాముని దినములు జరుగఁజొచ్చె.
ఆయెడఁద శోకవీచిక లంతరింప
నయ్యె విషఫేనిలమ్ము కా వపుడు పోలె;
అతని యశ్రువు లింకిపో, వైనఁగాని
తొల్లి నలెఁగాక, తోఁచె మాధుర్యమందు;
లోని వేదనచే మోము మ్లాన మగుట
దిద్దుబా టింత ప్రసన్నతఁ బడయఁజొచ్చె;
మనుజు దుఃఖాగ్నియందున నినుముపగిదిఁ
దప్త మొనరించి శుచిచేయు దైవశిల్ప
మించుక యెఱింగికొని యీ ప్రపంచనియతి
కెగ్గు తలపోసి క్రుద్ధుఁడై యెదురుకొనుచు
మోహితుఁడు కాఁడు సత్యకాముండు నేఁడు;
కాని సత్యనిరీక్షణాకాంక్షమాత్ర
మెప్పటట్టులఁ దీవ్ర మాయెడఁదయందు.
నాఁటియట్లు తమాలవనమ్ము చెంతఁ
బూర్ణిమాచంద్రచంద్రికాభ్యుదయవేళ
ధ్యానమగ్న మొనర్చె స్వాంతమ్ము నతఁడు.
క్రోధమాలిన్య మెల్ల వీడ్కొలిపియుంట,
వాఁడి యయ్యును మ్రదిమము వడసినట్టి
యతనివేదన పేశలమైన యీని
వేదనమ్మందు మెల్లన వెలలె నపుడు:
"ఓయి హృదయాంతరనివాసి! యొకట, శోక
తప్తమైనట్టి నాయెద సుప్తమైన
క్రోధసర్పము మేల్కని క్రోయునాల్క-
లైన పలుకఱి పడగ లందంద చాఁచి
పఱచె దుర్విషఫూత్కారపంక్తు, లంత
వాని నాఱిపి నాకు సాంత్వన మొసంగి
నాఁడ, వీరేయి క్రమ్మఱ నా యెలుంగు
నాలకింపుమ; కలవు నీ కేలునందుఁ
గడిఁదియీఁవ్రలు, చే సాఁచి యడుగువాని
కుపనతమ్ములు దేవ! యీ యుగ్రశోక
భోగ మంతయు నీచేతి యీఁగి గాఁగ

ననుభవించితి, నింక నీయగ్నిశుద్ధి
ముగియఁగా లేదె? దుఃఖపుఁ బొత్తునుండి
తెరలఁజేయవె నన్ను, నీ తెరల నెల్ల
నపసరించి భవద్రహస్యమ్ము కడకుఁ
జేరిపింపవె యిఁక నాలసింపఁబోక."
ఇటులు ప్రార్థించు నతని చెంగట నమర్త్య
యోర్తు స్మిత సంప్లుతం బైన మూర్తితోడ,
శోకనిర్వాపకం బైన చూడ్కితోడ
నిలిచి యనె నిట్లు మధువొల్కు నెలుఁగునందు
"ఓయి! వగపున దురపిల్లు నీ యెలుంగు
చే బలాత్కృత నగుచు వచ్చితి నిచటకు.
జ్యోతిరావసథంబుల నుండు మేము
మంటిపై నున్న మిమ్మును మఱపునెంది
యుందు మనుకోకు, మెవ్వఁడే డెందమందు
నలఁదురి యెలుంగుసేయు నయ్యతని కేను
సాయ మొనరింతు, మింక దుస్స్వప్నమట్లు
మఱచిపోఁగల వీయలందురుట యెల్ల.
సౌమ్య! యీ పాత్రలోని యాసవము గ్రోలు
మాయని యనారతంబు నీయందు నిలుచు,
మధుమయం బగు నింక నీమనికి యెల్ల.
ఉమ్మలిక మేడ నచటికిఁ బొమ్ము, నీదు
నిలుపుమాత్రాన దుఃఖము వెలలఁ గలదు."
సత్యకాముని విలులితస్వాంతమందు
నమృతలహరిని బొరలించు నాపెకంత
మాఁగిపోయె నదాటుగ, నాపెరూపు
తెలియకయమున్న జాబిల్లి తెలివెలుంగు
లోన గుఱుతింపరాకుండ లీన మయ్యె.

3

పూర్వమట్టుల సత్యకాముండు నేడుఁ
బరులశోకముఁ బోకార్చు వ్రతమునందు
దీక్ష గొనియుండె, నాతనిదృష్టి నడ్డు
తెరలగము లెల్ల మెల్లనఁ దెరలఁ జొచ్చె;
మధువు వర్షించె మిన్నులు, మారుతంబు
స్పర్శయందును మధువుంచె, జలములందు
మధువు స్రవియించెఁ, బృథ్వియు మధువునించె,
జ్యోతియందును దాఁపుర మున్న మధువుఁ
గిరణములు డించె నతని యంతరమునందు;
హృదయదహరమునందును బ్రేమ మిపుడు
పూర్ణబింబముతోడ నభ్యుదిత మయ్యె.
తన ప్రియుం డన్నిమోముల వెనుకనుండి
తన్నుఁ బిల్చుచునున్న చందమ్ము తోఁచె.
రోగముల నెల్లఁ దాను నీ రోగి యగుచు
మాన్చువైద్యునిచందము మనుజు మనువు
నాక్రమించెడు నట్టి విహ్వలత నెల్లఁ
గ్రిందు పడఁజేసెఁ దాను నిర్లిప్తుఁ డగుచు.
సత్యకాముని మనుగడ జనతయందు
జీవనదివోలెఁ బ్రవహించి సేమ మెల్ల
కడల వెదచల్లె, నాతనికడకుఁ జేరి
రెఱుకకై! శేపవల్ తపియించువార
లతఁడు పల్కినపల్కు కావ్యములయందు
దిశదిశలయందుఁ గూడ నుద్గీత మయ్యె,
సత్పథాసక్తు లైన రాజన్యవరులు
చేరవచ్చెద రతనియాశీస్సు గోరి;
ఐన నిత్యగవేషణావ్యగ్రమైన
యతని మన మెట్టియుపలబ్ధియందుఁగాని
కడనిలుకటంచు నాఁగి తాఁ గడఁక విడదు.
ఒక్కనాఁడు నిశాంతముహూర్తవేళ
నలహిమాచలసితసానువులను మెట్టి

సత్యకాముఁడు తీవ్రమాశంసతోడఁ
దత్పరత వేచెఁ దా నుషోదయముకొఱకు.
చరమసత్యము నెల్ల నంతరమునందుఁ
జేకొనుకడంక, యింకను జిత్తమందుఁ
గోపురంబున్న యమృతశక్తుల వెలార్పఁ
దేజము గడించుతమి వానిఁ దీవరించె.
క్రింది చీఁకటిగ్రంథులు ప్రిదులు పూర్వ
మాహిమాచలసాన్వగ్రమందు నున్న
సత్యకాముని చూడ్కి కుషస్సు తోఁచెఁ
జాము కలసిన లేఁతకెంజాయతోడ.
అంత సమ్మోదసంప్లుతమైన యెలుఁగు
నందు, సంభ్రమవివశుఁడౌ నతని యెఱుక
దపులకే, యున్మనుండైన కవికవిత్వ
మటుల, యాతని తలఁపులు వ్యక్తమయ్యె:
"ఏ నుషస్సుల నెన్నిటి నింతదనుక
నోదిగాఁ జేర్చి పేర్చితి నుల్లమందు,
నోయుషాదేవి! యిట్టి నీ యుదయ మెపుడు
కాననైతిని, నీసౌభగంబు గతము
లౌ నుషస్సులకుం దఱియంగ నగునె!
నీవు గైకొనివచ్చెడు నేఁటిదినము
దినములకు నెల్ల సుదినము, నిను మనంబు
నందు లగియింతు నించుక యాఁగు మచట!
వేల్పు లెల్లరలోఁ దొలివేల్ప వీవ,
జగముతేని మహారహస్యంబు లెల్ల
నీ వెలుంగుదు, వతనిసందేశ మీవ
తఱియఁ బంపుదు వీ ప్రభాతములయందు.
దేవి! వెలుఁగులఁ గ్రక్కు నీ తేరునుండి
యవతరింపుము యీమర్త్యభువనమునకు.
అరుణచరణద్వయంబు నాయందు నిలిపి
పాఱఁదోలుము చీఁకటిబలగ మెల్ల."

సత్యకాముని యెలుఁ గాకసమ్మునందు
ప్రోఁగి, మార్మ్రోఁత లీనుటముగియు మునుపె,
యాయుషస్సీమనుండి ప్రయాత యొక్కఁ
డరుణతేజము పొడవయ్యె నతని మ్రోల.
ఆపె మేను వెలుఁగు, వెలుం గాపె చీర,
యాపెనగ లెల్ల వెలుఁ, గాపె యంజయందు
వెలుఁగు దామర శతదళకలిత మగుచు
విడిగె, వెలుఁ గాపెచుట్టును సుడియఁజొచ్చె.
ఆపెయానందదోహన మైన యెలుఁగు
ఝుంకృతం బయ్యె నాహిమాచలమువిూఁద:
"సత్యకామా! మదీయతేజమును జూచు
వార లీహర్షశోకసంపర్క మెడలి
యవిషయం బైన యానందమందు నిలువ
నోపుదురు సుమ్ము, వారలయుల్ల మెల్ల
సత్యమయ మౌ, సితాసితకృత్యములను
మున్న వెడలు ప్రవృత్తి యీభువన మేలు
తేని యభిసంధియందు వర్తింప నేర్చు,
నోయి! నీచూడ్కి వెనుకకుఁ ద్రోయు తెరలు
సర్వముం బ్రోపువడు, రహస్యంబు లెల్లఁ
దెల్ల మగు"నంచుఁ బల్కి యాదేవి యతని
శిరమునందును జేయి యాశీర్వదించు
రీతి నిడె, సత్యకాము శరీరమందు
నమృతలహరీప్రపాతము లవతరించు
నటులు దోఁచె, నిమీలిత మయ్యెఁ గనులు
సంజ్ఞ లోలోన లీనమై శమముఁ జెందె.
అతఁడు తెప్పిటి మఱల సంస్మృతిని బడసి
కన్నులను విచ్చుతటి కహస్కరుఁడు మింటి
కెక్కెఁ, దలపోసి వేరువవృత్త మెల్ల
సత్యకాముఁడు క్రమ్మఱె జనులభువికి.

వ్యవసాయ చరిత్ర

పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

(గత సంచిక శేషము)

పశువులు[1] నీరు ద్రావుటకు, "తొట్టి" చేయుఁడు. "తోలు"తోఁ జేయఁబడిన త్రాడు గట్టుఁడు. ఎప్పుడు నెండిపోక లోఁతుగలిగి చక్కఁగనున్న యీ బావిలోనుండి నీరు తోడెదము.

2. పశువుల కొఱకుఁ దొట్లు చేయఁబడినవి. ఎప్పుడు నెండిపోక లోఁతుగలిగిన చక్కని బావిలోఁ దోలుత్రాడు శోభించుచున్నది. నీళ్లు సులభముగాఁ బైకి వచ్చినవి.

3. ఎద్దులకు విశ్రాంతిఁ గలుగఁజేయుఁడు; రాశిఁ జేసిన ధాన్యముఁ దీయుఁడు. దానినిఁ దీసికొనిపోవ బండిఁ జేయుఁడు. పశువులు నీరుద్రావ నీబావి సమృద్ధి యైనది. ద్రోణ (10 సెంట్ల భూమి) వైశాల్యము కలది. దానికి రాతిగిలక కలదు. మనుష్యులు నీరుఁ ద్రావు జలసంగ్రహమును నీటితో నింపుఁడు.

ఈ ఋక్కునందు "అశ్వ" శబ్దము కలదు. దానికి "గ్రిఫిత్" మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు గుఱ్ఱము లని యర్థముఁజేసి, యాఁడుగుఱ్ఱములతో దున్నుచుండిరని వ్రాసియున్నారు. కాని "విద్యారణ్యులు" సాయనభాష్యమున "అశ్వాన్" వ్యాపనశీలాన్ బలీవర్దాన్ చురుకుగ నడచెడి యెద్దు లని 'నిర్వచనముఁ' జేసియున్నారు. పాశ్చాత్యదేశములలో గుఱ్ఱములతో దున్నుట కలదు. కాని, మన వాఙ్మయమున నిటుఁ దప్ప దున్నునపు డెచటను అశ్వశబ్దముపయోగించుటఁ గానము. గో బలీవర్ద వాహ శబ్దములే ఋగ్వేదమునఁ దఱచు కాన్పించుచున్నవి. గుఱ్ఱములతో దున్నుట యనునది మన దేశమునకుఁ గ్రొత్తమాట.

దున్నుట విత్తుట పండించుట మన మనుకొనెడి ఋగ్వేదకాలమునకే ప్రాచీనమై మన దేశస్థులకు దెలిసియుండె నని ఈ క్రింది ఋక్కుయొక్క అర్థములనఁ దెలియుచున్నది.

4. ఓయశ్వినీదేవతలారా, మీరు మనువునకు నాగటితో దున్ని "యవలను" జల్లి పండించుటను నేర్పితిరి. మీరు వజ్రముచే శత్రువుం జంపి పూజ్యుఁడగు మనువునకు జ్యోతిస్సుం గలుగఁజేసితిరి. (కక్షీవంతుఁడు) పంటలభివృద్ధి యైనపుడే ప్రజ లభివృద్ధి నొందిరని యిట్లు చెప్పఁబడెను.

అంగిర ఋషిపుత్రుఁడు (సవ్యుడు.)

5. ఓ యింద్రా! ఎపుడు భూమి పదిరెట్లు ఫలించెనో అపుడు ప్రజలభివృద్ధి నొందిరి. మంచినీటి పారుదలచే చవిటి నేల పంటల కనువగు నని, నాటి కాలపు వారే యెఱిగినటుల నీ క్రింది ఋక్కుయొక్క భావము వలన దెలియుచున్నది.

6. సూర్యుఁడు తన కాంతిచే విశ్వముం బ్రకాశింపఁజేయులాగున నీ "మరుద్దేవతలు" వర్షముచే నూషరక్షేత్రము నంతయు బాగుపడునటులఁ జేయుచున్నారు. (అగస్త్యుఁడు).

---

1. నిరాహావాన్ కృణోతన సంవరత్రా దధాతన । సించామహా అవత ముద్రిణం వయంసుషేక మనుపక్షితం. (10-101-5). 2. ఇష్కృతాహావ మవతం సువరత్రం సుషేచనం । ఉద్రిణంసించే అక్షితం. (1[illegible]-101-6). 3. ప్రీణీతాశ్వాన్హితం జయాథస్వస్తి వాహం రథ మిత్కృణుధ్వం । ద్రోణాహావ మవతమశ్మచక్రమంసత్రకోశం సించతా నృపాణం. (10-101-7). 4. యవం వృకేణాశ్వినావపంతేషం దుహంతా మనుషాయదస్రా । అభిదస్యుంబకురేణా ధమంతోరుజ్యోతిశ్చక్రథురార్యాయ. (1-117-21). 5. యదిన్వింద్ర పృథివీదశభుజి రహాని విశ్వాతతనంత కృష్టయః. (1.52-11). 6. అధయదేషాం సుదినేశరుర్విశ్వ మేరిణం ప్రుషాయంత సేనాః. (1-186-9).

ఋగ్వేదకాలమున "యవల" (బార్లీ)ను మాత్రమె వ్యవసాయముఁ జేయునటులఁ దోఁచును. ఋగ్వేదమున నెచటఁ జూచినను యవలు యవలనియే కాని మరియొక ధాన్య విశేషము కానరాదు. కాని 1-82-4 లో "హారియోజన" మనుబియ్యపుఁ బ్రశంస, కాన్పించుచున్నది. అయినను యవలు ప్రధానముగాను, ఇతర ధాన్యము "లప్రధానము"గాను ఉండెనని, తలంపవలసియున్నది. నాటిభోజ్యవస్తువులు యవ్యము (యవబియ్యముతో వండినయన్నము) గవ్యము (పాలు, పెరుగు, నేయి) సోమము (సోమరసము) మాత్రమె, ప్రధానములై యుండె నని యీ క్రింది ఋగర్థము చెప్పుచున్నది. అగస్త్యుఁడు ఋషి.

1. ఓ సోమరూప మగునన్నమా, దధి, పయో, రూపముగు నన్నమును, యవరూప మగునన్నమును భక్షించుచున్నాము. కాన శరీరమా వృద్ధినొందుము. యజ్ఞకర్మలలో నెపుడు పశువులఁ జంపుటయందు, కొందఱకయిష్టము కలిగెనో, నోటినుండి "పురోడాశము" (బియ్యపుపిండితోఁ జేయుహోమద్రవ్యము) "పశువిశసన"మునకు మారుగఁ బ్రవేశించెను. కాని, పురోడాశశబ్దము ఋగ్వేదమునందు మృగ్యము. క్షాత్రకాలమునఁ బురోడాశముతో హోమముఁ జేయుటకుఁ బ్రారంభించిరని తోఁచుచున్నది. దాని నట వివరింతును. పురోడాశము వరిపిండితోనే చేయఁబడునని "పాణిన్యాచార్యులవారు" తన యష్టాధ్యాయియం దిటులు వివరించిరి.

2. వ్రీహిమయము, పురోడాశము.

గోపురీషమునకు గోమయశబ్ద మెట్లగునో, అట్లే పురోడాశము వ్రీహిమయశబ్దపరమై యొప్పునని తాత్పర్యము "శాయనాచార్యుల"వారు తమ ఋగ్వేదభాష్యమునందు. 1-140-2 ఋక్కులోని "త్రివృదన్నం" (మూడురకములగు నన్నము) అనుదానికి "ఆజ్య, పురోడాశ, సోమ" రూపాన్నము లని, యర్థమును వ్రాసిరి. మరియొకస్థలమున పురోడాశశబ్ద ముండిన గాని యీ యర్థము సార్థకము కాదు. ఋగ్వేదమున నెచటనైన వ్రీహిశబ్దము కలదేమో యింకను వెదకవలెను. వ్రీహిశబ్దము లేనియెడల "త్రివృదన్న" శబ్దమునకు యవ్య, గవ్య, సోమ, పరములుగానే, తలంపవలసి యున్నది. యవల గుఱించి ఋగ్వేదమున నెట్లుఁ గలవో స్వల్పముగా వ్రాయుచున్నాను.

3. యవల నుద్దేశించి కాఁబోలు నెద్దులచే దున్నుచున్నాడు (మేధాతిథి).

4. యవసస్యము వర్షముచేతను సంతోషించుచున్న దానివలె నున్నది (గృత్సమదుఁడు)

5. గాదెను యవలతో నిండించినటులు, సోమము చేత నింద్రుని కడుపు నిండింపుఁడు. అది మీకు మేలుఁ జేయును.

6. ఓయింద్రవాయువులారా, మీకొఱకు గోవులు పాల నిచ్చుచున్నవి. యవలు వండఁబడుచున్నవి. (పరుచ్ఛేపుఁడు)

ఇంకను యవలవృత్తాంతము ఋగ్వేదమున విస్తారముగా కలదు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయలేదు. కాయధాన్యముల గుఱించియు ఋగ్వేదమునఁ గానరాదు కాని.

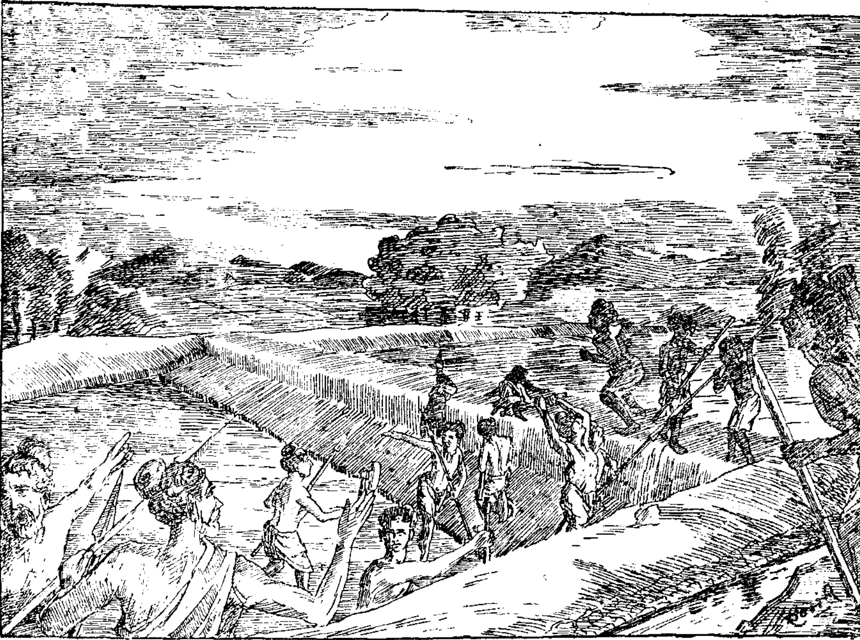
7. ఓ యన్నమా, నీసంబంధ మగు రసములు, వాయువు లాకసమున వ్యాపించిన రీతిని, లోకమునందలి జనులలో వివిధముగా వ్యాపించియున్నవి. (అగస్త్యుఁడు)

ఈ ఋక్కునందలి "రస" శబ్దమునకు శాయనాచార్యులవారు షడ్రసము లని యర్థమును వ్రాసియున్నారు.

8. ఓ సూర్యకిరణములారా, మీరు ఉన్నతము లగు పర్వతములయందు తృణధాన్యములను నిమ్న ప్రదేశములయందు నీటిని జనోపయోగముకొఱకు నిర్మించితిరి. (దీర్ఘతముండు)

---

1. యత్తేసోమ, గవాశిరో, యవాశిరో, భజామహే, వాతాపేపీవ ఇద్భవః (1-187-9) 2. వ్రీహేః పురోడాశే—అష్టాధ్యాయి (4-3-148) 3. గోభిర్యవంనచర్కృషత్ (1-23-15). 4. యవోవృష్టీవ మోదతే (2-5-6) 5. తమూర్దరం, నపృణతా, యవేనేంద్రం, సోమేభి స్తదపోస్తు (2-14-11) 6. సాకం గావః సువతే పచ్యతే యవః (1-135-8) 7. తవత్యేపితో రసారజాంస్యనువిష్ఠితా, దివి వాతా ఇవశ్రితాః (1-187-4) 8. ఉద్వత్స్వస్మా అకృణోతనతృణం నివత్స్వపః స్వపస్యయానరః (1-161-11)

ఋక్కు వలన సోమరసముతోఁ బాలను తోడు పెట్టుటయు, దానిచే నన్నముఁ గలిపికొనుటయు, ధ్వని యగుచున్నది.

గౌతముఁడు ఋషి.

1. ఓ సోమమా! నిన్నుఁ బాలు కలిసికొనుఁగాక, అన్నము కూడుఁగాక. సోమరసము చేఁ బాలను తోడు పెట్టుట. "ఛాందోగ్యోపనిషత్తు" నందు స్పష్టముగా నున్నది. కాని యావాక్య మిట ప్రసక్తము కాదని విడిచితిని. సోమరసమునుఁ బానముఁజేయునపుడు దానిని దోషరహితమగునటుల "అభిషవాది" సంస్కారములఁ గొన్నిటిఁ జేయుచుండిరని, (1-2-1) ఋక్కులో చెప్పఁబడియున్నది. ఇందువలన పరిశుభ్రతను ఋగ్వేదార్యులు గుర్తించుచుండి రని తెలియవచ్చుచున్నది.—

పై ఋక్కునందు మిట్టనేలలయందు దృణధాన్యము లనుటచేఁ గాయధాన్యము లని యర్థమగుచున్నది. సంభారద్రవ్యముల గుఱించియుఁ, గాయధాన్యముల గుఱించియు, నింతకన్న హెచ్చుగ ఋగ్వేదమున నుండె నేమో శోధింపవలసియున్నది. అన్నమును నేతితోను, పాలతోను, పెరుగుతోను, భక్షించుచుండినటులును, సోమరసమును ప్రత్యేకము పానముచేయుటయె కాక, పాలతోను, పెరుగుతోను గలిపి భక్షించుచుండినటులు గాన్పించుచున్నది. తీపి గల వస్తువులనే నాఁటివారు విశేషముగ భుజించుచుండి రని తోఁచుచున్నది. మాంస భక్షకులై యుండిరి కాని, యీ గ్రంథమున కది యనవసరమగుటచే వ్రాయఁబడదు.

దధ్యాద్యన్నప్రసక్తి ఋగ్వేదమునం దచట నచట కలదు. దిఙ్మాత్రముగ వానిని సూచించుచున్నాఁడను.

1 మండలము **87** సూక్తమున కన్నసూక్త మని పేరు. ఇందు (1) ఋక్కునందు తేనెతోఁ గలిపిన యన్నమును గుఱించియు, (౯) ఋక్కున సోమ, దధి, పయో, రూపాన్నముల గుఱించియు, (10) ఋక్కున దధిసక్తాన్నమును గుఱించియుఁ గలదు. ఈ క్రింది

సోమ రసమును "చమస" ములను దారుపాత్రలలో నునిచి పానముఁజేయుచుండి రని ఋగ్వేదమున పెక్కుచోటుల వర్ణింపఁబడెను. సోమలతను పెద్దరాతిపై నునిచి, చిన్నరాతితో నూరి, రసముఁ దీయుచుండినట్లును వర్ణింపఁబడెను. నేటి సన్నికలు, రాతిరోలు, ఖల్వములను, ప్రాచీనకాలముననే మాతృరూపము లేర్పడియుండెను.

మరియు నేఁడు మనదేశమునం దచట నచటను (కర్నూలు ప్రాంతమున) కల్లును తోలుతిత్తులయం దునిచి బండ్లపై తీసికొనిపోవుచుండినటుల సోమరసమును నా డెద్దుచర్మపు తిత్తులయం దునిచి తీసికొనిపోవుచున్నట్లు నీ క్రిందిమంత్రమువలనఁ దెలియనగుచున్నది.

---

1. సంతే పయాంసి సముయంతు వాజాః —(1-91-1౮.)

1. ఓ ఋత్విజుఁడా "అభిషవ" పలకలయందు, నిష్పాదింపగా, మిగిలిన సోమమును బండిమీద వేసి, అంతకు మిగిలిన సోమమును "దశాపవిత్ర" మను పాత్రయం దునిచి, అంతకు మిగిలినసోమమును వృషభచర్మమునం దుంపుము(శునశ్శేపుఁడు.)

ఋగ్వేదముయొక్క 10 వ మండలము 97 సూక్తమునకు "ఓషధీసూక్త"మని పేరు. అది రోగనివారణమునకాయాయోషధులచే, రోగిని సమ్మార్జనముఁ జేయుటకే వినియోగమని, "కల్ప"ము చెప్పుచున్నది. ఈ యోషధీ సూక్తమునే పాఠభేదములతోఁ "కృష్ణయజుర్వేదు" లితరకర్మల కుపయోగింతురు. అవృత్తాంతమును "శాస్త్ర", సూత్ర", "కాలచరితములలో విస్తరింపఁబోవుచుంటిని. కాన నిట విస్తరింపలేదు. ఋగ్వేదకాలమున నోషధుల నెన్నివిధములైనవానినిగాఁ దలపోయుచుండిరో, అందునుగుఱించి మాత్ర మిట ఋక్కొకదానిని వ్రాయుచున్నాఁడను.

2. కేవలపుష్పముల నిచ్చునవి (మల్లెవంటివి) పుష్పింపక ఫలించునట్టివి (యవలనంటివి), గుబ్బములవలె పరుగెత్తెడు తీఁగలు (సోమలతలవంటివి) నగు నోయోషధులారా, రాగములనుండి తరింపఁజేయుఁడు. ఇందువలన, ఋగ్వేదార్యులు, కేవలపుష్పముల నిచ్చులతావృక్షాదులను, ఫలపాకాంతము లగు నోషధులను, సోమలతాదులను, స్వప్రయోజనమునకు, గుర్తెఱిగియుండిరి. శాస్త్రకాలమునం దింతకంటెను, సూత్ర, బౌద్ధకాలాదులయం దంతకంటెను, ఏకోత్తరాభివృద్ధిగా, నోషధీప్రయోజనములఁ గనుపెట్టిరి.

నీటి వసతులు

ఋగ్వేదమునం దనేకప్రదేశములలో వర్షమును గుఱించియు, నదులగుఱించియు, వర్ణనలు కలవు. నీరే ప్రాణాధారము. నీరు లేకుండిన, పశు, పక్షి, మనుష్యాదులు జీవింపవు. నీటిసదుపాయ ముండినఁ గాని, పంటలు పండవు. అందువలన నార్యులు, నీటికొఱకు, దైవప్రార్థనముఁ జేయుచుండిరి. నాటివారు, పెక్కువిధములగు, నూతులను, బావులఁ ద్రవ్వికొనుటయే కాక, నదులకడ్డకట్టలఁ గట్టి, కాలువలఁ ద్రవ్వినారనికూడ, క్రిందిమంత్రార్థములకలనఁ దెలియగలదు. మరియు, నీటిపాఱుదల విషయమై, నాఁటికాలముననే, పెక్కు యుద్ధములు కూడ జరిగినట్లు గాన్పించుచున్నవి. "వృత్ర, శుష్ణవా"సురులతో, నార్యులు, నీటిని గుఱించియే, పోట్లాడిరని, ఋగ్వేదముం జదివినఁ దెలియగలదు.

వర్షోదకము

3. ఓయింద్రా, సూర్యకిరణోత్పన్నము లగు మేఘము లెపుడు వర్షింప నారంభించునో, ప్రేరకుఁడ వగు నీవపుడు వర్షము భూమిపైఁ బడకుండ నావరించు "నవరోధము"ను నివారించుచున్నావు. సూర్యరూపమున నుండు నీవు ప్రకాశించునపుడే సత్కర్మ లనుష్ఠింపఁదగినవి. అపుడే గోపాలుఁడు గోవుల దోలుకొని పోవుటకుఁ ద్వరపడును. కట్టెలఁ గొట్టువాఁ డరణ్యమునకు బండితో బోవును. (కక్షీవంతుఁడు)

4. పరాక్రమశాలి వగు నోయింద్రా, వానలు లేక పోవుటచే నీభూమియుఁ "ద్వష్ట" సమాగమంబున ద్యావాభూములు భీతిల్లినటులు, హవిర్భాగంబులు లేక పోవుటచే ద్యులోకమును భీతిల్లుచున్నది. (పరుచ్ఛేపర్షి)

సూర్యకిరణములచే భూమియందలి నీరాకర్షితమై మింటికెగసి పిమ్మట వర్షరూపమున భూమిపైఁ బడునని ఋగ్వేదార్యు లెఱిగినటు లీక్రింది ఋగర్థముచే సూచింపవలసి యున్నది.

5. ఉత్కృష్టుఁ డగు సూర్యుని కిరణములు వర్షమును గల్గించి ప్రకాశించుచున్నవి. సూర్యమండలము నాచ్ఛాదించియుండు నీకిరణములే మరల జలమును

1. ఉచ్ఛిష్టం చమ్వోర్భరసోమంపవిత్ర ఆసృజ । నిధేహి గోరధిత్వచి (1 28.9.) 2. ఓషధీః ప్రతిమోదధ్వం, పుష్పావతీః ప్రసూవరీః । అశ్వా ఇవ సజిత్వరీర్వీరుధః, పారయిష్ణవః (10-97-3.) 3. సిధ్మాయద్వవ ధితి రపస్యాత్సూరో అధ్వరేపరిరోధనాగోః యద్ధప్రభాసికృత్వ్యా అనుద్యూనర్విశే పశ్విషేతురాయ (1-121-7) 4. అవర్మహ ఇంద్ర దాదృహి శృధీనః శుశోచ హిద్యౌః । క్షామ సభీషా అద్రివోఘృణాన్న భీషా (1-133-6) 5 ఇహ బ్రవీతుయ ఈ మంగవేదాస్య వామస్య నిహితం పదం । శీర్ష్ణః క్షీరందుహ్రతే గావో అస్య వవ్రింవసానా ఉదకంపదాపుః (1-164-7)

పానముఁ జేయుచున్నవి. ప్రత్యక్షస్వరూపుఁడును, ప్రార్థనీయుఁడు నగు నీసూర్యుని రూపతత్త్వ మతిగూఢమైనది. ఎవఁ డీసూర్యతత్త్వమును వేగముగాఁ జెప్పఁగలఁడు? (దీర్ఘతముఁడు)

సూర్యకిరణప్రసరణమువలననే గాక వాయుప్రసరణము ననుసరించి వానవచ్చుననియు, భూచలనమువలన వాయుప్రచారభేదము కలుగు ననియు, నాఁటి యార్యు లెఱిఁగినటులు వ్రాయఁబోవు ఋగర్థమువలనఁ దెలియ నగును.

1. భూమివలనఁ బుట్టినవాయువు లెపుడు ప్రకాశింతురో, నగలనుధరించినవాయువు లపుడు శత్రుధ్వంసకు లగుదురు. ఈవాయువుల మార్గము ననుసరించి వాన కురియును. మరుత్తు లెచటికిఁ బోదురో వాననీరును నచటికిఁ జేరును. (గౌతముఁడు)

సకాలవర్షము నే నాఁటివా రాశించుచుండినటులు 1-3-8 వలనఁ దెలియఁగలఁదు. రాతిగిలకఁ గలిగి "ద్రోణ" వైశాల్యము గల నూతిని గుఱించి యింతకుఁ బూర్వమె ముచ్చటించియుంటిని. దానిని బావి యనవచ్చును. నూతులలోని విశేషభేదము లానాఁడు కలవు. నూతియొక్క సాధారణనామము "అవత"ము. బండిచక్రముచేఁ గప్పుటకుఁ దగిన చిన్ననూతికి "కూప"మని పేరు. కూపముకు "పర్శన"ము లను పార్శ్వస్థలు కలవు. అవి "వర"లు కాని, రాతికట్లు కాని, యగునని తలంపవలసియున్నది. అప్పటి నూతులకు, కూప కోట, ఆరణ, జామిత్వ, ఋచస, శబ్దము లుపయోగింపఁబడెను. ఈనూతుల వృత్తాంతము ఋగ్వేదమునందు 1-104 సూక్తము మొదలు 1-109 సూక్తమువఱకు వర్ణింపఁబడెను. 1-95-10,11 ఋక్కులలో నూతినిఁ బెల్లగించుటయు, నూతియొక్క మూతిని వంకరగాఁ ద్రవ్వవలసివచ్చుటయు, నూతినిఁ ద్రవ్వునపుడు పర్వతముల భేదించుటయుఁ గలదు. అందే "వీణా" వాద్యము గూడ వర్ణించుట యాశ్చర్యకరము. పాతాళనూతులు (ఆర్టిజన్ వెల్సు) లను క్షాత్రకాలమునఁ "ద్రవ్విన నిదర్శనములు కలవు. వాని నట సూచించెదను. ఋగ్వేదకాలపు నూతుల గుఱించి యింకను వ్రాయుట యనవసర మని వదలుచున్నాఁడను. ఋగ్వేదమునందు 99 నదులు కలవని వ్రాయఁబడెను. విశేషించి సింధునదియు, దాని యుపనదులు వర్ణింపఁబడెను. నద్యుదకమువలనఁ బోషింపఁబడుచుంటిమని చెప్పుచోటులఁ గలదు. కొన్నిటి నిట నుదాహరించుచున్నాను.

2. సింధునది, లేగను పాలిచ్చి రక్షించు గోవువలె, నుదకములచే రక్షించుచున్నది. (అగస్త్యుఁడు)

3. ఏనదులు ప్రవణ దేశమున (నాలుగు దేశముల కూడిక) కేగుచున్నవో; ఏవి పల్లమున కేగుచున్నవో, ఏవి యున్నతప్రదేశమున కేగుచున్నవో, ఏవి నీరు కలవో, ఏవి నీరులేనివో, ఆనదులు మమ్ముఁ దృప్తినొందించి, రోగములఁ బోఁగొట్టి, శుభకరములై, మమ్ము సంతోషపెట్టుఁగాక. నదులనుండి కాలువలఁ ద్రవ్వుట.

4. పదసంఖ్యచేఁగొలిచి, యెటులు గృహనిర్మాణముఁ జేయుదురో, అటులే యింద్రుఁడు నదులను వజ్రముచేఁ బ్రాఙ్ముఖముగాఁ ద్రవ్వెను. నదులఁ జిరకాల మొక్క మార్గమునఁ బ్రవహించునట్లు చేసెను. ఈపనులను సోమరస బలముచేతనే చేయఁగలిగెను. (గృత్సమదుఁడు)

"నదుల జిరకాల మొక్కమార్గమున నడచునట్లు చేసెను" అనుటవలన, 'గోదావరి' మొదలగు నదులకు "పోతగట్టుల" పోయునట్లు, నాఁడును బోతగట్టులఁ బోయుచుండి రనియు, "మానముచేఁ గొలిచినటులు ద్రవ్వెను" అనుటచే, "యింజినీరింగు" నెఱిఁగియుండి రనియు స్పష్టమగుచున్నది.

5. ఇంద్రుఁడు సింధునది నుత్తరాభిముఖముగా ద్రవ్వెను. (విశ్వామిత్రుఁడు)

---

1. గోమాతరో యచ్ఛుభయంతే అంజిభిస్తనూషు శుభ్రా దధిరే విరుక్మతః । బాధంతే విశ్వమభిమాతిన మప వర్త్మాన్యేషా మనుదీయతే ఘృతం॥ (1-85-3.) 2. శిశుం న పిప్యుషీవ వేతి సింధుః (1-186-5) 3. యాః ప్రవతో నివత ఉద్వత ఉదన్వతీరనుదకాశ్చయాః । తా అస్మభ్యం పయసా పిన్వమానాః శివా దేవీ రశిపదా భవంతు సర్వానద్యో అశిమిదా భవంతు 7-49-1. 4. సద్మేవ ప్రాచో విమిమాయ మానైర్వజ్రేణ ఖాన్యతృణన్నదీనాం । వృథాసృజత్పథిభి ర్దీర్ఘయాథైః సోమస్య తా మద ఇంద్రశ్చకార 2-15-3. 5. సోదంచ సింధు మరిణాన్మహిత్వా 2-15-6

ఒక్క "సింధునది" నుండి మాత్రమె కాక "గంగ" మొదలగు నాలుగునదులనుండి కాలువల ద్వారా నీరు ప్రవహింపఁజేయఁబడె నని ఈక్రిందిఋగర్థమువలన ధ్వని యగుచున్నది.

1. దర్శనీయుఁడగు నింద్రుఁడు భూసమీపమున దింపఁబడిన మధురోదకములుగల గంగానదీచతుష్టయమును బ్రవహింపఁజేయుట యను కర్మ, యితరుల కత్యంత శక్యమైనదియు, మిక్కిలి పూజ్యమైనదియు, అందమైనదియు నైయున్నది.

2. ఇంద్రుఁడు వజ్రబాహుఁడై నదులకు "పరిధుల" (అడ్డకట్టుల) కట్టిన "వృత్రుం" జంపి నదులకుఁ గాలువలఁ ద్రవ్వెను. 3-33-6 (విశ్వామిత్రుఁడు.)

3. విచిత్రకాంతులుగల యోయగ్నిదేవా, నద్యుదకము కాలువలకుఁ బ్రవహించునట్లు, మాకు ధనము నిచ్చి యజమానునకు కర్మఫలమునిచ్చుచున్నావు. (శునశ్శేపుడు)

నాఁడు ఎన్నివిధములగు నీటిపారుదలలు కలవో ఈ క్రింది ఋగర్థము చెప్పుచున్నది.

4. ఆకసమునుండి కురిసినవర్షమును, నదీప్రవాహోదకమును త్రవ్వి ప్రవహింపఁజేసిన యుదకమును, ఊటనీరును, సముద్రగాములగుచున్నవి. ఆపవిత్రోదకములు నన్నుఁ గాపాడుఁగాక. కాలువలఁ గురించి ఇంకను కలదు కాని, గ్రంథము పెరుఁగునని వ్రాయుటలేదు.

పశుపాలనము

ఋగ్వేదకాలార్యులు, విశేషపశుపాలకులై, పయోదధి ఘృతములచే విశేషసౌఖ్యము ననుభవించిరని గ్రంథవర్ణనలవలనఁ దెలియనగుచున్నది. గవ్యప్రాశనముచే నాయురారోగ్యబలములు కలుగునని, ప్రాచీన నవీన వైద్యశాస్త్రజ్ఞుల తలంపైయున్నది. ప్రస్తుతకాలమున గవ్యాభావముచే నాయురారోగ్యబలహీనత కలుగుచున్న దని దీర్ఘదృష్టి గల పండితులు తలంచుచున్నారు. ఋగ్వేదమున గోసమృద్ధి విశేషముగ వర్ణింపఁబడెను. గోసంబంధములగు సూక్తములందు పెక్కులు కలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే క్లుప్తముగానే వ్రాయుచున్నాఁడను. పాడి విశేషముగా కలదని యీ క్రింది ఋగర్థమువలనఁ దెలియును.

5. అన్నసమృద్ధికి హేతువులగు నేతిధారలంతటనుఁ బ్రవహించుచున్నవి. (కక్షీవంతుఁడు.)

6. స్వనయుఁడను మహారాజు కక్షీవంతుఁడను ఋషిపుత్రునకు కపిలవర్ణముగల గుఱ్ఱములఁ బూన్చిన పది రథములను వేయినఱువది (1060) యావుల నొసంగెను. వీనినన్నిటిని నా కక్షీవంతుఁడు వెంటనే తీసికొని పోయి తనతండ్రి కిచ్చెను. (కక్షీవంతుఁడు.)

7. గొల్లవాండ్రచేఁ దోలికొనిరాఁబడు వేలకొ

---

1. తదు ప్రయక్షతమమస్య కర్మదస్మస్య చారుతమ మస్తిదంసః। ఉపహ్వరేయదు పరా అపిన్వన్మధ్వర్ణసో నద్యశ్చతస్రః॥ 1-62-6. 2. ఇంద్రో అస్మా అరద ద్వజ్రబాహు రపాహర ద్వృత్రం పరిధిం నదీనాం॥ 3-33-6. 3. విభక్తాసి చిత్రభానో, సింధోరూర్మా ఉపాక, ఆసద్యోదాశుషే క్షరసి. (1-27-6). 4. యా ఆపోదివ్యా, ఉత వాస్రవంతి ఖనిత్రిమా ఉతవా యాః స్వయంజాః। సముద్రార్థాయాః శుచయః పావకాస్తా ఆపోదేవీరిహ, మామవంతు. (7-49-1.) 5. శ్రవస్యవో ఘృతస్యధారా ఉపయంతి విశ్వతః (1-125-4.) 6. ఉపమాశ్యావాః స్వనయేన దత్తా వధూమంతో దశరథాసో అస్థుః। షష్టిః సహస్ర మనుగవ్య మాగాత్సన త్కక్షీవా అభిపిత్వే అహ్నాం॥ (1-126-3.) 7. చత్వారింశద్దశరథస్యశోణాః సహస్రస్యాగ్రే శ్రేణింనయంతి। మదచ్యుతః కృశనావతో అత్యాన్ కక్షీవంత ఉదమృక్షంత పజ్రాః॥ (1-126-4.)

లంది గోసమూహమును దానికి ముందు నలుపది గుఱ్ఱము లంబూన్చిన పదిరథములును వరుసగంబోయి గమ్యస్థానముం జేరినతోడనే, కక్షీవంతుని పరిచారకులు మదించిన యా గుఱ్ఱములకుం గడ్డి వేసి మార్గాయాసము పోవునట్లు దోముచున్నారు. (కక్షీవంతుఁడు.)

పై ఋక్కులచేతను నాఁడు విశేషముగ పాడి కలదనియు, మహారాజులు బీదలకు విశేషముగ గోవుల దానము చేయుచుండిరనియు తెలియవచ్చుచున్నది. ఘృతప్రవాహము నేఁడు మహారాజుల యిండ్లకడకూడ పూజ్యమని తలంపవలసియున్నది. (1-126-4) ఋక్కునందు ప్రయాణానంతరము గుఱ్ఱముల యాయాసము పోవునట్లు శరీరముం దోముట యనునది నేఁటివారికి ఋగ్వేదార్యులే గురువులని మార్గదర్శకు లని కంఠోక్తిగఁ జెప్పుచున్నది.

గోవులు నేఁటివలెనే నాఁటికాలముననుపగటి పూఁట నడవులలో మేసి రాత్రికాలమునందు గోష్ఠములకుఁ జేర్పఁబడుచుండెడి వని యీ క్రిందియంశములు స్పష్టపఱుచుచున్నవి.

1. గోవులు గోష్ఠమున నిద్రించుచున్నవి. (అగస్త్యుఁడు.)

2. అనేకులచే స్తుతింపఁబడు వరుణునింగూర్చి నా బుద్ధులు గోవులు సాయంకాలమున గోష్ఠమును గుఱించి వెనుకకుంజూడకుండఁ బోవునట్లు పోవుచున్నవి. (శునశ్శేపుఁడు.)

3. ఓ గోవా! మంచిగడ్డిఁ దినుచు క్షీరసమృద్ధి గలిగియుండుము. నీవలన మేమును భాగ్యాభివృద్ధి కలవార మగుదుముగాక. సర్వకాలము తృణములందినుచు నిచ్ఛానువృత్తి సంచరించుచు నిర్మలజలములఁ ద్రావుచుండుము. (దీర్ఘతముఁడు.)

1-80-11 ఋక్కునందు "శిప్రిణీ" శబ్దము పొదుగుమట్టిగల యావునం దుపయోగింపఁబడెను. అందువలన నాఁడు వివిధజాతిగోవులు కలవని తలంపఁబడుచున్నది. నాఁడు నేఁటివలెనే కవ్వముతోఁ బెరుఁగుఁ జిలుకుటకలదని యీ క్రిందిసంగతివలనఁ దెలియనగును.

4. ఏ కర్మయందు గుఱ్ఱపు కళ్లెములవలె కవ్వమును లాగుచున్నారో. (శునశ్శేపుఁడు.)

గోసమృద్ధి కలిగినపుడు గోవులకు రోగములు కలుగుటయు రోగనివారణోపాయావశ్యకతయు కలుగనుగదా? ఋగ్వేదమునందు అశ్వినీదేవతలు ఋభుదేవతలు పశువైద్యులుగా వర్ణింపఁబడిరి. చూడుఁడు.

5. ఓ యశ్వినీ దేవతలారా? మీరుగోవునందు క్షీరము లుండునట్లుఁ గాపాడితిరి. గొడ్డావునందు పక్వములగు క్షీరముఁ గలుగఁజేసితిరి. (అగస్త్యుఁడు.)

6. ఏ రక్షణ క్రియలతో నీనఁబాలని "శంయుని" యావునుఁ బాల నిచ్చుదానినిగాఁ జేసితిరో ఓయశ్వినులారా! ఆరక్షణలతో రండు. (కుత్సుఁడు.)

7. ఓఋభువులారా! మీరు గోచర్మముతో గోవును సృష్టించి దానిని లేగతోఁ గలిపితిరి. (కుత్సుఁడు)

8. ఓఋభు దేవతలారా? మృతినొందిన గోచర్మమునుండి నూతనగోవును సృజించితిరి. (దీర్ఘతముఁడు.)

అశ్వినీదేవత లావు నీనునటులను పాలు విశేషముగ నిచ్చునటులను వైద్యవిశేషముచేఁ జేసియుండురు ఋభుదేవతలు చేసినది నేడును నచటనచట నుపయోగించు "చేతపెయ్య"కు మాతృకయేమో యని తలంపవలసియున్నది. నేడు లేగ చచ్చినయెడల మృతదేహమునుండి యావుచేపుటకుఁగాను చేతఁ బెయ్యఁజేయుదురు. ఋభు దేవత లావునే సృష్టించుట యెందులకో తెలియదు. నిజముగ గోవునే బ్రదికించుటయైన మహాత్మము కాదా? 1 మండలము 85 సూక్తము

---

1. గావఃగోష్ఠే అవసదన్—(1-191-4.) 2. పరా మేయంతి ధీతయో, గావోనగవ్యూతీరను, ఇచ్ఛంతీ రురుచక్షసం (1-25-16.) 3. సుయవసాద్భగవతీ హి భూయా అథో వయం భగవంతః స్యామ, అద్ధితృణ మఘ్న్యే విశ్వదానీం పిబ శుద్ధముదక మాచరంతీ॥ (1-164-40.) 4. యత్ర మంథాం విబధ్నతే రశ్మీ న్యమితవా ఇవ (1-28-4.) 5. యువంపయ ఉస్రియా యామధత్తం, పక్వమామాయా, మవ పూర్వ్యంగోః (1-18-3.) 6. యాభిర్ధేను మస్వం పిన్వథో, నరాతాభిరూషు, ఊతిభిరశ్వినాగతం॥ (1-111-3.) 7. నిశ్చర్మణో ఋభవో, గామపింశత, సంవత్సేనా సృజతా, మాతరం పునః॥ (1-109-8.) 8. నిశ్చర్మణో గామరిణీ, తధీతిభిః॥ (1-161-7.)

1 ఋక్కున, "వంసగ" శబ్దము ఆఁబోతుపరముగా వ్రాయఁబడెను. దీనిచే నాఁడును గోజాత్యభివృద్ధికి యెద్దుల కచ్చువేసి విడుచుట కలదని తోఁచుచున్నది. నాఁటి కాలమునందు గుఱ్ఱములకు "దాణా"గా సెనగలనో గోధుమలనో పెట్టుచుండి రని యీ క్రింది ఋగర్థము చెప్పుచున్నది.

1. అన్నివిధముల యజ్ఞసాధనములై విశేషాన్నములనిచ్చు నామునలోలూఖలములు గోధుమలు మొదలగువానిని భక్షించు నింద్రాశ్వములవలె తలుచు సంచరించినవి (వృషశ్శేఫః) ఆర్యులయొక్క శత్రువు లార్యుల గోవుల నపహరించుటయు, శత్రువుల జయించి యార్యులాగోవులం దెచ్చుకొనుటయు, శత్రుగోబృందము నార్యు లపహరించుటయు, ఋగ్వేదమునఁ బెక్కుచోట్ల వర్ణింపంబడెను. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే ఈ వృత్తాంతములను వ్రాయలేదు. ఆర్యులకు గోబృందమే ముఖ్యధనమైయున్నది. (సరఘావర్ధనము) తేనెటీఁగల నుండి తేనెను సంపాదించుట.

2. ఆందఱికింపగు తేనెను దేనెటీఁగలవలన సంపాదించిన యోయశ్వినులారా! ఆ రక్షణసాధనములతో రండు. (కుత్సుఁడు.)

3. ఓయశ్వినీదేవతలారా! అథర్వణి పుత్రుఁ డగు దధీచి గుఱ్ఱపుఁదలతో మీ కీమధువిద్య నుపదేశించెను. (ఉశిక్కను అంగదేశపు రాజు భార్యయందు దీర్ఘతమునకుఁ బుట్టిన) కక్షీవంతుఁడు.

పై ఋక్కునకు విద్యారణ్యులు భాష్యమును వ్రాయుచు "శాట్యాయన వాజసనేయు" లీ క్రింది కథను జెప్పుదు రని బృహదారణ్యకోపనిషత్తుయొక్క చతుర్థాధ్యాయము పంచమబ్రాహ్మణములోని గాథను వ్రాసియున్నారు.—ఆకథ యిది.

ఇంద్రుఁడు దధీచికి "ప్రవర్గ్య" విద్యను మధువిద్య నుపదేశించి దీని నితరులకుఁ జెప్పిన నీతలను నఱకివేసెదనెనఁట. ఒకకారణమువలన దధీచి యశ్వినీదేవతల కావిద్యను పదేశింపవలసివచ్చెను. అపు డశ్వినులు దధీచితలను నఱికి యొకచోట నునిచి గుఱ్ఱపుతలను నతికి దధీచి మెండెమున కదుకఁగా, దధీచి యశ్వినులకు ఋగ్యజుస్సామములను ప్రవర్గ్యను మధువిద్యం దెలుపు సామమునుం జెప్పెను. దానిం దెలిసికొని యింద్రుఁ డాతనితలను నఱికెను. పిమ్మట నశ్వినీదేవత లాదధీచిని నిజశిరస్సుతోఁ గూర్చిరి.

4. ఓయశ్వినులారా! అథర్వణపుత్రుఁ డగు దధీచికి అశ్వశిరము సంధానముఁ జేసితిరి. ఆ దధీచి సత్యమునం దాదరముకలవాఁడై ఇంద్రునివలన నుపదేశింపఁబడిన మధువిద్యను ప్రవర్గ్యవిద్యను మీకుఁ జెప్పెను. (కక్షీవంతుఁడు)

5. ఓయశ్వినీదేవతలారా! మధువుగల మిమ్మా తేనెటీఁగ స్తుతించెను. ఉశిక్కుని పుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడు సోమముచే మీకుఁ దృప్తిఁ బొందింపఁ బిలుచుచున్నాఁడు. మీరు దధీచిమనస్సును సేవించితిరి. పిమ్మట నశ్వశిరము నాతని కతుకఁగా మీకు మధువిద్య నాతఁ డొసఁగెను. (కక్షీవంతుఁడు)

పైఋక్కుల యర్థము నాలోచింపఁగా నింద్రుఁడు మొదటను తేనెపట్టులనుండి తేనెఁ దీసికొనుటఁ గని పెట్టి దానిని దధీచికి రహస్యముగఁ జెప్పి ఈరహస్యము నెవరికిఁ జెప్పవద్దనగా దధీచి యేకారణముననో యశ్వినీదేవతలకుఁ జెప్పగా దధీచితల నింద్రుఁడు పగులఁగొట్టి యుండును. ప్రఖ్యాతవైద్యు లగు నశ్వినీదేవతలు దధీచి తలనతికియుందురు. అశ్వినీదేవతలు తేనెటీగలనుండి కలుగు తేనెను లోకమునకు వెల్లడిఁ జేసియుందురు. వైద్యులకు తేనె మిక్కిలి యవసరమగుటఁ జూచుచునే యున్నాము.

ఋగ్వేదకాలార్యుల వ్యవసాయపుపనిముట్లు

ఇదివరకు వ్రాసిన ఋగ్విశేషములవలన దున్నెడి సాధనములును నీరుఁ దోడు సాధనములును సస్యముఁ గోసెడి యాయుధము, ధాన్యమును మోసికొనెడిబండి,

1. ఆయఙ్జీవాజసాతమా తా హ్యు౧చ్చావిజర్భృతః హరీ ఇవాంధాంసిబప్సతా॥ (1-28-7.) 2. మధు త్రయం ఘరర్గో, యత్సరన్నై వస్తాభి, రూషు ఊతిభి, రశ్వినాగతం॥ (1-111-20.) 3. దధ్యజ్ హవాంమన్మధ్వాథర్వణో వామశ్వస్య శీర్ష్ణా ప్ర యదీమువాచ —(1-115-12.) 4. అథర్వణా యాశ్వినా దధిచేశ్వ్యంశిరః ప్రత్యైరయతం సవాం మధు ప్రవోచదృతా యన్త్వాష్ట్రం యద్దస్రావపి కక్ష్యంవాం (1-117-47) 5 ఉతస్యావాం మధుమన్మక్షికారపన్మదే సోమస్యౌశిజో హువస్యతి। యువం దధీచో మన ఆవివాసథో౽థా శిరః ప్రతివావశ్వ్యం వదత్ (1-117-9)

పెరుగుఁజిలుకు కవ్వము, మొదలగునవి వర్ణింపఁబడెను. తక్కినవానిని దిఙ్మాత్రముగ నుదాహరింతును.

1. వడ్రంగి యరణ్యమునందలి చెట్టును గండ్ర గొడ్డలితో నరికినటుల నరికితివి. (పరుచ్ఛేపుఁడు)

2. పనిచేయుటచే నడుమునొప్పిగల వడ్రంగివలె లేచుచున్నది. (త్రితుఁడు)

3. ఓయగ్నీ! నీవు రథచక్రముయొక్క ఆకులను బండికట్టువలె రక్షించుచున్నావు. (దీర్ఘతమః)

4. చక్రపుఁ గమ్మి చక్రమునువలె చుట్టుకొని యున్నది. (సోమాహుతి)

ఋగ్వేదకాలార్యులే బండిచక్రమున "కావుల" దగుల్చుట చక్రముల కినుపకట్టులను వేయుట కూఁ దెలిసియుండిరి. నేఁటివారికి నినుపయిరుసును వేయుట మాత్రమె హెచ్చుగఁ దెలియును. 1-1`2-17 కొర డాను, 1-28-1,5,7 ఋక్కులలో రోలు, రోకలిని, 2-18-7 లో బండికాడిని వర్ణించియున్నాడు. 2-20-1 లో నన్నము గావలసినవాడు బండిని సంపాదింప కోనునని కలదు. 1-88-5 బంగరుచక్రములు గల బాడికి నినుపకమ్ములను వేసి రని వర్ణింపఁబడెను. 1-121-12లో నాయుధములను సానఁబట్టుట వర్ణింపఁబడెను. ప్రతి యింటను రోలు రోకలి కలదని స్థలాంతరమున వర్ణింపఁ బడెను. సర్వవిధముల నేఁటి జనపద వ్యవసాయకులకు ఋగ్వేదకాలార్యులు మార్గదర్శకులై యున్నారు.

ఋగ్వేదకాలపు టార్యుల కోరికలు

5. ఓయశ్వినీదేవతలారా! మిమ్ము నుతించువారు బంధుమిత్రాదులఁ బోషింపఁదగిన ధనమును మీవలనఁ బొందుచున్నారు. కాన మిమ్ము స్తుతించుమాకుఁ బుష్కలమగు నన్నమును ధనమునుఁ బాడియావుల నొసంగుఁడు (కక్షీవంతుఁడు)

6. స్తోత్రార్హుఁడవగు నోయగ్నీ! మమ్ము సకలదురితములనుండి (యజ్ఞాదులచే) దాటింపుము. అనేకము లగు పురములను, సస్యసమృద్ధిగల భూములను, మాకుఁగలుగఁ జేయుము. దీనిచే మాపుత్రపౌత్రాదులు సుఖింతురు గాక! (అగస్త్యుఁడు)

7. ఓయింద్రా! గోవులుకలిగి గుణములచే శ్రేష్ఠమై విశేషాన్నము కలిగి, అపరిమితాయుఃకారణమై, నాశము లేనిధనమును మాకు విశేషముగా నిమ్ము (మధుచ్ఛందసుఁడు)

8. తృణోపలక్షితమును, సకలోపద్రవయుక్తమునగు దేశమునుఁ బొందింపుము (కణ్వుఁడు)

9. రుద్రుడు మాగుఱ్ఱములకు, మేకలకు, ఆడు మేకలకు, దాసదాసీజనములకు, గోవులకు సుఖము నిచ్చుచున్నాడు. (కణ్వుడు)

10. మంచిపొలమునంద పేక్షచేతను, మంచిత్రోవను పొందు కోరికచేతను, ధనాపేక్షచేతను, అగ్ని నర్చించుచున్నాము (వత్సుఁడు)

పై కోరికలు నేఁటి వ్యవసాయకుల కోరికలవంటివే యై యున్నవి. 1-189-2 లో నుండిన "పురముల నిమ్ము" అనునదియే. వ్యవసాయమున కతీతమైన కోరిక గా కాన్పించునుకాని "మాకు" అను బహువచనము నుపయోగించుటచే మాసంఘమునకునని యర్థముఁ జేసిన, నేఁటి వ్యవసాయకుల కోరికలవంటివే వారికోరికలునని యొప్పవచ్చును.

ఋగ్వేదార్యుల వ్యవసాయమున కనుకూలించు విశేషాంశములు

ఋగ్వేదమునందచట నచట వర్తకపుసరుకులతో నోడలు సముద్రముపై బోవుట, ఓడ సముద్రమునఁ బ్రద్దలగుట, నూరు తెడతో నోడను నడుపుట, మొదలగు వర్ణనలు కలవు. ఆవర్ణనలంబట్టిచూడ పంట

---

1. త్వష్టేవ వృక్షం వనినో నివృశ్చసి పరశ్వేవ నివృశ్చసి (1-130-4) 2. ఉజ్జీహంతే నిచాయ్యాత్వష్టేవ పృష్ట్యామయీ (1-104-18) 3. ఆరాన్న నేమిః పరిభూరజాయథాః (1-141-9) 4. నేమి శ్చక్రమివాభవత్ (2-5-3) 5. దుహీయన్మిత్రధితయే, యువాకురా యేచనో మిమీతం, వాజవత్యై ఇషేచనో మిమీతం ధేనుమత్యై (1-120-9) 6. అగ్నేత్వంపారయా నవ్యో అస్మాన్స్వస్తిభి రతి దుర్గాణివిశ్వా, పూశ్చపృథ్వీబహులాన ఉర్వీ భవాతోకాయ తనయాయశంయోః (1-189-2) 7. సంగోమదింద్ర వాజవదస్మే పృథుశ్రవో బృహత్ విశ్వాయు ర్ధేహ్యక్షితం (1-9-7) 8. "అభినూయవసం నయ" (1-42-8) 9. శంనః కర త్యర్వతే సుగంమేషాయ మేష్యే నృభ్యో నారీభ్యోగవే (1-43-6) 10. సుక్షేత్రియాయ సుగాతుయావసూయాచ, జాతువే (197-2)-

సరుకు లొకచోటున నుండి మఱియొకచోటున కెగుమతి యగుచుండెననియు, కోస్తాలనుండి ధాన్యవిశేషములు దిగుమతి యగుచుండెననియు, దోచును. కాని ప్రస్తుత గ్రంథమున నావర్ణన లావశ్యక మని వ్రాయ లేదు.

ఈ క్రింది ఋక్కుల తాత్పర్యము నాలోచింపగా నడవులఁ దగులబెట్టి పిమ్మట దున్ని వ్యవసాయముఁ జేయుచు డిరనితోఁచుచున్నది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే రెండుఋక్కులనే వ్రాసితిని.

1. ఉత్కృష్టకిరణములుగల సూర్యాగ్ని వాయువులు తమ తమ ఋతువులయందు భూమినిఁ జూచుచున్నారు. అందొకఁ డగు నగ్ని సంవత్సరాంతమున (మంగలివలె, గొరుగుచున్నాఁడు. (దీర్ఘతముఁడు)

2. అగ్ని సమస్తాన్నములను గర్భమునందు ధరించుచున్నాఁడు. నూతనము లగు నోషధుల గర్భములలో సంచరించుచున్నాఁడు. (కుత్సుఁడు)

ఋగ్వేదార్యులు పొలములను కొలచుట (సర్వే) గూడ తెలిసియుండి రని యీ క్రింది ఋగ్గ్థము చెప్పుచున్నది.

3. "పొలమునుఁగొలిచినటులఁగొలిచిరి.(కుత్సుఁడు)

పిండి విసరుట, బట్టల నేయుట, మాంసాదులను వండుట మొదలగు నితరవృత్తులు ఋగ్వేదమున వర్ణింపఁబడెను. అవి వ్యవసాయాంగములు కానందున వ్రాయ లేదు. బట్టలు నేయుటకు దూది యున్ని నార పట్టు లోనగునవి కావలసియుండును. ఒకస్థలమున "బూరుగ" చెట్టు వర్ణింపఁబడెను. బూరుగదూది నూలువడుకుట కుపయోగించిరేమో శోధింపవలసి యున్నది. మేకలు విస్తారముగ కలవారగుటచేతను "ఉన్ని" బట్టలను ధరించియుండిరనుట స్పష్టమగుచున్నది. 1-191 సూక్తమున 21 విధము లగు నెమళ్లు వర్ణింపఁబడినవి. అందు కోళ్లుకూడ నిమిడియుండుననియు, కుక్కుటపాలనము కూడ వారికిఁ దెలిసియుండుననియు, దలంతును. ఆసూక్తమునందే తృణవిశేషములుకూడ వర్ణింపఁబడియున్నందున పశుపాలనమునందు వారప్రమత్తులై యుండిరని యూహింపఁబడుచున్నది. ఋగ్వేదమునంతయుఁ జదివి చూడగా, నాటి వ్యవసాయకులస్థితి, ప్రస్తుతకాలమునందాంధ్రదేశపుస్థితి, విశేషించి గోదావరీ కృష్ణామండలములనందలి వ్యవసాయకులస్థితికి, తక్కువకాని స్థితి కలవారై యుండిరనియు, వీరికంటె పశుసంపదయందును, దేహాబలమునందును, ఆయుర్వృద్ధియందును, దైవభక్తియందును హెచ్చుస్థితి కలవారుగా నుండిరనియుఁ దలంపవలసియున్నది. ఇతరవృత్తాంతములను క్షాత్రకాలచరిత్రమున వ్రాయఁగలను.

1. త్రయఃకేశిన ఋతుథా విచక్షతే సంవత్సరే వపత ఏకఏషాం (-1164-44.) 2. విశ్వాసనాని జఠరేషు ధత్తేఽంతర్నవాసు చరతిప్రసూషు (1-95-10.) 3 "క్షేత్రమివవిమముః" (1-109-5.)

వసంతగానము

జంధ్యాల వేంకట.శివకవులు

(పూర్వదేనెనుండి)

నల్లని రూప మొప్పి, విపినంబుల యొట్టని లేఁజిగుళ్ల రా
జిల్లెడు మావిగున్నల వసించుచు, నంబరవీథి స్వేచ్ఛగా
నల్లల నాడుచుం దిరుగునట్టి పికంబ! జనుల్ నుతింపఁగాఁ
జల్లఁగఁ బ్రకృతిస్తవము నల్పుమ, పంచమసుస్వరంబునన్!

నా ర ద వి లా ప ము

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు గారు

నల హరిశ్చంద్ర భూ।నాథు లేలినయట్టి, భద్రవాసమె యీ ద।రిద్ర సీమ!
చెలఁగి పాండవయోధ। సింహముల్ తిరిగిన, శౌర్యధామమె యీ శ్మ।శానవాటి!
చండతేజ స్సము।జ్జ్వలతపోధను లుండు, పావనస్థలమె యీ। పాడుభూమి!
వాల్మీకిపక్షి పా।వనరామకథ పాడు, శృంగారవనమె, యీ। చెనఁటినేల!
గీ. భళిరె! వైకుంఠవాసు, వి।శ్వప్రకాశు, నాట్యమందిర మైన పు।ణ్యస్థలంబె
అరయ నీపాడుకొంపవిద।య్యాలకొంప!, కాలదేవతా! నీ ప్రజ్ఞ। కాలిపోను!

సీ. గంగపాలైతివా। కాశికావిశ్వేశ!, అన్నపూర్ణమ్మ! యే। మైతివమ్మ!
కాలి బూగ్గైతివే। కాళీమహాశక్తి!, భువనేశ్వరాధీశ! । పుడమి లేవె?
నిద్రఁబోయితివయ్య! । భద్రాద్రిరఘురామ!, అవసానమా! నీకు। పవనతనయ!
జీవచ్ఛవం బైతె। సింహాద్రినరసింహ!, కనులు కానవె నీవు। కనకదుర్గ!
గీ. ఆర్తరక్షణదీక్షావి।హారుల మని, బూటకాల్ పల్కి, యెన్నెన్నొ। పూజ లంది
అరులఁ గని నేఁడు భయమంది।యడఁగినారె!, పొందు పొందిక మీ క్షేత్ర।ములను విడిచి.

సీ. అసురసంహారకా।ర్యార్థివై నీ వేగ, ఆశ్రయం బిడిన ద।యాంబురాశి,
ముక్కోటిసురలతో। పుడమి కీ వరుదేర, గర్భమం దిడికొన్న। కలుషహీన,
నీభుజక్రాంతని।ర్నిద్రదిగ్విజయ వా, ర్తలకు పెల్లుబ్బు ను।త్తమగుణాఢ్య,
సరి లేని నీ యశ।స్సాంద్రచంద్రికల ది,।క్తటుల నింపినయట్టి। ధన్యచరిత,
గీ. విడువ కేవేళ నీనామ।విమలమంత్ర, జపము చేయుచునుండు ని।ష్కల్మషాత్మ,
కటకటా! నీకు విడరాని। కన్నతల్లి! కరుణ రాదె నీకైన నో। కమలనయన !

గీ. మాతృవిద్రోహి వై ధర్మ।మార్గ ముడిగి, ఈనె రాక్షసవృత్తి వ।ర్తించుచుండ
సాగునే యింక ధర్మరా।జ్యంబు జగతి?, మచ్చునకు లేక నీ కీర్తి। మాయకున్నె?

సీ. మాతృవిద్రోహు లై। మహిని జరించు దు,ర్మార్గవర్తను లెల్ల। మాయువఱకు,
వసుధావృతం బైన। బహుళదౌర్జన్యదు,ర్వారదావాగ్ని చ।ల్లాఱువఱకు,
చటులరాక్షసకార్య।సానుకూలము లైన, ధూర్తప్రభుత్వముల్। దూలువఱకు,
ఈ దేశమాతము।ఖేందుమండలము చల్లని నవ్వు వెన్నెలల్। కాయువఱకు,
గీ. ప్రకటభవదీయభయదచ।క్రానలమున, లోకకంటకశలభముల్। గూలువఱకు,
ప్రవిమలం బగు నమరసా।మ్రాజ్య మింక, చొచ్చి వైకుంఠపురి నీవు। చూడఁదగునె?

ఇస్లాములోని ప్రార్థన

చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఎమ్. ఏ. ఎల్. టి.

ఇస్లాములోని ప్రార్థన రెండుభాగములుగా ఉండును. మొదటిభాగమునకు 'ఫర్జ్' అని పేరు. 'ఫర్జ్' అనగా అందరును కలిసి చేసేది. ఈ ప్రార్థన మసీదులో చేయడము మంచిది. దీనిలో 'ఇమాము' అనగా ఒక మత పెద్ద అధికారిగా ఉండి తక్కినవారిచేత ప్రార్థన చేయించును. రెండోభాగమునకు 'సున్నత్' అనిపేరు. ఇది ఎవనిమట్టుకువాడే తనయింటిలో చేసుకోవలసిన ప్రార్థన. రోగము చేతగాని, మరియే కారణముచేతగాని ఎవడైనా 'ఫర్జు'ను సంఘముతో కలిసి చేయలేనప్పుడు, సున్నత్ వలెనే తన యింటిలో ఒక్కడే చేసుకోవచ్చును. ఈ రెండు భాగములలోను ఆయా కాలములలో కొన్ని 'రకత్తులు' ఉండును.

రకత్తు

ఈ క్రింద చెప్పేపనులు, ప్రార్థనలు, అన్నిటికి ఒక రకత్తు అని పేరు:—

(౧) 'కిబ్లా' అనగా మక్కా. అటువైపు తిరిగి నిలుచుండి చేతులు చెవులదగ్గఱ చేర్చి,

"అల్లా ఉ అక్బర్
దేవ ఏవ పరః
దేవుడు సర్వాధికుడు"

అని అనవలెను. ఇట్లుచేయుటకు 'తక్బీర్-ఇ-తహ్రీమహ్' అని పేరు.

(౨) తరువాత 'ఖియామ్' చేయవలెను. అనగా నిలబడే ఉండి కుడిచేయి గుండెమీదుగా ఎడమచేతిమీద ఉంచి, ఈ క్రిందిప్రార్థన గాని, అందులో ఒక కొంతగాని చెప్పవలెను.

"ఇన్ని వజ్జహ్తు వజ్-హియ లిల్లజి ఫటర్-అస్-సమావాత్-ఇ వల్-అర్దా హని ఫన్ వ మా అన మిన్-అల్-ముష్రికిన్. ఇన్న షలాతి వ నుసుకి వ మహ్యాయ వ మమాతి లిలాహ్-ఇ రబ్బ్ ఇల్-ఆలమిన్, లాషరీక లహూ వ బిజాలిక ఉమిర్తు వ అన మిన్ అల్-ముస్లిమిన్. అల్లాహుమ్మ అంత్-అల్-మలికు లా ఇలాహ ఇల్లా అంత, అంత రబ్బీ వ అన 'అబ్దుక జలమ్తు నఫ్సి వ' తరఫ్తు బిజన్బి ఫఘ్ఫిర్లి జునూబిజమి' అన్ ఇన్నహూ లా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ ఇల్లా అంత, వహ్దిని లి-అహ్సాన్-ఇల్-అఖ్లాఖి లా యహ్దీ లి అహ్సానిహా ఇల్లా అంత, వష్రిఫ్ అన్ని సయ్యి 'అహా లాయస్రిఫు 'అన్ని సయ్యి 'అహా ఇల్లా అంత."

"స్వర్గస్యచ పృథివ్యాశ్చ సృష్టి ర్యస్మాత్ర ఏ భూయతే। ప్రణిపత్యాభిముఖ్యేన వందేతం నాన్యదేవతాః॥ త్యాగశ్చ ప్రార్థనాచైవ జీవో మృత్యు స్తథైవచ। దేవాయ మమ తత్సర్వం జగన్నాథాయ కల్ప్యతే॥ దేవస్య హా సమో నాస్తి త్యాజ్ఞా మే వర్తతే శుభా। తస్యాహం దాసభావేన భవేయం కింకరస్సదా॥ త్వం చక్రవర్తీ జగతాం త్వదన్యో నాస్తి కశ్చన। ప్రభుస్త్వం కింక

ర శ్చాహం మామే పాపకరో మ్యహమ్॥ నివేదయా మ్యహం సర్వా నపరాధాన్ క్షమస్వ తాన్। తేభ్యో ఽపరాధేభ్యశ్చ త్వదన్యో మే న రక్షకః॥ సన్మార్గగామీ భవితుం సన్మార్గేణ నయస్వ మామ్। సన్మార్గ దర్శకో నాస్తి త్వదన్యః పురుషః ప్రభో॥ మదీయా దుష్టచింతాశ్చ కుచర్యాశ్చ వినాశయ। తేషా మప్యపహర్తా త్వం త్వదన్యో నాస్తి కశ్చన॥"

"ధర్మనిరతుఁడ నై స్వర్గమర్త్యముల సృజించిన యాతని కభిముఖుఁడ నగుచున్నాను. నేను బహుదైవారాధకులలోనివాఁడను గాను. నా ప్రార్థన, నాత్యాగము, నాప్రాణము, నామృత్యువు, సర్వమును జగన్నాథుఁడగు అల్లాకే సమర్పించుచున్నాను. అతనికి సముఁడు లేఁడు. ఇట్లే నా కాజ్ఞ అయినది. ప్రణతు లగువారిలో నేను చేరుచున్నాను. దేవా, నీవు చక్రవర్తివి. నీవు తప్ప మఱియొక దేవుఁడు లేఁడు. నీవు నాకు ప్రభువవు, నేను నీకు కింకరుఁడను. నాకు నేనే అధర్మముగా ప్రవర్తించుచున్నాను. నాయపరాధముల నన్నిటిని నీకు నివేదించికొనుచున్నాను. వానినుండి నన్ను రక్షింపుము. నన్ను మంచినీతిమార్గమున నడపుము. అట్లు నడపఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు. నన్ను దుర్నీతివిముఖుని చేయుము. దుర్నీతినుండి నన్ను మఱల్పఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు."

పై ప్రార్థనకు బదులుగా సాధారణముగా ఈ క్రింది చిన్నప్రార్థనను చెప్పుచుందురు.

"సుబ్హానక అల్లాహుమ్మ వ బి-హమ్ది-ఇ క వ తబారక్-అస్మ-ఉ-క వ త' ఆలా జద్ద్-ఉ-క వ లా ఇలాహ ఘైర్-ఉ-క అ' ఊజుబిల్లాహమినన్-అష్ షైతాన్-ఇర్-రజీమ్"

"జయ దేవవరోఽసి త్వం స్తుత్యః పరమపావనః సేవ్య స్త్వదన్యః కోవాఽస్తి త్వా మహం శరణం గతః, తస్మా త్త్వం ఘోరపాపేభ్య స్త్రాతు మర్హసి మాం ప్రభో"

"దేవా, నీవు మహిమావంతుఁడ వగుదువుగాక! నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు; నీ నామము ధన్యము. నీ ప్రభావము నిరతిశయము. నీవు తప్ప సేవింపఁదగిన వాఁడెవ్వరుఁడు లేఁడు. సైతాను నుండి నన్ను రక్షింతువని నిన్ను శరణుఁ జొచ్చియున్నాను."

ఈ ప్రార్థన అయినతరువాత 'ఫతీహా' చదువుదురు. 'ఫతీహా' అనఁగా కురానులోని మొదటి అధ్యాయము (సురా.)

"బిస్మిల్లా-ఇర్ రహ్మాన్-ఇర్ రహీమ్ అల్-హమ్దు ఉ లిల్లా ఇ రబ్బిల్-'ఆలమిన్. అర్. రహ్మాన్ ఇర్ రహీమ్. మాలిక్ ఇ-యౌమ్ - ఇద్ - దిన్ ఇయ్యాక న'బుదు వ ఇయ్యాక నస్త' ఇన్. ఇహ్దినా-నష్-షిరాత్-అల్-ముస్తాఖిమ్, షిరాత్ - అల్లజిన - అన్' అమ్‌త "అలైహిమ్ గైర్-ఇల్ మఘ్-దూబ్ ఇ అలైహిమ్ వ లద్దాఆల్లిన్."

"జగన్నాథాయ దేవాయ దయాదాక్షిణ్యమూర్తయే। ధర్మనిర్ణయకాలేచ తుభ్యం ధర్మాధికారిణే। నమోఽస్తుతే జగన్నాథ త్వా మహం శరణం గతః। సేవే త్వామేవ యాచేచ త్వామేవ శరణం ప్రభో॥ గత్వా యేన సుమార్గేణ లభంతే సజ్జనా వరాన్, నగత్వా యేన మార్గేణ దుర్జనా యాంతి దుర్గతిమ్। తేనైవాపి సుమార్గేణ నేతు మర్హసి మాం ప్రభో॥

"దయాదాక్షిణ్యమూర్తి యగు దేవునిపేర జగన్నాథుఁడును, దయాదాక్షిణ్యమూర్తియు, జగన్నాథుఁడనగు దేవుఁడే సర్వస్తుతులకును అర్హుఁడు. మేము నిన్నే సేవింతుము. సహాయముకొఱకు నిన్నే ప్రార్థింతుము. నీప్రసాదమును బడసినవారలంబించు సన్మార్గమున మాకును దారి చూపుము. తప్పుత్రోవఁ బడి నీకోపమునకుఁ బాత్రులగువారి మార్గమును మాకు పరిహరింపుము."

ఈ 'ఫతీహా' చెప్పినతరువాత 'అమీన్' 'తథాస్తు' 'అట్లే అగుఁగాక!' అని చెప్పుదురు. తరువాత బాగుగా వల్లెవేసిన కురాను లోని ఒక 'సురా' (అధ్యాయము)ను చదువుదురు. సాధారణముగా కురానుకొస నుండు చిన్న అధ్యాయము నొకదానిని చదవడము వాడుక. కురాను చదువనివారు 'అల్-ఇఖ్లాస్' (ఏకత్వము) అను సురాను చదువుచుందురు.

"ఖుల్ హువ్-అల్లాహు అహద్. అల్లాహ్-ఉస్-సమద్ లమ్ యలిద్ వ లమ్ యూలద్. వ లమ్ యకుల్ - ల - హూకుఫువన్ అహద్."

"స ఏకో దేవ స్తస్మాచ్ఛ స్వతంత్రో, నాస్తి కశ్చన, అజో ఉసదృశో; న కంచి జ్జన యిష్యతి స ప్రభుః".

"దేవుఁ డొక్కఁడే అతనినుండి స్వతంత్రముగా నంకున దెద్దియు లేదు. అతఁడు పుట్టినవాఁడు కాఁడు, అతనికి పుట్టినవారు నెవ్వరును లేరు. అతఁ డసదృశుఁడు' అని చెప్పును."

3. తరువాత "అల్లా-ఉ-అక్బర్" "దేవ ఏవ పరః" "దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు" అని పలికి, ప్రార్థన చేయువాఁడు తల వంచి అరచేతులు మోఁకాళ్లవఱకు చేరునట్లు చేయును. ఇట్లు చేయుటకు 'రుకూ' అనిపేరు. ఇట్లుండి అతఁడు దేవునిమహిమ నీ క్రింది వాక్యములతో స్మరించును.

'సుబ్-హాన్-అ రబ్బ్-ఇయ్-అల్-'అజీమ్—" "జయమే పరమప్రభో!" "పరముఁడగు నా ప్రభువు మహిమావంతుఁ డగుఁగాక!" దీనికి క్రిందిమాటలు చేర్పవచ్చును లేదా దానికి బదులుగా చెప్పవచ్చును. "సుబ్-హానక-అల్లాహుమ్మ రబ్బనా వ బిహమ్దిక అల్లాహుమ్ మఘ్ఫిర్ లి"

"జయ దేవ ప్రభో రక్ష స్తువే త్వామేవ సర్వదా,"

"దేవా, ప్రభువా, నీవు మహిమావంతుఁడ వగుదువుగాక. నీవు స్తుత్యుఁడవు. దేవా నాకు రక్షణ నొసంగుము."

౪. పిమ్మట నిలుచుండి—

"సమి' - అల్లా - ఉ లిమన్ హమిదహ్" "యో దేవం స్తౌతి తం నిత్యం స్వీకరోతి ప్రభుస్సదా,తస్మా త్త్వాలయ మాం నాథ స్వామి త్వామేవ హి ప్రభో"

"తన్ను స్తుతించువానిని దేవుఁడు స్వీకరించును. నాథా, నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు" అనవలెను.

౫. తరువాత సాష్టాంగపడవలెను. రెండు పాదముల బొటనవ్రేళ్లు, రెండుకాళ్ల మునుకులు, రెండుచేతులు, నుదురు, ఇవి నేల తాఁకవలెను. ఈ సాష్టాంగమునకు 'సజ్దహ్' అని పేరు. ఇట్లు సాష్టాంగపడి,

"సుబ్ హాన రబ్బియల్-అ' లా"

"జయ ప్రభో పరాత్పర"

"ప్రభువా, పరాత్పరా, నీకు జయము"

అని మూఁడు సార్లయినను అనవలెను.

ఈ క్రిందివాక్యమును పైదానికి కలుపవచ్చును; లేదా, దానికి బదులుగా అనవచ్చును.

"సుబ్హాన-క అల్లాహుమ్మ రబ్బ-నా వ బి-హమ్దిక అల్లాహుమ్-మఘ్ఫిర్ లి."

"జయ స్తవనీయ హే పాలయ మామ్"

"దేవా, స్తవనీయా, నన్ను రక్షింపుము" ఇది మొదటి "సజ్ దహ్"

౬. తరువాత ప్రార్థనాపరుఁడైనవాఁడు భక్తియుతుఁడై కూర్చుండవలెను. ఇట్లు కూర్చుండుటకు "జల్ సహ్" అని పేరు.

౭. పిదప రెండవసారి అయిదవపేరాలో చెప్పినట్లే సాష్టాంగపడవలెను. ఇది రెండవ "సజ్ దహ్". అక్కడ చెప్పిన వాక్యములనే ఇప్పుడును అనవలెను.

౮. ఇక్కడితో ఒక 'రకత్తు' సంపూర్ణమగును. అప్పుడు ఆరాధకుఁడు లేచి రెండవ 'రకత్తు' కొఱకు నిలుచుండి, మొదటి 'రకత్తు' చేసినట్లే చేయవలెను. రెండవరకత్తు అయిన తరువాత మఱి నిలబడనక్కఱలేదు. భక్తితో మోఁకాళ్లపై కూర్చుండి, దైవస్తోత్రముతో పాటు ప్రవక్త యగు మహమ్మదు పైగంబరు కొఱకును, ఇతరభక్తుల (ముస్లిములు) కొఱకును, తనకొఱకును కొన్ని స్తుతివాక్యములను పఠించును. ఈ స్తోత్రమునకు 'తహియ్య' అని పేరు.

అత్ తహియ్యాత్ ఉ లిల్లా ఇ వస్-షలవాత్ ఉ వత్-తయ్యిబాత్ ఉ. అస్-సలామ్ ఉ, అలైక అయ్యుహన్ నబియ్ ఉ వ రహ్మత్-ఉల్లా ఇ వ బరకాతుహ్. అస్-సలామ్ ఉ' అలైనా వ' అలా'ఇబాద్-ఇల్లా-ఇష్ షాలిహీన్. వ అష్-హదు అల్-లా ఇలా అ ఇల్ల-ల్లాహు వ అష్-హదు అన్న ముహమ్మదన్ 'అబ్దు-హూ వ రసూలుహ్".

"పూజాః ప్రార్థనాశ్చైవ యా వాగ్భిః కర్మభిః కృతాః। సంపద్భిశ్చాపి తాస్సర్వాస్తే దేవా యాస్తు సర్వదా॥ ప్రవక్త శాంతిస్తే హ్యస్తు కృపా దేవస్య యే వరాః। వయం తస్యైవ దాసాస్స్యాం ధర్మే నిత్యం ప్రతిష్ఠితాః॥ తస్మాదస్మాకమప్యస్తు శాంతిః; సేవ్యస్స ఏవహి। తస్య ప్రవక్తా దాసశ్చ ముహమ్మదితి నిశ్చయః॥"

"మాటలచేతను, క్రియలచేతను, ధనముచేతను చేసిన ప్రార్థనలును, ఆరాధనలును, సర్వమును దేవునికే చెందుచున్నది. మహమ్మదా, నీకు శాంతి యగుఁగాక! దేవుని వరములకును కరుణకును నీవు పాత్రుఁడవగుదువుగాక! మాకును దైవకింకరులకును శాంతి యగుఁగాక! దేవుఁడు తప్ప సేవింపఁదగినవాఁడు లేఁడు. మహమ్మదు పైగంబరే అతనిముఖ్యకింకరుఁడు, అతని ప్రవక్త."

౯. ఇప్పటికి రెండు 'రకత్తు' లగును. రెండు 'రకత్తు'లకంటె ఎక్కువ చెప్పఁదలఁచినయెడల, తిరిగి నిలుచుండి, యెప్పటివలెనే ఆరంభింపవలెను. రెండురకత్తులు మాత్రమే చెప్పఁదలచినయెడల, ప్రవక్తకొఱకు ఈ క్రింది ప్రార్థనను కూడ చేయవలెను. అంతమున 'సలామ్' చెప్పక పూర్వము ఈ ప్రార్థనను దీని తరువాతి ప్రార్థనను చేయవలెను.

"అల్లాహుమ్మ షల్లి 'అలా ముహమ్మదిన్ వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా షల్లైత 'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమిద్-ఉమ్-మజీద్. అల్లాహుమ్మ బారిక్ 'అలా ముహమ్మదిన్ వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా బారక్త 'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హామిద్-ఉమ్-మజీద్."

"సర్వా అపి తే స్తుతయస్త్వైవ మహిమా పరా, ఇబ్రాహీమనుగంతార స్త్వత్

సాదా జయం గతాః, తథా ముహమ్మ
జయతు తథా తదనుసారిణః, ఇబ్రాహీ
మనుగంతారః ప్రాప్నువ న్నుత్తమా న్వ
రాన్, తథైవ ప్రాప్నుయా ద్దేవ ముహమ్మ
దనుసారిభిః."

"దేవా, ఇబ్రాహీమునకును అతని ననుసరించిన వారికిని జయము నిచ్చినట్లే ముహమ్మదునకును అతని ననుసరించువారికిని జయము నిమ్ము. నీవు స్తుత్యుఁడవు. పరముఁడవు. దేవా, ఇబ్రాహీమును అతనియనుచరులను అనుగ్రహించినట్లే, ముహమ్మదుని అతనియనుచరులను అనుగ్రహింపుము నీవే స్తుత్యుఁడవు, పరముఁడవు."

దీనికిఁ క్రింది ప్రార్థనను చేర్చవలెను:-

"అల్లాహుమ్మ ఇన్ని జలమ్తు నఫ్సీ జుల్మన్ కసిరన్‌వలా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ ఇల్లా అంత, ఫఘ్ఫిర్ లీ మఘ్ఫిరతన్ మిన్ 'ఇందిక వర్హమ్నీ ఇన్నక అంత్-అల్-ఘఫూర్ ఉర్-రహీమ్.

"అపరాధసహస్రాణి కృతవా నస్మి కేవలమ్।
త్వం తేభ్యో ఽపరాధేభ్యో రక్షితా న్యోస
కశ్చన। తస్మా త్కారుణ్యభావేన రక్ష
మాం పరమప్రభో। క్షమాచ కరుణా చైవ
త్వమేవ హి పరాత్పర॥"

"దేవా, నే నెన్నియో యపరాధములఁ జేసి యున్నాను. అపరాధములనుండి రక్షించువాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు. కావున నీవే నన్ను రక్షించి కరుణఁ జూడుము. క్షమించువాఁడవును, కరుణామయుఁడవును నీవే."

దీనికి బదులుగా ఈ క్రింది స్తోత్రమును పఠింపవచ్చును:—

"రబ్బ్-ఇజ్-'అల్నీ ముఖీమ్-అస్-సలతి వ మిన్‌జుర్రియ్యతి రబ్బనా వ తఖబ్బల్ దు'ఆ, రబ్బన్-అఘ్ఫిర్ లి వలిల్-ము-'మినీన యౌమ యఖూమ్-ఉల్-హిసాబ్."

"యథాహం మత్ప్రజా శ్చైవ భవేమ ప్రార్థనా
పరాః। తథాంగీకురుష్వ మాంనాథ ప్రార్థనాం;
రక్ష నః ప్రభో। యదాస్మాకం పరీక్షా స్యా
ధర్మనిర్ణయతత్పరః। పరీక్షేథా స్తదా
రక్ష మాం భక్తాంశ్చ పితౄం స్తథా."

"ప్రభువా, నన్నును నాసంతతివారిని ప్రార్థనాపరులనుగునట్లు చేయుము. ప్రభువా, మాప్రార్థన నంగీకరింపుము. ప్రభువా, మా యపరాధములను లెక్కపెట్టు కాలమున నాకును నాతలిదండ్రులకును భక్తులకును నీరక్షణ నొసంగుము."

10. ఇంతటితో ప్రార్థన యగును. పిదప ఈ క్రిందిరీతిగా సలాము చెప్పవలెను. ముస్లిములు ఒకరినొకరి ట్లే సలాము చెప్పికొందురు. సలామ్ చెప్పునప్పు డొకసారి తలను కుడిప్రక్కకును ఒకసారి ఎడమప్రక్కకును త్రిప్పుచు ఇట్లు చెప్పవలెను:—

"అస్-సాలాము 'అలైకుమ్ వ రహ్మత్-
ఉల్లహ్."

"దేవస్య కరుణాపాత్రో శాంతియుక్త స్సదా
భవ."

నీకు శాంతియు, దేవునికరుణయుఁ బ్రాప్తించుఁ గాక!"

11. రెండు 'రకత్తు'లే చెప్ప నుద్దేశించినవారి ప్రార్థన యింతవఱకు చెప్పఁబడినది. కాని, మూఁడు నాలుగు రకత్తులు చెప్ప నెంచినయెడల, 8-వ పేరాలో చెప్పినట్లు 'ఖదా' యును, 'తహియ్యా' యును చెప్పి, తిరిగి నిలుచుండి 'అల్లా-ఉ-అక్బర్' 'దేవ ఏవ పరః' 'దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు' అని చెప్పి, మొదటి ఏడు పేరాలలో చెప్పిన ప్రకారము రెండు

'రకత్తు'లను పూర్తిచేయవలెను. ఎప్పుడును తుదకు భక్తితో మోఁకరించుట, 'తహియ్యా' చేయుట, ముహమ్మదు పైగంబరుకొఱకు ప్రార్థన మొదలగునవి, 8,9 పేరాలలోని ప్రార్థన, ఆఖరుకు 'సలాము,-ఇవన్నియు జరుగవలెను.

ఇదిఁగాక, ఆరాధకుఁడు తనయిష్టము వచ్చిన ట్లుండి ప్రార్థన చేయవచ్చును. భక్తుఁడగువాఁడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును దేవునికి నమ్రుఁడై యుండును. ముస్లిములకు ప్రార్థన నిత్యకృత్యము. వారు నిలుచున్నను కూర్చున్నను, పరుండియున్నను, మోకరించి ఉండినను, ఏయవస్థలో ఉన్ననుసరే ప్రార్థనను మానరు. ఒక ప్రక్కనుండి మఱియొక ప్రక్కకు తిరుగునప్పుడెల్ల వారు దేవుని మహిమను కొనియాడుచునే యుందురు. 'రుకు' (చూడు-3-వ పేరా) చేసి నిలుచున్నప్పుడెల్ల "సమి' అల్లాహు లిమన్-హామిదహా."

"స్తోతారం దేవో ఽనుగృహ్ణాతి"

"తన్ను స్తోత్రము చేయువానిని దేవుఁడు స్వీకరించును" అనుచుందురు.

నలుగురును చేరి సంఘముగా ప్రార్థన చేయునప్పుడు, అచ్చట చేరినవా రందఱును ఇమాము చెప్పిన ప్రార్థనల నన్నిటిని, ఫతీహాతో సహా చెప్పుచుందురు. 'ఫతీహా' తరువాత ఇమాము చదువు కొరాను భాగములను మాత్రము తక్కినవా రుచ్చరింపరు. ఇమాము మ్రొక్కుచుండు స్థితినుండి లేచి సమి 'అల్లాహు లిమన్ హామిదహ్" అని నప్పుడు, "రబ్బనా వ లక్ అల్-హమ్ద్" (చూడు, పేరా ౨.) అని అందురు.

౧౨ మూఁడవ పేరాలో చెప్పిన 'రుకూ' చేసిన తరువాతగాని అది ఆరంభింపక పూర్వము నిలుచున్నప్పుడుగాని, 'ఖునూత్' అను ప్రార్థన చేయఁబడును. 'ఇషా' ప్రార్థనలో ఆఖరు మూఁడు రకత్తు లప్పుడు మాత్రము ఈ ప్రార్థనను సాధారణముగా చేయుచుందురు. అట్టి "ఖునూత్" ప్రార్థనలలో బాగుగా ప్రచారములో ఈ క్రిందిది ఉన్నది—

"అల్లాహుమ్-మహ్దినీ ఫి మన్ హదైత వ 'ఆఫిని ఫి మన్ 'ఆఫైత వ తవల్లనీ ఫి మన్ తవల్లైత వ బారిక్ లి ఫి మా అతైత వ ఖిని షర్ర మా ఖదైత ఫ-ఇన్నక తఖ్‌దీ వ లా యుఖ్‌దా 'అలైక ఇన్నహు లా యజుల్లు మన్ వాలైత తబారక్త రబ్బనా వత'ఆలైత్."

"సన్మార్గే యే గతా స్తేషాం మార్గే మామపి చోదయ। రక్షాం తే యే గతా స్తేషాం తద్రక్షాం దేహి నః ప్రభో। మైత్రీం తే యే గతా స్తేషాం మిత్రతాం మాం ప్రసాదయ॥ యన్మాం దాస్యసి తత్సర్వం ధన్యం మాం కర్తు మర్హతి। ధర్మనిర్ణయకాలే చ యో దోషో దృశ్యతే మయి। క్షమస్వ నాథ తత్సర్వం ప్రార్థయామి నిరంతరమ్। త్వాం ధర్మనిర్ణయే స్వామీ త్వాం నకశ్చన నిందతి, మిత్రతాం యో గత స్తేన కదాచి దపహీయతే, ధన్యోఽసి త్వం ప్రభో నాథ దేవదేవ పరాత్పర॥"

"దేవా, సన్మార్గమున నీవు దారిచూపిన వారితో నాకును దారిచూపుము. నీవు కాపాడినవారితోఁగూడ నన్నును కాపాడుము. నీవు స్నేహముచేసినవారితోపాటు నాతోఁగూడ స్నేహము చేయుము. నీవు నాకు ప్రసాదించినదానితోపాటు న న్నాశీర్వదింపుము. నీవు

నాయందు చూచినదోషమునుండి నన్ను రక్షింపుము. ధర్మనిర్ణయము చేయువాఁడవు నీవే; నిన్నెవ్వరును త్రేలెత్తి చూపఁజాలరు. నీమైత్రిని బడసినవానికగౌరవమనున దుండదు. నాథా! పరాత్పరా! నీవు ధన్యుఁడవు."

పైదానికి బదులుగా కొందఱు ఈక్రింది ప్రార్థనను చేయుదురు:—

"అల్లాహుమ్మ ఇన్నా నస్త 'ఇనుక వ నస్తఘ్ఫిరుక వ ను 'మిను బిక వ నతవక్కలు 'అలైక వ నుస్నీ 'అలైక్-అల్-ఖైర వ నష్కురుక వ లా నక్ఫురుక వ నఖ్‌ల' ఉ వ నత్రుకు మన్ యఫ్‌జురుక. అల్లాహుమ్మ ఇయ్యాక న'బుదు వ లకనుసల్లి వ నస్‌జుదు వ ఇలైక నస్ 'ఆ వ నహ్ఫిదు వ నర్జూ రహ్మతక వ నఖ్‌షా 'అజాబక ఇన్న 'అజాబక బిల్-కుప్ఫార్-ఇ ముల్ హిఖ్"

"హువేమ త్వాం సహాయార్థం రక్షాం తే ప్రార్థయామహే। త్వాంతు విశ్వసిమో దేవ త్వయి బుద్ధిం ప్రకుర్మహే। ఉచ్చైస్స్తు నేమ త్వామేవ నమస్కారో యథావిధి। కృతఘ్నా మాభవేమ త్వ దభక్తాన్వర్జయేమ చ। సేవా మహేచ త్వామేవ త్వామేవ ప్రార్థయామహే। త్వామేవ ప్రణతాస్స్మమ త్వాం శీఘ్రం శరణం గతాః। యాచేమ త్వద్దయాం నాథ దండనాద్వై భయాకులాః। దండనాం తవ విందంతే భక్తిహీనా స్సునిశ్చయమ్॥"

"దేవా, మేము నీ సహాయమును వేఁడుచున్నాము. నీరక్షణను కోరుచున్నాము. నిన్ను విశ్వసించుచున్నాము. మాకు తెలిసిన ఉత్తమమార్గమున నిన్ను స్తుతించుచున్నాము. నీకు వందనములాచరించుచున్నాము. మేము నీకు కృతఘ్నులమై యుండలేదు. నీయాజ్ఞలను మన్నించనివారిని విడిచిపెట్టి వారికి దూరముగ పోవుచున్నాము. దేవా నిన్నే సేవింతుము, నిన్నే ప్రార్థింతుము, నీకే నమస్కరింతుము. శీఘ్రముగ నీయొద్దకే పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాము. నీవు మమ్ము కరుణింతువని ఆశపెట్టుకొనియున్నాము. నీదండనకై భయపడుచున్నాము. విశ్వాసహీనులను దండన అనుసరించుచునే ఉండును."

ఇట్టిప్రార్థనయందు ముస్లిముగువాఁడు తన సర్వమును దేవునిదే నునమ్మకము గలిగి యంతయు నతనియధీనము చేయును. మనుష్యుఁడు తన సృష్టికర్తయెడల నెట్లు ప్రవర్తింపవలెనో, ఆతనినామము నెట్లు స్మరింపవలెనో సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఆతనిస్తోత్రము నెట్లు చేయుచుండవలెనో, ఈ ఇస్లాములో విధింపఁబడిన ప్రార్థన తెలుపుచున్నది. ఇందు ఇతరమతములకు విరుద్ధమైన ఒక్క అక్షరమును లేదు. అందుచేత, సర్వమతముల వారికిని ఈ ప్రార్థనను సామాన్యముగా విధించుట కెట్టి యాక్షేపణయు నుండఁగూడదు.

ఆంధ్రము

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

ఎన్నం బక్కఁడు లేఁడ యాంధ్ర మన నా । కర్థంబు తానైనఁ గా
కున్నన్ నన్నయ తిక్కనెజ్జనల వా । య్యూరించు పల్కన్న నీ
రెన్నన్ జానుఁదెనుంగు సోముల మహా । శృంగారి శ్రీనాథు ప
ల్కన్నన్ గాలి యదేల ? పోతనయుఁ బ । ల్కన్నం దలంపన్ మెయిన్.

క. ఇదె నావేదము శాస్త్రం, బిదె నా శాస్త్రార్థగోష్ఠి । యిదె నా కవితా
పద మిదె భుక్తియు ముక్తియు, నిదె తెలుఁగు తెలుం గటంచు । నే నాదింతున్.

మ. అమరారామమునందుఁ గల్పకుజశా । ఖాంతంబునం దంటుఁ గ
ట్టి మధుస్యందము లందునందుఁ బరిపా । టిం బోసి పోషించి నె
య్యమునన్ గానపు దోహదం బిడి యెవం । డా యాంధ్రభాషాలతన్
దమి మీఱంగను నాటెనో యతనికిన్ । నాభక్తి గీతాంజలుల్.

సీ. ఆంధ్రము నాభాష । యని యెంతునేని నానాఁటికిఁ జాలు నా । నందమునకు
ఆంధ్రము నాదేశ । మని తలంచిన మత్త,నాగంబువలె నుబ్బు । నాదుమేను
ఆంధ్రులు నావార । లని చూడ ధృతరాష్ట్రునంతటి బలగంబు । చెంత నాకు
ఆంధ్రులు వీరు సుం । డని యెవండేని వక్కాణింప నదె నాకు । గౌరవంబు
ఆంధ్రభాష యనంగ నా । యాంధ్రభాష, ఆంధ్రదేశ మనంగ నా । యాంధ్రదేశ
మాంధ్రు లాంధ్రులటన్న నా । యాంధ్రు లహహ, కలదె నా కింతకంటెను । గౌరవంబు?

క. ఇఁక నెన్ని జన్మములు మా, మక జీవపు దుంపయందు । మాఁటువడెను యా
సకలపు జన్మమ్ములలో, నొక యాంధ్రమె వ్యక్తమగుచు । నుండుఁ గాతన్.

సీ. రాజులందును మహా । రాజైన శ్రీకృష్ణ, దేవరాయల నామ । ధేయ మూని
మంత్రులందును మహా । మాత్యులౌ శ్రీయుగం, ధర తిక్కనార్యుల । నామ మెన్ని
సేనాపతుల దేవ । సేనాపతివ్రత,ర్పితు ఖడ్గ తిక్కన్న । పేరు చెప్పి
కవులయందును మహా । కవివర్యుఁ డౌ నన్న, పార్య బ్రాహ్మణధుర్య । నాఖ్య పల్కి
నదులయందును గౌతమీ । నదిని దలఁచి, దేశములయందులన్ మహా । దేశమైన
కోనసీమయభిఖ్య పే । ర్కొన్నపైని, జచ్చిపోవుదు నీయది । చాలు నాకు.

గంజాము మండలమం దాంధ్రభాష

డి. యస్. శర్మ గారు

గంజాము తెనుఁగు సామ్రాజ్యమున కుత్తరద్వారము. పదునేనవ శతాబ్ద మీయుత్తరత్వమును స్థిరపఱచుటకుఁ గొంతయాధారభూత మగుచున్నది. ప్రతాపరుద్రునితో సంధిచేసికొనిన యాంధ్రభోజునకు ఋషికుల్యానదిపర్యంతము గల ప్రదేశము స్వాధీన మయ్యెను. అప్పుడుత్కళరాజునకు సామంతులుగ ఖాత్రులనఁబడెడు వారు మొహిరి ఖండము (ఇప్పటిబరంపురము) నుండి విశాఖపట్టనమునఁగల మాడుగులుతాలూకావఱకు బాలించుచుండిరి. వీరు రాయని కరిగాపులై యుండిరి. ఈప్రదేశము తెనుఁగు చక్రవర్తికి లోపడుటయే తెనుఁగు భాషావ్యాప్తికిఁ దావొసంగుట యైనది. ఇది యొక మార్గము.

ఆంధ్రసమజ్ఞావిశేషము వేదయుగమునను పురాణయుగమునను, దిగంతవ్యాప్తి నొందివంగ మహారాష్ట్ర దేశములలో సహితము అధికారము వహించి యుండెననియు, నప్పటినుండియే యుత్తరకళింగము నాఁబడు నీప్రదేశములలో తెలుంగు పలుకుల నిలిపియున్న దని యొక మొదటి దారి యూహాగోచర మగుచున్నది. ఈ రెండు దారులును తెనుఁగునుడి యీచోట్ల దొలుతటినాఁటినుండియుఁ బలుకఁబడి కలిగియున్నదని విమర్శకులకు సమీపస్థమార్గమునందఁ జేయుచున్నది రెండు దారు లేర్పడినపుడు మూఁడవ దారినిఁ జేర్ప గలుగునుగదా? పదునేనవశతాబ్ద మధ్యకాలమునఁ గొందఱాంధ్రభద్రవ్యక్తు లీప్రాంతసామంత పాత్రులకడ నుద్యోగస్థులుగ వచ్చిరను తలంపు తృతీయ పథము. "ప్రతాపరుద్రదేవుని యుత్తరకళింగమున రాచకార్యములు చక్కఁబెట్టుటకు నెన్నికగన్న కొందఱు తెలంగ బ్రాహ్మణులు తెలుఁగునాయకులు (తెలఁగాలు) ను వచ్చియుండిరి" అని కీ॥ శే॥ డబీర్ కృష్ణమూర్తి సూరిగారు 'కళింగ' పత్రికలో వ్రాసియున్న వాక్యము మనకుఁ దీయుపథము సమర్థించునదిగ నున్నది. ఇంకొక బలవత్తరాంశము:— ఇచ్ఛాపురమునుండి దేవాలయనిర్మాణము తెనుఁగు రాతిపనికి సంబంధించియుండుట. ఈ కోవెల లీప్రాంతమున నెపుడు కట్టఁబడెనో యను ప్రశ్నమునకు జగన్నాథాలయనిర్మాణకాలము పదునొకండవశతాబ్దము కావునదానివెనుకనే యనుసమాధానముస్ఫురించుచున్నది.

పై కారణములన్నియుఁ గాలించినచోఁ దెనుంగు భాష పదునెనిమిదవశతాబ్దపర్యవసానముననే గంజాము ప్రాంతములలో మున్ముందు పరిచయపడినట్లు తేలుచున్నది. సముద్రతీరస్థ మగు ఉద్దానము కలవాఁకె (ఉద్యానము, ఉప్పుపటు)లలోని పల్లెటూళ్లన్నియుఁ దెనుఁగుపల్లెలుగఁ బుట్టుటకు కాలమె లక్నకాలమై యుండెను. రాయఁ డస్తమించిన మీఁదట మనస్థలచరిత్రము లస్తంగతము లయ్యె. ఆకాలగర్భమునందే కళింగరాష్ట్రము నుత్కళులసామ్రాజ్యము లీనములైపోయెను గాఁబోలు! ముఖలింగశాసనము పరిశీలించినచోఁ గళింగరాజ్యపరిసమాప్తికి రాయని తరువాతికాలమే శరణ్యము కావచ్చునని విజ్ఞులు కొందఱు తలంచుచున్నారు. కొందఱు చిన్న నవాబులు అనఁగా: 1కిర : షేర్ మహమ్మదు (శిఖాకోల్) శ్రీకాకుళమున సైత్ఖాను ఇచ్ఛాపురమున, హుస్సేను హుస్సేనుపేటను, మీరాసాహెబు కళింగపట్టణము కడగ్రామముల నేలినట్లు స్థలచరిత్రములు మ్రోఁగుచున్నవి. ఇంతకుఁ బూర్వమే గజపతులు పదునెనిమిది జమీలుగ విభాగించుకొని యీ ఖిలాతిని (మహానదీవంశధారా మధ్యస్థదేశము పార్వతీకప్రదేశమును) పాలించుచుండిరని చరిత్రములు గట్టిగ జెప్పుచున్నవి. పదునాఱవ పదునేడవ శతాబ్దములలో గంజాము చీలికలయి బహునాయకత్వము క్రింద పనియె ననుట నిస్సందేహాంశము.

ఇన్ని మార్పులు విప్లవములు మూఁడినను మొదటఁ బునాదులు వేయఁబడియున్న తెనుఁగుఁ పల్లెలలోని తెనుఁగునుడి మాత్రము చెక్కుచెదరక, ముప్పతి నేలకామందుల యెఱుకంటికి గుటి కాక, కడకంటికి దరియై, తామర తంపర యగుచుండెను.

పెద్దపుస్తకములను రచించినవారు తత్కాలమున నుండిరని సాంప్రదాయసాక్ష్యములు కలవు కాని గ్రంథస్థములు కానింజేసి యవి యంతవిశ్వసనీయములుగనుండు నట్లు కనఁబడదు. కాని యాంధ్రభాష దేశభాషవలెనీ ప్రదేశముల బాఁదుకొన్నదనుమాట నమ్మకమున కిమ్మొసంగుచున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున గంజాముమండలాంధ్రసారస్వతము యౌవనదశ నెత్తుట తత్కాలకవుల వలన స్థిరపఱుచబడుచున్నది. భాషావ్యాప్తికి రాజాదరణము, కవులయూహావిలాసములు, ప్రజలగాఢాభిమానము లూఁతకొమ్మ లగుచున్నవి. మొదటికొమ్మ యీ మండలాంధ్రికి బట్టుగొమ్మ కాకపోయినను, తరువాతను ఫలసిద్ధి జేకూర్ప గలిగినది. అగ్రహారములందలి బ్రాహ్మణులు, మొఖసాలందలి శిష్టకరణములు, మాన్యములందలి తెలఁగాలు ఆంధ్రబ్రాహ్మికి బ్రహ్మరథము పట్టిన కాల మొకటి యుండెను. ఈ కులస్థులవలనఁ దెలుఁగు వృద్ధిపఱుపబడిన దని దక్షిణజాతులచరిత్రము పక్షపాతబుద్ధి లేక పలుకుచున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథరచనము

జగత్తులోని భాషలన్నింటికిఁ గన్నతల్లి యైన సంస్కృతము మామండలమున నుచ్ఛదశయం దుండెను. పండితచూడామణి యగు నాంధ్రుఁడు కుమారిలభట్టు జయంతిపురమున జన్మించె నని స్థలచరిత్రము ఘంటాపథమునఁ జాటుచున్నది. ఓఢ్రులలో కవిరత్నము తాను పట్నాయకు ఆరగడలోను (ఇచట యశోకునిశిలాశాసనము కలదు) మహాకవి ఉపేంద్రభంజు గుముసూర్వాంతర్గత కుల్లాడలో నుదయించిరి. ఈ విధముగ నెందఱు విద్యాధికుల దివ్యదేహములే కాక భవ్యకావ్యసంపత్తి, పవిత్రనామధేయములు కాలముఖమున గబళింపఁబడి భూగర్భమున జీర్ణములై యున్నవోగదా!

సంస్కృతమాతృముఖమునుండి యుత్కళభాష వికసించి తద్యశోమూర్తిగ గోపాలకృష్ణ పటనాయకకవిచంద్రుని పర్లాఖిమిడిలో బ్రకాశింపఁజేసి, యాతని కవితాహ్లాదమును ప్రాపంచికకవీంద్రుఁడు రవీంద్రునితోఁ గొన్నియెడల దులతూఁగుచుండునని యోఢ్రసహోదరులు సతోషాతిశయముల నినుమడింప జేసినది. పర్లాఖిమిడిరాజాసాహేబువారు కీ॥ శే॥ గోపాలకృష్ణ కవీశ్వరుని యల్లికలను ముద్రించి మాతృభాషాగౌరవమును పెంపొందించుచున్నారు.

సంస్కృతజనని యుత్కళిని బెంచి పెద్దఁజేసి నట్లాంధ్రిని కడుపారగని చేతులారఁ బెంచి ప్రజలయొక్కయనురాగహస్తములందు విడిచెను. ప్రజలు యథావిధి నాంధ్రిని (పూర్వోక్తప్రకారము) విలువేల్పు జేసికొనిరి. కవులు గ్రామగర్భములవలననుండి బయలుదేఱివాగ్దేవిని, గేహల మారాధించినంతమాత్రమున ఋణవిముక్తి కానేరదని కావ్యకన్యను బోషింప నడుముకట్టిరి. ఇట్టి పవిత్రవంతమైన సేవయందు కొన్ని గ్రామములు సంపూర్ణముగ సర్వశక్తులును, కొన్ని కుటుంబములు యావజ్జీవనమును ధారవోసియున్నవి. చూడుడు! జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, కొర్ని, ఉర్లాము, రామనగరము, కరవంజి, పిండ్రువాడ, జాడుపూడి, నందిగాము, కుద్దిగాము, గుజ్జువలస, శ్రీకాకుళము. వీనిలో జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, యాంధ్రకవిసింహులకు జన్మభూమిమై యిప్పటికిని నాంధ్రభాషాసేవలో నిమగ్నములైయున్నవి. తెనుఁగున ప్రబంధములు వ్రాసిన కుటుంబములు 1. కాకరపర్తి, వారణాసి, ప్రవలేక ప్రభ, జయంతి, 2. డబీరు, కళ్లేపల్లి, మణిపాత్ర, బెహర. ౩. మచ్చ త్రిపురాణము. మా చదువరుల సంతోషార్థము కొందఱు కవుల నిట వ్రాయుచున్నారము. సత్యాకృష్ణ సంవాద ప్రబంధము కాకరపర్తి తిరుపతిగారు, కుముద్వతీ పరిణయము కాకరపర్తి అబ్బయ్యగారు, శ్రీకృష్ణకథాసుధారసమును వారణాసి అచ్యుత రామశాస్త్రిగారు, ఆంధ్రీకృత మాఘకావ్యంబును ప్రభాగోపాల కృష్ణశాస్త్రిగారు, సుమనోవిలాసిని పంతుల సీతారామశాస్త్రి, పరబ్రహ్మానందబోధ ముండూరి వీరనయోగి, జానకీవరశతకము మహాదాత జయంతి కామేశము పంతులుగారు, హనుమద్విలాసాదులు ఏఁబదియాఱు గ్రంథములను డబీర్ కృష్ణమూర్తి సూరిగారు, నృసింహ వ్యాకరణమును కళ్లేపల్లి వరాహ నరసింహముగారు, నిర్వచన విచిత్ర రామాయణమును ఈతని కుమారుఁడు వేంకట నృసింహమూర్తిగారు, భూలోక వైకుంఠ మహత్త్వ, మణిపాత్ర భాస్కరకవిగారు, సత్యనారాయణవ్రతవిధానము చింతాడ పురుషోత్తముగారు, నిర్వచన నిరోష్ఠ్యశుద్ధాంధ్రకంసరాట్చరిత్రాదులను మచ్చ వేంకటకవీశ్వ

రుడు, రామోత్కర్షము వచ్చ లక్ష్మీనారాయణ కవీశ్వరుఁడు, దేవీభాగవతము త్రిపురాణము తమ్మయ్యగారు, మొదలగు కవీశ్వరులు రచించి తమ కీర్తి శరీరమును నిలిపి యున్నారు. వీరల చరిత్రములతోను గంజాము మండలాంధ్రకవుల చరిత్రమును కూర్చి యాంధ్రమాతకుఁ బాదార్పణముచే యనుద్యుక్తుఁడనగుచున్నాఁడ. ఈయర్పణమున కాంధ్రులెల్లరు తమ పూర్వులు రచించిన గ్రంథజాలముల సహాయ మొసంగి నన్ను గృతార్థుం జేయ బ్రార్థనము.

ఆర్యులారా! చూచితిరా? మనపూర్వు లెంత శ్రద్ధాభక్తులతో నాంధ్రజననిని షోడశోపచారవిధిఁ బూజించిరో? హృదయపూర్వకముగ సేవించిరో! తెనుఁగున వ్యాకరణము, ప్రబంధములు, నాటకములు, గద్యములు, శతకములు, యక్షగానములు రచించి, యనఁగ:— సారస్వతమునకు సంబంధించిన సర్వపరికరములను సమకూర్చి కీర్తిఁబొందిరో?

ఈకీర్తి యంతటితో నిలిచిపోక ప్రసిద్ధకవీశ్వరులను, విమర్శకులను గంజామునకుఁ బ్రసాదించి యున్నది.

భాషకుఁగల యిప్పటిసదుపాయములు

పల్లెపల్లెలకుఁ బోవుపత్రికలును, పురపురంబునఁ గల గ్రంథాలయములును, గ్రంథవిక్రయశాలలును, పాఠశాలలును, ఇప్పటి మన తెనుఁగు భాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుచున్నవి. మండలసంబంధపత్రికలలో గతించినవి శ్రీకాకుళమున వెలువడిన కళింగయు, మొన్నటివఱకు ప్రచురింపఁబడిన యాంధ్రవాణియు, ఆంధ్రలక్ష్మియు, వేగుఁజుక్క పత్రికయు నై యున్నవి. ఇవన్నియు నించుమించుగ దేశసేవకును భాషావృద్ధికిని బాటుపడునవియునై యున్నవి. బహుజనోపకారిణి యాంధ్రవాణి యాంధ్రువాణి యైనది. వేఁగుఁజుక్క యుదయకాలబాలకాంతులఁ బాండవమాడి యొక దేశోపకారిహస్తావలంబనమున నున్నది. ఆంధ్రలక్ష్మి యింటింటఁ బ్రసన్నయగుచున్నది. ఆంధ్రభారతి నొకదాని నూరేగించుట కవియన్నియు సంకల్పించుకొని, శపథముచేసినట్లు భావి సూచనము దోఁచుచున్నది. గ్రంథాలయములు బరంపురమున, బారువను, హీరమండలమున, మఱికొన్నిచోట్లను గలవు. వీనిలోఁ గొన్ని బాలారిష్టములు పొందినవి! కొన్ని జీవచ్ఛవములై యున్నవి! టెక్కలి కాళిదాసగ్రంథాలయములవంటివి తుపానుదెబ్బలు తిన్నను ప్రజాదరణమున శివంకరస్థితిలోనున్నవి. మొత్తముమీఁద గ్రంథాలయములవలన భాషావ్యాప్తికి సదుపాయములు కలుగుచున్నవని యుత్సాహముతో వ్రాయవచ్చును. గ్రంథవిక్రయశాల యొకటి కూడలితావువంటిది మనమండలమున లేదు. ప్రతిస్థలమున నున్నతపాఠశాలలు, నిమ్నపాఠశాలలు, నేలంటుబడు లున్నవి. కాని మాతృభాషకంతబాసట వానివలన వాటిల్లుట యరుదుగా గనఁబడుచున్నది.

మండలసంబంధగ్రామచరిత్రములు, ప్రాఁతగిలియున్న కవుల గ్రంథములు, శాసనాదికములు అన్వేషకులకు, కీ॥ శే॥ క. వీరేశలింగ పండితులు పడినంత శ్రమలేక, లభ్యము కాఁగలవు. ఆంధ్రభాషావిషయమైన సమస్తరహస్యములును భాషాసంస్కర్త రావుసాహేబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి యుపన్యాసములవలన నందఱకు సులభముగ దెలియఁబడుచుండును. గీర్వాణాంధ్రములందును, గానకళయందును అసమానపాండిత్యము కలిగిన బ్ర॥ బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారివంటి బుధవరేణ్యులవలన భాషార్థులయభిమతములు సిద్ధించుచున్నవి. కవిగ్రామణి, పండిత త్రిపురాణము ప్రసాదరావు నాయఁడుగారివంటి ప్రౌఢకవులవలన నాంధ్రకవిత్వసంపద శోభిల్లుచున్నది. సువిమర్శకులును ప్రఖ్యాతపండితకుటుంబస్థులైన మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారివంటి పరిశోధకులవలన భూగతద్రవ్యములు తెలియబడునట్లు ఖిలగ్రంథసామగ్రి యన్వేషకులకు లభించుచున్నది. వీరందఱు సారస్వతసర్వస్వమునకు నిధులని వ్రాసినచో ముఖస్తుతివాక్యముగాక యదార్థవాదవాక్యము కాక పోవునా?

ఉపసంహారము

ప్రస్తుత మీమండలమునఁ దెనుఁగు రమణీయముగనున్నది. పలువురు యువకులు కైతజగ్గులు బహిరంగముగఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నారు. మామిడల్లము సుభద్రమ్మగారు రఘ్యాత్మరామాయణము రచించి, యిచటి తెనుఁగు పూఁబోండ్లకు మార్గదర్శినియై విఖ్యాతి వడసిరనుట భాషా

మనతెనుఁ బ్రబలోదాహరణముగ నున్నది. అయినను మన యాంధ్రసోదరీమణులు సద్గ్రంథములు రచించి మాతృసేవలో ముందంజ వేయవలసియున్నది. గ్రంథాలయముల సాముదాయకసభలు జరుగుచుండవలెను. ప్రజలు గ్రంథాలయముల గౌరవించి పూజింపవలెను. పంచాననవంటి సంఘపత్రికలును, ఆయుర్వేదపత్రికను బోలు విజ్ఞానప్రదర్శనపత్రికలును బయలువెడలవలసి యున్నవి. ఎల్ల పాఠశాలలలోనివిద్యార్థులు మాతృభాష నూరక నేర్చినవారు గాక యాంధ్రికి సత్సంతానము గావలసియున్నది. ఈ గొంతెమకోరిక లన్నియును నేజగద్బంధుఁడో, ధర్మమూర్తియో, యే దివ్యరూపుఁడో ఫలోన్ముఖమునకుఁ దెచ్చును గాక! ఈశ్వరుఁ డాశీర్వదించుఁ గాక!

ఏకాంతసుఖము

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు బి. ఏ.,

ఈయడవి దాగిపోనా?
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా?

ఆకులో ఆకునై
పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై
నునులేత రెమ్మనై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

గలగలని వీచు చిఱు
గాలిలో కెరటమై,
బలబలని పాఱు
సెలపాటలో తేటనై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

తరులెక్కి యలసీల
గిరులెక్కి మెలమెల్ల
చదలెక్కి జలదంపు
నీలంపునిగ్గునై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

ఆకలా దాహమా
చింతలా వంతలా
ఈకరణి వెఱ్ఱినై
ఏకతమ తిరుగాడ ?
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

మాయింట్లో పిల్లి

("మారుతి" - సాహితీసమితి)

పిల్లులకీ యితర జంతులకీ తెలివితేటలు లేవనీ, ప్రపంచంలో వున్న తెలివితేటలన్నీ మనిషిలోనే మూర్తీభవించినవనీ, చెప్పేవాళ్ళకీ నాకూ స్నేహం లేదు. అలాగని చెప్పి అన్ని జంతువులతోటీ నేను నేస్తం కట్టను. ఆమాట కొస్తే కుక్కకీ నాకూ పరమశత్రుత్వము. కారణము—కుక్కకూ ఇంగ్లీషువాడికీ పరమస్నేహం కాబట్టి.

పిల్లిమీద నాకు ఒకమోస్తరు కోపం. అయినప్పటికీ దానిమీద అభిమానం లేకపోలేదు. ఏమంటారా మా మేనత్త—ఆవిడకు నేనంటే చాలా మమకారం. నేను వాళ్ళింటికెప్పుడు వెళ్ళినా చాలా ఆదరించి, వచ్చావా నాయనా అని, నాకు జంతికలు చేసి పెట్టుతుంది కాబట్టి—ఒకపిల్లిని పెంచుతుంది. అన్నట్టు చెప్పడం మరిచిపోయాను; మా మేనత్త వితంతువు. వితంతువులకీ పిల్లులకీ ఒకమోస్తరు సంబంధం వుండివుండాలి; ఈ జన్మంలో కాకపోయినా పూర్వజన్మంలో నైనాను. లేకపోతే, వారిద్దరికీ యింతటి మక్కువ ఎందుచేతనో నాకు బోధపడడం లేదు. నా అదృష్టమేమో కాని—దురదృష్టం అనండి. మాయిష్టం—నేను ఎందరో వితంతువులను చూచాను. ప్రతీ వితంతువూ ఒకపిల్లిని—తెల్లపిల్లీ, గండుపిల్లీ, నల్లపిల్లీ, పొడలపిల్లీ, పిల్లికళ్ళపిల్లీ, ఇంగ్లీషు పడుచుల్లాగ నీలికళ్ళపిల్లీ—ఏదో ఒక పిల్లిని పెంచడమే చూచాను. వెనకటికి ఎవరో ఒక యిల్లాలు వుండేదిట, మా మేనత్త చెప్పేది. ఆవిడకు పెంచుతూన్న పిల్లంటే ప్రాణం. వారానికొకమాటు దానికి నూనెరాసి కుంకుడుకాయ పులుసుతో రుద్ది తల నీళ్ళుపోసేదిట! చెవ్వులో నూనెకూడా పోసేదిట! మధ్యాహ్నం వంట చేసుకొని, తా నింత తిని పిల్లి కింత పెట్టి, వీధి అరుగుమీద కూచుని, చేటలో పెసరపప్పు ఎండలో బెట్టి, పిల్లిని ఒళ్ళో కూచోబెట్టుకొని, కాకుల్ని కొట్టుతూ, గులివితెడ్డుతో గులివి తీసేదిట! ఎంత మమకారమో! అయితే స్వేచ్ఛ కోరి, యిష్టానుసారం తిరిగి, మనుష్యులను లక్ష్యపెట్టని, పిల్లి యిన్ని విధాలుగా యిబ్బంది పెట్టుతూఉంటే ఎలాగ వూరుకుందో అనుకుంటాను. కాని యీపిల్లి సామాన్యపు పిల్లి కాకపోవచ్చును. పూర్వజన్మంలో, బహుశా యీ వితంతువుకు దగ్గరబంధు వని మాత్రము నానిశ్చితాభిప్రాయం. ఎలకలని పట్టి చంపడానికని పిల్లిని పెంచుతారుగాని, వాస్తవానికి పిల్లి ఎలకలని పట్టదని నా నమ్మకం. తినడానికి తగినంత వున్నట్లయితే, ఏపిల్లీ ఏ ఎలక జోలికీ వెళ్ళదని నేను నమ్ముతాను. యదార్థానికి పిల్లు

లున్నచోటే ఎలకలు ఎక్కువగా వుంటాయి. కడుపునిండిన పిల్లిదగ్గర ఎలకలు తైతక్కలాడతాయి.

ఈసంగతి ఒక దేశపు గవర్నమెంటువారు బాగా గ్రహించినట్లు తోస్తుంది. ఆ మధ్య ఖర్చు తగ్గించడానికి ప్రయత్నాలు చేస్తూ తక్కువ ఉద్యోగస్తుల జీతాలూ స్కూలు మేష్టర్ల జీతాలూ తగ్గించారు. ఆకోతిగానే పిల్లుల కిచ్చేభత్యంకూడా తగ్గించినట్లు తెలియవస్తోంది. ఏదో వూళ్లో ఏదో ఆఫీసులో ఎలకలు విస్తారముగా వున్నాయిట. ఆ ఎలకల బాధ పడలేక, ఆఫీసులో ఒకపిల్లికి ఉద్యోగం యిచ్చారట! ఆపిల్లి యథావిధిగా తన విహితధర్మము నిర్వహిస్తూ, దొరతనము వారు వేతనరూపకముగా యిచ్చే భృత్యము ననుభవిస్తూ, లోకముతో సంతృప్తి జెంది వుండేదట. ఆ మధ్య జీతములు తగ్గిస్తూ పిల్లి భృత్యమును ఆ దొరతనము తీసివేసినారు. తీసివేస్తూ అన్నారట, "ఎలకలను తినే పిల్లికి వేరే ఆహారంకోసం భృత్యమెందుకు? భృత్యంతో ఆహారము కొనివేస్తే అది మళ్లీ ఎలకలను ముట్టదు కాబట్టి, ఎలకలను ముట్టనిపిల్లి ఆఫీసు కెందుకు?" అని. ఆమాట నిజము. ఇందులో ఇంకో విశేషం వుంది. జీతములు తగ్గుటచే, బాధపడుచున్నవాళ్లము, స్కూలు మేష్టర్లము, మేమొక్కరమే అని వాళ్లు విలపిస్తూంటే, వాళ్లకు సహవాసంగా పిల్లికూడా దొరికింది. ఈ మార్జాలసహవాసమును స్కూలుమేష్టర్లకు కల్పించినందుకు, ఆ తెగవారందరూ ఆ గవర్నమెంటు బుద్ధివైభవమునకు సంతోషిస్తూ, వారియెడల కృతజ్ఞత కలిగి వుంటారని నేను దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఇట్లా వున్నట్లయితే వారికి కుక్క మున్నగు యితరజంతువుల సహవాసముకూడ అచిర కాలములోనే సమకూరగలదని నమ్ముచున్నాను. మామేనత్తమీద నాకు మక్కువ. ఆ కారణంచేత ఆవిడపిల్లిమీద నాకు అభిమానం. ఎంత అభిమానం వున్నా రాత్రి భోంచేసి, పరుపు వేసుకొని పండుకొని, మంచి నవల చదువుకుంటూన్నప్పుడు, సద్దులేకుండా వచ్చి భ్రష్టుపిల్లి—వెధవపిల్లి — పక్కను పడుకొని, గుర్రుమంటూంటే, ఎవళ్లకి ఒళ్లుమండుకుపోదు— వితంతువులకు తప్ప. ఆసంగతి అలా వుండగా శుబ్భరంగా అరటాకు వేసుకొని, యిష్టమైన పదార్థాలు ఆప్యాయంగా తినే సమయాన్ని, ఎదురుగుండా కూచుని ఈపిల్లి రెప్పవెయ్యకుండా చూస్తూ, నీవు తినే అన్నంముద్దలు లెక్కపెట్టుతూంటే, ఒళ్లు మండుకుపోతుందా పోదా? ఏమంటారా,—మనం హిందువులము కాబట్టి, దృష్టిదోషం అంటే నమ్మకం యింకా పోలేదు. పచ్చకళ్లతో యీ పిల్లి యీ విధంగా చూస్తూంటే, దృష్టిదోషం తగలదని ఎలాగ అనుకోగలము? అన్నం అరగక అజీర్ణరోగము రాదని ఎలాగ అనుకోగలము? ఆ సమయంలో, పక్కనున్న నీళ్లచెంబు తీసుకొని మొహంబద్దలగొట్టవలె నని బుద్ధి పుట్టక పోదు. నీళ్లచెంబంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. పిల్లి అంటే నాకు కోపానికి ఒక కారణం వుంది. తల్లితండ్రుల గుణాలు కొన్ని గాకపోయినా కొన్నైనా పిల్లలకు వస్తాయని చెప్పుతారు.

పిల్లిని చూచి అసహ్యించుకోవడం అనేగుణం నాకు మా అమ్మనుంచి వచ్చింది. మా అమ్మ చాలా ఆచారమంతురాలు. కడిగిందే కడుగుతూ, తోమిందే తోముతూ, స్నానాల మీద స్నానాలుచేస్తూ మాకు సాధారణంగా మూడోఝాముగాని భోజనం పెట్టేదికాదు. ఆవిడకూ పిల్లికీ బద్ధవైరం. ఆవిడున్నచోట పిల్లి వుండదు. పిల్లి వున్నచోట ఆవిడ—పిల్లిని వుండనియ్యదు. ఎంచేతనంటే?

పిల్లికి ఆచారం తెలియదు. ఎప్పుడేనా స్నానం చేస్తుందో లేదో మనకు తెలియదు. మనం ఎరిగినంతమట్టుకు చూస్తూన్నంతమట్టుకు దానికి స్నానం లేదు. తరువాత అది అన్నం తిని మూతి కడుక్కోదు. మా అమ్మకు దాని మీద కోపానికి యిదే ప్రధానకారణం. విస్తర్లలో మిగిలిన అన్నం మెతుకులు రెండు తిని యీ పిల్లి యింట్లోవున్న వస్తువులన్నీ ముట్టుకుంటుంది. మా అమ్మగానీ దానిని ఆ సందర్భంలో చూచినట్లయితే, దాని నుద్దేశించి ఒక చిన్నవుపన్యాసం చేసేది,—"ఎక్కడ దాపరించిందమ్మా యీ వెధవపిల్లి? నూరుకళ్లతో చూస్తూన్నా, ఎక్కడా వుండేమార్గం అగుపడదు. ఎక్కడకని, నేను చూడగలను? పోనీ, దాన్ని పట్టుకొని సంచీలో పెట్టి ఎక్కడేనా వదలిపెట్టరమ్మంటే చెవినిబెట్టరు. (యిది మొగాళ్లను ఉద్దేశించి). ఇది పూర్వజన్మంలో, నాకు సవితికాబోలు. లేకపోతే యిలా వేపుకు తింటుందా? ఎంతమట్టుకని చూస్తూ వూరుకోను? మెతుకులన్నీ పొట్టవిచ్చేలాగ తిని ఆ అంటమూతితో యింట్లో కూరలబుట్ట ముట్టుకుంది. దాన్నంతా యిప్పుడు కడుక్కోవాలి. ఆ అంటమూతితో ఊరగాయల కుండ ముట్టుకుంటే ఇంకేమేనా వుందా?" ఇత్యాదిగా గబగబ ఒక ఉపన్యాసం యిచ్చి చెంబెడు నీళ్లు తరుముకువెళ్లి దాని నెత్తిమీద పోసీ దావిడ—చచ్చి స్వర్గాన్నంది. అంటమూతిపిల్లికి, ఆ చెంబెడు నీళ్లుతోనూ శుద్ధి అయ్యేది. ఒక్కొక్క గండుపిల్లి తప్పించుకు పోయేది కూడాను. ఆ సందర్భంలో మా అమ్మకు కోపమూ దుఃఖమూ ఇంతా అంతా కాదు. ఎంచేతనంటే—ఈ వెధవపిల్లి ఊరూరూ ఇల్లిల్లూ తిరిగి, అందరి ఎంగిళ్లూ కలిపివేసి, ఆ ఎంగిలి మాయింటికి మళ్లీ తీసుకు వస్తుందని. మా అమ్మ అప్పుడప్పుడు పిల్లిని పట్టుకోడానికి ప్రయత్నించేదికూడాను. ఖర్మంచాలక ఏదేనా ఒక పిల్లి దొరకినట్లయితే దాన్ని బిందెలో వేసి, బిందెనిండా బట్టలు వేసి, నీళ్లకు వెళ్లేటప్పుడు కాలవకు తీసుకు వెళ్లేది. అక్కడ ఆ పిల్లిని వదలిపెట్టి, రెండుదాన్ని తిట్టి, బట్టలు వుతుక్కొని, స్నానంచేసి, మడినీళ్ల బిందెతో యింటికి వచ్చేది. ఇంట్లోకి వచ్చి, నీళ్లబిందె దింపి ""విరగడైందమ్మా వెధవపిల్లి" అనేది. అనీ అనడంతోనే మ్యావని ఆపిల్లే గదులో పెట్టె మీదనుంచి దిగి ప్రత్యక్షమయ్యేది.

ఏలాగైతేనేమి నాకు పిల్లిమీద కోపానికి మా అమ్మే కారణం. ఇంక మా పిల్లి సంగతి. మా అమ్మ బతికివున్నన్నాళ్లూ మా యింట్లో పిల్లి కాలుపెట్టలేదు. దరిమిలాని ఒక పిల్లి—పాపము చూలాలు—మా యింటికివచ్చి యిల్లంతా శోదా చూచి వెళ్లింది. కొన్నాళ్లు

పోయాక, ఒక తెల్లపిల్లిపిల్లని మా యింటి దగ్గిర వప్పగించింది. దాన్ని పూర్వపు అలవాటును బట్టి తరిమివెయ్యడానికి ప్రయత్నం చేశాము. ఎంతచేసినా, మాయిల్లు మాత్రం అది వదిలీదికాదు. ఇల్లంతా కర్ర తీసుకు తరిమి, ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయిం దని అనుకుంటూంటే, ఏబుట్టలోంచో, ఏపొయ్యి పెడలోంచో, ఏ అలమారు లోంచో మ్యావ్ అనేది. దాన్ని తరిమీమార్గం దొరక్క, పోసి మా అమ్మ లేదుగదా పిల్లి వుంటే ఏమిపోయిందని వూరుకున్నాం. ఊరుకోవడానికి యింకోకారణంకూడా వుంది. మా చంటమ్మాయికీ, యీపిల్లిపిల్లకీ, ఒకవిధమైన స్నేహం కుదిరింది. మా అమ్మాయిదగ్గిరకు వెళ్ళి తోక లాగినా, చెవులు పీకినా, ఊరుకునేది ఈపిల్లి. మేమెవరమేనా దగ్గిరకు వెళ్ళితే మాత్రం పారిపోయీది. కొత్తలో మా అమ్మాయి, పిల్లిని వింతగా చూచేది కాని దగ్గిరకువెళ్ళేది కాదు. రానురాను దానిదగ్గిరగా వెళ్ళి దానితో ఆడుకొనేది ఒక ఆటబొమ్మతో ఆడుకొన్నట్లు. అంటే జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఒకనాడు ఒక ఇల్లాలు చంటిపిల్లను చంకబెట్టుకొని, చుట్టపుచూపుకు వచ్చింది మాయింటికి. చంటిపిల్లను నడవలో వదలి, ఆవిడ మాఅమ్మయితల్లితో గుమ్మంముందర కూచుని కబుర్లు చెప్తోంది. మా అమ్మాయి చంటిపిల్లను చూచి దగ్గిరగా వెళ్ళింది.

ఇద్దరూ కొంచెం ఎడంగా కూచుని ఒకరినొకరు పరకాయించి కొంతసేపు చూచుకున్నారు. ఒకరి నొకరు కొంతసేపైనతరువాత తాకినారు. తరువాత ఒకరినొకరు లాగిచూచుకున్నారు. చివరకు ఒకరినొకరు ఒకబొమ్మగా నిశ్చయంచేసుకున్నారు. చేసుకుని ఒకరిజుట్టు ఒకళ్ళు పట్టుకుని లాగుకోవడం ప్రారంభించారు.

"ఊఁ"

"ఊఁ"

"ఊఁ ఊఁ"

"ఊఁ ఊఁ"

తరువాత రోదనాలధ్వని విని ఇద్దరు పిల్లలనీ, తల్లులు విడిపించారు. ఆచంటిపిల్లలాగ యీపిల్లిపిల్ల, మాఅమ్మాయితో కలియబడి దెబ్బలాడలేదు, అందుచేత ఆపిల్లిపిల్ల దగ్గిర మాఅమ్మాయికి చనువు.

ఈ పిల్లిపిల్లను యింట్లో వుంచడానికి ఇంకోకారణంకూడా కద్దు. మా అబ్బాయికి కూడా ఈపిల్లిపిల్లంటే ఏంతో సరదా. పిల్లిపిల్లకు మాత్రం మావాడంటే అతిభయం. పిల్లిపిల్ల నెమ్మదిగా ఒకమూల కూచుని, హాయిగా కళ్ళుమూసుకొని, ప్రపంచాన్ని మరిచిపోతూన్న సమయంలో, మావాడు నెమ్మదిగా దానివెనకాలే వెళ్ళి తోక లాగుతాడు. అది ఏమి జరిగిందో గ్రహించలేకదిక్కుతోచకుండా పరుగెత్తుతుంది. మావాడు గంతువేసి నవ్వుతాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు పిల్లిపిల్లని కర్ర పుచ్చుకొని యిల్లంతా తరుముతాడు కూడాను. మావాడికి పిల్లిమీద ఎంత అభిమానం అంటే—

ఒకనాడు "ఒరే అబ్బాయీ, వంటింట్లో ఎవరూలేరు. పిల్లివచ్చి ఏమేనా ముట్టుకోగలదు చూస్తూంను" అన్నాను.

కొంతసేపు వంటింట్లో కూచోనిఉండి తరవాత మావాడు వచ్చి "నాన్నా, నాన్నా, పెద్దపిల్లా చిన్నపిల్లా" అన్నాడు. చిన్నపిల్లి అంటే వాడి కంతప్రేమ.

ఒకనాడు మావాడు పిల్లిపిల్లతో ఆడుకుంటున్నాడు. మేము చూసీ చూడకుండా ఊరుకున్నాము. కొంతసేపటికి మావాడు మాదగ్గిరకు వచ్చి నవ్వడం మొదలు పెట్టేడు. మాకు అర్థమయిందికాదు. "ఎందుకురా నవ్వుతా" వంటే మాట్లాడడు. అప్పుడు అక్కడ వారెవరో "పిల్లేదిరా" అన్నారు. మావాడు గట్టిగా నవ్వి "నూతులోపడవేశాను" అన్నాడు. ఎక్కడ పిల్లిబ్రమ్మత్య వస్తుందో అని దాన్ని కష్టపడి పయికి తీశాము. తీసినందుకు విశ్వాసమేనా చూపకుండా, అది పారిపోయింది. మావాడు చేసినపని చెడ్డపని అని యిది చదివేవాళ్లందరూ అనుకుంటున్నారని నాకు అనుమానంగా వుంది. మావాడి మనస్సులోవున్నవూహలే వాళ్లందరకూ వుంటే, మావాడికి వున్న ఉత్సాహము, జంతువ్రమీద ప్రేమా, చదువు సంధ్యలు మాని పిల్లిపిల్లలతోటే కుక్కపిల్లలతోటీ ఆడుకుందామనే ఆసక్తి వాళ్లందరకూ ఉన్నట్లయితే, మావాడికివలెనే వారందరూకూడా ప్రత్యేకంగా ఒకపిల్లిపిల్లను సంపాదించి నూతులోపడవేస్తారనేనానమ్మకం. అల్లా పడవెయ్యకపోయినట్లయితే, అధమపకుం ఆలాగ పడవెయ్యడానికి యిచ్ఛయేనా లేకున్నట్లయితే వారిమెడ నాకు గల సదభిప్రాయము మార్చుకోవలసి వస్తుం దని వినయపూర్వకంగా మనవిచేస్తున్నాను.

ఎన్నికారణాలువున్నా ఈపిల్లి యింట్లో వుండడం నాకు మట్టుకు చాలా అయిష్టంగా వుంది. ఏమంటే, తెల్లవారగానే కళ్లు నులుపుకొని, శ్రీరాములుని తలుచుకొని, కళ్లు తెరిచేటప్పటికి—ఎదూరుగా సిద్ధం యీపిల్లి. ఏదైనా తొందరపనిమీద వెళ్లవలె నని గడప దాటి గుమ్మాలు దిగుతూవుంటే— ఎదూరుగా సిద్ధం యీపాడుపిల్లి. నేనిలాగంటే యిదంతా మూఢవిశ్వాసం అంటారు దొరలు. ఆమాటకు వస్తే దొరలకిమాత్రం లేవా మూఢవిశ్వాసాలు? "దీనిమొహం ఈడ్చా, తెల్లారకుండా వచ్చి నా మొహంఎదట పడింది, ఈపాడుపిల్లి" అని మనం అఘోరిస్తే, వాళ్లు—అంటే ఇంగ్లీషు దొరలు—తెల్లారేటప్పటికి నల్లపిల్లిగానే కళ్లముందర పడ్డట్లయితే ఆవేళ ఏదోచక్రవర్తిత్వం వచ్చినట్లు సంతోషిస్తారు.

ఇదిమాత్రం మూఢవిశ్వాసం కాదూ? వట్టిగడ్డిబండి ఎదురుపడ్డట్లయితే తక్షణం కళ్లు మూసుకొని, ఒకకోరిక కోరుకొని, బండి పోయేదాకా కళ్లు తెరవకుండా వున్నట్లయితే ఆకోరిక తప్పకుండా సిద్ధిస్తుం దని వాళ్ల నమ్మకం—బండిమాత్రం కళ్లు మూసుకున్నప్పుడు మీదనుంచి పోకుండా వుంటే సరి.

గుండుసూది దొరికితే లాభం ఆరోజున. కత్తిర విడదీసివున్నది చూస్తే ఆరోజున కలహం. ఎవరేనా తుమ్మినప్పుడు మనము 'చిరంజీవ' అన్నట్లే, వాళ్లు "భగవంతుడు నిన్ను రక్షించుగాక," అంటారు. సోమవారం తుమ్మితే అపాయం. మంగళవారం తుమ్మితే కొత్తవాళ్లవుపిస్తారు. బుధవారం వుత్తరం

వస్తుంది. గురువారం మంచిది. శుక్రవారపు తుమ్ము దుఃఖావహము. శనివారపుతుమ్ము వలన మరునాడు ప్రేయసి లభ్యమవుతుంది. లేవకముందు ఆదివారం తుమ్మినట్లయితే భోజనానికి ముందే సీమనోహారిణి దర్శనమవ్వుతుంది. ఇవి వాళ్లకొన్ని నమ్మకాలు. వాళ్లమాటెందుకు మనకు? ఇంక మనపిల్లిసంగతి.

చిన్నతనంలో మాఅమ్మ జోలలుపాడేటప్పుడు నాకు పిల్లిమీద గొప్ప అభిప్రాయం వుండేది. ఆ అభిప్రాయానికి కారణము పిల్లియొక్క గొప్పతనమో పాట గొప్పతనమో నేను నిర్ణయించలేకపోతున్నాను. ఆపాటలు యిక్కడ రాస్తాను. మీరు నిర్ణయించగలరేమో చూచుకోండి.

౧. ఉళళ......హాయీ
హాయివారమ్మాయి నీళ్లకెళ్లింది,
పాలైన యివ్వవా ఓ కుక్కపిల్లా?
ఉళళ......పిల్లీ
పిల్లమ్మ వెళ్లింది పల్లెల్లు దాటి,
అబ్బాయి వెళ్లేడు రచ్చల్లు దాటి.

౨. ఉళళ......పిల్లీ
పిల్లిరావే తల్లిపిల్లల మర్రి,
మర్రికిందా వాడు తొర్రి నాగన్న!
తొర్రినాగన్నకూ తోడెవ్వరమ్మా?
గుర్రాలు కాసేటి గురవడే తోడు.

3. పిల్లి వారింటికీ చల్ల కెడితేను,
అల్లవారికుక్క భోంయి మన్నాది;
నా కాళ్ల గజ్జెల్లు ఘల్లు మన్నాయి;
నాచంకలో బిడ్డ కేరు మన్నాడు.

౪. హాయి హాయీ హాయి ఆపదలుకాయి
చిన్నవాళ్లను కాయి శ్రీవెంకటేశా
పిల్లమ్మ కన్నుల్లు బీర పువ్వుల్లూ,
అబ్బాయి కన్నుల్లు కలవ రేకుల్లూ;
చిన్నారి పొన్నారి చిరుతవే నీవు,
చిగురుమామిడికింద చిన్నకోవిలవు: హా.

నిర్ణయించలేకపోయినా యీ గొప్పతనం పాటదీ కాదు. పిల్లిదీకాదు- మాఅమ్మదని నాదృఢాభిప్రాయం.

పిల్లిమీద అభిమానం వున్నా, లేకపోయినా, మాయింట్లోపిల్లికి మాత్రం నేను అన్నం తినేటప్పుడు ఒక్కమెతుకైనా విదపలేదు. మాకుర్రాడుమాత్రం కొంచెం అన్నం పెట్టేవాడు. నేను చూచి వూరుకునేవాణ్ణి. ఒకనాడు ఏంచేతనో కోపం వచ్చి, ఒక మెతుకేనా యింట్లో దొరకనిచ్చేను కాను. ఏలాగైనా రెండుమెతుకులు పొట్టలోవేసుకోవాలని పిల్లి ప్రయత్నించిందిగాని లాభంలేకపోయింది. అది వెళ్లిపోయి కొంతసేపటికి వాళ్లమ్మను తీసుకువచ్చింది. వాళ్లమ్మతో వీళ్లు అన్నం పెట్టడంలేదని ఫిర్యాదుచేసింది కాబోలు. అది సంగతిసందర్భాలు కనుక్కుందామని వచ్చి వుంటుంది. వాళ్లమ్మతో ఫిర్యాదు చెయ్యడం యిది మొదటిపర్యాయం కాదు. వాళ్లమ్మ మా యింట్లో దాన్ని ప్రవేశపెట్టిన కొత్తప్రియాన్ని పిల్లిపిల్ల మా పసుపుచుట్లమీద పండుకునీది. వాళ్లమ్మ మా యిల్లు అంతా శోధాచూచి, యిక్కడ పండుకుంటూవుండు, యిప్పుడిప్పుడు యీయీ వస్తువులు తింటూవుండు, అని నీతిబోధలు చేసి వెళ్లిపోయింది.

ఆ రీతిగా అది పండుకుంటూవుండేది. ఒక నాడు నేను పరుపు తీసుకోవలసివచ్చి పరుపు చుట్టమీద చెయ్యివేతును గదా వెచ్చగా మెత్తగా ఏమిటో తగిలింది. ఇదేమిటి చెప్మా అని, దీపంతీసుకువచ్చి చూసేసరికి యీ వెధవ పిల్లి ముడిచిపెట్టుకు పండుకుంది. చాలాకోపం వచ్చింది నాకు. కర్ర చేత్తో పుచ్చుకు తరమడం మొదలుపెట్టేను. హోరునవానకురుస్తోంది బయట. ఎలాగైతే నేమి యింట్లోంచి వానలోకి కొట్టేశాను. మరునాడు తగవుతీర్చడానికి వాళ్లమ్మ వచ్చింది పిల్లను వెంటబెట్టుకుని. రెండుపిల్లులూ యిల్లంతా చూచుకున్నాయి. వాళ్లమ్మ వెళ్లిపోయింది.

ఇంకోమారు ఏమి జరిగిందంటే.—

సాయంకాలం అవడంతోటే పాలవాడు చిన్నచెంబుతో పాలిచ్చి వెళ్లిపోయాడు. ఆ

చెంబుతోనే పాలుకాచి అవి భోజనానంతరం తాగి మేమంతా విశ్రమిస్తున్నాము. ఇంతట్లోకే ఏమూలనుంచో పిల్లిపిల్ల వచ్చి చెంబును సమీపించింది. అంచులు, ప్రక్కలూ జాగ్రత్తగా నాకింది. ఒకకాలు చెంబుమీద పెట్టి లోపలచూచి నెమ్మదిగా తలదూర్చి, లోపల కూడా నాకడం ప్రారంభించింది. పూర్తిగా నాకివేసిన తరవాత తలతీసుకోవడానికి తల ఎత్తింది. తలతోకూడా చెంబు లేచింది. చెంబు నేలను కొట్టింది. మళ్లీ తలఎత్తింది. చెంబు మళ్లీ లేచింది. పిల్లికి గాభరాపుట్టింది. రంయి రంయి మని చెంబు నేలను కొట్టుతూ యిల్లంతా పరుగెత్తడం ప్రారంభించింది పిల్లి. మా అమ్మాయి కేరుమని ఏడవడం ప్రారంభించింది. మా అబ్బాయీ, తల్లీ మంచంమీద కెక్కి నిలబడ్డారు. వుమ్మరాపులవంటి మొగా

ళ్లము మేమిద్దరం దానివెనక పరుగు దొరకించుకున్నాం. మాకు దొరికితేనా అది. అది ముందూ మేం వెనకాను. "తలుపులేనా తీసేయ్యండి బయటికి పోతుందేమో" అంది, నా భార్య. "చెంబుమాటేమిటి"? అన్నాను నేను. "పిల్లి బ్రహ్మహత్య వస్తుందేమో"! అంది నా భార్య. టక్కు టక్కున నేలమీద చెంబు కొట్టుతూ ముందరకు వెనక్కు, పక్కలకి, ఎగరడం, దూకడం, గెంతడం — ఇల్లంతా అల్లకల్లోలం వైంది. పట్టుకుని తీసేద్దామంటే మాకుదొరకడం లేదు. ఏమిసాధనం? "అయ్యో అయ్యో! లాంతరు దీపం పడగొట్టింది. చెంబు దాన్నేసికొడుతోంది. చూస్తూ వూరుకుంటారేం"? వూరుకోక ఏమిటిచేసేది?

వెనకటికి ఒకయిల్లాలు యింట్లోకి తేలు వస్తే "చూస్తూ వూరుకుంటారేమిటి? మొగాళ్లనేనా పిలుచుకురాకూడదా" అందిట భర్తతో! "నాన్నా, నాన్నా, నాపలకనేసి కొడుతోంది చెంబు" అన్నాడు మావాడు. మాఅమ్మాయి ఏడుపు విడవడం లేదు. పిల్లికి గాభరా ఎక్కువై పోతోంది. దానిమనస్సులో ఏమేమి వూహలు పరుగువారుతున్నాయో గ్రహించడం కష్టం. మగవాళ్లం మేమిద్దరమూ పంచకట్టు బిగుంచుకున్నాం. రెండు వేపులా కాసేము.

"పట్టుకో"

"పట్టుకో"

మమ్మల్ని తప్పించుకొని చెంబుముఖంతో పిల్లి నడవలోకి వెళ్లింది. మేము నడవలోకివెళ్లేము. "ఈమాటుఅలాకాదోయి, జంబుకానా తీసుకురా" అన్నాను.

జంబుకానా తీసుకు వచ్చి రెండువేపులాయిద్దరమూ పట్టుకొని దానిమీదఒకమారు కప్పినాము. పిల్లికి కొత్తగాభరా పుట్టింది. చెంబు తీవ్రంగా నేలను పెట్టికొట్టుకోంది. గోళ్లన్నీబయటకు తీసి బరుకుతోంది.

జంబుకానామీద చేతులువేసి దానిని అదిమిపట్టినాను నేను. మావాడు నెమ్మదిగా జంబుకానాఎత్తుతూ-చెంబు ఒక్కమారు లాగినాడు. చెంబు జారిపోయింది.మళ్లీ చెంబు నెమ్మదిగా పట్టుకుని చుట్టూరా తిప్పి లాగినాడు. లాగి చెంబుతో కూడా ఒక్కమాటు మంచం ఎక్కేడు. పిల్లి ఒక్కగంతువేసి పారిపోయింది. పోయి తల్లితో ఫిర్యాదు చేసింది.

మరునాడు తల్లీ పిల్లా మళ్లీవచ్చారు. మావల్ల ఏమితప్పు లేదుకదా, అని తల్లి గ్రహించింది కాబోలు, మమ్మల్ని ఏమీ అడగకుండా యిటూ అటూ తిరిగి పోయింది. పోయి పిల్లిపిల్లకు నీతి వుపదేశంచేసివుంటుంది.

"అన్నం లేదని వాళ్లమీద ఫిర్యాదు చేసే బదులు—ఎలకపిల్లల్ని పట్టుకుపోరాదా" అనీ —"పరుపుచుట్టమీద పండుకో నియ్యకపోతే వెచ్చగా వుంటుంది పొయ్యిపెడలో పడుకోకూడదా, యీమాత్రందానికి నాతో ఫిర్యాదు చెయ్యాలా, ఎప్పటికప్పుడు యిలాగ నేను నీతులు చెప్పుతూవుంటేనే ప్రపంచంలో నెగ్గలేకుండావున్నావు. నేను లేకపోతే ఏమి చేద్దువో"అనీ—"వెధవసంత వచ్చింది ఎంతవరకని సర్దుకురా"ననీ ఏమోమో అనివుంటుంది. బహుశా మమ్మల్నందరినీ అదితిట్టిందేమోఅని కూడా నా అనుమానం. చెంబువిషయంలో

ఏమి నీతి వుపదేశించిందో తెలియలేదు. ఎంచేతనంటే మరునాటినుంచీ యథాప్రకారం పాల చెంబు నాకడం అది ప్రారంభించింది కాని దాని తలమాత్రం మళ్లీ చెంబులో చిక్కుకోలేదు.

ఇంతకే, యింతఅనుభవమైన తరువాత మళ్లీ, నీతివున్న పిల్లైతే, మాయింటికి రాదనుకున్నాను. ఈ పిల్లివిషయమై నాకు మంచి అభిప్రాయంపోయింది. నీతిలేకపోయాక ఇంకబతకడం ఎందుకు? చెంబుగొడవ తలచుకొని మాయింటికి యీపిల్లి రాదుగదా, అనుకుంటూంటే నాకు ఆశాభంగమైంది. పిల్లి మళ్లీ యింటికిరాకుండా చెయ్యడానికి ఒకవుపాయం వుందని నాస్నేహితుడొకడు నాతోరహస్యంగా చెప్పినాడు. జాగ్రత్తగాపిల్లిని పట్టుకొని దానిని ఒకకుండలో పెట్టవలెనట. ఆకుండమూతి కట్టివెయ్యవలెను. తరవాత జాగ్రత్తగా ఆకుండను యింటికప్పుమీదకు తీసుకవెళ్లవలెను. ఆ కుండను ఆ కప్పుమీదనుంచి దొర్లించవలెను. కుండదొల్లిదొర్లి ఒక్కమారు రంయిమని కిందబడి ధమ్మని పగులుతుంది. పిల్లి మళ్లీయింటికిరాదు. ఈవుపాయం చాలామంచిదని నాకుతోచింది. ఏమంటారా?—మొదట చీకటి కుండలో కదలలేక మెదలలేక కూచోవడం—తరవాత కుండదొర్లుతూన్నప్పుడు, భూకంపం వచ్చి భూమి అల్లల్లాడిపోతున్నట్లు గొడవా, ధ్వని, గిర్రుగిర్రున కుండలో పిల్లిమంత్రాలూ,-తరవాత గాలిలోంచి పడడం—అలాగ పడేటప్పుడు, శబ్దమూ, దొర్లడంఆగి, ఒక్కమారు శ్శబ్దంగా, అప్రయత్నంగా, ఎక్కడకోపాతాళలోకానికి పోతూన్నట్లుండడమూ— తరవాత పిడుగు పడ్డట్లు ధామ్మని శబ్దమూ, — కుండపెంకులూ, చీకటిలోంచి ఒక్కమారువెల్తురూ —ఈఅనుభవాలన్నిటివల్లా పిల్లికి మతిపోయి తీరుతుంది. మళ్లీ ఎప్పుడు మీయింట్లో అది కాలుపెట్టదు.

ఈ సలహాప్రకారం చెయ్యవలెనని నేను తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను. కాని ఏనాటికానాడు, మాయింట్లోపిల్లి పెద్దదై, మమ్మల్నందరినీ నిర్లక్ష్యభావంతో చూడడమున్నూ పట్టుకోబోతే తిరగబడికరవబోవడమున్నూ— చేస్తూవుండడంవల్ల దానిని పట్టుకోవడం మాత్రం చాలాకష్టంగావుంది. పిల్లికి విశ్వాసం లేదు మొత్తంమీద. పుట్టినప్పటినుంచి మాయింట్లో అన్నం తిని బతుకుతూ, మా యింట్లో ఎలకలను తిని పెరుగుతూ, మేము పట్టుకోవాలంటే దొరక్క పోవడంకన్న అవిశ్వాస మేమిటి?

కుక్కపిల్ల అలాగ కాదు. ఎప్పుడు పట్టుకోవాలంటే అప్పుడు దొరుకుతుంది పాపము. ఈ ప్రయోగం కుక్కపిల్ల విషయంలో చేద్దును కాని—కుక్కలనుచూస్తే నాకు కోపమని చెప్పనే చెప్పేను మొదట.

(భారతి - మాసపత్రిక - ఫిబ్రవరి, 1924)

వి కృ త గా థ లు

నిడుమోలు కనకసుందరము గారు, బి. ఏ., (ఆనర్సు)

౧. విషాదుడు

మార్గశిర బహుళ యేకాదశినాఁడు నాకొక యుత్తరము చేరినది. దాని నంపినది నాబాల్యస్నేహితుఁడగు విషాదుఁడు. అతని భృత్యుఁడగు వాహనుఁడే యా లేఖను నాచేతి కందిచ్చెను. దానిఁ జదువుకొనక పూర్వమే నా మిత్రుని క్షేమవృత్తాంత మెఱుంగఁగోరి యాతని బలుకరించితిని. వాఁడు కన్నెత్తి నన్నుఁజూడలేదు. పల్లెత్తి నామాటకు సమాధానముఁ జెప్పలేదు. రెండు చేతులను జోడించి నాకు నమస్కరించి వాఁడు తటాలున వెనుకకుఁ దిరిగి నాగృహాంగణము దాఁటి పోయెను.

ఈ చర్య నాకుఁ గడువిపరీతముగఁ దోఁచినది. వాఁడు ప్రాకారద్వారమును గడచి నా దృక్పథమునుండి తొలఁగి పోవువఱకును రెప్పవాల్పక వానివంకనే చూచితిని. విస్మితుఁడనైతిని. ఆ యుత్తరమును విప్పినప్పుడు నా హస్తములు ప్రకంపితములైనవి. దానిఁ జదువ మొదలిడఁగనే నా గాత్రము పులకాంకితమయ్యెను.

'మిత్రమా!

'నా విశాలాంగణము శ్మశానమువలె నున్నది. గ్రంథసంచారులగు వ్యక్తులు భూతప్రేతములు. పీణానిస్వనములు ఆర్తారవములు. చిత్రవిచిత్రసమన్వితమగు బీభత్సమూర్తి నా మనోవీథియందు నిరంతరము తాండవమాడుచుండును. నాకు శాంతి లేదు. నా యాశాపాశములు త్రుటితములైనవి. ఆవేదన యపరిమితమైనది. దౌర్బల్యము హెచ్చుచున్నది. జీవితముపై వాంఛ తొలఁగిపోవుచున్నది. వినాశము సమీపస్థమైయున్నదని భయము కలుగుచున్నది.

'వాత్సల్యబంధములతో నాకుఁ గట్టఁబడిన జీవితము లన్నియుఁ జెల్లినవి. నా యజ్ఞానము దుర్భరముగ నున్నది. మిత్రసత్తముఁడవగు నీ దర్శనము నభిలషించుచున్నాను. ఈ కష్టసమయమున నీవు నాకోర్కె నెరవేర్పఁజాలకున్న, గోహత్యామహాపాతకమునకుఁ బాత్రుఁడ వగుదువు. నీ నిర్దాక్షిణ్యస్వభావమును చిత్రగుప్తుఁడు గుఱుతింపకపోఁడు. దయయుంచి తప్పక రమ్ము.

విషాదుఁడు.'

చదువుట ముగియఁగనే యా కాగితమప్రయత్నముగ నాహస్తములలోనుండి జాఱి నేలపైఁ బడినది. కండ్లు చీఁకటులు గ్రమ్మినవి. ప్రపంచముయొక్క తీవ్ర సంచలనము నాకపుడు ప్రత్యక్షముగ దోఁచినది............ నా మిత్రుఁ డెపుడు వికారభావోన్మాది

యయ్యెనో నాకుఁ దెలియదు. బాల్యమున, సహపాఠులమై సంచరించినకాలమున, నాతఁడు చింతానిమగ్నమానసుఁడై యుండి యనవరతము విచారతరంగముల నోలలాడుచుండెడివాఁడనుట నిజమే. సంసారయాత్రానుభవరహితులై సుఖాదర్శావేశులైన యుత్సాహవంతులగు బాలకులకు దూరస్థుఁడై నిర్జనారణ్యపథముల నాతఁ డేకాకియై తిరుగుచుండెడివాఁడే. ఆగర్భశ్రీమంతుఁ డల్లరిపిల్లలతో నాడుకొనుట యవమానకరమేమో యనుకొనెడివారము. పాఠశాలను విడిచినపిదప, అపరగిరినగరాంతఃపురములందు మామిత్రుఁడుసుఖముగఁగాలము గడపుచుండె ననుకొంటిని. కడచిననాలుగు సంవత్సరములనుండియు నాతని సమాచారములు నాకుఁ దెలియుటలేదు. కాని యీ వికారభావప్రదర్శనమువలన నా శిరముపై నొకపిడుగు బిట్టరచినట్లయ్యెను. నాపాదముల కడఁ బడియున్న యాకాగితముఁ జూచుచు, నిశ్చేష్టితుఁడనై యొకించుకసేపు కూర్చుంటిని. అందలియక్షరములు రక్తముతో రచింపఁబడినటుల భ్రమకల్గినది. దుశ్చింతఁ బాసి గుండె పదిలపఱచుకొంటిని. అపరగిరికిఁ బ్రయాణ మొనర్చుట సాధ్యమా యని యోజించితిని. నామిత్రుని శాపవచనముల నింకొకసారి తలపోసితిని. తత్క్షణమే బయలుదేఱుట యసాధ్యము. అమవసతిథి విశ్రాంతిదివసము. ఈలోపుగ నామిత్రునిసందర్శింపఁజాలను. సమాధాన మొందుదమన్న వాహనుఁడంతర్హితుఁడయ్యెనే!

అమవసనాఁడు తెల్లవాఱుజామున నే కాకఘోషములకు మేల్కాంచితిని. ఉడుగణములచే విరాజిల్లవలసిన వినీలాకాశ మప్పుడు సంక్షుభితమేఘాచ్ఛాదితమై నిబిడాంధకారపరివృతమై యుండెను. సేవకుఁడు నాయశ్వమును ప్రయాణమున కాయత్తపఱచి తెచ్చి యుండెను. నా ప్రియవాహకుని మెడలు నిమిరి, కళ్లెముత్రాళ్లఁ బట్టుకొని, యొక్క యూఁపున దాని నవరోహించితిని. గుఱ్ఱము బిగ్గరగ దగ్గినది. సమీపమున నున్న వృక్షముపైని వసించు కాకము లొక్కసారిగ "కావు కావు" మని యఱచుచు, నా శిరమునకు మీఁదుగా నెగిరిపోయినవి. వాజు ముందడుగిడలేదు. వెనుకవెనుకకు నడచినది. కొరడాతో నొకటిరెండుచుఱుకుదెబ్బ లిడి వాజు నుప్పించితిని. అంత నది ముందునకు దుమికి పరుగెత్త సాగెను. ఘూకమొండు భయంకరముగ గూసినది. నా మిత్రుని దురవస్థను దలచి కుందెడి నాహృదయము ఈ యశుభసూచకములచే మరింత బరువెక్కెను. శిలామయమగు రాజమార్గమున మహావేగమున నడలెడి వాజుయొక్క గిట్టలచప్పుడుతో లయ గలిపి నా గుండెలు దడదడ కొట్టుకొనుచుండెను...... తెల్లవాఱినది. కాని యంశుమంతుఁడు దృగ్గోచరుడు కాలేదు. కారుమబ్బు లాకసమున దట్టముగ గ్రమ్మినవి. భూనభోంతరములకు తమోవిముక్తి లభింపలేదు. ఒకచిన్న గుట్టను చుట్టిపోయి మలుపుదిరుగగనే అపరగిరి నాదృక్పథమున గోచరించెను.

అంధకారబంధుర మగు నర్ధరాత్రమున గంగానదీమహాప్రవాహముల దేలిపోయెడి యోడ తెరచాపవలె—యమపురి సామీ

ష్యము జేరిన యైరావతమువలె — వికార స్వరూపుడగు మహాపాతకి మైలబొట్టువలె— నల్లని కాగితముపై జిత్రింపబడిన మృత్యుదేవతాప్రతిమవలె — కాగు మబ్బులలముకొనిన యపరదిశను గన్పట్టెడి యాసమున్నత ధవళప్రాసాదమే నా మిత్రుని నివాసము. దీర్ఘయానముచే డస్సియున్న యశ్వము నొక్కసారి యదలించి, భయవిహ్వలతచే గ్రుంగుచున్నమది నెకించుక దిటపఱచుకొని అపరగిరి నగరప్రదేశ మొనర్చితిని. అరుణచ్ఛాయాచిత్రితము లగు నాప్రసాదగవాక్షద్వారములు, శ్వేతరాక్షసుని రక్తసిక్తములగు దంష్ట్రలవలె భీతావహములై యుండెను. వీటికన్నిటి కేమిగాని, గంభీరమగు నా కట్టడము నట్టనడుమను బీటువారియున్నట్లు నాకువిస్పష్టముగ పొడగట్టెను. ఆ ప్రసాదముఁజుట్టియున్న గంభీరమగు కందకమందలి నిశ్చలోదకములందు దాని ప్రతిఫలముగాంచి, నే నులికిపడితిని. నాయశ్వమైనను ముందున కడుగిడలేదు. సింహద్వారముకడ నొక్కభృత్యుఁ డైనను లేడు. చేరువనున్న తరుకాండమునకు రాజును గట్టివైచి ద్వారబంధమునుండి వ్రేలుచున్న ఘనశంఖము రెండుచేతుల నెత్తి, నోట నూని దీర్ఘోచ్ఛ్వాసము దీసికొని, మరల నాని:శ్వాసముతో దానిం బూరించితిని. కింకరునిబోలె నా పాదమస్తకము నల్లని దుకూలముల ధరించిన సేవకుఁడొకడు,నన్ను దనవెంటరమ్మని చేసన్న జేసి లోనికి బోసాగెను. నేనును వానివెంటనే పడి, దుర్గంధయుతములగు ప్రాంగణములగడచి వెనుదిరిగి చూడక నొక యరగడియకాలము గడచిపోయితిని. తుద కాసేవకు డొకగది ద్వారమును తెఱన ద్రోసి ప్రక్క కొదిగి నిలిచెను......వాని యుద్దేశ్యము గ్రహించి నే నాగదిలో బ్రవేశించితిని. ఆ చీకటిగది యందు నల్లనిగుడ్డచే గప్పబడిన బల్లకు బైగా పాలిపోయిన ముఖమున గుంటలు పడిననేత్రద్వయము నన్నెదుర్కొనినవి. ఆ కన్నులలో నుండి బయల్వెడలిన యదృశ్యములగు తీక్ష్ణశరములు రెండు నా హృదయమున గాటముగ గ్రుచ్చుకొనినవి! ఈ నాల్గు సంవత్సరములలో నా మిత్రు నావహించిన మార్పు వర్ణనాతీతము......విషాదుఁడు నా కెదురుగ లేచి వచ్చి, ననుగౌగలించుకొని, శిరమును నా భుజస్కంధమున నానించి, పొంగి పొరలి వచ్చెడి దుఃఖమును దిగమ్రింగుచు నశ్రుజలముతో నా యుత్తరీయముఁ దడిపివైచెను. నేనాతని మెల్లగ నడిపించుకొని, ధూళిధూసరసమాశ్రితమగు సెజ్జపై జేర్చితిని. అవ్యక్తము లగు నాతని సంభాషణమువలన సుకుమారగాత్రయగు నాతని యనుంగుసోదరి పరలోకప్రాప్తి నందెనదనియు, నొకప్పుడు ఫలపుష్పశోభితమగు ఉన్నతవంశవృక్షమున నిప్పుడు విషాదుడేకాకియై యొంటిగ మిగిలి యుండె ననియు గ్రహింపగలిగితిని. ఆతడు సోదరీమృతకళేబరమున కగ్నిసంస్కార మొనర్పక, దానినొక లోహపేటికయందు గుప్తపఱచి యా గృహమునందే యొకగదిలో నుంచెనట. నే నాతని దుఃఖోపశమన మొనర్చుట కుచితరీతిని మాటాడితినేగాని, యాతని సమాధానముల వినినకొలది, నాతని మ లక్షణములను పరిం

కించినకొలదిని, విషాదుని మరల మానవ మాత్రునిగా జేయుట యసాధ్య మను నిరాశ ప్రబలమయ్యెను..........ఆ రాత్రి విశ్రమించుటకు నన్నొక శయనమందిరమునకు జేర్చిరి కాని పరస్థలమగుటవలననో, నా హృదయము నావహించిన విపరీతాందోళనమువలననో, ఆ రాత్రి నా కన్నులు మూతపడ లేదు. మృత్యుదంష్ట్రల జిక్కి యున్నవానివలె వికృత రూపుడై శల్యమాత్రావశిష్టుడై యున్న విషాదుని మూర్తియు, నాతని సోదరి ప్రేత స్వరూపమును, ఆ సౌధమున కామూలాగ్రము వ్యాపించి యున్న నెజియయు నొకటి వెనుక నొకటి నా మనోవీథియందు సంచరించుచు, నా నిశాసమయమున నాకు విశ్రాంతిఁ దక్కనీయ లేదు.....ఇంతలో నా గదిద్వారమును దటాలున దెఱచుకొని విషాదుడు లోన బ్రవేశించి "చూచితివిగదా?—నీవు—చూచితివిగదా?"యని వికలస్వరమున నఱచుచు నన్ను గౌగిలించుకొని యొక గవాక్ష ద్వారముఁ దీసెను. ఆ సమయమున నాకస మంధకారబంధురమై యతిభయంకరముగ నుండెను. కారుమబ్బు లా సౌధశిఖరముల గ్రుంగుచున్న ట్లుండెను. అసంఖ్యాకములగు తారకాగణములలో నొక్కటేనియు దృగ్గోచర మగుటలేదు. "బాగు. బాగు. అస్వస్థుడవగు నీకీగాలి సరిపడదు! గవాక్షములమూయుదుము. సద్గ్రంథపారాయణ మొనర్చుకొందము రమ్ము" అనుచు నే నాకవాటమును బంధించి విషాదుని శయ్యపైకి జేర్చితిని. అంత నట బడి యున్న యపూర్వగ్రంథము నొండెత్తికొని దాని నిట్లు చదువ నారంభించితిని:

'క్షుద్బాధాపీడితుం డగు పద్మార్కుం డా మాని నివాసంబునకుం జని, ద్వారబంధంబునఁ గరాఘాతంబు నేసి బిట్టఱచిన సమాధానంబు రాకునికి...... యొక్క ముష్టిఘాతంబున నా శిథిలద్వారముం దునియలుగా నొనర్చి లోనం బ్రవేశించి'...

నే నావాక్యము జదువుట ముగింపగనే యొక తలుపు తటాలున దెఱచుకొనినట్లు మాకొక శబ్దము వినవచ్చెను. నేనింక నిట్లు జదువుచునే యుంటిని:

'లోన మానింగానక విస్మితుండై నల్దిశల బరికించి, సక్రోధ మగు మహోరగము తనపై గవియుచుండుట గమనించి, నిజ గదాదండంబుచే దాని మడియ నేసె'

అప్పుడే మా కొకమహాధ్వని వినిపించినది. విషాదుడు గడగడ వణకసాగెను. కతిపయ నిమేషములు గడవగనే, యాతని సోదరి తూలుచు నడచివచ్చి ద్వారబంధము నానుకొని నిలిచియుండెను. "నే ననుకొనినదంతయు జరిగినది! పద్మార్కుడు గుహలో బ్రవేశించుటయే నాసోదరిపేటికలోనుండి బయల్వెడలుట— పద్మార్కుడు మహోరగమును మడియ ఁజేయుటయే నా సోదరి యా గది ద్వారమును బలవంతముగ దెఱచుకొనుట.— ఆహా! నేను మందభాగ్యుడను. ఆమెను జీవములతో సమాధిలోనికి జేర్చితిని!" అని యఱచుచు నాతడు రిచ్చవడి సోదరికడకు బరుగెత్తికొనిపోయి యామెను గౌగిలించుకొనెను.

సోదరసోదరీమణు లిరువురును మూలచ్ఛేదిత కదళీవృక్షములకరణి నొక్క క్షణములో నేల గూలిరి!—నిర్జీవులైరి! ......నే నిక నచ్చట నిలువలేదు. భయకంపితగాత్రుఁడనై కటిక చీకటియందు కండ్లు గానకున్నను, సోపాన పరంపరల నొకటివెనుక నొకటి దాటి పాటి పోవుచుంటిని. నే నెంతో దూరము గడచి పోవక పూర్వమే, యా గృహమండలి చీకటి విచ్చిపోవుచుండెను. అందులకు గారణ మరయుచు, శిర మెత్తి చూడగ నా సౌధోపరి భాగము రెండుగ విడిపోవుచున్నట్లుండెను. నేనిదివఱ కందుగాంచియుండిన నెఱియ క్రమక్రమముగ పెద్ద దగుచుండెను. ఆకసమున నూర్ధ్వబిందుప్రాంతములందు మృగవ్యాధుడు ప్రకాశవంతముగ వెలుగుచుండుట గాంచితిని. ప్రాణాశచే జనించిన యోపికచే మఱింత తీవ్రముగ బరుగెత్తి—ఆ సౌధరాజము సోదర సోదరీమృతకళేబరములతో కందకజలముల గలియకమునుపే—బయటబడితిని.

పు రో గా మి

పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మగారు (సాహితీసమితి సభ్యుడు)

"ఎచటి కేఁగుచునుంటి వోయీ
యీగభీరనిశీథమందున!
ముందువెనుకల తోడు లేరే
యెందుఁ బోయెదవు?
చదలఁ గ్రమ్మెఁబయోధరమ్ములు
తమము లెల్లెడ నల్లికొనియెను
ఉల్లమును బిగఁబట్టి యెచటికి
వెళ్ళుచున్నావు?"

"మెఱపుకాంతిని గాంచినంత నె
పరమహర్షము చెంది పొంగను
కారుమబ్బులు గాంచి మదిని వి
చారమును జెందన్.
"నడచుచుందును ముందునకు నే
నడచు చుందు నిరంతరంబును
ముందువెనుకలఁ గూర్చి చింతన
డెందమున లేదు!"

చిత్రలేఖనము

భమిడిపాటి రామసోమయాజులు గారు

2. వెలుఁగునీడలు; రంగులు; ఆకారము; వస్తుతారతమ్యము; దూరము.

ప్రపంచమున వస్తువులు కానవచ్చుటకు నే గుణములు వస్తువుల నాశ్రయించి మనకుఁ దోడ్పడుచున్నవో, అవియే, చిత్రకారుఁడు చిత్రమందుఁ జూపించి, ప్రకృతి స్వభావానుగుణముగ నుండునట్లు చేసి, చూచువారి కానందము గొల్పుచున్నాఁడని, యిదివరకు జెప్పఁబడినది. ఇందు నాగుణములెవ్వియో, అవి యేతీరున జిత్రకారునికిఁ దోడ్పడుచున్నవో క్లుప్తముగాఁ జర్చింపవలయును.

మానవదృష్టికి వెలుఁగు మూలాధారము. వెలుఁగు లేనిదే మనదృష్టి కవకాశము లేదు. అటులని, వెలుఁగొక్కటే ప్రపంచమంతటను నిండుకొనియున్నయెడల వస్తువులు మిక్కిలి బాగుగానగుపడునని చెప్పుటకు వీలు లేదు. విశేషమేమనఁగా, నట్టియెడ వస్తువులు బొత్తుగా కానరావు. ఇది సృష్టిరహస్యము. ప్రాణవాయువు ప్రపంచమందు జీవనాధారమై యెల్ల జీవులకు బ్రదు కిచ్చుచున్నను, సర్వప్రపంచమును గ్రమ్మి యొక్క-ప్రాణవాయువే యున్నపట్టున జీవులన్నియు నశించును. అట్లే నీడకూడ వెలుఁగుతోపాటు ప్రపంచములో నుండినగాని వస్తువులు గోచరింపవు. ప్రతివస్తువునందును కొంత వెలుఁగును కొంతనీడయు నావరించియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వెలుఁగును, మరియొకప్పుడు నీడయును, వస్తువులకు హెచ్చుగా నుండును. ఇంటిలోపలిగదిలోఁ గూరుచున్న మనుజునిశరీరముపై నీడ హెచ్చుగానుండును; వెలుఁగు తక్కువగా నుండును. ఆమనుజుఁడే, బయట నిలచియున్నప్పుడు వెలుఁగు హెచ్చుగను నీడ తక్కువగను గానిపించును. మొత్తము

పై నొక విషయము మాత్రము నిశ్చయము: వెలుఁగు చీకటుల కూటమి లేని వస్తువు లేదు.

ఒకబంతిపై వెలుఁగు పడుచున్నది. కాని, బంతికంతకును పడలేదు. దానిలో కొంత భాగముపైననే పడుచున్నది. తక్కుఁగలయర్ధ భాగమును జీఁకటి కప్పియున్నది. భూమిపై రాత్రింబవళ్లు కల్గుట కీన్యాయమే కారణ మగుచున్నది కాదా? గవాక్షము తెఱచి యున్నగదిలోని వస్తువులపై, నా గవాక్షము వైపునఁగల భాగములపై వెలుఁగును,తక్కిన భాగములపై నీడయుఁ బడును. లతలుచెక్కిన పాత్రపైన వెలుఁగునీడలు పడుచున్న వను కొందము.అప్పుడు వెలుఁగుపడుచున్న భాగము నందు గల లతలు స్పష్టముగా మన కంటికి గానిపించును. నీడలోని లత లంత బాగుగా కానరావు. నీడ మిక్కిలిగా నున్నప్పుడు బొత్తుగా కానరావు. వెలుఁగు మిక్కిలిగా నున్నను గానరావు. కాలుచున్న యినుప బంతిపై లతలున్నను,లేనట్టులే యెఱ్ఱనిముద్ద వలె గానుపించును. చీకటిదట్టముగా నున్న గదిలోఁ గూడ నాబంతికాని లతలు కాని కానరావు. విపరీతావస్థలు సమానములే. (Extremes are alike)ఇది వెలుఁగునీడలయొక్క స్వభావరహస్యము.

వస్తుఘనస్వభావము, వెలుఁగు నీడల సాహాయ్యముననే కానవచ్చుచున్నది. గుండ్రముగా కత్తిరించిన తెల్లకాకిత మొకటియు, దానితో సరియగు చుట్టుకొలత గలిగిన తెల్లని బంతి యొకటియు, వెలుఁగునీడలచే నొసంగఁబడు మార్పులేకున్న, నొకే తీరున మనకగు పడవలసినదే. కాని ప్రకృతిలో నారెండు వస్తువులు గోచరించుటలో భేదము దెలియు చున్నాము. అందులకుఁ గారణమేమి? బంతిపై నొకప్రక్క వెలుఁగును వేఱొకప్రక్క నీడయుఁబడుచున్నది. పలుచనైనట్టి యాగుండ్రని కాగితముపై నట్లుకాక, వెలుఁగొక్కటే పడుచున్నది. అనఁగా, పలుచనై, సమమట్టముగా నుండుకాగితము మున్నగు వస్తువులపై వెలుఁగుగాని నీడగాని యొక్కటే పడఁగలదు. బంతియట్లుగాక కొంత ఘనతగల్గియుండునకుబ్బు కొనియుండుటంబట్టి, వక్రగతి లేని వెలుంగు టమ్ములు, దానిపై నంతటను పడుట కవకాశము లేకుండుటచే, తమకెన్నునిదారి కడ్డువచ్చు భాగముపైననే పడుచుండును. వెలుఁగు లేని భాగము చీఁకటిగానుండును. చీఁకటియనునది, వేఱుగా నొకపదార్థము గాక, వెలుఁగులేమియే యైయున్నను, దానికి గూడ వెలుఁగు నకుఁగల ప్రాముఖ్య మున్నది. కామెరాయంత్రముతోడ ఫొటోగ్రాఫులఁ దీయుట యీ వెలుఁగునీడలవలననే జరుగుచున్నది. చిత్రకారుఁడు ప్రకృతిలోవలెనే, వస్తువులకుఁ దన చిత్రమున, వెలుఁగునకుఁ దెలుపును, నీడకు నలుపును వేసి, నిజవస్తుస్వభావమును జిత్రమునకుఁ గలిగించుచున్నాఁడు.

ప్రతివస్తువునకును నెల్లప్పుడును, విధిగా నొక ప్రక్క వెలుఁగును రెండవప్రక్క నీడ యునై యుండు ననియును జెప్పరాదు. ఒక గదికి వెలుఁగువచ్చుమార్గములు నాలుగున్న వనుకొందము. అట్టియెడల నాగదిలో మధ్య నున్నవస్తువుపై నాలుగు ప్రక్కలనుండి వెలుఁ

గుపడును. అట్టియెడలఁ జీకటియుండునా, యుండదా యని ప్రశ్నింపవచ్చును. అప్పుడై నను నీడయుండును. కాని చాల స్వల్పముగాఁ గానవచ్చును. నాలుగు ప్రక్కలనుండియు పడు చుండిన వెలుఁగులుగల నాలుగుస్థలములలో, వెలుఁగుప్రక్కకును వెలుఁగుప్రక్కకునుమధ్య స్వల్పమగునీడ, గీతవలెం గానవగును. అందుచే వెలుఁగునీడలు ప్రపంచమున నీవస్తువున కీతీరున, నీస్థలమున నీతీరున నుండునని ముందుగాఁ జెప్పుట కవకాశము లేదు. వెలుఁగులు పడు సందర్భముల ననుసరించి వస్తువులకు నీడలు కల్పింపఁబడుచుండును. వెలుఁగెంచుకొని యాక్రమించుకొనఁగా మిగిలిన భాగములను నీడ యాక్రమించుకొనును. సమయసందర్భాను సారములుగా వెలుఁగునీడలుమాఱుచుండును.

వెలుఁగునీడ లెట్లు ప్రకృతిలో నెల్లెడల వ్యాపించి యున్నవో, రంగులుగూడ నట్లే వ్యాపించియున్నవి. రంగు లనేకములు; అనంతములు. ప్రతివస్తువునకును స్వకీయముగాఁగాని ప్రతిబింబకారణమునఁ గాని, వెలుఁగు నీడల వలనఁ గాని, యేదియైన నొకరంగు, లేక, కొన్ని రంగులకూటము గలుగుచుండును. రంగులేని వస్తువు కంటికి గానరాదు.

తెలుపు, నలుపు, పసుపు, నీలి, ఎఱుపు ముఖ్యమగురంగులు. ఈ రంగులయొక్క యనంతములగు కూటములే అనేకరంగులుగా పరిణమించుచున్నవి. కంటికిఁగానవచ్చు నేరంగునైనను పైనిచెప్పిన యైదు రంగులయొక్క కాని, కొన్నింటియొక్క కాని, కూటమువలన జూపింపవచ్చును. ప్రకృతిలో నిట్టి కూటముల ననేకముల మనము ప్రతినిముసంబును జూచుచున్నాము. ప్రతిక్షణము మనము తిలకించు నేల, యాకాశము, నీరు, అగ్ని, మున్నగాఁగల వానియం దన్నిటియందును, చాలరంగుల యొక్క కూటము కానవచ్చుచున్నది. ఆకాశము నీలవర్ణము గలదని పెక్కురు వర్ణించుచున్నను, ఎప్పుడో కాని దానియందు స్వచ్ఛమైననీలవర్ణముం జూడఁజాలము. మధ్యాహ్న కాలమున నాకాశము తెలుపు, నీలి, కలసి యొప్పును. సంధ్యాకాలములయందు నీల వర్ణము, పింగళవర్ణము, రక్తవర్ణము, సువర్ణ వర్ణము, నింక వీనిలో ననేకకూటములు గలసి యొప్పును: సాయంకాలమునందు సూర్యుఁ డస్తమించుసమయమున బ్రకృతిని గనుపెట్టినచో, అంధకారమగ్నమై భూమి గోచరము కాకుండునంతవఱకుఁ గానవచ్చురంగులకు, లెక్క యుండదు. ఆపశ్చిమాకాశ మొకరంగులగని; చిత్రములమూక; సొగసుల పుట్ట. ప్రతిక్షణము రంగులు మాఱిపోవుచునే యుండును. సౌందర్యము హెచ్చిపోవుచునే యుండును. చూచువారి యానంద మంతరహితమై మితిలేనియెత్తునకుఁ దేలియాడిపోవుచునే యుండును! ఓహో, ఆసమయమున బ్రకృతిని దిలకించుటకు రెండుకన్నులు చాలునా? చాలినను చూచి గ్రహింపఁ గల్గుటకు నవకాశ ముండునా? అల్పశక్తుఁడగు మానవుఁడు, తనచేతఁగామి మోమున రూపింపఁగా, భగవచ్ఛక్తి నతిభక్తిఁ బొగడు హృదయముఁ గలవాఁడై, నివ్వెరపడవలసినదే కాని, మాటాడ వశమా? అట్టి మహాసౌందర్యము నొసఁగు

రంగులు ప్రతిదినమును గానఁబడుచుండును. అట్లని, యొకనాఁటి సొగసు మఱియొకనాఁడు లేదు; ఒకనాఁటిరంగులకూటమింకొకనాఁడు లేదు. సృష్టిచిత్రకారునియొక్క మహాశక్తి నల్పాల్పుఁడగుమానవుఁ డేమనివర్ణింపఁగలఁడు? మనచిత్రకారుఁడు ఈసొగసును, ఈ భగవచ్ఛక్తిని, తక్కుంగల తనసోదరులకుఁ జాలవఱకుఁ జూపింపఁజాలును. చిత్రకారుఁడు తొలుతఁ జెప్పఁబడిన యైదురంగులనుండి యెన్నెనిరంగులఁ గల్పింపనేర్చును. అట్టిరంగుల కూటముఁ జేయు శక్తి, స్వరములనుగూటముఁ జేసిపాడుగాయకుని శక్తివంటిదే; కవియొక్క పదములకూర్పువంటిదే. వెలుఁగునీడలకంటెను, రంగులకంటెను వస్తురూపము నిశ్చయింపఁగలుగునది, యాకారము. ఒక్కొక్కవస్తువున కొక్కొక్కయాకార మున్నది. వస్తుభేదమును జాలవఱకు నీయాకారము చూపింపఁగలదు. ఒక్కొకప్పుడు రంగును వెలుఁగు చీఁకటులును, లేకున్నను, ఆకారము వస్తువు నెఱిఁగింపఁగలదు. కాని యాకారము లేనిపట్ల రంగుగాని వెలుఁగునీడలుగాని వస్తువు నెఱిఁగింపఁజాలవు. ఆకారమునం దంతగొప్పతన మున్నది. వస్తువుల యాకారము వాని నిలుకడంబట్టి మాఱుచుండును. ఏనుఁగు యెదురుగా నిలుచున్నప్పు డొక యాకారమును, వెనుకకుఁ దిరిగియున్నప్పుడొకయాకారమును, పండుకొనినప్పు డొకయాకారమును, నీరీతిగా దానియునికినిబట్టి యాకారము మార్పుచెందుచుండును. ఆరీతినే యనేకవస్తువులకు, ననేకావస్థలును, అనేకాకారములును గలుగుచుండును. చిత్రకారునిబుద్ధి యీమార్పుల నన్నింటిని గ్రహించి జ్ఞాపకముంచుకొని, చిత్రముల వ్రాయుటయందు జాగరూకతతో నుపయోగించుచుండును. చిత్రకారుని మనమునందుఁ గలశక్తి, ప్రకృతిసందర్శనమునఁ గ్రమక్రమముగా మించి, యేవస్తువునైన నొకయవస్థలోఁ జూపించినయెడల, నావస్తువు నింకేయవస్థలోఁ జిత్రింపుమన్నను జిత్రింపఁగలదు. శక్తియుతుఁడగు చిత్రకారుఁ డేవస్తువునకేయేయవస్థలలో నెట్టిమార్పులు కలుగునో గ్రహించి, వానిని వ్రాయఁగల్గును. ఒకమనుష్యుని జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించినచిత్రకారుఁడు, ఆమనుష్యునియవస్థల నన్నింటి నూహింపఁజాలును. అట్లూహవలననే జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి నప్పటివలె, వ్రాయఁగల్గును.

ఈ యాకార మొక్కటినే సన్నగీతగాఁ జూపించి, రంగులనుగాని వెలుఁగునీడలనుగాని చూపింపకయే వస్తువులఁ జూపించుటకూడ గలదు. అట్టిగీతలబొమ్మలు, ప్రకృతి కనుగుణముగా నుండి, నేత్రానందకరము లగుటకు, వస్తువుల యాకారజ్ఞానము చిత్రకారునికి మెండుగా నుండవలయును. దీనివలెనే, ఆకారమును రంగును జూపించి, వెలుఁగునీడలఁ జూపింపకే వ్రాయబడు చిత్రము లున్నవి. వానిలో, రంగుల కూటమియు, నాకారమును, రెండును గల్గియుండుకతన, నొక్క గీతలవలననే చూపింపఁబడు చిత్రములకంటె, నవి యెక్కుడు నేత్రపర్వ మొనర్ప గల్గును. ఆకారము, రంగులు, వెలుఁగునీడలు, మూఁడును గానఁగు చిత్రమును, ఆకారమును వెలుఁగు నీడలనుండి రంగులు లేకుండుచిత్రమును, (అనఁగా తెలుపు,

నలుపులతోఁ జూపింపబడు చిత్రములు)కూడ గలవు. ఒక్క వెలుఁగునీడలే కానగుచిత్రములు కాని, రంగులే కానగుచిత్రములు కాని, యీ రెంటినుండి, యాకార మొక్కటి లేనిచిత్రములు కాని సాధ్యములు కావు. రంగులకుఁగాని, వెలుఁగునీడలకు గాని, చిత్రమం దాకారసహితములైనఁగాని, యర్థమే లేదు. అందువలనఁ బ్రతి చిత్రమునందును వస్తువుయొక్క ఆకారము చూపించుట చిత్రకారునికిఁ దప్పనిపని. ఆకారగుణమునకు నా ప్రత్యేకగౌరవము కలదు.

పైని జెప్పిన, వెలుఁగునీడలు, రంగులు, ఆకారమునను గుణములు కాక, చిత్రమునందు (ప్రకృతిలోఁగూడనని వేఱ చెప్పనక్కఱ లేదు.) మఱిరెండు గుణములు, వస్తుస్వభావముం గ్రహించుటకుఁ దోడ్పడుచున్నవి. అందు మొదటిది, వస్తుతారతమ్యము. రెండవయది వస్తుదూరము. ప్రపంచమునందు, వస్తువునకును వస్తువునకును, విస్తీర్ణములో నొకవిధమగు సంబంధ మేర్పడియున్నది. కొండలు పెద్దవి: చెట్లు చిన్నవి: ఏనుఁగు లంతకంటెను జిన్నవి: మనుష్యులు వానికంటెను జిన్నవారు: పిల్లులు ఎలుకలు, మఱియుఁ జిన్నవి యైయున్నవి. చీమలు దోమలు నంతకంటెను స్వల్పశరీరములుగా ప్రపంచమునఁ గానవచ్చుచున్నవి. చైతన్యయుతజీవప్రపంచమునను, చైతన్యవిహీన మగు నిర్జీవప్రపంచమునను, నీవస్తుతారతమ్యముం జూచుచున్నాము. ఒక మనుజుఁడొక చెట్టువద్దనిలువఁబడియున్నాఁడనుకొందము. ఆ చెట్టు నలుబది యడుగుల యెత్తు గలది యనుకొందము. ఆమనుజుఁ డైదడుగుల వాఁడనుకొందము. ఆహెచ్చుతగ్గులువిస్పష్టముగాఁ గానవచ్చుచుండును గదా? ఆమనుష్యుఁడు పొడవున కాచెట్టులో నెనిమిదవవంతే కానిపించును. ఈరీతినే ప్రపంచమున నొకవస్తువునకు నింకొకవస్తువునకును, నొకవిధ మగు తారతమ్యసంబంధ మున్నది. ఒకదానియంత మరొకటి లేకున్నను, దానిని సంబంధ మని యనుట యెట్లన, దానికన్న నింకొకవస్తువు కొన్నిరెట్లెక్కువో, తక్కువో, విధిగా నున్నది. కావున, నట్టిపరస్పరసంబంధముఁ గలిగియున్న దని చెప్పవచ్చును.

చిత్రకారుఁడు తనచిత్రమునం దీగుణములఁ గూడ ముఖ్యముగాఁ జూపవలసినది. అట్లు విధ్యుక్తముగాఁ జూపించినగాని చిత్రము ప్రకృతితో సంబంధింపదు. ప్రకృతివైపరీత్యము చిత్రముకాదు. చెట్టంతమనుష్యుని చెట్టునొద్దను, వానిపాదములయొద్ద నొకయెలుకంతటికొండను, వానివెనుక కొండంతచీమను, వానిచేతిలో పెద్దగొడుగంతటి గులాబిపూవును, ఆమనుజుని యంగములందే యొకకన్ను బండిచక్రమంతను, రెండవయది చింతాకంతను, చేటలవంటి చెవులును, వ్రేళ్లవంటి చేతులును, గడకొయ్యలవంటి కాళ్లును, మున్నుగా వ్రాసిన జిత్రమును, బాలుర మొదలు జ్ఞానులవఱకుఁగల వారందఱుఁ జూచిననవ్వుదురుకదా? ఆచిత్రమునందే యొక్కొక్క వస్తువును, నొక్కొక్కయంగమును, ప్రత్యేకముగా పరిశీలించినయెడల, ప్రకృతివైపరీత్యమేమియు లేక బాగుగా నుండుటే తటస్థించినను, అట్టివస్తుసమూహ

ముం జూపించునప్పుడు, ఆవస్తువులకుఁ గల పరస్పరసంబంధమును జాగ్రత్తగా సరిగాఁ జూపించినగాని, చిత్రము ప్రకృతివిపరీతమై పోవును. అందువలన వస్తుతారతమ్యము గూడ చిత్రకారునిభావము నాశ్రయించి యుండవలసిన గుణములలో నొకటియై యున్నది.

వస్తుతారతమ్యమున లెనే వస్తుదూరము గూడఁ జిత్రకారుఁడు, జాగ్రత్తగాఁ దనభావమునందు నిలుపుకొని, పిమ్మటనే చిత్రమును జిత్రింపవలయును. కొండ చెట్టుకంటె చాల పెద్దదయ్యును, మనమున్నతావున కాచెట్టు కంటె చాలదూరముగా నున్నయెడల, జాల చిన్నదిగాఁ గానిపించును. దూరమైపోయిన కొలఁదిని మనకంటికి వస్తువు చాలచిన్నదాని వలెఁ గానిపించును. అది మనదృష్టిస్వభావము. గవాక్షమెంతచిన్నదైననుదానిగుండామనము, లెక్కలేనన్నిమైళ్లు వెడల్పు పొడవు గలిగిన ప్రదేశముం గాంచఁగలుగుచున్నాము. అందు మనము చూచు చిన్నకిటికీకంటె చాలరెట్లు పెద్దనగువస్తువులనేకములు చిన్నచుక్కలవలెఁ గానఁబడుచుండగా జూచుచున్నాము. ఈదూరమువలన వస్తువులు చిన్నవై కానఁబడుటనే, చిత్రకారుఁడు సంతతముచూచి, తనమనంబున నాజ్ఞానమును బాగుగా పెంచుకొని, యెంత దూరముననున్న యేయేవస్తువు లెంతెంతగాఁ గానఁగునో బాగుగా నెఱింగియుండి, తాను చిత్రించుచిత్రముననాదూరమునుస్వభావానుగుణముగాఁ జూపించినప్పుడే, చిత్రము చూపరుల కానందముఁ గలుగఁజేయుచున్నది.

మొత్తముపైని చిత్రకారుఁడు, తనచిత్రమునందు వెలుఁగునీడలను, రంగులను, ఆకారమును, వస్తుతారతమ్యమును, వస్తుదూరభేదమును, జూపించుచున్నాఁడు. ఈగుణములను జిత్తమున బాగుగాఁ జూపించినచో వస్తుభావము, వస్తుజీవము, మున్నగునవి, చిత్రకారుని భావము ననుసరించి, కానవచ్చుచుండును. చిత్రకారుని భావ మెట్టిదైనను, దానిని జూపించుటకు నీ యైదుగుణములే యాధారములు. అవి యన్నియు నాతఁడు చూపించినచో నాతని భావము విస్పష్టము గానుండును. అందుఁ గొన్నింటిని విడిచి పెట్టియు, భావమే ప్రధానమని, కొందఱు తక్కిన గుణముల గొన్నింటినే తమచిత్రములందుఁ జూపించుచున్నారు. దానిని గూర్చిన విషయములు ముందు చెప్పవలసియున్నది. ప్రస్తుతాంశమునకు, ప్రకృతివిపరీతములు కాని స్వచ్ఛమగు చిత్రములం దీయైదుగుణములను బ్రకృతిలో వలెనే చిత్రకారుడు చూపింపవలయు నని చెప్ప టొప్పగును.

ఉమర్ ఖయ్యాం

బసవరాజు అప్పారావుగారు

ఉమర్ ఖయ్యాం ఖోరాసాన్ మండలము నందు నైషాపురమున 11 వ శతాబ్దము రెండవభాగములో జన్మించి 1123 వ సంవత్సరమున జన్మస్థానమందే మృతినొందెను. ఇతడు తర్కము వేదాంతము గణితము జ్యోతిషము మొదలగు శాస్త్రములయం దపారపాండిత్యము సంపాదించికొని 'రుబయ్యాత్' లనుకావ్యఫణుతులలో నిజహృదయమును ప్రపంచమునకు వినిపించెను. కాని ఎడ్వర్డుఫిట్జెరాల్డ్ అను నాంగ్లేయకవియొక్క భాషాంతరీకరణమువలననే ఉమర్ ఖయ్యాం 'రుబయ్యాత్' లకుమహమ్మదీయేతరదేశములలో ప్రచారము కలిగెను. ఫిట్జెరాల్డుతరువాత చాలమంది వీనిని భాషాంతరీకరించిరిగాని అతనిరసస్ఫూర్తి, ధారాశుద్ధి, పద్యముల ఊపు ఇతరులకెవ్వరికి నలవడలేదు.

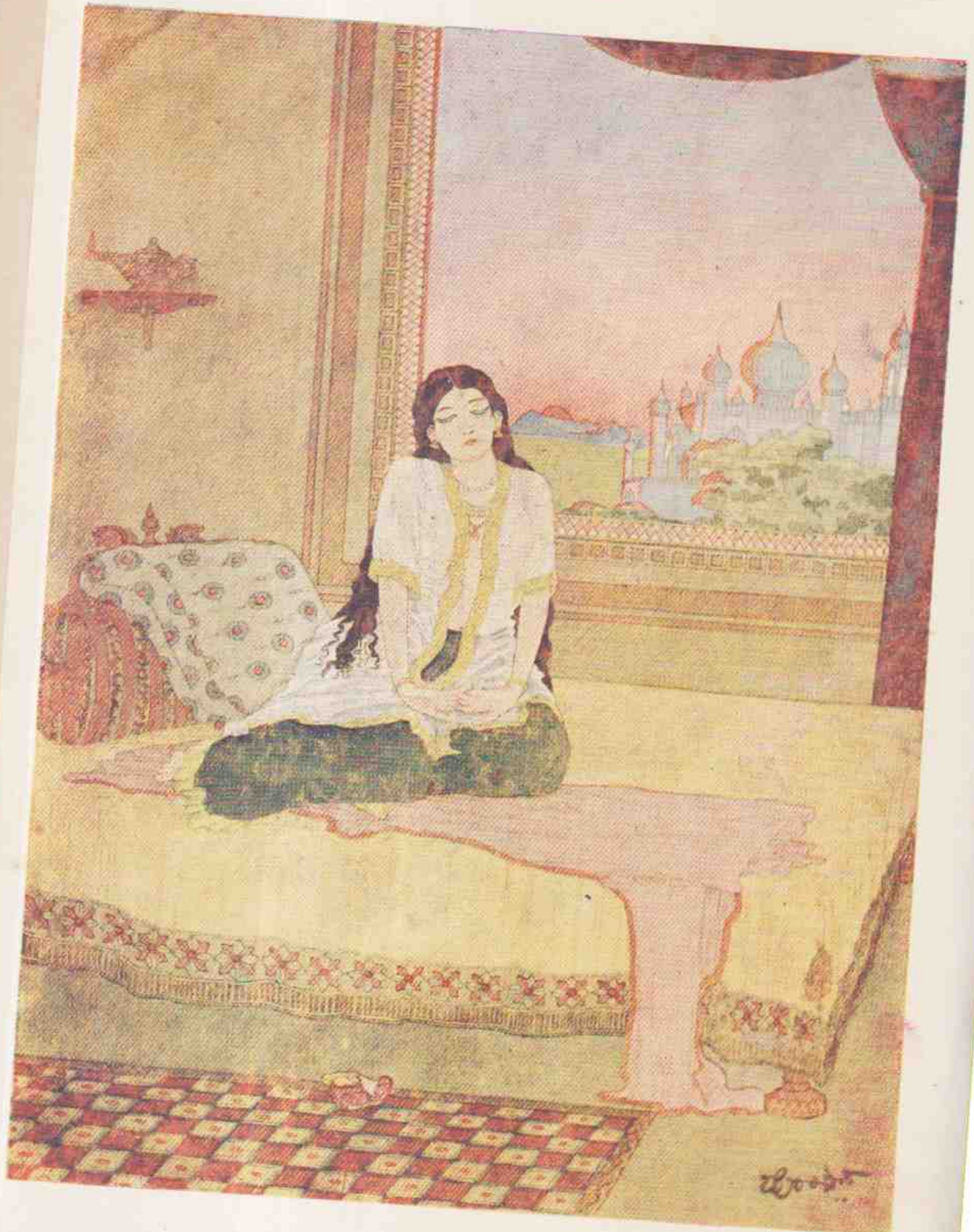
ఫిట్జెరాల్డుభాషాంతరీకరణములో ఉమర్ ఖయ్యాం ఇంచుమించు మనదేశములోనిఅచల మతావలంబులతో తుల్యుడుగ గన్పించును. ఈ శరీర మస్థిరము గావునను, పరలోకస్థితిగతులు దుర్గ్రాహ్యములు గావునను, మన కర్మము విధినిర్ణీతము గావునను మానవుడు లేనిపోని వేదాంతములతో తలబ్రద్దలుకొట్టుకొనక, లభ్యములైనంతవఱ కిహలోకభోగములతో తనివిజెంది మన్నుమన్నులో గలసినట్టు లస్తమయమును పాటించు అచలమతావలంబులభావమునే ఫిట్జెరాల్డు తనభాషాంతరీకరణమున ప్రదర్శించెను. ఫిట్జెరాల్డు భాషాంతరీకరణమును జూచిన వా రెల్లరును ఉమర్ ఎపిక్యూరియను మతమునకు జెందినవాడనియు, భోగపరాయణు డనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. అసలు ఎపిక్యూరియన్ మతమే భోగపరాయణత్వము కాదనియు, మితభోగానుభూతిని సక్రమమార్గములను పొందుట మాత్రమే యనియు తత్త్వవేత్త లభిప్రాయ మొసగుచున్నారు. అది కాక ఫిట్జెరాల్డు మూలములోనిభావమును యథార్థముగ ననువదింపక, ఉమర్ విషయమున లేనిపోనియపోహల కవకాశ మొసగె నని ముస్లిమ్ పండితులు తెలుపుచున్నారు.

వీరివాదముప్రకారము ఉమర్ ఖయ్యాం సుఫీమతసిద్ధాంతములకు సాంకేతిక మగు భావసంచారము కల్గించెననియు, అతడు కాంక్షించిన మధుపానము కేవలమధుపానము గాక భక్తాగ్రగణ్యుడగు ప్రహ్లాదుడు తెల్పినట్టి "అంబుజోదరదివ్యపాదారవింద చింతనామృతపాన"మే యనియు, మధుశాలయీ ప్రపంచ మేయనియు, సౌందర్య మనగా భగవంతునిపరిపూర్ణత్వమే యనియు, సాకీ (మధువు నందిచ్చుపరిచారిక) యనగా గురువే యనియు, ప్రియుడనగా సర్వశక్తిమంతుడగు భగవానుడే యనియు, నిషా

(మత్తత) యనగా భగవచ్చింతనామృతపాన మత్తతయే,యనియు ప్రణయిని యనగా భగవద్భక్తుడే యనియు, సాంకేతికాన్వయములు సుఫీకవులు కల్పించి రనియు, ప్రాచ్యభాగవత భావములం దనధిగతుడగుటచే పాశ్చాత్యుడగు ఫిట్జెరాల్డు ఉమర్ ఖయ్యాం హృదయమును సరిగ గ్రహింపలేక, అతనిశీలమునకు లేనిపోని కళంక మాపాదించెననియు ముస్లిమ్ విద్వాంసులు వాదించుచున్నారు. వీరివాదము చాల వఱకు సత్యము. ఎట్లన:—మన దేశము నందలి వైష్ణవకవులవలెనే సుఫీకవులును భగవంతునకును భక్తునకునుమధ్య ప్రణయసంబంధము కల్పించి భక్తికవిత్వమున నొకరసవంతమగు సమయమును పోషించియున్నారు. ఈకవిసమయముయొక్క నివృతయాథార్థ్యమును పరమార్థమును గ్రహింపనివారు పైకవుల భక్తిగీతములందలి కావ్యరసము నాస్వాదింప జాలరు. భగవంతునితో ప్రణయ సంబంధమును కల్పించికొని యాతనికి నిజ మనోభావమును నివేదించుపట్ల సీకవులు గైకొను చనవు, అనురాగము, స్వాతంత్ర్యము, ప్రభుత మొదలగు భావవిశేషములు పైకవిసమయము తెలియనివారికి విపరీతములును దుర్గ్రాహ్యములును నగును.

ఉమర్ ఖయ్యాం చిత్తప్రవృత్తి కొన్ని విషయములలో వేమనచిత్తప్రవృత్తిని బోలి యుండును. వేమనవలెనే ఉమర్ ఖయ్యాం పూర్వాచారపరాయణత్వము నధిక్షేపించి, చిత్తశుద్ధి, యేకాంతధ్యానలగ్నత, యోగసిద్ధియు భక్తలక్షణములుగా ప్రతిపాదించెను. ఇరువురును మానవుడు కర్మబద్ధుడని యంగీకరించిరి. జీవితపరిమాణము కొలదియగుటచే ఇరువురును లేనిపోనితర్కముల దడవక యిహజన్మయందే సిద్ధి బడయదగునని యుద్బోధించిరి. ఇరువురు నైహికసంపదలు తృణప్రాయములని నిరసించిరి.ఇరువురును నిష్కామోత్సాహభోగసిద్ధియే కర్తవ్యముగ నిరూపించిరి. (Here with a loaf of bread beneath the bough, A flask of wine, a book of verse, and thou Beside me singing in the wilderness, And wilderness is paradise enow) అని ఉమర్ ఉద్బోధించెను.

"త్రాగిత్రాగి ధరణిపై బడుదాక త్రాగినట్టి వాడెతన్ను దెలియు, త్రాగలేనివాడె త్రాగుబోతరయంగ విశ్వదాభిరామ వినర వేమ" యని వేమన ఛాందసులు దిగులుపడ రణభేరి మ్రోయించెను. ఉమర్ ఖయ్యాం శైలి రమణీయత,పటుత్వము, చమత్కారము, అలంకారశోభ, గభీరతయు కలిగి విద్వన్మనోరంజకమై యొప్పును. వేమన శైలి పెడసరమై,కట్టెవిఱిచినట్లు "నిర్మోగమాటము"తో కూడుకొన్నదై, అలతియలతి తెనుగుపలుకుతునుకలలో గభీరాశయముల నొక్కొకప్పుడు బట్టబయలుగను, వేఱొకప్పుడు నర్మగర్భితముగను, మఱియొకప్పుడు మర్మముగను ప్రదర్శించుచుండును. ఇంచుమించు ఒకే విధమగు కావ్యవస్తువునే ఇరువురును చెఱియొకపాకమున రచించిరి. కావున పారసీకకవిశిఖామణియనదగు నుమర్ ఖయ్యాం రచించిన 'రూబయాత్తులు' వేమనవికటవేదాంతము జదువ నలవాటువడిన యాంధ్ర రసికాగ్రేసరులకు నవ్యమధురరసాస్వాదనానందము నొడగూర్పకమానదని విశ్వాసముపొడముచున్నది.

చిత్రకారుడు:—

మధుకలశము

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు.

(ఉమర్‌ఖాయ్యామున కనువాదము)

లెమ్ము! నిశాకమండలతలిన్ బడఁగా విసరెన్ ప్రభాత మం
దమ్ములు జిమ్ము దిజ్మణిని, తారక లావలఁ బోయెఁ, గాంతి సూ
త్రమ్ములయుచ్చు లొడ్డెను సుతారపు తూరుపువేఁటకాఁడు ర
మ్య మ్మగు [1]పాదుషా కనకహర్మ్యశిఖాకలశాలిఁ గట్టఁగన్. ౧

చ. చదల నుషఃకుమారి చెయి చాయలు దోఁపఁగఁ గల్వరించుచున్
మెదలక యాలకించితి సమీపసురాభవనమ్మునం దిటుల్
"నిదురలు మాని మేలుకొని, నింపుఁడు పాత్రలు చిన్నలార! త
త్సదమలజీవనార్ద్ర మధుధారలు నెండకమున్నె గిన్నెలన్." ౨

ఉ. ఆమధుశాలవాకిటఁ బ్రియాన నిలంబడి కోడి కూయఁగా
నీమెయి చప్పటుల్ చఱచి రెందుల కూరక నాలసింత్రు? రా
రేమి? కవాటముల్ తెఱవరేమి? ముహూర్తము మించిపోయినన్
రా మిఁక నెన్నియేండ్లకును, ప్రజ్వలితాసవ మొండు నింతలోన్. ౩

చ. ముదిసిన ముచ్చటల్ మఱల మోసలు వోయ నుగాది, భావనా
స్పద మగు నాత్మయున్ విజనవాటికకై విరమించు, నచ్చటన్
సదమలశాఖిశాఖల గనంబడు [2]మోసెసు శ్వేతహస్త, మిం
పొదవఁగ భూమినుండి పయికుబ్బెడు జీసను దివ్యతేజమున్. ౪

ఉ. వాఁడె గులాబిపుష్పపరివారముతోడ '[3]ఇరాముతోఁట,' [4]జె
ష్మీడు నృపాలకుండును శమించెఁ [5]ద్రికాలఘటీసమేతుఁడై
చేడియ! నేఁటికిన్ మధువు చిందెడు ప్రాఁగిలి యైన ద్రాక్ష, రా
పాడు జలప్రవాహముల ప్రక్కలఁ బూచెడుసుమ్మి తోఁటయున్. ౫

---

౧. చక్రవర్తి. ౨. మోసెసు, క్రైస్తవపురాణపురుషుఁడు. ఆయనతపఃప్రభావముచేఁ గలిగినది శ్వేత హస్తము. 3. మన నందనవనమువంటిది. పారసీకసారస్వతమునందు సుజీవితము. ౪. ౫. ఇతఁ డొక పారసీక చక్రవర్తి. ఆయనవద్ద సప్తరేఖలు గల ఒకగిన్నె యుండెను. అది త్రికాలదర్శినియై సత్యమును జూపుచుండెను.

మ. తమసంగీతము లాపి, మౌనమున గంధర్వుల్ కడం బోయి శో
కముగాఁ గాని, యనుఁగు [౬]బుల్బులి సుధా।కంఠంబుతోఁ గూయు తీ
యము లూఁగన్ మధువో! ప్రవాళమధువో! । యంచున్ గులాబీకపో
లములన్ [౭]మాసిన పస్పురేకలు పున।ర్లావణ్యముం బొందఁగన్. ౬

చ. మఱుగు వసంతమెండనడు।మన్ బడ నీ యనుతాపశీతచీ
వరమును బాఱవేసి మధు।పాత్రము నింపఁగ రమ్ము నెచ్చెలీ!
పఱచు వయశ్శకుంతరస।వత్పథమున్ కడుఁ గొంచెమున్న, దా
తురమున విచ్చెడిన్ వలపు।తో తనకుచ్చులరెక్కలల్లదే! ౭

ఉ. వేలకువేలు పూజతలు। వేకువతో వికసించుఁ జూడుమీ!
రాలెడు నేలపాలగుచు। రామరో! యింకొకవేయిపూలు, రో
జాలను దెచ్చు నీశుభవ।సంతము దూరముఁ జేసె చూడు ది
క్పాలవతంసు లౌ, [౮]కయికో।బాదు నృపాదులఁ, గీర్తిపాదులన్. ౮

(పాఠాంతరము)

ఉ. ఆ యమరావతీనగరి।నైనను, పల్లియపొంతనేనియున్
పాయసమో విసంబో నిను।షన్ వలె బాత్రిక, నందునుండి కెం
జాయల జీవితాసవము। జాఱు కణాలు కణాలుగా సఖీ!
ప్రాయపు నిగ్గుటాకులును। రాలెడు నొక్కటివెన్క నొక్కటై. ౯

చ. అడవికి తోఁటకున్ నడుమ। హద్దగు నీపొదరింటిదండ నె
న్నడును నృపుండు సేవకుఁడ।నన్ జనుభేదము సుంతయేని యే
ర్పడ, దపరంజిగద్దెపయి। రాచరికమ్ములు సల్పుచున్ సుడిం
బడు [౯]సులతానుపట్ల మగు।వా! యనుకంప వహింతు మర్థిమై. ౧౦

ఉ. ఈసుమశాఖచెంగట చె।లీ! రుచులీనెడు వెన్నరొట్టెయున్,
ఆసవపూర్ణపాత్రమును। నందపు పాటలపుస్తకమ్ము సా
వాసముఁ జేయ, నీ వడవి।వాడల నాడుచు పాడికొంచు నా
తో సుఖముండువేని కల।దో! వని స్వర్గము గాక భూమిపై. ౧౧

౬. పికమువంటి పారసీకవిహంగము. ౭. పసుపువన్నె పారసీకకవితయందు గ్లానిసూచకము. మన వి
పాపాఁడిమ వంటిది. ౮. సుప్రసిద్ధుఁడయిన చక్రవర్తి. ౯. సుల్తాన్ శబ్దభవము.

చ. మరగిన యైహికేచ్ఛల భ్రమన్ పెనగొందురు కొంద, ఱెన్నడో
య్యొఱగెడి స్వర్గభోగముల కోపిక లీడ్చెద రింకఁ గొంద, ఱీ
తిరుగుడు లేటికో! అసలు తీసుక శేషము నాసఁజేయ, కా
తురపడి పర్వులెత్తుదువు దూరపుపాటల కెంతచిత్రమో! ౧౨

చ. మన మొగసాల విచ్చు సుకుమారి గులాబిని జూడు మిట్లు ప
ల్కును సఖి! "నవ్వుచున్ వసుధకున్ జని యందుల త్రెంతు నాదుచ
క్కనివరహాలసంచుల మొగాలు బిగించిన పట్టుత్రాళ్లు, ప
చ్చనిపుప్పొంటలోఁ గలయఁ జల్లుదు మామకశోభనాంశువుల్." ౧౩

చ. జను లతికాంక్షతో వలచు జంగమభోగము లొక్కవేళఁ బా
డిన తెగబండవచ్చు, నవనిన్ బడి యెండిన నెండవచ్చు, మో
హనశిశిర ప్రభాతసమయంబుల నిర్జలశుష్కకానలో
మినుకుమెఱుంగు లీనవె నిమేషము చారుతుషారబిందువుల్? ౧౪

ఉ. సన్నపసిండిసస్యమును సంతనఁ జేసిన భాగ్యవంతు, లా
కన్నెకడానివిత్తనము గాలికి జల్లెడి భోగమూర్తులున్
మన్నయిపోదు రంతె సఖి! మాఱరు బంగరుదూళి గాఁగ నే
సన్నల నుద్యమింపరు ప్రజల్ మఱి వారల త్రవ్వి యెత్తఁగన్. ౧౫

ఉ. కేలుబవల్ కవాటముల రెక్కలుగాఁగల నీయెడారి స
త్త్రాలకు వచ్చుచుందు రసులతాను లొకం డెడలంగ నొక్కఁ డాం
దోళిక లెక్కి ప్రాభవముతో! వసియింతురు రెండుమూడునా
ళ్లోలగ మాపి యంత నటకో! విరమింతురు కంటె నెచ్చెలీ! ౧౬

ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులు కారా?

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

ధర్మశాస్త్రవేత్తలలో నెల్ల ప్రామాణికాగ్ర గణ్యుం డని ప్రఖ్యాతిఁగన్న మనువు వైదేహకస్త్రీలకును చర్మకారులకును బుట్టిన వా రాంధ్రు లని వక్కాణించిన విధమును భారతి ప్రథమసంచికలోఁ జర్చించి యుంటిని గదా! వైదేహు లెవ్వరు? చర్మకారు లెవ్వరు? చండాలురా! ఆర్యులు కారా! అను ప్రశ్నములను జర్చించి విషయవిమర్శ గావించి సత్యమును లోకసంగ్రహణార్థము ప్రకాశింపఁ జేయుట చరిత్రపరిశోధకుని ముఖ్యకర్తవ్య మై యున్నది. 'కారావరీం నిషాదాత్తుచర్మకారం' అనఁగా కారావరస్త్రీకిని నిషాదునకుఁ బుట్టిన వాఁడు చర్మకారుఁడని మనువు చెప్పెను. కాని, ఆదిపురాణమునందు:—

'ఆయోగవ్యాం బ్రాహ్మణాత్తు జాయతే ధిగ్వణో నరః, స చర్మకారో విజ్ఞేయో గర్హితశ్చర్మజీవనః' అనఁగా బ్రాహ్మణున కాయోగవికిని (అనఁగా వైశ్యస్త్రీకిని శూద్రునకుఁ బుట్టినకన్య) బుట్టినవాఁడు చర్మముల పనిచేసి జీవించు ధిగ్వణుఁడని వక్కాణింపఁబడియున్నది. ఆయోగవులను లోకవ్యవహారమున నెట్టిపేరుతో వ్యవహరింతురో తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఉశనసునివచనము:—

'నృపాయాం వైశ్యసంసర్గా దాయోగవ ఇతిస్మృతః, తంతువాయా భవంత్యేతే వస్త్రకాంస్యోపజీవనః, శాలికా కేచి దత్రైవ జీవనం వస్త్రనిర్మితమ్.'

అనఁగా క్షత్రియ స్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనియు, వారే తంతువాయు లనఁగా నేవరు లనియు, వస్త్రములు నేయుట వారివృత్తి యనియు, వీరిలో శాలికులు (సాలె)గూడఁ గలరనియు, వారికి నదే వృత్తి యనియు వక్కాణింపఁబడెను." ఇందుకు భిన్నముగా దేవలవసిష్ఠమన్వాదులాయోగవులను శిల్పకారులని (అనఁగా వడ్రంగులు, కమ్మరులు, కంచరులు మొదలగు వారని) వక్కాణించుచున్నారు.

'తష్టి రాయోగవస్య చ' అని మనువు చెప్పినాఁడు. 'తష్టి' యనఁగా బాడిసపని చేయువాఁడు. అతఁడే వడ్రంగి, మఱియు దేవలుఁడును.

"ఆయోగవస్తు శూద్రేణ వైశ్యాయాంతు భవేత్తు సః। తక్షస్థపతి రిత్యుక్తో రాజ్ఞాం వేశ్మకరస్సదా" అనఁగా వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనఁబడును. అతఁడే తక్షుఁడు లేక తకుకుఁడు లేక వడ్రంగి; అతఁడే స్థపతి, కాశీ(తాపీ) పనిచేయు శిల్పి' అని వక్కాణించెను. ఆయోగవులకు ఇనుము, రాగి, సీసము, వీనిపనియు, నాయుధములు చేయుటయు, వానికూర్పును, పట్టు

ములను గట్టుటయు వృత్తులని వసిష్ఠుఁడు వక్కాణించెను. క్షత్రియస్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁడని ఉశనసుఁడు పలికినట్లుగానే బోధాయనుఁడు పలికెను. వీనికి వ్యతిరేకముగా గౌతముఁడు శూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁడని వక్కాణించెను ఉశనసునకు, బోధాయనునకు భిన్నముగా 'క్షత్రియా మాగధం వైశ్యాత్' అని క్షత్రియస్త్రీకిని వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁడు గాక మాగధుఁడని యాజ్ఞవల్క్యుఁడుపలికెను. ఇంక బ్రాహ్మణస్త్రీకిని వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁడు వైదేహకుఁడని ధర్మశాస్త్రవేత్తలెల్లరు నైకకంఠ్యముగా నొప్పుకొన్న విషయమునుగుఱించినే నిచట విస్తరించి చర్చించుట మాని వైదేహులవృత్తినిగుఱించి మాత్రము కొంచెముగఁ జర్చింతును. వైదేహులకు నాటకాంగములతో నటవృత్తియని కొందఱును, వస్త్రములను చింపికట్టుటయు, నుదుకుటయు, వాపీకూపతటాదులజలము తెచ్చుటయు, తోఁటలఁ దుడుచుటయు వృత్తు లని మఱికొందఱును బలికిరి. కాని;, మనువు 'వైదేహకానాం స్త్రీకార్యం' అని వైదేహకులకు నంతఃపురమందు నౌకరీ యని చెప్పుచున్నాఁడు. ఇందుకు భిన్నముగా విశ్వంభరశాస్త్రమునందు "బ్రాహ్మణ్యాం తు సుతో జాతో వైశ్యాద్వైదేహక స్మృతః । పాషాణకాష్ఠయోశ్శిల్పం తస్య జీవన ముత్తమమ్" అనఁగా బ్రాహ్మణస్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁడు వైదేహకుఁడు; వానికి రాళ్లు కఱ్ఱలు చెక్కుట వృత్తి యని వక్కాణింపఁబడియెను. వీనినంతయు మనము విమర్శించిచూచునపుడు వీరికులములనుగుఱించియు, వీరివృత్తులనుగుఱించియు ధర్మశాస్త్రవేత్తల యభిప్రాయములలో నేకీభావము గన్పట్టక పరస్పరభిన్నములుగ నున్న వని చదువరులు సులభముగా గ్రహింపఁగలరు. వీనింబట్టి మన్వాదిశాస్త్రవేత్తలయందు మన కెట్టిగౌరవ మున్నను వారికి నీకులములయొక్కయు, వృత్తులయొక్కయుఁ దత్త్వచరిత్రము బోధపడియుండలేదని యికముందట తెలుపువిషయములవలనే చదువరులకుఁ జక్కఁగా బోధపడఁగలదు. వైదేహకులన వర్తకులనియు, బట్టులనియు నర్థము. మననిఘంటువులలోఁ గూడ వ్రాయఁబడియున్నది. (శబ్దరత్నాకరముచూడుఁడు) బట్టులన మాగధులు. మాగధులును వైదేహుల లోనివారే యని తెలిసికొనుటకు సందేహింప నక్కఱలేదు. పూర్వకాలమున విదేహదేశమనియు మగధదేశ మనియు రెండుదేశము లున్నట్లు మనపురాణేతిహాసగ్రంథములవలన మన మెఱింగియున్నాము. ఈరెండుదేశములను నేఁటికాలమున బేహారనుచున్నారు. ఉత్తరబేహారమునకు విదేహమనియు, దక్షిణబేహారమునకు మగధ యనియుఁ, బూర్వపునామము లయియున్నవి. వైదేహశబ్దమునకు బేహారనునది వైకృతము. బేహారి యన్న వర్తకుఁ డన్న యర్థము నేఁడును బ్రవర్తింపఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి నిఘంటువులలోనియర్థము సరియైనదని మన మంగీకరింపవచ్చును. ధర్మశాస్త్రవేత్తలు వైదేహ

కులను, మాగధులను వర్ణసంకరు లనియు, దస్యువులనియుఁ జెప్పినను దుష్టమైన వైశ్యవృత్తిని చేయుదురని చెప్పి యొప్పుకొనిరి. ఇట్లు వైదేహమాగధకరణులను 'దుష్టాని వైశ్యకర్మాణి తేఽపి కుర్వంతి దస్యవః' అని దుష్టములైన వైశ్యకర్మలను జేయు దస్యువులలోఁ జేర్చిరి. ప్రస్తుతము మాగధకరణులను విడిచి వైదేహులనుమాత్ర మెత్తికొనియెదను. ఏదేశమున కైనను ప్రజలనామమునుబట్టి కాని, ఆపేరుగల రాజునుబట్టి కాని పేరు వచ్చియుండును. కనుక వైదేహులనుబట్టి దేశమునకుఁ బేరువచ్చినదా లేక వైదేహుఁడను రాజును బట్టి దేశమునకుఁ బేరువచ్చినదా? యను విషయమును దెలిసికొనవలసియున్నది. ప్రజలనుబట్టి దేశమున కాపేరు వచ్చిన దందమా విదేహదేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వమే యాపేరుగల ప్రజ లుండిరని సిద్ధాంతము కాఁగలదు. విదేహుఁడను రాజునుబట్టి యాదేశమునకు పేరు వచ్చినదందమా యారాజునకుఁ బూర్వమాపేరుగల ప్రజలు గలరని కాని లేరని కాని యూహింప నవకాశము గలదు. వైదేహకులు వైశ్యులను ప్రజాసంఘమునకుఁ జేరినవారినియు, వర్ణసంకరులనియు నైకకంఠ్యముగా శాస్త్రవేత్తలెల్లరు నంగీకరించిన విషయమును బట్టి దేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వము వైదేహకులు లేరని చెప్పరాదు. వైశ్యులార్యులనుటకు సందియము లేదు. ఏమన:— "అర్య స్స్వామివైశ్యయోః" అని పాణిని చెప్పిన (౩-౧-౧౦౩) 'అర్యశబ్దము' ఈయార్యశబ్దము పర్యాయపదము లయినట్లు వేదమంత్రములవలనఁ దెలియుచున్నది. 'యచ్ఛూద్రే యదర్యే యదేనశ్చకృమవయమ్' అని వాజసనేయసంహిత (౨౦-౧౭) యందు గన్పట్టుచున్నది. దాసునికి విరుద్ధ మగు నార్యపత్నీత్యాది సమాసములు గన్పట్టుటచే ఋగ్వేదమునందుఁగూడ నర్యశబ్దమార్యుఁడనునర్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులను చతుర్వర్ణము లేర్పడినపిమ్మట నీయర్యశబ్దము ద్విజసామాన్యమును జెప్పుటయెగాక ప్రత్యేకముగా వైశ్యులకుఁ బేరయ్యెను. లాట్యాయనశ్రౌతసూత్రమునం దొకానొకశ్రౌతకర్మను విధించి 'ఇది యర్యుఁ డాచరింపవలసినకర్మ' అర్యుఁడు దొరకనియెడ నార్యుఁ డైనఁ జేయవచ్చు ననియున్నది. 'అర్యాభావే యః కశ్చ నార్యో వర్ణః—' దీనివ్యాఖ్యానము 'యది వైశ్యో నలభ్యతే యః కశ్చనార్యో వర్ణస్స్యాత్ బ్రాహ్మణోవా క్షత్రియోవా' ఇట్లని 'ఆర్యభాషావిభాగ' మనుతమవ్యాసములో విజయనగరము సంస్కృతకలాశాలా పండితులగు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులవారు వ్రాసియున్నారు. (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక సం. ౧౧ సంచిక ౮, ౯, పుటలు ౧౫౫-౧౭)కావున వైదేహకవైశ్యులను ఆర్యులందమా? మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్త లైకకంఠ్యముగా వచించినట్లు దస్యువు లందమా? బుద్ధిమంతులగు చదువరులు యోచింపవలయును. మనము మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్తలయం దుండెడి గౌరవముచేత వారివాక్యములందు ప్రామాణ్యబుద్ధినిలిపి వైదేహకులను వర్ణసంకరులనియు దస్యువులనియు భావింత మన్న నీమన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్తలనుమాత్ర మెగా

సూర్యవంశక్షత్రియు లనియు, ఇక్ష్వాకువంశీయులనియు నుత్తమకులీనులుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్న సీతారామలక్ష్మణులను, మహాజ్ఞానియై రాజర్షి యని ప్రఖ్యాతిగన్న జనకమహారాజును గూడ దస్యువులుగానే భావింపవలసివచ్చును. యజుర్వేదసంహితలో విదేహాదేశములోనిగోవులు ప్రశస్తము లయిన వని వక్కాణింపబడియెను. తైత్తిరీయసంహితాభాష్యమున 'వైదేహి' యనువిశేషణమునకు నర్థము వ్రాయుచుఁ 'వసిష్ఠదేహసంబంధినీ' అని వ్రాయఁబడినది. [1]కాని విదేహదేశమునకు విదేహమాధవుఁ డను నొకరాజువలన నాపేరువచ్చినట్లు శతపథబ్రాహ్మణములోని యీక్రింది కథవలనఁ దెలియుచున్నది. విదేహుఁడైన మాథవుఁడు అగ్నివైశ్వానరుని నోటఁగఱచుకొని బయలుదేఱెను. రాహుగణములోఁ జేరిన గోతమ ఋషి (గోతమరాహుగణుఁడు) యతనిఁ బలుకరింపఁగా నోటనున్నయగ్ని పడిపోవునన్నభయముచే మాటాడకుండెను. "ఆజ్యాహుతిఁగన్న యోయీ! నిన్నుఁ దోడ్పడఁ బ్రార్థించుచున్నాము." అని యతఁడు మాటాడకున్నను బురోహితుఁడు పలికెను. ఆజ్యముపే రెత్తినతోడనే అగ్నివైశ్వానరుఁడు రాజునోటనుండి జ్వాలలఁ బ్రజ్వలింపఁ జేసెను. మాథవుఁడు బిగబట్టుట కశక్తుఁ డయ్యెను. అతని నోటనుండి జాఱి యీభూమిపైఁ బడెను. అప్పుడు విదేహమాథవుఁడు సరస్వతీనదియొడ్డున నుండెను. అంత వైశ్వానరుఁడు భూమినిఁ దగులఁబెట్టుకొనుచు ప్రాచీదిక్కు వైపునకుఁ బోయెను. పిమ్మట విదేహమాథవుఁడనురాజును గోతమరాహుగణుఁడను పురోహితుఁడును వైశ్వానరుని వెంబడించి పోయిరి. ఈనదుల నన్నిటిని దగ్ధముగావించెను గాని హిమవత్పర్వతమునుండి ప్రవహించుచున్నసదానీర (గండకీ) యనునదిని మాత్రము దగ్ధము గావింపఁజాలక పోయెను. అందువలన బ్రాహ్మణులు పూర్వకాలమున నానదిని దాఁటరైరి. అయిన్నను ఇప్పుడు దానికిఁ దూర్పునఁ బెక్కండ్రు బ్రాహ్మణులు గలరు. ఆకాలమునం దానదికిఁ దూర్పుననుండు దేశము వైశ్వానరుఁడు రుచిచూడనందున వ్యవసాయము లేక బీడుపడి గడ్డిగాదములతో నిండియుండెను. అయిన నీదినములలో యజ్ఞములమూలముగా బ్రాహ్మణులు వైశ్వానరునకు రుచిచూపించినందున భూమి విరివిగా వ్యవసాయముచేయఁబడుచున్నది. మిక్కిలిశీతము గలదగుటచేత నానది వేసవికాలమునందు సయితము దగ్ధము గావింపఁబడని నదివలెనె ప్రవహింపుచుండును. పిమ్మట విదేహమాథవుఁడు నే నెక్కడ నివసింపవలసినవాఁడ నని యగ్నినిగూర్చి పలికెను. ఈనదికిఁ దూర్పుభాగమున నివసింపుమని పలికెను. ఇప్పటికి నయితము సదానీరనది (గండకీ) కోసలవిదేహదేశములకు సరిహద్దుగా నున్నది. ఎందువల్లనన వీరుమాథవునిసంతతివారు గనుక. (శతపథబ్రాహ్మణము. 1, 4, 1) ఈగాథ బ్రాహ్మణమతవ్యాప్తి

1. Vedic Index Vol. II. p. 298 and Keith's Veda of Black Yajus School Vol. I. p. 138.

ని దెలియఁజేయుచున్న దనుటకు సందియము లేదు. కనుక, నీదేశము విదేహమాధవునిచే జయింపఁబడినదేశము గనుక విదేహదేశమని పేరువచ్చినట్లుపై గాథమూలమునఁ దెలియుచున్నది. కాని, యిందుకు భిన్నముగా మఱియొకగాథ విష్ణుపురాణమునందు గలదు. ఒకప్పుడు ఇంద్రునియజ్ఞమును బరిసమాప్తి నొందించి వసిష్ఠుఁడు నిమియను రాజుయొక్క యజ్ఞమును ప్రారంభించుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు వెళ్లినప్పటికి 'నిమి' యను రాజు గౌతమునిద్వారా యజ్ఞములను బరిసమాప్తములను జేసికొని నిద్రపోవుచుండెను. తన్ను విడిచి గౌతముని చేబట్టి యజ్ఞకార్యము ముగించినందులకుఁ గోపించి వసిష్ఠుఁడు నిమి (రాజు) విదేహుఁడు- విగతదేహుఁ డగుగాక యని శపించెనఁట! రాజు మేల్కాని నిద్రపోవువానిని శపించినందున వసిష్ఠుఁడును విగతదేహుఁ డగుగాక యని ప్రతిశాప మిచ్చెనఁట! అంత ఋషులు నిమియొక్కమృతకళేబరమును మథించిరి. ఆమథనమువలన 'నిమి' యను కొడుకు పుట్టె నఁట! నిమియొక్క కొడుకు మిథి యనియు నతఁడే మిథిలానగరమును నిర్మించి జనకుఁడనఁ బరఁగెననియు భవిష్యత్పురాణమున 'నిమేఃపుత్రస్తు తత్రైవ... పూరిజననసామర్థ్యాత్ జనకః సచ కీర్తితః' అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందొకవిశేషము గన్పట్టుచున్నది. నిమికొడుకైన మిథియనురాజు మిథిలానగరమును నిర్మించె నని భవిష్యత్పురాణము దెలుపుచుండఁగా నిమికాలముననే మిథిలానగర మున్నట్టును ఆ మిథిలా నగరమునకు వసిష్ఠుఁడు వెళ్లినట్లును విష్ణుపురాణము దెలుపుచున్నది. మఱియు నింకొకవిశేషము గూడఁ గన్పట్టఁగలదు. విదేహుఁడైననిమిపరిపాలించుటచేత నేయాదేశమునకు విదేహదేశమని పేరుకల్గినట్లు చెప్పుటచేత విదేహమను పేరువచ్చుటకుముందే మిథిలానగరమేర్పడినట్లు గన్పట్టఁగలదు. నిమిపుత్రుఁడైన 'మిథి' యనువాఁడు 'తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా । ప్రథమో జనకో నామ జనకాదప్యుదావసుః" అని మిథిలానగరమును నిర్మించిన ప్రథమజనకుఁ డని పేరు గన్నట్లు రామాయణమునఁ గూడ వక్కాణింపఁబడియెను. కాని 'నిమి' విదేహుఁ డెట్లయ్యెనో విష్ణుపురాణములోఁ జెప్పినకథ. రామాయణమునఁ గన్పట్టదు. ఇంకొకవిచిత్రము రామాయణములో గన్పట్టఁగలదు: దశరథాత్మజులగురామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితోఁ గూడ సీతను వివాహమాడుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోవునపుడు నడుమ వైశాలిపురమునకు వచ్చి యాపురమును బరిపాలించు నిక్ష్వాకువంశీయుఁడైన సుమిత్రునిచే సత్కారములను బొందినట్లు చెప్పఁబడినది. ఈసందర్భమున విశ్వామిత్రుఁడు,

"దితిం యత్ర తపస్స్థా మేనం పరిచ చారసః
ఇక్ష్వాకో స్తు నరవ్యాఘ్ర!పుత్రః పరమధార్మికః.
అలంబుసాయా ముత్పన్నో విశాలఇతి విశ్రుతః
తేన చాసీ దిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా."

అని యిక్ష్వాకునిపుత్రుఁ డయిన విశాలుఁ డనువాఁడు తన పేరిట నాపురమును నిర్మించినట్లుగాఁ జెప్పినాఁడు. ౧ విశాలుఁడు, ౨ హేమ

౩ చంద్రుడు, ౪ సుచంద్రుడు, ౫ ధూమ్రాశ్వుడు, ౬ సృంజయుడు, ౭ సహదేవుడు, ౮ కుశాశ్వుడు, ౯ సోమదత్తుడు ౧౦ కకుత్థ్సుడు ౧౧ సుమతి, వీరిని వైశాలికు లని చెప్పినాడు. సుమతియనువాడు రామలక్ష్మణులకు సమకాలికుడు. ఇక్ష్వాకుని పుత్రుడయిన నిమి (విదేహుని) వంశమున బుట్టిన కుశధ్వజుడే సీతజనకుడని రామాయణమున జెప్పబడియుండెను. ౧ నిమి, ౨ మిథి ౩ ఉదావసు ౪ నందివర్ధనుడు ౫ సుకేతు ౬ దేవరాతుడు ౭ బృహద్రథుడు ౮ మహావీరుడు ౯ సుధృతి ౧౦ దృష్టకేతు ౧౧ హర్యశ్వుడు ౧౨ మరుడు ౧౩ ప్రతిన్ధకుడు ౧౪ కీర్తిరథుడు ౧౫ దేవమీఢుడు ౧౬ మహీధ్రకుడు ౧౭ కీర్తిరాతుడు ౧౮ మహారోముడు ౧౯ స్వర్ణరోముడు ౨౦ హ్రస్వరోముడు ౨౧ కుశధ్వజుడు. ఈకుశధ్వజుడే సీతతండ్రియైనజనకుడని రామాయణమున వక్కాణింపబడియెను. (బాలకాండము, ఏకసప్తతమస్సర్గము) ఇంక నిక్ష్వాకునకు దశరథునకు నడుమ గలరాజు లెందఱో పరిగణింతము. ఇక్ష్వాకునకు ౧ కుక్షి ౨ వికుక్షి ౩ బాణుడు ౪ అనరణ్యుడు ౫ త్రిశఙ్కుడు ౬ దున్దుమారుడు ౭ యువనాశ్వుడు ౮ మాన్ధాత ౯ సుసన్ధి ౧౦ ధ్రువసన్ధి ౧౧ భరతుడు ౧౨ అసితుడు ౧౩ సగరుడు ౧౪ అసమంజసుడు ౧౫ అంశుమతుడు ౧౬ దిలీపుడు ౧౭ భగీరథుడు ౧౮ కకుత్థ్సుడు ౧౯ రఘువు ౨౦ కల్మాషపాదుడు ౨౧ శంఖణుడు ౨౨ అగ్నివర్ణుడు ౨౩ మరుత్తు ౨౪ అంబరీషుడు ౨౫ నహుషుడు ౨౬ యయాతి ౨౭ నాభాగుడు ౨౮ అజుడు ౨౯ దశరథుడు ౩౦ రాముడు. ఇక్ష్వాకువంశము బహుపురాణములలో బహువిధములుగా జెర్కొనబడియున్నది. దశరథుడు, జనకుడు, సుమిత్రుడు, ఇక్ష్వాకువంశములో బుట్టినసమకాలికు లయినను ఇక్ష్వాకునకు దశరథుడు ౩౦ దవ తరమువాడుగను జనకుడు ౨౪ వ తరమువాడుగను సుమిత్రుడు ౧౨ వ తరమువాడుగను నొక్కరామాయణము బాలకాండలోనే వక్కాణింపబడుట యీవంశావళులయొక్క సత్యచరిత్ర మెట్టిదో చెప్పకయ చెప్పుచున్నది. విస్తారములలో నెల్ల విస్తారము మఱియొక్కటి గలదు. దశరథుడును జనకుడును సూర్యవంశక్షత్రియులు ఇక్ష్వాకువంశీయులు. జ్ఞాతులు. సగోత్రికులు. అట్లయ్యును తమబిడ్డలయినసీతారాములకు వివాహము గావించుట నింద్యముగ నశాస్త్రీయముగ గన్పట్టగలదు. ఇట్టి వివాహముల కొడంబడినవారిని

"యస్తు ప్రవ్రజితా జ్జాతో
బ్రాహ్మణ్యాం యశ్చ శూద్రజః
తౌ వుభౌ విద్ధి చండాలౌ
సగోత్రా ద్యశ్చ జాయతే"

అని సన్న్యాసికి బుట్టినను, బ్రాహ్మణస్త్రీయందు శూద్రునికి బుట్టినవాడును సగోత్రస్త్రీయందు బుట్టినవాడును చండాలు రని యంగిరసస్మృతియందును,

"ఆరూఢ పతితా పత్యం బ్రాహ్మణ్యాం యశ్చ శూద్రజః। సగోత్రోఢాసుతశ్చైవ

"ఛండాలాస్త్రయ ఈరితాః" అని మీఁద చెప్పినరీతినే యమస్మృతియందును చండాలు రని వర్ణింపఁబడియుండెను. ఇట్లు సగోత్రికుల వివాహములు కూడవని స్మృతులు నిషేధించుచుండ వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమాదిమహర్షులును జనకాదిరాజర్షులు నిట్టియశాస్త్రీయ వివాహముల కెట్లంగీకరించిరని యిప్పటివారికి నాశ్చర్యము కలుగవచ్చును. కాని ప్రాచీన కాలమున సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిక్ష్వాకువంశీయులలో పవిత్రమైనరక్తమును కులీనతను గాపాడుకొనుటకై తోఁబుట్టువులను జ్ఞాతులపుత్రికలను వివాహముఁ జేసికొనునాచార ముండెనటులు గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియుచున్నది. వర్తమానకాలమున మహమ్మదీయులలో గొప్పకుటుంబములలోఁ బినతండ్రులయొక్కయుఁ బెదతండ్రులయొక్కయు పుత్రికలను వివాహము జేసికొనునాచార మచ్చటచ్చట గల దని వినుచున్నారము. ఇట్టి యాచారమే పూర్వ మిక్ష్వాకులలో నుండెను. శ్రీమద్రామాయణమున వర్ణింపఁబడిన సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిక్ష్వాకువంశీయులు శాక్యులుగను, వైశాలికులు లిచ్ఛవీలుగను, మైథిలులు వైదేహులుగను, వీరెల్లరును వసిష్ఠగోత్రీయులయిన క్షత్రియు లనియును బౌద్ధగ్రంథములం దంతటను గాననగును. వైదేహులనుగూర్చి ధర్మశాస్త్రములేమి వచించెనో మీ కిదివఱకే తెలిపియున్నాను. ఇంక శాక్యులనుగూర్చియు లిచ్ఛవీలను గూర్చియుఁ జెప్పవలసియున్నది. వీరిని "ఝల్లో మల్లశ్చ రాజన్యా ద్లిచ్ఛిభిరేవచ నటశ్చ కరణశ్చైవ ఖసో ద్రవిడ ఏవచ" అనియు,

" శనకైస్తు క్రియాలోపా దిమాః క్షత్రియ జాతయః, వృషత్వం చ గతా లోకే బ్రాహ్మణా దర్శనేన చ, పౌండ్రకాశ్చౌఢ్ర ద్రవిడాః కాంభోజా యవనాశ్శకాః పారదా పల్లవా శ్చీనాః కిరాతా దరదాః ఖశాః"

అని మనువు శూద్రక్షత్రియులనుగఁ జెప్పియున్నాఁడు. కాని జైనగ్రంథరాజములలోను బౌద్ధగ్రంథరాజములలోను వీర లుత్తమ క్షత్రియులుగా వర్ణింపఁబడిరి. ఇక్ష్వాకువంశీయులు శాక్యులే యనుట రుజువుచేయవలసియున్నది. బౌద్ధమతస్థాపకుఁడైన గౌతమ బుద్ధుఁడును జైన మతస్థాపకుఁడైన మహావీరుఁడనునాతఁడు నీక్షత్రియకుటుంబములలో నుండి జనించినవారగుటచేతను ఈవంశీయులే వీరిశాఖలవారే భరతఖండమునందును విదేశములందును జైనబౌద్ధమతములవ్యాప్తికిఁ గారకు లగుటచేతను ఆకాలమునఁ బ్రజలకు వీరియం దత్యంతానురాగముండుటచేతను జైన వాఙ్మయమునందును, బౌద్ధవాఙ్మయము నందును ఈ క్షత్రియులనుగుఱించి విశేషముగ వ్రాయఁబడియుండెను.

శాక్యసింహుఁడైనగౌతమబుద్ధుఁడు శాక్యులలోనివాఁడని పాలీభాషాగ్రంథములమూలమునఁ దెలియుచున్నది. శాక్యు లనువారు 'ఒక్కాక' ఇక్ష్వాకువంశీయు లని దీర్ఘనికాయాదిబౌద్ధగ్రంథములవలనఁ దెలిసికొనుచున్నారము. ఒక్కాక (ఇక్ష్వాకుఁడు, రాజు తన

ప్రియభార్యయొక్క తనయుఁడుమాత్రమె సింహాసన మధిష్ఠింపఁగోరి తనజ్యేష్ఠపుత్రులయిన ఒక్కాముఖుని, కారండుని, హత్థినికిని, సినిపురుని ప్రవాసమునకుఁ బంపఁగా వారు హిమవత్పర్వతసానువులలో నొకసరోవరము సరిహద్దున నున్న 'ఓకు'(శాక) వృక్షముసమీపమున నివసించిరి. తమరక్తముయొక్క పరిశుద్ధత్వమును గాపాడుకొనుటకై వారు తమ తోఁబుట్టువులనువివాహముజేసికొనిరి. ఒక్కాక(ఇక్ష్వాకుఁడు) రాజునకు 'దిశా' యనునొక బానిసపడుచు గలదు. ఆమెకు కృష్ణవర్ణుఁ డొకశిశువు జనించెను. ఆశిశువు జనించిన తోడనే 'తల్లీ! నన్ను తుడువుము; తల్లీ! నన్ను స్నానము చేయింపుము; తల్లీ! నేను నీ కుపయోగపడునట్లుగా నాముఱికి నంతయుఁ బోగొట్టుము;' అనిమొఱపెట్టెనఁట! అపుడు ప్రజలు 'ఇది పుట్టఁగానే మాటాడుచున్నది. ఇది నల్లనిదయ్యము పుట్టినది' అని చెప్పుకొన సాగిరఁట! ఈనల్లనిశిశువునకుఁ బుట్టినవారే కణ్వాయనులఁట! (కృష్ణాయనుట) అంబష్ఠసుత్త 'అంబష్ఠసూత్రము'నందీవాక్యములు గన్పట్టుచున్నవి.

"అవును; అంబష్ఠా! ఎవ్వఁడైనను నీపూర్వనామమును నీవంశమును అనుసరింపఁగోరిన యెడల నీతల్లివంకవారికిని నీతండ్రివంకవారికీని 'శాక్యులు' ఒకప్పుడు యజమానులునుగ నుండిరనియు, వారిబానిసపడుచులకు మీరు పుట్టినసంతతివారయినటులు గన్పట్టఁగలదు. బౌద్ధగ్రంథములే కాదు; మన పురాణములు కూడ శాక్యులిక్ష్వాకులలోనివారే యని తెలుపుచున్నవి. ఇక్ష్వాకువంశములో బృహద్బలుడు పుట్టెననియు వానికి బృహత్క్షణుఁడు, వానికి గురుక్షేపుఁడు, వానికి వత్సుఁడు, వానికి వత్సబహుఁడు, వానికి ప్రతివ్యోముఁడు, వానికి దివాకరుఁడు, వానికి సహదేవుఁడు, వానికి బృహదేవుఁడు, వానికి భానూరథుఁడు, వానికి సుప్రతీకుఁడు, వానికి మరుదేవుఁడు, వానివంశమున శునక్షత్రుఁడు, కిన్నరుఁడు, అంతరిక్షుఁడు, సువర్ణుఁడు, అమిత్రజిత్తు, బృహద్భ్రాజుఁ బుట్టిరి. కృతంజయునకు వీరు పూర్వులు. వీరికి రణంజయుఁడు పుట్టెను; రణంజయునకు సంజయుఁడు, సంజయునకు శాక్యుఁడు పుట్టెనని విష్ణుపురాణమువలనఁ దెలియుచున్నది. అమరకోశమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినభరతాచార్యుఁడు తనవ్యాఖ్యానములో 'శాక' అనునది యొకవిధమైనవృక్షము. ఇక్ష్వాకువంశీయుఁడైన యొకరాజు శాకవృక్షము సమీపమున నివసించినందువలన శాక్యుఁడనుపేరు, వహించెను. వానిసంతతివారే శాక్యులయిరి. అని వ్రాసెను. త్రివిష్టపు (Tibet) దేశపుగ్రంథములలో నొకదానిలో విరూధకుఁడనురాజు తనసుందరసుకుమారులేమయిరని సభాసదుల నడిగెనట! వారికి వాని కొమాళ్ల సాహసకృత్యము వక్కాణించిరఁట! బలె! అతిసాహసవంతులయిన యువకులారా!అని తండ్రి పేర్కొనెనఁట! ఇట్టిశీలము గలవారగుటచేత వారు శాక్యులయిరని చెప్పఁబడినట్లుగా తాము వ్రాసిన బుద్ధచరిత్రములో 'రాకుహిల్లు' (Rockhill) గారు వ్రాసినారు.

ఇక నిక్ష్వాకువంశీయు లయిన వైశాలికులు లిచ్ఛవీక్షత్రియు లని యిదివఱకే తెలిపి యున్నదానికిఁ గారణ మిచ్చట వివరింతును. వైశాలిపురమును గూర్చియు లిచ్ఛవులను గూర్చియుఁ బ్రత్యేకవ్యాసము వ్రాయవలయును గాని యిచట విశేషము వ్రాయ సాధ్యము కాదు. ముఖ్యాంశమును మాత్రము వివరింతును. విశాలపురమనునది యిక్ష్వాకునిపుత్రుఁ డగు విశాలునిచే నిర్మింపఁబడినట్లుగా రామాయణమునఁ జెప్పఁబడియెనని యిదివఱకుఁ దెలిపియుంటిని. కాని యిక్ష్వాకువంశీయుఁడైన తృణబిందుకొడుకగు విశాలునిచే నిర్మింపఁబడియె నని విష్ణుపురాణమునఁ జెప్పఁబడినది. కాని బౌద్ధగ్రంథములలో వజ్జియనులచే వేసలి యను వైశాలిపురము నిర్మింపఁబడినదని వ్రాయఁబడియున్నది. లిచ్ఛవీలును, వైదేహులును వారిలోనివారే యని యేతద్గ్రంథములమూలముననే తెలియుచున్నది. శాక్యులు లిచ్ఛవులు వైదేహులు కోసలులు, కాశీలు మొదలగు తెగల క్షత్రియు లెల్లరు నాప్తబంధువులు నేకసంఘముగఁ బ్రవర్తించుచుండి రని ఐకకంఠ్యముగా జైన బౌద్ధగ్రంథములు చాటుచున్నవి. వీరు వ్రాత్య క్షత్రియు లని ధర్మశాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. బ్రాహ్మణములు పురాణములునిక్ష్వాకువంశీయు లయిన యుత్తమక్షత్రియులనుగా దెలుపుచున్నవి. కావున వీనితత్త్వమును విపులముగాఁ జర్చించి వీ రెవ్వరో తెలిసికొన్నఁ గాని ప్రాచీనాంధ్రులచరిత్రము సంపూర్ణముగా బోధపడదు. చండాలజాతితత్త్వమును బోధపడదు. ఇప్పటికి వైదేహులు వజ్జియనులలోనివారని తెలిసికొన్నారము గనుక వజ్జియనులనుగూర్చి మూఁడవవ్యాసమున విపులముగా వివరించుచున్నాను.

సానుస్మరణము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

త్రొలుదొల్త పోతన దున్నినభూమిలోఁ
గసవు గానైనను గాకపోతి
పోతన కాయఁగాఁ బూనినపశులలోఁ
బశుజన్మ మైనను బడయనైతి
పోతన తిరిగినపొలిమేరలో నీడ
లొలయించు తరువునై యుండనైతి
పోతన దున్నిన పొలములలోపలఁ
పాంసులత్వంబైనఁ బడయనైతి
ఆంధ్రభాగవతము వ్రాయునవసరమున
గంటముగ నైన జన్మంబుఁ గాంచనైతి
పారతంత్ర్యాకరంబైన భారతమున
బ్రతికియున్నాఁడ జీవచ్ఛవంబుకరణి.

నీతిభవనము

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

(ద్వితీయ భూమిక)

పాలుఁ దేనె పానకమును । బప్పు నాల్గుఁ, గలిపి యర్పింతు సుందర । గజముఖుండ
వచన పద్య నాటకరూప । భాష నాకుఁ, గరుణసేయుము నిర్దోషసరణియందు. ౧

గీ. పుణ్య మొనరింపఁదగుఁ బాపమును త్యజింపఁ,దగును దొలిపుట్టునాటి యాద్వయము నేఁడు
పాలుపడు నేమతమువారుఁ బలుక నిదియె, దుష్కృతముమాయఁగా సత్కృతుల నొనర్పు.

గీ. జాతు లివి రెండెగాని యొచ్చటను వేఱు, లేవు నీతిమార్గమ్ముఁ బాలించిచూడ
నిచ్చువా రెచ్చుకులమువా । రీనివారు, తగ్గుకులమున వారు శాస్త్రవిధియందు. ౩

గీ. ఇడుమలను దాఁప నిడు సంచి యొడలు దీని, శాశ్వతం బని యెంచంగఁ । జనదు ధర్మ
మొనరఁ జేయుఁడు దాన యాతనయు దుఃఖములును బోవును సిద్ధించు । ముక్తి మీకు.

గీ. తాఁ దలఁచునొక్కటియుఁ జేయఁ । దరముగాదు, పుణ్యఫల మగు సమయంబు పొడముదాఁక
గ్రుడ్డివాఁడు మామిడికాయఁ । గొట్టఁ గఱ్ఱ, విసరుటొప్పును, దటితోన । వెలయు ఫలము.

గీ. ఎంత వేఁడిన రాని దొకింత రాదు, వచ్చునది వల దన్నను । వదలిపోదు
తెలియఁజాలక హృదయంబు కలఁగఁ బెక్కు, తలఁచి కూర్కొనుటయు మనుష్యులపనియగు.

గీ. ప్రాప్తమునకంటె నెక్కుడు । వలసి యొకని, సౌఖ్యమును బల్మిచేఁ గొనఁ । జాలని యిలఁ
గడలి యద్దరి కేగినఁ । గాని నొసట, వ్రాఁత కెక్కుడు దొరక దీ ప్రాణి కింత. ౭

గీ. ఎన్నివిధముల నెంచిన । నీశరీర, మఖిలరుజలకు బాధల । కాకరంబు
నస్థిరం బని తెలిసి మహాత్ము లబ్జ, పత్రమున నీరుపోలె వేర్పడి చరింత్రు. ౮

గీ. ఎంత యత్నించినను విధి । యెంతో దాని, కెక్కుడర్థము రా దది । యేల యత్న
మున గడింపుఁడు మర్యాదయును యశంబు, సుస్థిరంబులు తక్కిన । వస్థిరములు. ౯

గీ. ఏటిసి రెండి కాలెడు । ఇసుకలోన, నూటచెలమలు లోకుల । కుపకరించు
సత్పురుషుఁడు లేమిపడియు యాచకు లడిగిన, లేదని వచింపఁజాలఁడు । లేశమైన. ౧౦

గీ. ఏండ్లకొలఁది దొరలి । యేడ్చినఁ జచ్చిన, వారు రారు వలదు । వారిదారి
మనకుఁ దప్ప దప్రమాదులరై హాయిఁ, గుడుచుఁ జోరుల కిడుమఁ । గడపరయ్య. ౧౧

ఉ. ఒక్కదినంబు తిండి యిడు గుండుమన న్వినవిద్దె చక్కఁగా
మెక్కుము రెండునాళ్లకన । మేకొని మెక్కవు చాలుఁజాలు లే
మొక్కదినంబు నాదు వెత । యోజనసేయక కష్టపెట్టు నా
డొక్క! యతిప్రమాదము కడు న్నినుఁ గూడి చరించు నాకగున్. ౧౨

గీ. ఏటిదరి నున్న చెట్టును । నెపుడు రాజు, విడువకుండెడు నుద్యోగి । పడుదు రిలను
దున్నుకొని జీవనముసేయు । టన్న మిన్న, కడమవృత్తులు దినదినగండదములు. ౧౩

గీ. బాగుపడఁబోవు వారి నా।పంగ నెవ్వ, రోపుదురు, చావనున్నచో। నుడుపువారు
గలరె, తిరిసెడువారి క।క్షయధనంబు, లిడుదు రెవ్వరు? గీటేరు। తుడువఁగలరు? ౧౪

గీ. ఇచ్చకము లాడి యాచించి। యేటి తెచ్చి,కొని భుజించుచు బ్రదుకుట। కూడదబ్బె
ముష్టిఁ గొని పొట్ట నింపుచు। మురియుకంటె, మానహాని గాకుండిన। మరణ మొప్పు.

గీ. శ్రీశివాయ నమో యంచుఁ। జింత సేయు,వారి కెన్నఁ డపాయంబు। వచ్చు టరుదు
ఇదియె మంచియుపాయమా। నింతకంటె, విధిని గెల్చుట కుపపత్తి। వెదకలేదు. ౧౬

గీ. నీటిగుణము నేలనుబట్టి। మేటిగుణము, దానమునుబట్టి తెలియు నే।త్ర గుణ మార్ద్రి
హృదయమునుబట్టి తెలియును। స్త్రీలగుణ మ,దీలువునుబట్టి తెలియనౌ। నెఱిఁగికొనుఁడు.

గీ. తొంటిమేనునఁ జేసిన। దుష్కృతంబు, దీఱకుండఁగ దైవంబు। దూఱఁ గలిమి
వచ్చి పడునెక్కొ_ యపు డీని।వారి కిపుడు, వట్టికుండను బొంగునె। పాలు పైకి. ౧౮

గీ. జనకులకు సోదరులకు స।జ్జనుల కాప్తు, లకు నొసంగరు లోభులు। లాఁతివారు
శరణటన్నను బెట్టరు। చొరపఁగొట్టి, యెత్తుకొని పోవుదొంగల కిత్తు రెల్ల. ౧౯

ఉ. పట్టెఁడుకూటికై కడుపు। వట్టి చరింతుము సేవచేసి యె
ప్పట్టున దేహ యం చడిగి। వార్ధులు దాఁటియు స్తోత్రపాఠముల్
నెట్టన చేసి రాజు లయి। నీచులకుం గృతు లిచ్చి యుస్సిరో
తట్టదు ముక్తిసాధనప।థంబునఁ బో నొకనాఁడు నెమ్మదిన్. ౨౦

గీ. సన్నికలు గట్టుకొని యేట। జాటినట్లె, కన్నెలను వెంబడించి రొ।క్కంబు దొలఁగఁ
బెట్టుకొని యిహపరములు। వృథ యొనర్చి, దద్దిరమునకు విత్తమ్యొ।దరు కుజనులు. ౨౧

గీ. వంచనాస్వభావము లేని। వారి కిచ్చు, నేలయను నీడ ధాన్యంబు। నీరుఁ బాలు
ధనము వాసియుఁ గీర్తియు।త్సవము నూరు, నాయు రారోగ్యములును ల।చ్చమ్మతల్లి. ౨౨

గీ. పాటుపడి కూర్చి ధనమును। బాఁతిపెట్టి, పాడువడుజనులార! యో। పాపులార!
యసుటు గూఁడును విడిచి తా। నోసరిలిన, నాధనంబు నెవ్వరు గొని। యనుభవింత్రు.

గీ. ధర్మసభలోనఁ బకపా।తంబు చెప్ప, నతనియింటను వేతాళ। మధివసించు
మొలచు జిల్లేడుఁ, బాతాళ। మూలి త్రాఁచు, పాము తూఱును బెద్దమ్మ।వారు నిలుచు.

గీ. భూతి పెట్టనినొసలును। నేతిబొట్టు, లేనిభోజన మూఁడుది। లేనియిల్లు
నేఱు లేనట్టిదేశంబు। నింపుఁ బాడు, పాడు తోడఁబుట్టులు లేని।వాని మేను. ౨౫

గీ. రాబడిని మించువ్యయము గౌ।రవముఁ జెఱచు, మతిని బోఁగొట్టు నొరులన।మ్మకమునుపు;
సప్తజన్మంబు లంటించుఁ। జౌర్యగుణము, కల్లలాడించు నిహపర।గతులు మాల్చు. ౨౬

గీ. మానము, కులంబు, విద్యయు,।దాన, మాధి,పత్యమును, దాతృత, తపంబుఁ।బనియు, గౌర
వమును, గామంబు, ననునిట్టి। పదియు గెలువఁ, జాల కాఁకలి వచ్చిన। జరగిపోవు. ౨౭

గీ. ఒకటి దలఁచిన నది చెడి। యొక్కటి యగు, లేక యద్దియ యగునెడ్డు। లేశ మైనఁ
దలఁపనిది వచ్చి ముందఱ। నిలుచు నగురు; మనలఁ గాపాడు నీశ్వరు మహిమవలన. ౨౮

గీ. సోలెఁడు భుజించుఁ గట్టును । నాలుగైదు, మూరలది, యెంచుఁ గోటులు । మూర్ఖుఁ డజ్ఞ
తావశంబున మట్టిపా।త్రంబునట్టు, లామరణమును జంచల । మపుర బ్రదుకు! ౨౯

గీ. ఫలములున్న చెట్టునకు గ।బ్బిలము నెవరు, పిలిచెదరు రాఁగఁ బాలుచే।పి మొదవు దన
దూడకిడునట్లు దాతయెందు వసియించు, నచ్చటికిఁ దాను యేగెద । రర్థులెల్ల. ౩౦

గీ. గతభవంబునఁ జేసిన । కార్యముల ఫలమును దముదాము కుడుతురు । కమలజువిధి
దుర్జనుల నేరు తీర్తురు। తొలఁగఁ ద్రోయు, వశమె యూరెల్లఁ జేరియు । వారివిధిని. ౩౧

గీ. తప్పుపద్దెముకంటెను । నొప్పు మాట, గొప్పకులము కంటెనునొప్పు । గుణము పోర
వీఁగువీరునికంటెను। రోగి యొప్పు, నసతిఁగోనుకంటె బ్రహ్మచర్యంబె యొప్పు. ౩౨

గీ. ఏఱువలనను గలిగెడు। నెగుడుదిగుడు, లట్లు కల్మియుఁ బెరుఁగును। నణఁగుఁ గాన
నన్నపానంబు లొసఁగుఁడీ । యర్థులకును, దీనివలనను జిత్తశు।ద్ధియగు మీకు. ౩౩

చ. కఠినపదార్థమేనియు నొకప్డు । మృదుప్రకృతిం జయింపదా
కఠినపుటమ్ము మత్తక।రికాయముఁ గాఁడును దూడిఁ గాఁడు నే
కఠినపు గడ్డపాఱకుఁ బగల్ప నశక్యపుఱాతిబండ దాఁ
బెఠిలున బ్రద్దలౌఁ దృణము । వేరులుపాఱిన నింత చూడుఁడా. ౩౪

గీ. చదువుకొనకున్న ధనము వి।స్తారమున్న, యతని నందఱు నెదురేగి। యాదరింత్రు
నిర్ధనుని భార్యయొల్లదు । నెరయఁ గనిన, తల్లి యొల్ల దతనిమాట । చెల్ల దెందు. ౩౫

ఉ. పూయక కాచు వృక్షములు । భూమిని గల్గును జెప్పకుండనే
చేయఁగలట్టి బుద్ధిగల । చిన్నలు నుందురు, దున్ని మెత్తగా
జాయఁగ విత్తిన న్మొలవఁ । జాలని విత్తనమట్లు దుర్జనుం
బాయక యెంత చెప్పి బతి । మాలిన బోధము పుట్టునే మదిన్. ౩౬

గీ. పీత, శుక్తి, కదళి । వెదురును నశియింపఁ, గనినబిడ్డ । యగును గారణంబు
తెలివి విద్య ధనముఁ । బొలియఁ గారణమగు, పరసతులనుగోరుఁ । వానిమనసు. ౩౭

గీ. విధినిదొలఁగ జేయ । వేదాదివిద్యలు, చాల వొకటఁ జూపఁ । జాలుఁగాని
మనస! యెఱుఁగుమంచి।మార్గమునను ముక్తి, వెదకువారి కెట్టి।విధులు లేవు. ౩౮

గీ. ముప్పదేఁడులవయసున । మూఁడు విడువ, వేద్యుఁ డగు భగవంతుని । వెదకకున్న
నతివమోహమునుబట్టి ప్రా।యంబుఁ దెలియు, నట్టు లాతనిజ్ఞానంబు । నరయఁబడును. ౩౯

గీ. వేదములు నుపనిషత్తులు । ద్వీపజన్ము, సూత్రములు గీతలును ధర్మ।సూత్రములును
శాంతి యధ్యాత్మరామాయ।ణాంతమునగు, నన్నియు నుమారమణుఁ దెల్పు।నవియె నమ్మ.

గద్యము. ఇది సుప్రసిద్ధవిదుషీమణి “అవ్వయార్” రచించిన “నల్వష్జి” యనుద్రావిడ పుస్తకమునకుఁ గ్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు కావించిన యాంధ్రపరివర్తనము.

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

का कि ना ड.

श्रीमान् नागेश्वररावजी का स्वागतभाषण

महाशयो,

भाषा, देशाचार आदि के भिन्न २ होने के कारण यद्यपि दक्षिण और उत्तर भारत में अंतर है तो भी ज़बरदस्त भौतिक पाश के बिना साधारण धर्म युक्त ज्ञान पाश से बंधे रहना समस्त भारत वर्ष का सामान्य गुण है । विज्ञान-विशारद महर्षियोंने विज्ञान पाश से विषयाङ्गों को बांध कर सारे भारत वर्ष में एक भाव को उत्पन्न किया है । संस्कृत, वेद पुराण, आगम, निगम, मताचार, समान-ध्येय आदियोंने भिन्न २ प्रान्त-वासियों के हृदयों को एक रीति से बांधा है । भाषा के भिन्न होने पर भी भाव जहां एकसे हों वहाँ प्रेम और विश्वास का होना आसान है । बंग, महाराष्ट्र, गुजरात पंजाबादि प्रान्त की भाषाओं के भिन्न २ होने पर भी, समस्त भारत वर्ष के साधारण संस्कार में ये सब प्रान्त मिल कर अपने २ भेद भाव को निकाल कर बंधुत्व की पुष्टि करते हैं । सामान्य संस्कार के काम में लगे हुए लोगों के लिये सामान्य भाषा का होना बहुत आसान होगा । जो लोग सामान्य काम में लगे नहीं हैं उन लोगों में एक भाषा का होना मुश्किल है। समान संस्कार में लगे हुए भारत वासियों के लिये स्वदेशी-हिंदी-हिंदुस्तानी का सामान्य भाषा होना जैसे आसान है वैसे विदेशी अंग्रेज़ी भाषा का होना आसान नहीं हैं । लोगों के सामान्य संस्कार में लगे रहने के अलावा भाषा के बंधुत्व के ख्याल से भी हिंदी-हिंदुस्तानी ही सामान्य भाषा होने लायक प्रतीत होती है । यद्यपि दक्षिणी भाषाओं और संस्कृत का वही संबध नहीं है जो प्राकृत और संस्कृत का अथवा हिंदी और संस्कृत का है तो भी दक्षिणी भाषाओं में भी संस्कृत शब्दों का खूब ही प्रयोग होता है । इस कारण से दक्षिण भारतवासियों को हिंदी-हिंदुस्तानी का अभ्यास करना आसान है ।

भारत वर्ष को एक राष्ट्र बनाने के लिये भाषा की तरह एक लिपि का भी होना ज़रूरी है । वह लिपि वही हो सकती है जिस से सभी शब्द आसानी से और ठीक २ लिखे जा सकें । ऐसी लिपि मेरी समझ में नागरी ही है । महात्माजी की इच्छा है कि हिंदू संस्कृतके साथ उर्दू और मुसलमान उर्दूके साथ नागरी सीख कर भाषा प्रचार और हिंदी उर्दू में मेल बढ़ावें दक्षिणवासी हम लोगों को संस्कृत और हिन्दी का अभ्यास करने के लिये नागरी लिपि का अभ्यास कर लाभ उठाना है—चाहे हम उर्दू न भी सीखें ।

इन सुविधाओं के रहने से हिंदी साहित्य तथा भाषा का प्रचार करने के लिये पवित्र नगर काशी में भारत भूषण पंडित मदन मोहन मालवीय जी के सभापतित्वमें संवत १९६७ वि. में इस हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का पहला अधिवेशन हुआ । उसी हिंदी-साहित्य-सम्मेलन के अधिवेशन का आज इस आंध्रदेश में होना विचित्र है । अन्य वैचित्र्यों की तरह इस वैचित्र्य का भी कारण महात्मा गांधी जी हैं । हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का आरम्भ में जो उद्देश्य था, महात्माजी ने उसी को पूर्ण किया ।

हिंदी-हिंदुस्तानी भारत वर्ष की राष्ट्र-भाषा है । यह देश भर आसानी से समझी जाती है । ३० करोड़ में २५ करोड़ भारतवासी इस भाषाको आसानी से समझ लेते हैं । इतने लोगों से समझी जाने वाली इस भाषा को भगवान ही ने राष्ट्रभाषा बनाया । अंग्रेज़ सर्कार करोड़ों रूपये खर्च कर डेढ़ सौ वर्ष

में भारत वर्ष के १०० में ९ ही लोगों को अंग्रेजी सिखा सकी । हज़ारों वर्ष प्रयत्न करने से भी अंग्रेजी कभी राष्ट्र–भाषा नहीं हो सकती । आज तक जो अंग्रेजी सिखायी गयी वह भी विज्ञान के लिये नहीं लेकिन धन्धा ही के लिये था । अंग्रेजी को राष्ट्र-भाषा बनाने के प्रयत्न निरर्थक होकर भारत के विकास के नहीं लेकिन भारत के बंधन को मज़बूत बनाने में सहायक बने है । पाश्चात्य संबंध ने हमारे जीवन प्रवाह को धीमा बनाया । भाषा, भाव, विज्ञान, रहन सहन इन सब में हम पराधीन हो गये । हमारा लक्ष्य पाश्चात्य रीति, पाश्चात्य सभ्यता ही है । बिना इसके हमार जीना ही मानो असाध्य है । मिल्टन बैरन आदि पर हमारी जो श्रद्धा है वह आंध्र कवि पोतन्न, भारतीय कवि तुलसीदासजी आदि महानुभावों पर नहीं है । घर बार बेच कर बीसों वर्ष के अभ्यास से हम जिस भाषा क अभ्यास करते हैं उससे हमारे विज्ञान और आत्मो-द्धार की नहीं किन्तु पराधीनता और बंधन की पुष्टि होती है ।

हमारी पराधीनता का हमेशा याद दिलाते रहने वाले ये पाश्चात्य ढंग हमारे लिये अच्छे नहीं हैं । जिस प्रणाली की दृष्टि में प्रातस्मरणीय लोकमान्य तिलक और महात्मा गांधी जी—जिन्होंने देश की सेवा में अपने को अर्पित कर दिया—दोषी हैं वह प्रणाली हमारे उद्धार के लिये सहायक कैसे बन सकती है? इस सत्य को पहचान, हिंदी का प्रचार करना आवश्यक सतझ कर महात्मा गांधीजीने हिंदी प्रचार का काम शुरू किया । कांग्रेस में अंग्रेजी का जो निष्कंटक राज्य था उसको हटाकर हिंदी-हिंदुस्तानी-को राष्ट्र-भाषा के उच्चासन पर बैठाया और हमारे राष्ट्रीय जीवन में नये शक का प्रारम्भ किया । राष्ट्रीय निर्माण का जो काम आज तक थोड़ी संख्या के अंग्रेजी जानने वालों के हाथ में था वह अब बहुत संख्या की साधारण जनता के हाथ में आ गया । हिंदी-हिंदुस्तानी का प्रयोग कांग्रेस और अखिल भारत कांग्रेस कमिटी में बढ़ने लगा । देशभर में हिंदी-हिंदुस्तानी भाषाभ्यास की ओर रुचि बढ़ने लगी । हिंदी साहित्य के प्रचार का जिस संस्था ने बीड़ा उठाया वही संस्था हिंदी भाषा का प्रचार करने के लिये मद्रास में एक केन्द्र कार्यालय की स्थापना करके हिंदी प्रचार में बहुत सहायता करने लगी । उसी सहायता से आंध्र देश में भी खूब प्रचार हुआ । यद्यपि इस प्रचार के लिये सरकार से कुछ भी और साधारण जनता से जितनी चाहिये उतनी सहायता नहीं मिली तो भी नवयुवकों के तथा प्रचारकों के—विशेष कर श्रीयुत हरिहर शर्माजी, हृषीकेशजी और रामभरोसे जीके प्रयत्न से प्रचार का काम बहुत व्याप्त हुआ । आंध्र देश में हिन्दी प्रचार का काम जैसे बढा वैसे तमिल या कर्नाटक प्रान्त में नहीं बढ़ा । प्रचार के लिये केन्द्र कार्यालय द्वारा हिन्दी-साहित्य-सम्मेलन ने आंध्रदेश को जो सहायता पहुँचायी उसके लिये मैं आंध्रों की ओर से उक्त सम्मेलन को धन्यवाद देता हूँ । मैं आशा करता हूँ कि आगे भी आंध्र हिन्दी प्रचार कार्यालय को सम्मेलन वैसे ही सहायता देते रहेगा ।

आंध्र देश में हिन्दी प्रचार साधारण जनता की सहायता पर निर्भर है । जनता ने आज तक उदारता से सहायता दी है सही । किन्तु यह आवश्यकतानु-सार नहीं थी । आगे अधिक उत्साह के साथ आंध्र लोगों को हिन्दी प्रचार के लिये सहायता देनी होगी ।

आंध्र नवयुवकों में हिन्दी के प्रति जो प्रेम है वही इस विशेषाधिवेशन का कारण है । भाषा के आधार पर भारत वर्ष का जो प्राकृतिक विभाग था उसे निकाल कर इस अंग्रेजी सरकार ने देशी भाषाओं को कमजोर बना दिया । एक ही प्रान्त में तीन २ चार २ भाषायें हों तो किसी भी भाषा की उन्नति का होना कैसे सम्भव है? इसी से करीब २ सभी भाषायें क्षीण दशा को प्राप्त हुई । गांधी जी ने कांग्रेस द्वारा फिर से भाषा के अनुसार ही राष्ट्र का विभाग कराके प्रजा जीवन को उत्तेजित किया ।

जनता को मातृ भाषा द्वारा ही काम चलाने का ढंग मालूम हुआ । 'अंग्रेजी के बिना काम ही न चलेगा' एसा ख्याल ही उठ गया । आंध्र देश में तो बहुत दिनों ही से मातृ भाषा द्वारा काम चलाने का क्रम जारी है । कांग्रस ने आंध्र देश को एक अलग प्रान्त माना इसी से आज कांग्रस का और इस सम्मेलन के विशेषाधिवेशन का काकिनाडा में होना सम्भव हुआ । भिन्न २ स्थिति से भिन्न भिन्न लाभ होते हैं । इस लिये आंध्र देश में हिन्दी प्रचार के लिये एक अलग कार्यालय तथा समिति की स्थापना उचित और आवश्यक समझकर हमने ऐसा करने का निश्चय किया है । ऐसी संस्था के होने से प्रचार का काम अवश्य ही तेजी से चलेगा। अलग व्यक्तित्व को पाकर जो प्रान्त आत्मनिर्भर हैं उन में अलग कार्यालय का होना उचित ही है । यद्यपि हम जिस संस्थाको खोलने के प्रयत्न में हैं उसकी हिन्दी-साहित्य-सम्मेलन उचित सहायता देता ही रहेगा, तो भी आंध्र लोगों को चाहिये कि वे इस को अपना ही काम समझ कर शीघ्र उसे स्वावलंबी बनाने का प्रयत्न करें।

हिंदी प्रचार के काम में कुछ बातें सोचने की हैं। यद्यपि भाषा प्रचार और साहित्य प्रचार में संबंध अवश्य है तो भी उत्तर की तरह दक्षिण में भी भाषा और साहित्य दोनों का प्रचार होना मुश्किल है । दक्षिण में हिंदी भाषा का प्रचार व्यवहार के व्यापकतार्थ आवश्यक है न कि साहित्य के व्यापकतार्थ। आंध्र देश में साहित्य की व्यापकता मातृ भाषा आंध्र द्वारा ही होनी चाहिये इस लक्ष्य को दूर करने से जो बुरे नतीजे निकलते हैं वे अंग्रेजी के प्रचार से हमें अच्छी तरह मालूम हो ही गये । अंग्रेजी द्वार साधारण लोगों को विज्ञान और व्यवहार की बातें सिखाना असम्भव है । इस दोनों लक्ष्यों को ध्यान में रखकर कार्य करना हिंदी प्रचार की वृध्दि के लिये उचित है ।

हिन्दू मुसल्मान का मेल, भारत जातियों की एकता, स्वधर्म की रक्षा और स्वाधीनता इन सब का साधन है हिन्दी प्रचार । इस विषय में यह सम्मेलन खूब सोच कर कार्य करने के ढंग के निर्णय पर आवेगा । महात्मा गांधीजीने कहा है कि राष्ट्रीय विद्या के आधार चरखा और हिन्दी हैं । एक बाह्य बंधन को और दूसरा भीतरी बंधन को तोड़ने वाला है । जब तक हम इन दोनों बंधनों से छुटकारा न पावें तब तक स्वराज्य सुखानुभव के हम पात्र नहीं हो सकते । महात्माजी के बंधन के समय में तो उन के उपदेशानुसार हम काम करें यह हमारा कर्तव्य है । मुझे पूर्णतया विश्वास है कि ऐसे देशभक्त, त्याग-मूर्ति सर्व गुणों से विभूषित महानुभाव के सभापतित्व में इस विशेषाधिवेशन को परमेश्वर अवश्य सफल बनावेगा । आप लोगों से भी आंध्र देश वासियों की तरफ़ से मेरी प्रार्थना है कि हमारे त्रुटियुक्त किन्तु भक्ति भरे आतिथ्य को स्वीकार कर हमें कृतार्थ करें ।

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः.

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

काकिनाड.

श्रीयुत राजेन्द्रप्रसाद जी का भाषन

मुख्यांश

आज, जब हम देशोद्धार और स्वराज्य प्राप्ति के महान और पवित्र संग्राम में लगे हुए हैं यह समझ लेना चाहिये कि राष्ट्रीयता एकता के बिना अधूरी है और राष्ट्रीय एकता राष्ट्रके हृदय में अपने आप ऐसी भाषा द्वारा अपने भावों को प्रकट करने की प्रेरणा करती है जो सब में समान समझी जा सकती हो। इस समय भारत वर्ष में बहुत सी भाषाएँ बोली जाती हैं। यों तो कहा जाता हैं कि तीन कोस पर ही बोली बदली जाती है; पर मुख्य प्रान्तीय भाषाएँ जिन में पहले के लिखे हुए ग्रन्थ मौजूद हैं, और आज भी नयी नयी पुस्तकें लिखी जाती हैं, वे, बंगला, गुजराती, मराठी, तामील, तेलुगू कनाड़ी, मलयालम, पंजाबी, सिंधी, आसामी और उड़िया हैं। ये प्रान्तीय भाषाएँ भिन्न-भिन्न प्रान्तों में प्रचलित हैं और उन-उन प्रान्तों के निवासियों का उन के साथ प्रेम है। यदि हिन्दी को राष्ट्र भाषा बनाने का प्रयत्न किया जा रहा है, तो उसका अर्थ इतना ही है कि राष्ट्रीय और अन्तरप्रान्तीय कामों के लिये एक सर्वव्यापी भाषा हो। उस का अर्थ यह कदापि नहीं, कि प्रान्तिक भाषाओं को लुप्त कर दिया जाय अथवा उनके स्थान पर हिन्दी स्वीकृत हो जाय। यदि किसी के हृदय में ऐसा विचार हो भी, तो यह असम्भव है। न बंगाली बंगला के सुन्दर साहित्य को छोड़ सकते हैं और न गुजराती अपनी गुजराती को। कोई अन्य भाषा भाषी भी अपने साहित्य अथवा भाषा को छोड़ने के लिये बाध्य नहीं किया जा सकता। साथ ही यह भी स्वीकार करना ही होगा कि एक भाषा के बिना राष्ट्र का काम कदापि नहीं चल सकता। अंगरेजी राज्य में अंगरेजी शिक्षा के बिना ऐसे भारतवासी, जो अंगरेजी समझ बोल सकते थे एकत्र हो कर इसकी स्थिति पर विचार करने लगे हैं। इसमें सन्देह नहीं कि आज के अड़तीस वर्ष पूर्व जब राष्ट्रीय महासभा (नेशनल कांग्रेस) की स्थापना की गयी थी, तब जिन लोगों को इसका श्रेय हैं, वे केवल अंगरेजी को ही अपना माध्यम बना सकते थे। अखिल भारतवर्षीय राष्ट्रीय कामों के लिये अभी अंगरेजी का ही उपयोग बहुत अंशों में किया जा रहा है। अंगरेजी भाषा द्वारा ही हमारे देश के राजनीतिक भाव अंगरेजी जाननेवालों के बीच प्रचारित किये गये हैं और अंगरेजी भाषा को इसका श्रेय प्राप्त है कि उसके द्वारा भारतवर्ष के नवशिक्षित समाज में राष्ट्रीयता का आविर्भाव हुआ है। यह सब मानते हुए भी कहना ही पड़ेगा कि भारतवर्ष में अंगरेजी शिक्षितों की संख्या आज भी सौ में पांच या छः से ज्यादा नहीं है और उनमें अंगरेजी जाननेवालों की हजार में तीन या चार है। यही कारण है कि राष्ट्रीय जीवन का प्रवाह इने गिने लोगों तक पहुंच सकता था, जो अंगरेजी जानते

थे। यदि कोई ऐसी आशा करता हो कि ऐसा भी समय कभी आ सकता है जब अंगरेजी समस्त भारतवर्ष की जनता में प्रविष्ट हो कर सचमुच राष्ट्र भाषा का काम करेगी, तो यह कहना ही होगा कि यह आशा कदापि पूरी होनेवाली नहीं। यदि राष्ट्र के भाव को केवल देश के मुट्ठी भर शिक्षित लोगोंतक ही परिमित करके नहीं रखना है—उसे सर्वव्यापी करना मंजूर है—यदि प्रत्येक भारतवासी के हृदय में चाहे वह अमीर हो या गरीब, स्त्री हो अथवा पुरुष, बूढा हो या बच्चा राष्ट्रीयभाव संचारित करना है तो ऐसी भाषा की, जो सहज ही लोगों की समझ में आ सके शरण लिये बिना कदापि वैसा होना सम्भव नहीं। जब हम यह विचार करते हैं कि डेढ सौ वर्षों से अधिक अंगरेजी राज्य स्थापित होने के बाद और नब्बे वर्षों तक अंग्रेजी शिक्षा का प्रचार होने पर भी तथा समस्त अंगरेजी शिक्षा का उतने दिनों तक यह मुख्य उद्देश्य रहने पर भी आज इतने थोड़े भारतवासी अंगरेजी लिख पढ सकते हैं, तो यह स्पष्ट है कि अभी जहाँतक मनुष्य की आँखें देख सकती हैं, अंगरेजी का भारतवर्ष में सर्वव्यापी होना असंभव है। इस लिये हमें देशी भाषाओं की शरण लेना अनिवार्य है।

इतना ही नहीं। यदि देशी भाषाओं द्वारा राजनैतिक क्षेत्र में काम किया गया होता, तो आज देश की परिस्थिति कुछ और ही होती। अबतक के जिन जिन आन्दोलनों में अंगरेजी और देशी भाषाओं द्वारा काम किया गया है, उनकी तुलना करने से पता चलता है कि देशी भाषाओं में कठिनाइयों और बाधाओं के दूर करने की कितनी अद्भुत शक्ति है। पिछले सौ वर्षों के अन्दर भारतवर्ष में तीन चार मुख्य धार्मिक आन्दोलन हुए है, उनमें सब से पहले ब्रह्म समाज की स्थापना राजाराममोहन राय के द्वारा प्रायः एक सौ वर्ष पहले हुई थी। यद्यपि उस समय के ब्रह्म समाज के सिद्धान्त कई अंशों में वेदान्त से मिलते जुलते थे, पर सामाजिक विषयों में, उस समाज के विचार, आरम्भ से प्रचलित रीतियों से भिन्न थे। ज्यों ज्यों अंगरेजी शिक्षा की उन्नति होती गयी,—यहां यह भी याद रखने योग्य बात है कि अंगरेज़ी भारतवर्ष में प्रवेश करानेमें राजा राममोहन रायका भी बहुत बड़ा भाग है—ब्रह्म-समाज अधिकाधिक अंगरेज़ी भाषा द्वारा ही अपना काम चलाता गया और ३०-४० वर्षों के अन्दर उसके साहित्य भाव और विचारों पर पाश्चात्य और विशेष कर अंगरेजी भाव, धर्म तथा विचारों का बहुत प्रभाव पड़ा। इसका एक फल यह हुआ कि जनता में इस का पचार नहीं हो सका और केवल अंगरेजी शिक्षित लोगों में से चन्द आदमियों तक ही इस धर्म की छाया पहुंच सकी। इसी प्रकार थियोसोफी (ब्रह्म विद्या समाज) का भी इतिहास यह बतलाता है कि देशी भाषाओं के आश्रय बिना नये विचारों का प्रचार कितना कठिन है। भारतवर्ष में थियोसोफी और आर्य-समाज दोनों के जन्म प्रायः एक ही समय हुए थे। थियोसफी का जो रूप इस देश में हुआ वह प्रचलित धार्मिक और सामाजिक परिस्थिति से बहुत कुछ मिलता जुलता था और उस का प्रचार बहुतायत से होना अपेक्षित था। इस के उलटा आर्य-समाज का आन्दोलन धार्मिक और सामाजिक विचारों और रीतियों में उथल-पुथल करनेवाला आन्दोलन था। हिन्दू समाज में बहुत प्राचीन काल से मूर्ति-पूजा प्रचलित है। वर्णाश्रम धर्म, जाति-पांति का भेद हिन्दुओं के नस-नस में भरे हुए थे। आर्य-समाज ने दोनों का घोर खण्डन किया; पर आर्य समाज

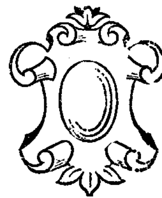
ने अपना प्रचार हिन्दी द्वारा किया और आज आर्य-समाज तथा थियोसोफी के अनुयायियों की संख्या देखने से ही प्रमाणित हो जाता है कि देशी भाषा द्वारा समाज की प्रचलित रीति-नीति का विरोध विदेशी भाषा द्वारा उन रीतियों के पुष्टीकरण से कहीं अधिक सफलता प्राप्त कर सकता है।

इसी प्रकार कांग्रेस की चौंतीस-पैंतीस वर्षों की कार्रवाई की तुलना पिछले तीन वर्षों की कांग्रेस की कार्यवाही से की जाय तो यह स्पष्ट हो जायगा कि राष्ट्र के जगाने में राष्ट्रभाषा कितना काम कर सकती है। जो संदेश पैंतीस वर्षों में थोड़े लोगों तक पहुंच सका था, वही संदेश आज इस विस्तृत और विशाल देश के पल्ली पल्ली, ग्राम-ग्राम, घर-घर और बच्चे-बच्चे तक पहुंच गया। क्या इतने पर भी यह कहने की आवश्यकता रह जाती है कि हमें इस नव जागरित भाव को और भी पुष्ट तथा उन्नत करना हमारा ध्येय है तो जो थोड़ा-बहुत राष्ट्रीय काम आज भी विदेशी भाषा द्वारा किया जा रहा है, उसे भी हमें देशी भाषा द्वारा ही करना चाहिये?

मैं ऊपर कह चुका हूं कि हिन्दी प्रादेशिक भाषाओं की जगह नहीं ले सकती। उसे समस्त देश और अन्तर प्रान्तीय कामों में ही व्यवहृत करना चाहिये। उसमें भारतवर्ष भर के लिये राष्ट्र-भाषा बनने की पूरी योग्यता है। जितनी प्रादेशिक भाषाएँ हैं, वे सभी वास्तव में प्रादेशिक हैं। मैं मानता हूं कि उन के साहित्य बहुत उच्च कोटि के तथा बहुत प्राचीन हैं। उनके आधुनिक साहित्य भी बहुत उत्तम हैं; तथापि यह मानना ही पड़ेगा कि उनका प्रचार प्रान्त विशेषों में ही है। हिन्दी उत्तर भारत, बिहार, संयुक्तप्रदेश, राजपूताना, मध्यप्रदेश और पंजाब में बोली जाती है। इनके अतिरिक्त सिन्ध, गुजरात, महाराष्ट्र में लोग इसे भली भांति समझ लेते हैं। बड़े २ शहरों व्यापार के केन्द्रों और तीर्थ-स्थानों में सभी जगह लोग, इसे समझते और बोलते हैं। केवल दक्षिण में यह नहीं पहुंच पायी है। राष्ट्रीय कामों में लगे रह कर आसाम से पूना तक और ढाके से जेकोबाबाद तक मैंने प्रायः सभी मुख्य-मुख्य स्थानों में हिन्दी में भाषण किये हैं और मैं यह कह सकता हूं कि वहां की जनता ने भी उस के भाव अवश्य समझे हैं। स्त्रियों की सभाओं में भी मैं ने वक्तृताएँ दी हैं और अपने विचारों को उन पर अच्छी तरह प्रगट कर दिया है।

हिन्दी भाषा का साहित्य प्राचीन, सुन्दर और गौरव-पूर्ण है। इसके सम्बन्ध में मैं कुछ विशेष नहीं कहना चाहता; क्योंकि इसके लिये न तो मुझमें योग्यता है और न उसके सुनने के लिये यहां आपके पास समय ही है। यदि आप गत अधिवेशनों के सभापतियों के भाषण को पढ़ेंगे और उन अधिवेशनों में पठित लेखों के संग्रहों को देखेंगे, तथा हिन्दी-साहित्य के ऐतिहासिक ग्रन्थों का अवलोकन करेंगे, तो आपको इस साहित्य की प्राचीनता, मधुरता, और गम्भीरता का परिचय सहज ही मिल जायगा। भाषा भी अत्यन्त सुन्दर, मधुर और सरल है; बल्कि यदि एक तरफ़ इसका भाण्डार केवल सरस संगीत से पूर्ण है, तो दूसरी तरफ़ इसमें उच्च से उच्च दार्शनिक भाव भली भांति व्यक्त किये गये हैं। इसके हंसी-मज़ाक के चुटकीले भी पाठकों को हंसाते हंसाते लोट-पोट करा देने में समर्थ हैं। वैज्ञानिक शब्दों का जो अभाव था, वह भी बड़ी शीघ्रता के साथ संस्कृत तथा अन्य भाषाओं की सहायता से दूर किया जा रहा है। अन्य भाषा-भाषियों के लिये हिन्दी को जान लेना बहुत सुगम है। व्याकरण के नियमों के अनुसार शुद्ध हिन्दी लिखना तो कुछ कठिन है; पर हिन्दी में बात-चीत कर लेना

अत्यन्त सहज है। लिपि भी वैसे ही, प्रत्येक प्रकार के स्वर को व्यक्त करने में समर्थ और देखने में सुन्दर है। इसकी लिपि का प्रचार भी भाषा के प्रचार से कम नहीं है; क्योंकि हिन्दी और मराठी के लिये एक लिपि है ही; पर अन्य प्रान्तों में भी जहां देवनागरी लिपि, प्रान्तिक भाषा के लिये व्यवहृत नहीं है, वहां भी संस्कृत-ग्रन्थ देवनागरी लिपि में ही छापे और पढ़े जाते हैं; इस लिये यदि यह कहा जाय कि भारतवर्ष के अधिकांश स्थानों में हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि आज भी प्रचलित है, तो अत्युक्ति नहीं होगी। देवनागरी लिपि का प्रचार केवल आन्ध्र प्रदेश, तमीलनाडू, केरला और कर्णाटक में कर देने से ही यह समस्त भारत-वर्ष में सहज में ही प्रचलित हो जायगी; अतः आज हिन्दी के लिये इस अभेद्य दुर्ग के दरवाज़े भी खुलने जा रहे है। गतपांच वर्षों में महात्म गान्धी की कृपा, साहित्य-सम्मेलन के प्रयत्न और उत्साही तथा त्यागी प्रचारकों के परिश्रम से तीस हज़ार पुरुष और स्त्रियों ने हिन्दी का रसास्वादन किया है, जिनमें पांच हज़ार व्यक्ति भली भांति हिन्दी बोल और लिख सकते हैं। जब मुझे यह स्मरण होता है, कि आज मैं आन्ध्र प्रदेशीय नर नारियों द्वारा हिन्दी में व्याख्यान सुन सकता हूं और उनको हिन्दी में ही कुछ कह सुनाने की धृष्टता करने पाता हूं तो मेरा हृदय गद्गद हो जाता है और विश्वास सुदृढ़ हो जाता है कि यदि हिन्दी भाषा-भाषियों ने इन प्रदेशों के प्रति अपने कर्त्तव्य का पालन किया तथा इन प्रदेशों के निवासियों ने हिन्दी को अपनाने में जो उदारता निस्पृहता और राष्ट्रप्रेम दिखलाया है, उसे यदि वे भविष्य में भी स्थिरता के साथ बर्तते गये, तो सचमुच थोड़े ही काल में हिन्दी समस्त भारत वर्ष की राष्ट्रीय भाषा बन जायगी।

దివ్యదర్శనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

గురుచరణారవిందములకుం బ్రణమిల్లి తదీయసత్కృపా
భరపరిసంస్కృతంబు లగు భావములన్ వెలయించి తత్త్వని
స్ఫురణము లోకమందుఁ బరిపూర్ణము కాఁగల దన్న వేడ్క పెం
పిరిగొనఁ జెప్పెదన్ నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతిన్. ౧

సీ. కృష్ణవేణ్ణాతరంగిణి యంధ్రలక్ష్మి ని,త్యాతరంగతాండవం బాడుచోటు
భక్తులపాలికల్పకశాఖి కనకదు,ర్గాంబిక కాస్థాన మైనచోటు
పాశుపతాస్త్రంబు భవునిచే విజయుండు, ఘనతపస్స్ఫూర్తిఁ గైకొనినచోటు
బహుమహామహు లద్రిగుహాలలో వసియించి, నిర్వికల్పసమాధి నెగడుచోటు
ఆంధ్రభూనాభిదేశమై యలరు చోటు, నాఁడు నేఁడును సిరులఁ దనర్చుచోటు
పావనచరిత్రమును వ్రాలుఁ బ్రాలుఁ గల్గి, వెలయు ప్రజతోడఁ గలదుగా విజయవాడ. ౨

ఉ. కొండలు నాల్గుప్రక్కలను గోడ లనంగల వౌట వీట మా
ర్తండకర ప్రతాప మెడతాఁకి సెగల్ నెగయించుచుండఁగా
మండెడుగాడుపుల్ ప్రజల మాడ్చెడు నక్కట! యప్పురంబునం
దెండలకాలమందు వసియించుట దుస్సహ మెట్టివారికిన్. 3

గీ. నిండలే దిప్పటికి నేండ్లు రెండు నట్టి, మండువేసంగి నట దుర్గకొండ మీఁద
బడుగుబాపండు పస లేని యొడలివాఁడు, గాఢసంకల్పుఁ డొక్కండు కానవచ్చె. ౪

క. ఆనాఁడు శుక్రవారము, గాన పురస్త్రీలు కానికలు గొని దుర్గా
స్థానికి వచ్చిరి కృష్ణా,స్నానమ్మొనరించి యుదయసమయమ్మునకున్. ౫

గీ. చక్కఁ బ్రొద్దెక్కలేదు కృష్ణాస్రవంతిఁ, గ్రుంకులిడి పూలుఁ బండ్లును గొంచువచ్చి
కన్నుపొగ్గాళ్ళవారును దుర్గతల్లి, ప్రాతరర్చోత్సవముఁ జూచు కౌతుకమున. ౬

క. కాషాయధరులు తాపస,వేషులు పౌరాణికులును వేదాంతులు శు
శ్రూషలు నుండిరి పరిపరి,భాషలవా రచటఁ గోరి భక్తిన్ భుక్తిన్. ౭

సీ. "అమ్మ! పాలకుఁ బండ్లకిమ్మ నేఁ" డని వేఁడి, యించుకించుక గడియించువారు
ఆశీర్వాదపూర్వకం బర్థింపఁబడి భిక్ష, కరసి "నారాయణా" యనెడివారు

ఒడల బూడిద తల జడలు దాల్చి బూకరించి బెట్టుగ సేకరించువారు
అడుగకే ధనభాండ మిడి చెంత నరమోడ్పుఁ గనులఁ జూచుచుఁ గూర్చుకొనెడివారు
నయి కనకదుర్గగుడిచెంత నప్పుడున్న, సాధకులు పెక్కు రింకఁ బ్రసాద మంచుఁ
దేరగా యాత్రికులు కొనితేరఁగా గ్రహించుచుండిరి తటి వెంబడించుచుండి. ౮

మ. కల రీతీరునఁ బెక్కుతోయములవార్ కార్యక్రమవ్యగ్రులై
యలనాఁ డక్కడ నెక్కఁడా బడుగువాఁ డవ్యాపృతుండై ముని
శ్చలుఁడై యేవెడమాయముల్ గనక యుత్సాహంబో దుఃఖంబో యే
తలఁపో లోని దెలుఁగరాని ముఖసందర్భంబునన్ గన్పడెన్. ౯

గీ. చండభానునికిరణముల్ కొండమీఁదఁ, దాఁకుటయు వెచ్చగాడ్పు లుద్రేకమందె
జాముప్రొద్దెక్కెనదో లేదో జనులు వేగ, నచ్చటివా రచ్చటికి నేఁగి రచటనుండి. ౧౦

గీ. పాలు ననఁటిపండ్లు వడపప్పు చలిమిడి, చెఱకుఁదుండ్లు తియ్యఁజిఱుగడములు
దొరకినంత కడుపుతొందర తీరఁగా, నారగించిరెల్లవారు నచట. ౧౧

గీ. "తిండిమాట తలఁపఁ దొండ తీండ్రించె, నెవ్వారి నడుగఁ డింతవారినేని
కడుపుమంట లేదో యడుగ నెఱుఁగఁడో, యేమికర్మమో యిదేమొ"యనుచు. ౧౨

శా. అందుం గొందఱు చేరఁగా నరిగి "యేమయ్యా! మహాగ్రీష్మ మి
చందంబై దహియించుచున్నది జగం బాహార మో నీరమో
తిందుం ద్రావుదునంచు నెంచ విది యేతీరో గదా యాత్మహా
త్యం దీఱం దలపోసెదేమి?" యని యత్యంతంబుఁ బ్రశ్నింపఁగన్. ౧౩

ఉ. కన్నుల లేఁతనవ్వు తొలఁకం దల కొంచెము త్రిప్పి యాతఁడున్
మన్నన మీఱ వారికి సమస్తముఁ జెప్పఁ దొడంగె " నాయనల్!
నన్నుఁ గుఱించి మీరలు కలఁకంబడం బనియేమి? నాకు నే
నన్నముకోసమై జనన మందితినా? యది నాప్రయత్నమా? ౧౪

శా. నాయత్నంబున నాకు భూమిపయి జన్మం బబ్బఁగా లేద, యి
ట్లై యుండం బ్రదుకాస నేమిటికి నే నాయాస మందన్ వలెన్?
బోయెంబో తను, వేల చింతిలవలెన్? బుట్టింపఁ బోషింపఁ గా
మాయింపంగఁ గడంగు నీశ్వరునియమ్మాహాత్మ్య మూహించెదన్. ౧౫

గీ. పురుషకారమంచుఁ బూర్వకర్మమటంచుఁ, జెప్పఁ గలరు మీరు నిప్పు డెదియొ
యింపవయ్య! నాకు నీకారమును గర్మ, మాది యేది? దాని నరయఁడయ్య! ౧౬

ఉ. కాఁదగు నందురే పురుషకారము మీ రిట నేఁడు భుక్తిసం
పాదనకై ప్రయత్నపడుపట్టున నెట్టన నెంత వేఁడినన్
లే దనె నెక్కతల్లి, ముదలింపక యే యొకతల్లి పెట్టె, నీ
మాదిరి యెన్నియెన్ని ? నరమాత్రునియత్నము నిష్ఫలం బనా ! ౧౭

ఉ. కర్మము కర్మ మం చొకటి కల్పనచేసెద రేమికర్మ మీ
కర్మము ? దీనికిం బ్రథమకారణ మే ? దది యొక్కటేగదా
మీర్మఱి మీరు మీరు, నిటు మేడ్పడుచుండఁగ వారు వారు వా
ర్పేర్మి సుఖింపనేల ? పలుభేదము లెట్లుదయించెఁ జెప్పుఁడా. ౧౮

ఉ. పంత్రెండేం డ్లిటువంటిసంశయములే బాధింపఁగా నెన్నియే
మంత్రాటంబులు గాంచితిన్ దొరకె నమ్మందగ్గసన్మార్గ మో
తంత్రుల్ ! సర్వము నీశ్వరేచ్ఛ నడపున్ దత్కృత్యముల్ గూఢముల్
కంత్రుం గానరు మానవుల్ తమ కహంకారంబు పైఁ గప్పుటన్. ౧౯

ఉ. ఇట్లయియుండఁ దిండికయి యేనని యేమని జీవితేచ్ఛచేఁ
బాట్లఁ బడన్ వలెన్ ననుఁ బ్రపంచమునన్ సృజియించె నీశ్వరుం
డట్లును మీఁదికృత్య మతఁడే యెఱుఁగున్ జరుగున్ దదిచ్ఛయి
ప్పట్ల ననున్ క్షమింపుఁ డిట ప్రాణము పోయిన నేమి పోయెడిన్. ౨౦

మ. కరుణామూర్తి జగత్కుటుంబి యతఁ డిక్కట్లన్ ననున్ ముంచు నన్
వెఱ నా కింతయు లేదు తన్మయత నేవేళన్ బ్రవర్తిల్లుదున్
మరణం బిప్పుడు తప్పదే నదియు సంప్రాప్తించు లేకున్నచోఁ
దొరకున్ నాపరితోషహేతు విట, మీ ర్దుఃఖింపఁగా నేటికిన్." ౨౧

వ. అనుటయు నంత. ౨౨

ఉ. "శాస్త్రవిరుద్ధ మీపలుకుచంద" మటంచును నవ్వి రందులో
శాస్త్రులు గొంద; ఱింక మొగచాటుగ "యుక్తికి దూర మీవచో
విస్తృతి" యంచుఁ గొందఱు వివేకులు పల్కిరి; నిర్వికల్పుఁడై
నిస్త్రపుఁడై యతండు తననిశ్చయమే పలికెం బదింబదిన్. ౨౩

శా. నిప్పుల్ గుప్పుచునుండెఁ జండకరుఁ డెన్నేఁ దిన్నవారయ్యు నా
తిప్పంగల్గినసాధకుల్ మఱియు నేఁడేఁ దిండి కల్లాడి, రే
నప్పో బెల్లము కొంత సంతసపడన్ భక్షించి నీర్ ద్రావి "మా
యప్పా ! నీ వెటు లుండఁగల్గితి" వటం చగ్గించి రాయెక్కటిన్. ౨౪

గీ. చండదీధితి నడుమింట మండుచుండె, నీచెవిని గాడ్పు లాచెవి వీచుచుండె
మంగలమ్ములో నిప్పేలాలమాడ్కిఁ బ్రజలు, వేఁగుచుండిరి యానాఁడు విజయవాడ. ౨౫

ఉ. భానుఁడు పశ్చిమాశ దిగఁబాఱుటయున్ మఱి నీడ దీర్ఘమై
కానఁగవచ్చె గాడ్పు లడఁగం దొడఁగెన్ బనిపాట్లచోట్లకున్
బానిస లేఁగఁ జొచ్చి రటువంటి తఱిన్ గిరి నెక్కుచుండెఁ జం
ద్రానన యోర్తు చేత బరువై కల దామెకు నొక్కగంపయున్. ౨౬

సీ. అరనర వెంట్రుక లల్లాడుచుండఁగా, రిత్తచేతను జక్క నెత్తుకొనుచు
అడుగులు నులివారి పడఁకాడుచుండఁగా, నాఁగి యించుక శ్రమం బార్చుకొనుచు
గంప చాఁకిట సంకటంపెట్టుచుండఁగా, మార్చి రెండవ ప్రక్కఁ జేర్చుకొనుచు
చెమ్మట మోముపైఁ జిందాడుచుండఁగా, నద్దానిఁ జెఱఁగుచే నద్దుకొనుచు
మెట్లపై నక్కడక్కడఁ జెట్లనీడ, బిచ్చగాం డ్రాఁకగొల్పఁగా నొచ్చుకొనుచుఁ
గొండపయి నెక్కి వేవేగ కొలనిలోనఁ గాలు చే కడ్గికొని వంగి యాలతాంగి. ౨౭

చ. అనురుసురంచు వచ్చిన ప్రయాసముఁ దీర్చికొనంగ లేదు, దు
ర్గసముఖ మేఁగ లేదు, పొడగాంచెను దా నలబడ్గుబాపనిన్
విసవిసఁ జేరఁగా నరిగి వ్రేఁకపుగంపను దింపి పేర్మిపెం
పెసఁగ నమస్కరించి యిడియెన్ దన తెచ్చినయప్పదార్థముల్. ౨౮

సీ. ఆరఁబండిన జహంగీరుమామిడిపండ, నాసపండును, లంకదోసపండు,
నారింజపండు, పనసతొల, లుడికిన చిఱుగడపుందుంప, చెఱకుఁదుంట్లు,
చక్కెరకేళీలు, చక్కెర, తఱివెన్న, గోదుమపిండి, కృష్ణోదకంబు,
సత్తుగిన్నెఁడుతియ్యఁజల్ల, చెంబెఁడు తవిదంబలి, పండ్లు కోయంగఁ గత్తి
బెడియకుండ నొత్తుపడకుండఁ జెడకుండ, నడుమ నెవరికంటఁ బడకయుండఁ
గూర్చి మూసి మోసికొని తెచ్చి దింపిన, గంపఁ జూపె "నారగింపు" మనియె. ౨౯

సీ. పసపునిగ్గులు నిండుపండువంటి మొగమ్ము, కుదురైన నుదురుకుంకుమపుబొట్టు
కారుణ్యమయమైన కన్నుదోయి ప్రశాంత, లక్షణమ్ములు గల్గువీక్షణములు
పరమపాతివ్రత్యనిరతిఁ జూపెడురూపు, మహనీయతను దెల్పు మాటపొల్పు
అధ్యాత్మవిద్యారహస్యజ్ఞమగు ప్రజ్ఞ, యూర్జితంబగు దాతృతార్జవంబు
ఇంచుమించుగ నలువదియేండ్ల వయసు, గలిగి యవతారమెత్తిన కనకదుర్గ
భంగిఁ బ్రత్యక్షమైన పుణ్యాంగనఁ గని, చకితులై రెల్లరు, నతండు సంభ్రమించె. ౩౦

వ. మఱియు నాయమ యిట్లనియె. ౩౧

ఉ. "నాయన! వేఱు సేయక కొనందగు నీయవి; గ్రీష్మతాప మీ
చాయల హెచ్చు; చల్లని ప్రసాద మొకింత భుజింపకున్నచోఁ
గాయము నిల్వ; దేమిటికిఁ గష్టము లందెద? నీశ్వరేచ్ఛ దు
ర్జ్ఞేయము తండ్రి! నీయెదురఁ జెప్పఁగఁ జాల ననుగ్రహింపుమా. ౩౨

మ. ఎఱుఁగన్నేరర కాని యీశ్వరుఁడు తా నేమేమి కావించు న
త్తెఱఁ గెల్లన్ మునుమున్న సూచనలచేఁ దెల్పించు విజ్ఞాత్మకుల్
గుఱుతింపందగుఁ న; ల్లెఱుంగుదును గైకోవన్న! నాయన్న! యీ
చిఱుదిండ్లన్ నెలనాళ్లదాఁక నటుపైఁ జేకూరు నీకామ్యముల్." ౩౩

వ. అనుటయు. ౩౪

శా. కంపింపం దనువెల్ల, నిల్వఁబడి చక్కన్ మ్రొక్కి "మాయమ్మ! యీ
కింపాకుం గరుణింపవచ్చితివటే గ్రీష్మంబునం దిట్లు, మ
న్నింపన్ వేఁడెద, నేమనం దెలియకుంటిం, గొంటి, నీభోజ్యముల్
గంపెండుం భుజియింతు" నంచుఁ బలికెన్ గౌతూహలం బొప్పఁగన్. ౩౫

వ. అంత నయ్యమయు. ౩౬

ఉ. గోదుమపిండి వెన్న కలఁగూరిచి చక్కెర చేర్చిపెట్టె, నా
పైఁ దునుకల్ ఘటించి యిడెఁ బండ్లను దుండ్లు, నొసంగెఁ జిర్గడం,
బాదట మజ్జిగం గలిపి యంబలి యిచ్చెను, జల్లనైనకృ
ష్ణోదక మంతఁ ద్రావనిడె, నూడెడుప్రాణము కూడఁ బాఱఁగన్. ౩౭

తే. ఎప్పుడు భుజించెనో యాతఁ డింతకుమును, కడుపు వెన్నంటె నోర్ తడఁబడుచునుండెఁ
దృప్తిగా నప్పు డాయమ్మ తిండిపెట్టె, మక్కళించెను గడుపు, నోర్వక్కణించె. ౩౮

ఆ. ఎక్కువున్న పండ్లముక్కల నచటికి, వచ్చియున్నవారి కిచ్చె నామె
వారు దాని నమ్మవారిప్రసాద మం, చందుకొనిరి కనుల నద్దుకొనిరి. ౩౯

తే. పుణ్యకాంతను దేవతాబుద్ధిఁ దలఁచి, యచ్చటివిశేషముల కాత్మ జిచ్చుగుడిచి
బడుగుబాపనిఁ దలపోసి నుడుగు లుడిగి, తెల్లమొగమైరి యచటివా రెల్లవారు. ౪౦

క. "నాతండ్రి; యనుదినము నే, నీతెఱఁగునఁ దెచ్చియిత్తు నదియేని శరీ
రాతంక ముడిపికొనుమీ, మాతృనిదేశంబు దీని మార్పుఱుపకుమీ. ౪౧

శా. సందేహింపకుమన్న! నీకొఱకునై సాపాటిదే పాటి? మా
కుం దైవమ్మొకయింత భుక్తి కొసఁగెన్, గొంపోదుమే సంపదల్?

తింపుం బెట్టుదు; మూటకట్టుఫల మేదీ యింతకంటెన్; మహా
నందం బైనది తండ్రి! నీవ గనుఁగొనన్ నామాట పాటింపుమా." ౪౨

శా. నా, నాతండు నమస్కరించి "జననీ! నాభావిసౌభాగ్యసం
ధానం బిప్డె భవత్కృపాకలనచేతం జేతఁ జేకూరిన
ట్లానందం బిడెనమ్మ! నమ్మఁదగు నీయాశ్చర్యచర్యన్ సమా
ధానం బందె మనమ్ము నమ్ముము భవద్వార్తం బ్రవర్తించెదన్. ౪౩

ఉ. ఎండలు మండుచున్నవిగదే! సెగదేరెడు కాలుబండలన్
గొండల నెక్కి యన్వహము కూడదు నీవరుదేరు టమ్మరో!
తిండికి సంజవేళ కరుదెంతును దప్పక, చెప్పుమమ్మ! మీ
యుండెడు వీథిపేరు గృహ ముండెడుతీరును వచ్చిచేరెదన్." ౪౪

వ. అనుటయు నంత. ౪౫

క. "కొండ దిగి తూర్పువీథిని, గొండొక చన నొక్కసందు కూడును దానన్
రెండవయిలు మండువతో, నుండునదే" యంచు నామె యొప్పం జెప్పెన్ ౪౬

గీ. అంతకంటె నధిక మామె వచింపలే, దతఁడు నంతకంటె నాడలేదు
వారికనులఁ గని రెదోరహస్యముఁ జెప్ప, కొన్నచంద మచట నున్నవారు. ౪౭

క. దుర్గాప్రసాదవతియని, పేర్గల దాయమ్మ కాడ బెజవాడపురిన్
మార్గస్థులు భక్తులు నయి, దార్గను భుజియింత్రు ప్రత్యహము వారింటన్. ౪౮

సీ. అరుణోదయమునఁ గాల్యక్రియల్ ముగియించుఁ, గృష్ణవేణ్ణాజలక్రీడ నెఱపు
తఱితోడ నుదయసంధ్యాప్రార్థన మొనర్చు, నిర్వికల్పధ్యాననిరతి నెఱపు
జాముప్రొద్దెక్క దుర్గామంటపముఁ జేరు, నాసాయమచ్చో నుపాస్తి నెఱపు
ఆహార మొసఁగు నయ్యమయింటి కరుదెంచు, సంభాషణమును భోజనము నెఱపు
రాత్రి పదిగడియలకుఁ బర్వతము నెక్కు, మెలఁకు పున్నంతదాఁక నేమే జపించు
నెంచు దినములు నెల దాఁటు టెప్పుడంచు, బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డాబ్రాహ్మణుండు. ౪౯

ఉ. చచ్చిన నేమి చత్తును విచారము లేదని తొల్త హెచ్చుగా
గచ్చులు గొట్టినట్టిబుఱగం డటు! సాధ్వి యొకర్తె భోజ్యముల్
తెచ్చి యిడన్ భుజించెఁ, బలితెంచు భుజించుట కామెయింటికే
నిచ్చలుఁ దానటం చవగణించుట తప్పిది యాలకింపుఁడా! ౫౦

(సశేషము)

భారతదేశ పరిశ్రమలు

మానవ జీవితమును సుఖముగఁ గడపుటకు ప్రకృతిసంపదలు సకలవిధములను దోడ్పడుచున్నవి. మానవుఁడు పంచభూతములను వశీకరణము చేసికొని భూతాధిపతియై దైవవిభూతులను బడయుచు నారాయణపదము నధిష్ఠించుచున్నాఁడు. శరీరపోషణమునకు మూలమైన అన్నపరిశ్రమము సకలభూతములకును ఆదిపరిశ్రమగ నున్నది.

శ్లో. అన్నాద్భవంతిభూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః
యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః.

కోటివిద్యలును కూటికొఱకను సామెతయీభావమునె విశదము చేయుచున్నది. అన్నపదార్థములను నిర్మించుటకు మానవులు చేసెడి కృషి యనేకశాస్త్రములకును కళలకును బీజముగ నున్నది. ప్రకృతిశాస్త్రములు కళలు భోజనపదార్థముల వికాసమునకు వినియోగపడుచున్నవి. వ్యవసాయమును వాణిజ్యమును సంగ్రామములును అన్నసంపాదనమునకు సాధనంబులుగఁ బరిణమించుచున్నవి. సహజసంపదలుగల దేశములందన్నపదార్థములను బడయుట సుకరమైనను సహజసంపదలులేని దేశముల స్థితి దుష్కరముగ నున్నది. అన్నానంతరము వస్త్రములు మానవసౌఖ్యమునకు ముఖ్యావసరములుగ నున్నవి. భారతీయులాదికాలమునుండియును వారివిజ్ఞానము నన్నవస్త్రముల సంపాదనమునకు వినియోగించి ప్రజాసౌఖ్యమునకుఁ దోడ్పడుచుండిరి. పాడిపంట, రాట్నము జీవయాత్రను గడపుటకు ముఖ్యాధారములుగఁ బరిగణింపబడినవి. వ్యవసాయపుపనులు లేనపుడు ప్రజలు నూలును వడుకుటకును, బట్టలను నేయుటకును వారి కాలమును వినియోగించుచుండెడివారు. బట్టలను నేయుటకు ప్రత్యేకకుల మేర్పడి ఆ పరిశ్రమయందు మంచినైపుణ్యమును గడించి లోకమునందంతటను మహాప్రసిద్ధిని బడసియుండెను. పాశ్చాత్యరాజ్యములును, ఇతర రాజ్యములును తోళ్లను, ఆకులను ధరించి జీవయాత్రను గడుపుచుండెడి ప్రాచీనకాలమునందే భారతీయుల వస్త్రనిర్మాణనైపుణ్యము ప్రపంచప్రఖ్యాతిని బడసినది. భారతీయులు రాటములతోను మగ్గములతోను దమకు గావలసిన వస్త్రములను జేసికొనుటయేగాక యూరపు రాజ్యములకు నయితము పంపి ధనార్జనమును జేసి దేశమును సంపదలతో నింపుచుండిరి. దేశమునందు వెండి, బంగారు గనులు విశేషముగ లేకపోయినను దేశము వెండి, బంగారములతో నిండియుండెడిదని పాశ్చాత్యచరిత్రకారులే వ్రాసియుండిరి. రమేశచంద్రదత్తు, దాదాభాయి నౌరోజి, డిగ్బి మొదలగువారు వ్రాసిన గ్రంథములు ప్రాచీనకాలమునందలి సంపన్నత్వమును స్వాధీనత్వమును వర్తమానకాలమునందలి దారిద్ర్యమును, పరాధీనత్వమును విశదముచేయుచున్నవి. బ్రిటిషు పరిపాలనానంతర మీస్థితియంతయును మాఱినది.

భరతఖండమునందు వర్తమానకాలమునందు పంటలు పూర్వముకంటె నధికముగ పండుచున్నను పరాధీనస్థితి జీవయాత్రను ప్రజలకు దుర్భరముచేయుచున్నది. భూమి శిస్తు నలువదేండ్లలో 21,00,00,000 నుండి 34,00,00,000 రూప్యములకు పెరిగినది. భూమి శిస్తు ప్రజల ఆదాయములో నూటికి 15 చొప్పున చెల్లుబడియగుచున్నది. ఇట్టిస్థితి ఇతర దేశములయం దెచ్చటను గానఁ బడదు. ప్రతి యేఁటను భారతీయులపరాధీనస్థితిని పోషించుటకు 40 కోట్లరూప్యములు బ్రిటిషు ద్వీపములకు మహాప్రవాహమువలెతరలిపోవుచున్నవి. ఈ విధానము భారతీయుల దారిద్ర్యమును, పరాధీనతను స్థిరతరము చేయుచున్నది.

వస్త్రపరిశ్రమము.

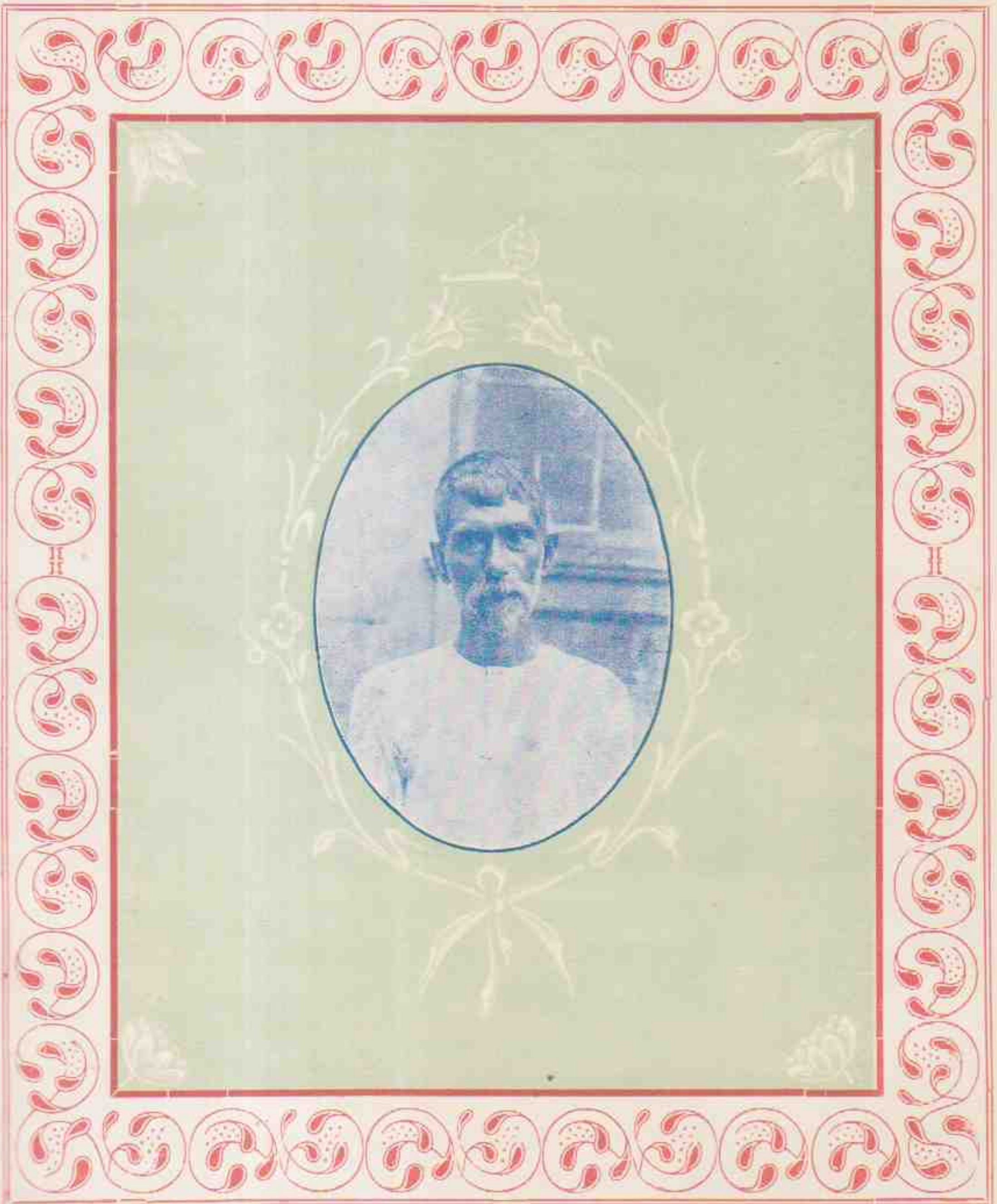
భారతదేశదారిద్ర్యమునకు అధికతరమైన భూమిపన్నుకన్నను వస్త్రపరిశ్రమవినాశము కారణభూతమైనది. పూర్వకాలమునందు పరదేశములకు బట్టలను బంపి ధనము నాకర్షించిన భరతఖండ మిపుడు పరదేశములనుండి వస్త్రములను గొనుచు ధనప్రవాహమును పరదేశములకుఁ బంపుచున్నది. భరతఖండ మిపుడు ప్రతియేటను రమారమి 60కోట్ల రూప్యముల వస్త్రములను పరదేశములనుండి కొనుచున్నది. దేశమునందిపుడు 266 దూది యంత్రాలయములు 70,00,000 కదుళ్లను 1,10,000 మగ్గములను ఉపయోగించుచున్నను ప్రతియేఁటను 50 కోట్ల రూప్యముల నూలును, బట్టలును, పరదేశములనుండి దిగుమతియగుచున్నవి. భరతఖండమునందు సంవత్సరమునకు 1,60,00,00,000 గజముల బట్ట యంత్రాలయములయందు తయారగుచున్నను పరదేశములనుండి 60 కోట్ల రూప్యముల విలువ గల 300 లక్షల రతుల నూలు, 200,00,00,000 గజములబట్ట దిగుమతియగుచున్నది. దేశమునుండి సంవత్సరమునకు రమారమి 12 కోట్ల రూప్యముల బట్టలు, నూలును, 34 కోట్ల రూప్యముల దూదియును ప్రతియేటను నెగుమతియగుచున్నది. ప్రతి సంవత్సరమును 34 కోట్ల రూప్యముల విలువ గలదూదిని ఎగుమతి చేయుటయును, 60 కోట్ల రూప్యములవిలువగల బట్టలు, నూలు దిగుమతిచేయుటయును, దేశదారిద్ర్యమున కితర కారణములకు విశేషముగ దోడ్పడుచున్నది. ప్రతిసంవత్సరమును వడ్డీలకు, ఉద్యోగస్థులకు, రైలుసామానులకు, సైనిక వ్యయములకు బ్రిటీషుద్వీపములకు పంపెడి 40 కోట్ల రూప్యముల మొత్తమునందు కొంత మొత్తమునైనను తగ్గించుటకు భారతీయులకు శక్తిలేకపోయినను బట్టలవలనను పోయెడి 60 కోట్ల ధనప్రవాహము నరికట్టి దేశదారిద్ర్యమును తొలగించుటకు భారతీయులకు మంచి యవకాశములు గల వని దేశచరిత్రమును, దేశపరిస్థితులును విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని రాటపుసందేశ మీ సత్యార్థమునే వేయినోళ్లను చాటుచున్నది.

భారతీయులనావరించిన దారిద్ర్యపిశాచమును బారద్రోలుటయే దేశక్షేమపరాయణులకు ప్రథమకర్తవ్యము. దేశమునందు దృష్టి నేమూలకు మరల్చినను దారిద్ర్యదేవత తాం

ఢవమాడుచు ప్రళయస్వరూపములను విశదము చేయుచున్నది. క్షామదేవత ఏదోయొకమూల నైనను విహారమును జేయుచునే యుండును. మహావ్యాధులు తాండవమాడుచు ప్రజాక్షయముం జేయుచుండును. ప్రజలన్నాతురులై మృత్యుదేవతవాత బడుచుందురు. ఈపరమానర్థములకు మూలకారణము ప్రజలనుభవించుచున్న దారిద్ర్యస్థితి యని ప్రాజ్ఞు లంగీకరించుచున్నారు. మాసమునకు రెండురూప్యముల యాదాయముతో జీవయాత్రను గడపుట దుర్లభమని తెలిసియున్నను యాదాయమును వృద్ధిజేసెడి సాధనములుమాత్రము తెలియకున్నవి. పాశ్చాత్యపండితులు పరిశ్రమలను వికసింపజేసి ప్రజాదాయమును వృద్ధిజేయవలెనని సిద్ధాంతము చేయుచున్నారు. కాని భారతదేశపరిస్థితులను బరిశీలించినపుడీసిద్ధాంత మసంబద్ధమని విశదమగుచున్నది. ఇప్పుడు దేశమందుగల 7200 యంత్రాలయములయందును 20,00,000 ప్రజలు పనిచేయుచున్నట్లు లెక్కలు విశదము చేయుచున్నవి. దేశమునందు గల యంత్రాలయములన్నియును గలిపి 1000 ప్రజలందును 6 మందికిమాత్రమే పనులను గల్పించుచున్నవి. ఈ పరిమితిని వృద్ధిజేయుట కెన్నియంత్రాలయములును, ఎంత కాలమును, ఎంత మూలధనమును కావలయునో ధీమంతులు నిర్ణయింపగలరు. ఈపరిస్థితులు సంభవమగు వఱకును దేశము వర్తమానమార్గమున నడచుచుండిన దేశమెప్పటికిని కోలుకొనజాలదని ప్రపంచపరిస్థితులును, భారతదేశ పరిస్థితులును విశదముచేయుచున్నను పాశ్చాత్య పండితుల సిద్ధాంతములే ప్రబలియున్నవి. ఇపుడు దేశమునందు గల 266 యంత్రాలయములయందును 2,74,361 పనివాండ్రకు మాత్రమే పనిగలదు. దూది యంత్రాలయములసంఖ్య హెచ్చిన కొలఁదిని రాటముల సంఖ్యయును చేతిమగ్గముల సంఖ్యయును తగ్గిపోవుచున్న విధమును యంత్రాలయముల చరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. దూదియంత్రాలయముల వ్యాపకమువలనను పదియేండ్లలో నేతపరిశ్రమవలన జీవించెడివారి సంఖ్య నూటికి 6 వంతునను తగ్గినదని లెక్కలు రుజువుచేయుచున్నవి. నేతపరిశ్రమను విడిచినవారలకు జీవనోపాధికి కూలిపనులు మాత్రమే గత్యంతరమగుచున్నవి. చిరకాలాగత మయిన వారి సంస్కారము, నైపుణ్యము వ్యర్థమై పురోవృద్ధికిని వారి సౌఖ్యమునకును హాని కలుగుచున్నది. ఇప్పటికిని దేశమునందు 60,00,000 ప్రజలకు నేతపరిశ్రమ జీవనాధారముగ నున్నది. వారియందు దూదియంత్రాలయములు 2,70,000 మాత్రమే జీవనాధారమునకు సాధనభూతములుగ నున్నవి. ఇంకను 300 యంత్రాలయములను స్థాపించి ప్రజలకవసరమైన బట్టనంతయును తయారుచేయుట సాధ్యమైనను దేశక్షేమమునకు యంత్రాలయములు ప్రతికూలములని యనుభవమువలన దెలియుచున్నది. యంత్రాలయములు 3,00,000 ప్రజలకుమాత్రమే పనిని గల్పించి కోటీశ్వరులను నిర్మించినను, 60 లక్షుల నేతపనివాండ్రను కూలివాండ్రను జేసి దేశ దారిద్ర్యమును

వృద్ధిజేయును. పారిశ్రామిక దేశమునందు పుట్టి పెరిగిన పాశ్చాత్యపండితులు భరతఖండ పరిస్థితులను గమనింపకయే చేసినసిద్ధాంతములనే మనవారును నభినయించుట విచిత్రముగ నున్నది. ఒకవేళను వారిసిద్ధాంతములు యథార్థములని యంగీకరించినను 300 దూది యంత్రాలయములను స్థాపించుటకు చిరకాలమును 150 కోట్ల రూప్యములును గావలసియుండును. ఈలోపుగను దేశ మధోగతి పాలై బాగుపడుట దుస్తరమగును.

భరతఖండమునందు 100 యందు 71 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగ నున్నది. వీరు సంవత్సరమునం దారేడు మాసములు వ్యవసాయపుపనులు లేక కాలహరణము చేయుచుందురు, ఈ కాలహరణమును చేయుటకు బదులు ప్రజలు వారి కాలమును రాటపు పరిశ్రమమునకు వినియోగించిన యెడల దేశాదాయము వృద్ధియగుటకును దారిద్ర్యముపోవుటకును సాధనము లేర్పడగలవు. ఒకరాటమునకు సకుటున సంవత్సరమునకు 20 రూప్యముల రాబడి వచ్చినను కోటిరాటములు సంవత్సరమునకు 20 కోట్ల రూప్యములను సమకూర్చగలవు. ఈరాటపు పరిశ్రమ వికాసముతో నెన్నియో యుపపరిశ్రమలును వికసించి దేశాదాయము వృద్ధిపొందగలదని గతించిన రెండేండ్లయనుభవమును రుజువుచేసినది. ఇంగ్లండునందు 100 కి 60 మంది ప్రజలకు పరిశ్రమలును 8 మంది ప్రజలకు వ్యవసాయయమును జీవనాధారముగనున్నవి విపరీతముగ పరిశ్రమస్వరూపము పెరుగుటవలనను గలిగిన యనర్థపరంపరలను గ్రేటుబ్రిటను పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. అక్కడ నిపుడు 20 లక్షలమంది ప్రజలు పనిపాటులు లేకను పరితపించుచున్నారు. ఈ ప్రత్యక్షానుభవము కనబడుచున్నను వ్యవసాయపరిశ్రమవలన జీవించెడి భారతీయులను ఆంగ్లేయుల స్థితికి మార్చుటకు దలపెట్టుట యవ్యక్తమని విశదమగుచున్నది. రాటపు పరిశ్రమము వర్తమానక్షీణదశయందు సయితము ప్రజలకు జీవనాధారముగ నుండగల విధమును ఆంధ్రరాష్ట్రపరిస్థితులును, ఇతర రాష్ట్రపరిస్థితులును విశదము చేయుచున్నవి. నేటికిని వేలమంది ప్రజలు రాట్నముల మూలమునను స్వయముగ బట్టలను తయారుచేసుకొని ఇతరులకు సయితము బట్టల నందజేసి ధనము నార్జించుకొన్నారు. ఇది ప్రత్యక్షముగ గనబడుచున్నను రాటపు ప్రయోజనమును శంకించెడి మహానుభావులు దేశమునందుండుట విచిత్రముగనుండగలదు. భారతీయులు ముఖ్యముగ నాంధ్రులు గాంధీమహాత్ముడు దేశమోక్షమునకు ఖద్దరుపరమసాధనమని చేసిన హితోపదేశమును బాలించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుదురు గాత! భారతీయులును నాంధ్రులును నీభారమును నిర్వహింపగల విధము రాగల సంచికయందు వివరింపబడును.

ఆచార్య ప్రఫుల్ల చంద్ర రే గారు

రాటము - ఖద్దరు

గాంధిమహాత్ముఁడు మాతృదేశమునకు జేసిన యుపకారములందు రాటముల యుద్ధరణము గణనీయముగ నున్నది. స్వదేశవస్త్రాభిమానము వంగరాష్ట్రవిభజన సమయమునం దారంభమైనను తాత్కాలిక ప్రయోజనమును గలిగి పోషణాధారము లేమిని స్వదేశవస్త్రాభిమానము వృద్ధినిబొంద లేదు. పరిశుద్ధమైన స్వదేశవస్త్రనిర్మాణాధారము లేని స్వదేశవస్త్రాభిమాన మసాధ్య

మని తెలిసియును సుసాధ్యమైన నిర్మాణ కార్యమునకు దేశము పూనుకొనకుండెను. మానవులు తమకు గల సాధనసంపదలను వినియోగించి కార్యములను సాధింపగలరు గాని లేని సాధనసామగ్రికై వేచియుండుట వలన కార్యమును సాధింపజాలరు.

మనధర్మము మనము చేయగలదానిని చేయుటమాత్రమైయున్నది. మనధర్మము మన శక్తిని మన పరావలంబనస్థితిని బోగొట్టుటకు పాటుపడుటమైయున్నది. పరావలంబనస్థితిని భావమునందును రూపమునందును కార్యమునందును పోగొట్టుటకు ఖద్దరుబట్ట ప్రత్యక్షమైన శాంతిసాధనముగ నున్నది. ఖద్దరుబట్ట స్వాతంత్ర్యభావమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరువస్త్రధారణము స్వాతంత్ర్య స్వరూపమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరునిర్మాణము కోట్లరూప్యముల యాదాయమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరునిర్మాణము ప్రజలను స్వరాజ్యకర్మయోగులను జేయుచున్నది స్వరాజ్యయోగమునకు సాధనమైన ఖద్దరుయోగధారణమును భారతీయులభ్యసించుటకు దేశమునందంతటను రాటములు వ్యాపనమును బొందవలయును.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మిల్లు లేర్పడిన కొలదిని రాటములు మూలఁబడినవి. లాంకాషైరు మిల్లులు గ్రేటుబ్రిటనుకు ప్రయోజనకరములైనను భారతప్రజాపోషణమునకు ప్రయోజనరహితములేకాక ప్రతిబంధకములుకూడనైనవి. లాంకాషైరుబట్టల నేధరకైనను ప్రజలుగొనవలయును. ఆబట్టలు లేనపుడు ప్రజలు దిగంబరులై తిరుగవలయును. యంత్రశాలల బట్టలు, ప్రస్తుతము కొనువారలకు చవుకగ నున్నను, భారతజాతికి సకలవిధములను దుర్భరముగ నున్నవి. మాంఛస్టరు వస్త్రములు రాజ్యాంగదాస్యమును నార్థికదాస్యమును ధర్మదాస్యమును

స్థిరతరము చేసినవి. జపాను బట్టలైనను బ్రిటిషు బట్టలైనను భారతదాస్యమును బోషించుటకు సమానముగ నున్నవి. ఈ దాస్యములను తొలగింపగల సాధన మారాధ్యముగ నున్నది. రాటమువలన నెంతలాభము గలుగునను ప్రశ్నకు సమాధానమును యోచించుట యనవసరము. ప్రజల నిస్సహాయ స్థితియందు రాటము లెంతలాభమును గలుగజేసిన నంతియె ప్రయోజనకరము. కోట్లకొలది ప్రజలు అమూల్యమైన కాలమునందు విశేషభాగమును వ్యర్థముగ గడపుచున్నారు. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరత ఖండమునందు పూర్వము రాటములును మగ్గములును నుపవృత్తిగనుండి ప్రజాపోషణమును జేయుచుండినవి. మగ్గము లిపుడును ప్రజాపోషణమును జేయుచున్నవి. రాటములును తిరిగి వాడుకకు వచ్చిన, కోట్లకొలది జనులకు ధనార్జనమునకు సాధన మేర్పడి జీవనభారము తగ్గగలదు. ఏ యాదాయము లేని ప్రజలకు రాటము లెంతలాభమును సమకూర్చిన నంతయె దేశక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. ప్రఫుల్లచంద్ర రే పండితుఁ డీసత్యమునే నిరంతరము బోధించుచున్నను ప్రతిపక్షులును సంశయాత్ములును నర్థములేని కారణములను ప్రయోజనములను నమ్ముచు - రాటములు పూర్వయుగసాధనములని పరిహాసించుచు-చేతుల జోడించుకొని కాలయాపనమును జేయుచున్నారు. రాటముల ప్రయోజనమును దేశమునందు వాడుకయందున్న లక్షలరాటములు విశదము చేయుచున్నపుడు తిరిగి ప్రయోజనమును సమర్థించుటయే యనావశ్యకము.

విశాలమైన భరతఖండమునందు భిన్నరాష్ట్రములందు వేర్వేఱు విధములైన రాటములు వాడుకయందున్నవి. ప్రజలు వడికెడి నూలును వాడెడి ప్రత్తిని బట్టి రాటము లేర్పడినవి. చిన్నిరాటములు పెద్దరాటములు దేశమునందు వాడుకయందున్నవి. దత్తమండలములందు కాపురాటములును మాలరాటములను వాడుకలో నున్నవి. మాలరాటములుసన్ననూలు వడుకుటకు దగియున్నవి.

అస్సాము గుజరాతు ద్రవిడదేశ రాటములు సామాన్యముగ ముదుకనూలును వడుకుటకు మాత్రమే తగియున్నవి. ఆంధ్రదేశమునందు నిజాము రాష్ట్రమునందును దత్తమండలములందును 40-వ నంబరు నూలును వడుకుటకు కొన్నిరాటము లున్నను సామాన్యముగ 10 నంబరు నూలు మాత్రము తయారగుచున్నది. గంజామువిశాఖపట్టణములందు గట్టి సన్నని నూలును వడుకుదురు. మెలియాపుట్టి పొందూరు బొంతలకోడూరు మొద

లగు స్థలములందు 100 వ నంబరు నూలును వడుకగలరు. ఆ ప్రాంతములందు వడికెడి నూలు వెలమనూలనియును పట్టుసాలె నూలనియును రెండు విధములుగ నున్నది. వెలమనూలు 20-40 నంబరువఱకును నుండును. పట్టుసాలెనూలు 40-100 నంబరు వఱకును నుండి దివ్యముగ నుండును. నూలు సన్నముగను గట్టిగను నుండుటకు దూదిని పరిశుభ్రము చేసి ఏకులను చక్కగ జేయవలయును. పొందూరు ప్రాంతములందు కొండ ప్రత్తిని వాడుదురు. ఆ ప్రత్తిని హంసతూలి కలవలె నేకి యొక నలుసైనను లేకుండ జేసి చక్కని ఏకులను స్త్రీలు చేయుదురు. రెండేకులను జేసి నూలును వడుకుట కేడెనిమిది గంటలు పట్టును. మూడు తులములు నూలు తయారగును. ఆ సన్ననూలు తులముల 1-కి 4 నుండి 5 అణాలు వెల యుండును. ఈ నూలును వడుకుచున్న రాటములు ఎత్తుగను నులుపుగను నుండును. దత్తమండలమునందు గల మాలరాటములును నెత్తుగ నుండి సన్న నూలును వడుకుట కనుకూలముగ నుండును. సన్ననూలును వడుకుట కేర్పడిన రాటము లన్నియును నెత్తుగ నుండుట యవసర మని శాస్త్రమును ననుభవమును విశదము చేయుచున్నవి.

నెం 1. అకులు వెడలుపు 2, ఎత్తు 24, మందము $\frac{1}{2}$ అంగుళము. 8 అకులు గలవు.

నెం 2. నిలువు కమ్మలు వెడలుపు, 3 ఎత్తు 24, మందము 2 అంగుళములు.

నెం 3. చేపిడి $2\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2} \times 8$ అం.

నెం 4. పీట వెడల్పు 4, పొడుగు 21 మందము 3 అం.

నెం 5. ఎదురపట్టె వెడల్పు 3, పొడవు 34, ఎత్తు $1\frac{1}{2}$

నెం 6. నిలువుపీట ఎ. $8\frac{1}{2}$, వె 2, మందము $1\frac{1}{2}$

నెం 7. పీఠైన చెవులు కొమ్ము, కొయ్య, తోలు, నార, గుడ్డ, ఇత్తడి మొదలగు వానితో జేసికొనవచ్చును.

నెం 8. కదురును దాని అడ్డను. పీఠైనటులు నూలును పట్టి చేసికొనవచ్చును.

నెం 9. ఇరుసు పొ. 18, మం 1 అం.

నెం 10 అడ్డ $4\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ అం. ఈ కొలతలను పటము తెలుపుచున్నది.

దేశమునం దంతటను క్రొత్తవిధమైన రాటములు వందలకొలది తయారగుచున్నవి. జీవన చరకములు, బెరిలు చరకములు, కాలి రాటములు మొదలగు రాటము లెన్నియో తయారగు చున్నవి. వెల రూ 10 మొదలు రూ 30 ల వఱకును గలదు. వెలకు దగిన ప్రయోజనము మాత్ర మీ రాటములందు గనిపింపదు. రాటములు సర్వసామాన్యముగ వాడుకయం దుండుటకు వెల తక్కువయును చేత సులభముగను నుండవలయును. క్రొత్త రాటములం దీ రెండు సదుపాయములును తక్కువగనున్నవి. గాంధిమహాత్ముండును మగన్‌లాలు గాంధిగారును పూర్వపు రాటములే యోగ్యముగ నున్న వని తెలిపియుండిరి. పూర్వపు రాటములందు సన్ననూలును జేయుటకు వాడుకయం దున్న రాటముల కొలతలు ఇచటను దెలుపబడినవి. ఆకుల యెత్తును బట్టియును కదురు సన్నమును దండి పొడుగును బట్టియును కదురు తిరుగుచుండును. నియమితకాలమునందు కదురు చుట్లుతిరుగుట యధికమైన కొలదిని దారము సన్నగ వచ్చుచుండును. నిమిషమునకు 10 మొదలు 100 వఱకును కదురు చుట్లు తిరుగును. చుట్లు తిరుగుట హెచ్చినకొలదిని నూలు నంబరు హెచ్చుచుండును. నూలు నంబరు హెచ్చిన కొలఁదిని దూదియును ఏకులును మంచివిగ నుండవలయును. రాటము పిడిని త్రిప్పుట యందుగల వేగ మనుభవము వలనను నిర్ణయము గావలయును. సన్ననూలును వడి కెడి పొందూరు స్త్రీలు రాటపు వేగము నేక విధముగ నడుపుచు లావు సన్నములును గొగ్గులును లేక ఒకేవిధమైన సన్ననూలును తీయగలరు. పొందూరునందు వాడుకయం దున్న రాటమును బోలిన రాటముయొక్క యాకారమును కొలతలును నిచటఁ దెలుపబడినవి. సబర్మతీ ఆశ్రమమునందును నిట్టి రాటమేగలదు. కాని ఆ రాటము చాల బరువుగ నుండును. పొందూరు రాటమువలె సన్ననూలు తయారుచేయుట కుపయోగపడదు. రాటముల నమూనాలు సామాన్యముగ నొక్కతీరుననే యుండినను మంచి దూదితో సన్నని దారమును జేయుట కెత్తయిన యాకులును పొడవైన కమ్మియును సన్నని కదురును నుండవలయును. మూఁడు నాలుగు వారముల యభ్యాసము నూలును సామాన్యముగఁ దీయుటకుఁ జాలును.

రాట మెత్తుగ నుండిన పెద్ద బారను తీయుటకు వీలుండును. రాటముముందరకుర్చీ పీటమీదను నెత్తుగగూర్చుండి వడుకుట వలనను పెద్ద బారలనూలును తీయుటకు వీలగును. వడుకునపుడు పురి ఎక్కువిది ఏకును

తొందరగ నడుపుట వలనను నూలు సరిగ నుండదు. నూలు సమానముగ నుండక ముదుకగాను సన్నముగాను వచ్చుచుండును. అందువలననే పడుగునకుఁ బనికిరాకుండును. ఏకు నుండి నూలు పురిపెట్టుకొనుచు వచ్చునటులు రాటమును ద్రిప్పుచు నేకును సాగిపోనీయవలయును. ఇటులు చేయుటవలనను తిరిగి పురిని బెట్టుటకు రాటమును త్రిప్పవలసిన యవసరము గలుగదు. నూలును వడుకుట యందు గమనింపవలసిన విషయములు 1 పురి 2 సమానత్వము గాని ముదుక సన్నములు

గావు. నూలునం దొకచోటను 10 వ నంబరును నొకచోటను 40 నంబరును నున్నపుడా నూలు నేయునపుడు తెగి నేయుటకు వీలుండదు. చేతినూలు పడుగునకు నిలువక పోవుటకిదియే ముఖ్యకారణము. పాండూరు నూలు 100 నంబరైనను పడుగునకు నిలుచుచున్నది. ఆ నూలు మంచిపురి గలిగి సమానముగనుండుటయె ముఖ్యకారణము. పురిగల నూలును వాడక చేతినూలు పడుగులకు బనికిరాదనుట యనుభవమునకు విరుద్ధముగ నున్నది. చేతినూలు పడుగులకుఁ బనికివచ్చునని యనుభవమువలనఁ దెలియుచున్నది. నూలునందు లోపము నెన్నుటకు వర్తమాన కాలమునం దింకొక ముఖ్యకారణము గలదు. ఆ కారణము మగ్గములకు సంబంధించినదే కాని నూలుకు సంబంధించినది కాదు. అయినను దానికిని పడుగులకును గల సంబంధము వలన నిచటను సూచింపఁ బడుచున్నది.

చేతి నూలు మగ్గము లన్నియును సామాన్యముగ తక్కువ వెడలుపును గలిగి యున్నవి. చేతినూలును నేసెడిపంచములకు 40 అంగుళముల బట్టలను నేయుట వాడుకగ నుండెను. ఆ వెడలుపునకు తగిన అచ్చులును పన్నెలును వాడుకయం దున్నవి. ఇపుడు ఖద్దరు ప్రచారమువలనను 50-54 అంగుళముల బట్టలు కావలసివచ్చినవి. బట్టల వెడలుపు హెచ్చినకొలదిని అచ్చునకు కుంజములు హెచ్చుచుండును. నూలు కుంజములు మాఱినను అచ్చులు మాఱనపుడు పడుగు నూలు నేతయందు తెగిపోవు చుండును. కుంజములకును నూలునకును తగిన అచ్చులను జేయుంచినపుడు ఈలోపము గలుగదు. నూలునందు లోపము లేకపోయినను లోపము నూలుమీదను మోపబడుచున్నది. నందల సంవత్సరము లలవాటుపడిన రాటముల పరిశ్రమ ప్రస్తుతము మాటుపడి యున్నను పునరుద్ధారణము చేయుట సులభసాధ్యము. రాటముల వాడుక యాంధ్రదేశమునం దింకను వ్యాపనమునందుఁ గలదు. ఒక సంవత్సరమునందు రాటముల కాంధ్రదేశమునందు విశేష

మైన వ్యాపకము గలిగినది. దేశీయు లందఱును మంచి ప్రయత్నములను జేసిన రెం డేండ్లలో రాటములను వ్యాపింపఁజేసి మంచిఖద్దరును నిర్మించుట సులభసాధ్యము.

రాటములను వ్యాపింపజేయుటయందు దనహాయోద్యమభయమును గలిగియుండవలసిన యవసరము లేదు. నిజముపేదలు పంచములు రాటములను వాడుచునే యున్నారు. రాటములు బీదలజీవనపోషణమునకు సాధనములుగ నున్నవి. దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నవి. పరావలంబనమును నిర్మూలము

చేయుచున్నవి. రాటములు సకల జనులకును యథార్థముగ శ్రీచక్రములుగ నున్నవి. క్రొత్తరాటములును నూతననిర్మాణములును శ్రీమంతులకును నగరవాసులకును ప్రయోజనకరము లైనను సామాన్యులకును గ్రామవాసులకును ప్రయోజనకరములు గావు. నూలును వడుకుటకు గ్రామములే నిలయములు గాని పట్టణములు స్థానములు గావు. సామాన్యప్రజలు సాధకులు గాని శ్రీమంతులు సాధకులు గారు. ఈ పరిస్థితులందు సామాన్యముగ దేశమునందు సుకరముగ జేయుటకును మరమ్మతు చేయుటకును దగిన రాటములనే ప్రజలు వాడుట కార్యసాధనముగ నున్నది. రాటమునకు ఆకులను దూలమును టేకుకొయ్యతో జేయుట యుచితము. ఇతర భాగములను తుమ్మ వేపి బిల్లుడు టేకి మొదలగు కలపతో జేయవచ్చును. రాటములు బిగువుగను గట్టిగను జేయుటవలనను చిరకాలము బాగుగఁ బనిచేయును.

నూలు చుట్టలు

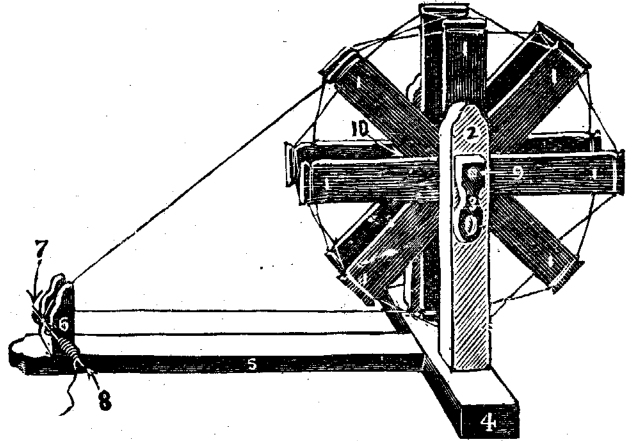
నూలును చుట్టుటయందు దేశమునకుఁ బ్రమాణము లేదు. కండెలుగను చుట్టలుగను వారలుగను నూలు చుట్టబడి నూలు వాడుకకును నమ్మకమునకును వచ్చుచున్నది. ఇందువలనను నూలును నేతకు తిరిగి తోడి వారలుగాఁ జేయవలయును. కండెలు చిక్కుపడి నష్టము గలుగుచున్నది. దేశ మంతయును మిల్లు నూలువలె నొక ప్రమాణముగనే చేతి నూలును చుట్టుటవలనను మంచిప్రయోజనము గలుగగలదు. వారలు పోయునపుడు కుంజములకు కట్లను కట్టుటయును నవసరము.

రాటపు నూలును జాగ్రత్తపఱుచు విధము

కదురునుండి నూలు కండెను తీసి ఒక ఘనమగు చట్టములో 3/4 గజము అనగా 1½ మూర మధ్యస్థలము విడిచి రెండుమేకుల కొనలయందు కొట్టి దానియందు నూలునుచుట్టి 80 పోగులను లెక్కపెట్టి కట్టవలయును. దీనికి సిలప యని పేరు. ఇటువంటి సిలపలను 7 తయారు చేసి మొత్తముగ నొకకట్టు కట్టవలయును. దీనికి తుట్ట అని పేరు. దీనియందు 840 గజముల నూలు ఉండును. ఈ విధముగ చుట్టినచో పోగులు తెగినపుడు సులభముగ కనిపెట్ట వీలగును.

నెంబరు తెలిసికొను విధము

పై విధముగ చుట్టిన తుట్టలు అనగా 840 గజముల

నూలుకట్టలు ఒకపౌనుకు లేక ఒక రతి! ఎన్నితూగునో అంత ఆ నూలుయొక్క నెంబరని తెలిసికొనవలయును. । బాగుగ పురివేసిన నూలు నేతకు ముఖ్యముగ నుండవలయును.

రాటపు నూలుకు నెంబరు కనిపెట్టి ఖరీదు నిర్ణయించు విధము

నూలు నెంబరు.	1 కుంజముతూకము. తులము	1 పౌనుకు. రు. అ. ప.
4	10	0 2 0
6	6 2/3	0 3 3
8	5	0 4 6
10	4	0 5 9
12	3 1/3	0 7 0
16	2½	0 9 4
20	2	0 12 0
24	1 2/3	0 14 0
28	1⅛	1 0 8
32	1¼	1 4 0
40	1	1 1 8
50	4/5	2 3 6
60	2/3	2 13 0
70	4/7	3 6 0
80	½	4 3 0

పరా: (1) కుంజము 1½ × 80 × 7 × 840

(2) 1 పౌండు + 40 తులములు 40 రూపాయల యెత్తు.

ప్రత్తి నిచ్చి నూలును కొలకు తీయునపుడు పై నుదాహరించిన విధముగ నూలు కేర్పరచిన కూలితో ప్రత్తి ఖరీదు కలిపి 1 రతి! 0-0-6 చొప్పున తరుగు ఖర్చును చేర్చి నూలుకు ఖరీదు తీర్మానింపవలయును.

ప్రణయాధారములు

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు బి. యే. బి. యల్.

వెన్నవోలె కోమలమగా చిన్నతనమున
నెలతరో, నీ కనులజూచి చెలిమిగంటిని!
పాలుచెక్కులంటగారు బాల్యమందున
చెలియరో, నీ పలుకులవిని వలపుగంటిని!
అభినవశృంగార మొలుకు యౌవనంబున
ముదితరో, ఎదమెదనుజేర్చి ముక్తిగంటిని!

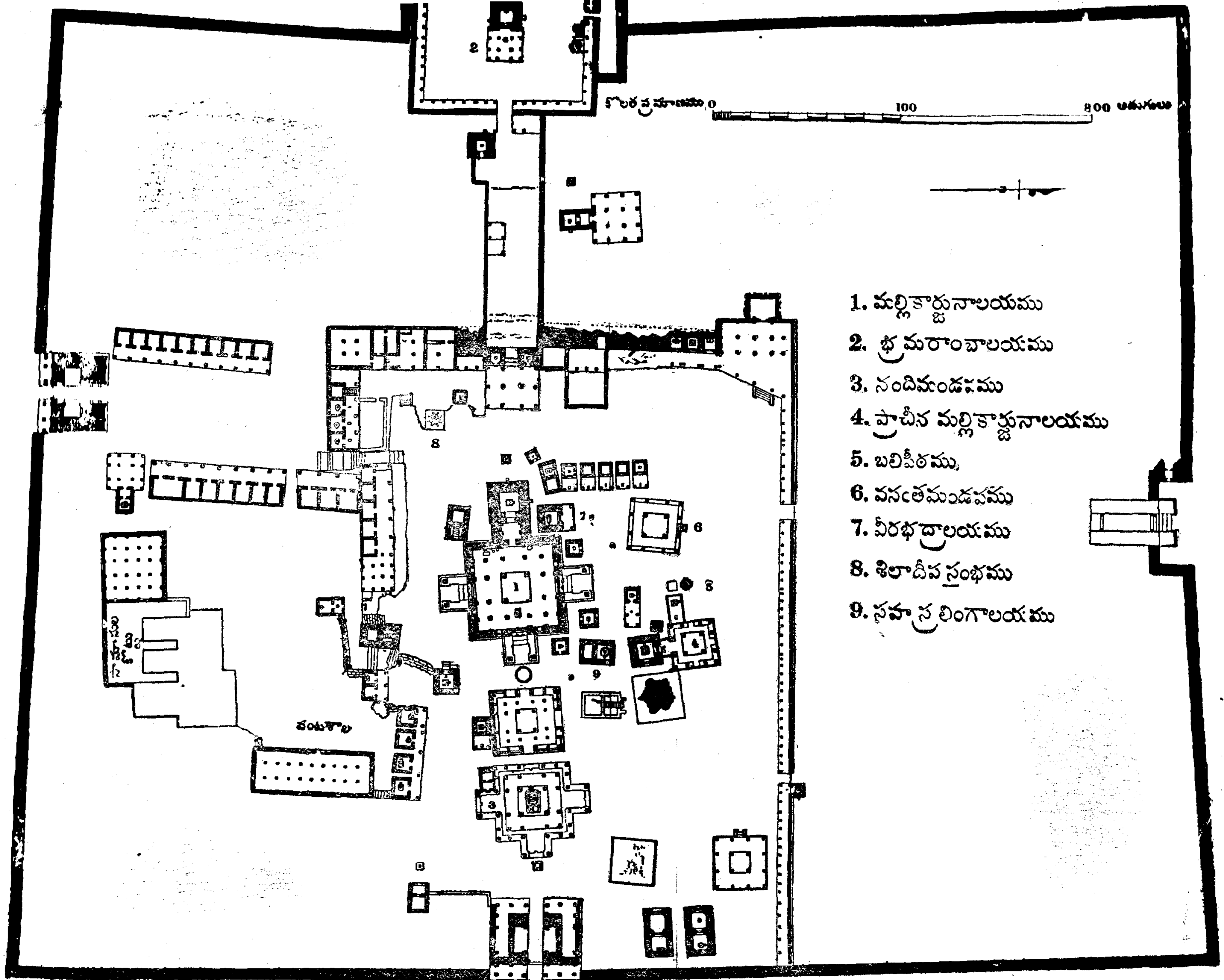
శ్రీశైలక్షేత్రము

శ్లో. శ్రీశైలం శిఖరేశ్వరం గణపతిం శ్రీ హాటకేశం పునః
సారంగేశ్వర బిందుతీర్థమమలం ఘంటార్క సిద్ధేశ్వరం
గంగాం శ్రీ భ్రమరాంబికాం గిరిసుతామారామ వీరేశ్వరం
శంఖం చక్ర వరాహతీర్థమనిశం శ్రీశైలనాథం భజే.

శ్రీమన్మహాదేవుని లీలావిలాసవిరాజితంబులైన శక్తిస్వరూపములు విచిత్రములు. సకలస్వరూపములు సకలభూతములు సకలశక్తులు మహాదేవావతారములు. కులపర్వ

తములు మహానదులు గహనవనాంతరములు తరులతాగుల్మములు దివ్యస్థలములు జీవజాలములు పావనచరితములు దివ్యావతారములు మహాదేవునకు వ్యక్తస్వరూపములు. మహర్షులు ప్రకృతిసౌందర్యమునందును విభవాభిరామమునందును భీకరాకారములందును నిత్యమైన యీశ్వరవిలాసములను గనుగొనుచు బ్రహ్మణ్యులైరి. ఉమామహేశ్వరుల లీలావిలాసములకు హిమగిరి నిలయము. ఉమామహేశ్వరులు సతీత్వపదమును పతిత్వపదమును

శ్రీ శైల దేవాలయ పటముయొక్క వివరములు రాగల సంచికయందు విపులముగ వ్రాయబడును.

బడయుటకు మహాతపంబును జేసెరి. శంకరుడు తన తపోనిష్ఠకు భంగమును గలుగజేసిన కాముని భస్మము చేసెను. నిత్యసత్యధర్మచారిణియైన పార్వతిని పరిగ్రహించుటకు నటరాజమూర్తియై మహాతాండవమును జేసెను. మహాతాండవముతో విశ్వసమ్మోహనమును జేసి పార్వతిని పరిగ్రహించెను. కామదహనము, పార్వతీపరిణయము పరమేశ్వరుని విచిత్ర లీలలు. ఆత్మసమర్పణము పరమేశ్వరపరిణయము పార్వతీదేవికి పరమప్రయోజనములు. పార్వతీపరమేశ్వరుల లీలావిహారవిలసితంబులైన హిమగిరిశృంగంబులు గంగాప్రవాహకూలంబులు దివ్యప్రబోధంబునకు సాధనంబులుగ నున్నవి.

శ్రీ రాధాకృష్ణుల విహారవిలాసములు గోకుల బృందావనములకు కాళిందీప్రాంతములకు మహత్త్వమును గలుగజేసినవి. శ్రీకృష్ణుని మురళీగానము రాధాప్రపంచమును పరవశము చేసినది. గోపులు గోపికలు బృందావనము గానామృతమునందు మునిగి తన్మయత్వమును బొందినవి. రాధామాధవుల విరహారావములు విశ్వావృతమైన సంసారరసానందమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. శ్రీకృష్ణక్రీడాముద్రితములైన మధురాయమునా ప్రాంతములు పుణ్యప్రదేశములై దివ్యరూపసంస్మరణమును జేయుచున్నవి.

శ్రీసీతారాముల వనవాసవిలాసములు దండకారణ్యప్రాంతములకు మహత్త్వము నాపాదించినవి. దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము సీతారాముల విహారవియోగములు గోదావరీతీరస్థములైనదండకారణ్యప్రాంతములకు దివ్యవిభూతుల నొడగూర్చినవి. సీతారాముల దివ్యచరిత్రములు మహాసంసారమునందు ధర్మాధర్మసంరంభమును ధర్మవిజయమును బోధించుచున్నవి.

ఆర్యులకు దక్షిణప్రస్థానమునందు శ్రీశైలము మహాస్థలముగ నేర్పడినది. శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునుల లీలలును శ్రీ సీతారాములలీలలవలె మనోహరములై ధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. హిమనగవాసులైన యుమామహేశ్వరులు శ్రీగిరియందు అంబా మల్లికార్జునులుగ వెలసి భక్తకోటికి వరదాయకులైరి. శ్రీశైలక్షేత్రమునందుత్తరశైవమతమునకును దక్షిణశైవమతమునకును, ఆర్యసాంప్రదాయములకును ద్రావిడసాంప్రదాయములకును సమ్మేళనము గలిగినది. ఈ సమ్మేళనమే కాలాంతరమునను బసవేశ్వరుని కాలమునందు వీరశైవముగ బరిణమించిన విధమును శైవమతచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. శ్రీశైలక్షేత్రమునందుత్తరదేశమునందు వలె నన్నివర్ణములవారును శివలింగము నర్చించుట కభ్యంతరము లేదు. మహర్షులు దుర్గమారణ్యనగప్రాంతములందు నివాసములను గల్పించుకొని ధర్మాభ్యుదయమునకుఁ బాటుపడిన విధమును పుణ్యక్షేత్రము లనంతముఖములను విశదము చేయుచున్నవి.

శ్రీశైలము దక్షిణదేశమునందు గల పుణ్యతీర్థములందు సుప్రసిద్ధమైనమహాస్థలము. నల్లమలకొండలు, మహారణ్యము, కృష్ణవేణి,

శ్రీశైలమున కనిర్వచనీయమైన శోభను గలుగజేయుచున్నవి. శ్రీశైలము పురాతనమైన పుణ్యక్షేత్రమని దేశచరిత్రము, స్థలపురాణము, ప్రాచీనశిల్పము తెలుపుచున్నవి. శ్రీశైల మార్యులదక్షిణప్రస్థానమునం దొక ముఖ్యఘట్టముగ బరిగణింపబడిన విషయమును నిత్యసంకల్పము విశదము చేయుచున్నది. నిత్యకర్మానుష్ఠానమునందు హిందువులు సంకల్పమును జేయునపుడు స్థలనిర్దేశమునందు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుట నేటికిని పరంపరాగతమైన యాచారముగ నున్నది. సంకల్పమునందు

"పఞ్చాశత్కోటియోజనవిస్తీర్ణమహీమణ్డలే లక్షయోజనవిస్తీర్ణ జమ్బూద్వీపే। భరతవర్షే। భరతఖణ్డే మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే। శ్రీశైలస్యాగ్నేయప్రదేశే. కృష్ణాగోదావర్యోర్మధ్యదేశే। స్వగృహే। సమస్తదేవతా మాహేశ్వరసన్నిధౌ....................

అని దాక్షిణాత్యులు—ముఖ్యముగ నాంధ్రకర్ణాటకులు—శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుదురు. ఈ సంకీర్తనము శ్రీశైలము పురాణప్రసిద్ధమైన మహాస్థలమని తెలియజేయుచున్నది.

స్థలచరిత్రము

శ్రీశైలక్షేత్రచరిత్ర మితర పుణ్యతీర్థముల చరిత్రమునలె భావగర్భితమై పరమేశ్వర లీలావిలాసములను రమ్యముగ బోధించుచున్నది. శ్రీశైలము సుజలపూరితము; తరులతాగుల్మపరిశోభితము; ధాతుభరితము; దివ్యౌషధీవిరాజితము; సకలతీర్థవిభాసితము. మహర్షులు శ్రీగిరి నాధ్యాత్మికదృష్టితో జూచిన విధమును స్థలపురాణము దెలుపుచున్నది.

కృతయుగమునందు శిలాదుడను ఋషిపుంగవు డుండెను. ఆ శిలాదుడు లోకమచ్చెరువొంద శివుని గూర్చి మహాతపం బొనరించెను. ఆ మహనీయు డీశ్వరసాక్షాత్కారమును గోరుచు, నిడాపింగళాద్వారములనువశీకరణము చేసికొని, సర్పాంగనను మేలుకొలిపి, యోగాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి, చిత్తంబును సహస్రారకమలంబునందు హత్తించి, సర్వేశ్వరుని గని మహదానందసమాధియందు మెలంగుచుండెను. పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నుండై తపంబునకు మెచ్చి వరంబుల ననుగ్రహించెను. ఈశ్వరవరప్రసాదమున నిరువురు సుతులు గలిగిరి. వారు శైవదీక్షాపరాయణులై పర్వతుడు నందికేశుడు అను నామములను ప్రసిద్ధిని బడసిరి. పర్వతుం డఖండశివభక్తిపరవశుండై హిమవన్నగమునం దుగ్రతపం బొనరించెను. శివుడు తపంబునకు మెచ్చి ప్రత్యక్షమై పర్వతునకు కోరినవరంబుల నొసంగి యంతర్హితుం డయ్యెను. శివప్రసాదమున పర్వతుండు శ్రీపర్వతరూపమును దాల్చెను. ఆ పర్వతమునందు మేరువు మొదలగు నగములు గంగాది పుణ్యతీర్థములు బ్రహ్మాద్యమరులు గణేశాది ప్రమథులు బసవేశ్వరాదిభక్తులు వెలయునటు లనుగ్రహించెను. మఱియును శిఖరసందర్శనమాత్రమునను జీవజాలంబులకు దురితాపహరణంబును భక్తవశ్యుం డనుగ్రహించెను. శ్రీపర్వతంబునందు పార్వతీపరమేశ్వరులు భ్రమరాంబా మల్లికార్జున రూపంబుల వెలసిరి.

నందికేశ్వరుండును మహాతపం బొనరించి శంకరుని మెప్పించి నందికేశ్వరత్వంబును వహించెను.

శ్రీగిరినామము

కృతయుగాంతమునందు సుమతి యను మునిపుంగవుండు విలసిల్లెను. ఆమునికి శ్రీ యను కన్నియ గలిగెను. ఆ కన్యక ఘోర తపంబును జేసి మహాదేవుని మెప్పులను బడసి పర్వతంబునకు స్వనామాంచితంబైన శ్రీపర్వతాభిధానంబును స్థాపించెను.

చంద్రగుప్తపురము

పూర్వకాలమునందు శ్రీశైల ప్రాంతమునందు మల్లికాపురంబను నొకపట్టణము విలసిల్లుచుండెను. ఆ పురమును చంద్రగుప్త మహారాజేలుచుండెను. చంద్రగుప్తమహారాజు సంతానార్థియై తీవ్రమైన తపస్సును జేసి శంకరవర ప్రసాదంబున సంతానలాభవరమును బొందెను. ఆసమయమునందు చంద్రగుప్తుడు శత్రుసంహారవ్యవహారనిమగ్నుండై పండ్రెండేడులు దేశాటనమును జేయుచుండెను. రాణి గర్భమును దాల్చి యొకకన్నియను గనెను. ఆ రాచకన్నియకు పురోహితులు జాతకర్మలను జేసి చంద్రమతి యను నామకరణమును జేసిరి. చంద్రమతి నవయౌవనావిర్భూతమైన మనోహరాకారమును గలిగి పెరుగుచుండెను.

చంద్రగుప్తుడు శత్రువులను జయించి విజయధ్వానములతో సైన్యపరివారసమేతుడై నిజనగరమును జేరెను. చంద్రమతి పితృవాత్సల్యప్రేరితయై పరమానందభరితయై మృదుమధురగానములతో దండ్రికి కర్పూర నీరాజనంబుల నెత్తి స్వాగతంబు నొసంగెను. చంద్రగుప్తుడు లావణ్యావిషలోలుడై మోహపరవశుండై తనకూతును గామించి నీతిబాహ్యంబులైన సంభాషణలను జేయుచుండెను. సతీసుతలు మంత్రిపురోహితులు పరివారజనములు చేసిన ధర్మోపదేశములు రాజునకు వెగటుగనుండెను. ఆప్తజనముల హితోపదేశములు, సాంత్వనవాక్యములు, నిందోక్తులు, ధిక్కారవచనములు,నిరర్థకములుగ బరిణమించెను. చంద్రమతి ధర్మారూఢయై తన తలిదండ్రులను గృహమును పురమును వదలి, ఒక గోపకుని సహాయమున కృష్ణానదిని దాటి, శ్రీగిరిని జేరి యుగ్రతపంబును జేసెను.

శ్రీగిరియందు తనపాడియావు పాలు పితుకకపోవుటకు గారణం బరయుటకు గోపకుని నియోగించెను. గోపకుడు స్వయంభువలింగమునకు గోవుక్షీరాభిషేచనమును జేయుట గని గొని చంద్రమతికి నివేదించెను. చంద్రమతి యుగ్రతపంబును జేయుచు మల్లికాకుసుమములతో బ్రత్యహము శివునిబూజించుచు గాలమును గడపుచుండెను. పరమశివుడు సుప్రీతుండై చంద్రమతికి నిరంతరశివారాధన వరమును బ్రసాదించెను. మల్లికాకుసుమార్చనలచే సుప్రీతుడైన మహాదేవుడు శ్రీగిరిమల్లికార్జుననామమున బ్రసిద్ధిని గాంచెను. చంద్రమతి యును మల్లికాకుసుమంబుల మల్లికార్జునుని నర్చించుచు సకలలోకభజనీయమైన నీయంబారూపమున శ్రీశైలమునందు శాశ్వతవాసమును గైకొనెను. భ్రమరాంబాలయమును మల్లికార్జునాలయమునకు దూరముగనున్నది.

ఇతరక్షేత్రములందు వలె శ్రీశైలక్షేత్రమునందంబాలయము శివాలయమునకు పార్శ్వమునందు లేదు. చంద్రగుప్తపురము మల్లికానగరము శాపగ్రస్తమై పాడుపడినది. శ్రీశైలమున కనతిదూరమునందు పాతాళగంగ కావలియొడ్డున పాడుపడియున్న చంద్రగుప్తపట్టణము నేటికిని నీపురాణగాథను సంస్మరింపజేయుచున్నది. కామరాజావృతంబైన మల్లికానగరము చైతన్యరహితమై జడత్వమునుబొందినది. త్యాగరాజావృతమైన మల్లికార్జునాలయము విపత్పరంపరల పాలయ్యు చైతన్యప్రదంబై సర్వజనారాధ్యంబై ప్రకాశించుచున్నది. మహాసంసారమునందు త్యాగభోగముల సమన్వయమును శ్రీశైలేతిహాస మతిరమణీయముగ బోధించుచున్నది. కామ మధోగతియందు భోగరూపమునను నూర్ధ్వగతియందు త్యాగరూపమునను బరిణమించుచు సుఖదుఃఖములకు మూలబీజ మగుచున్నది.

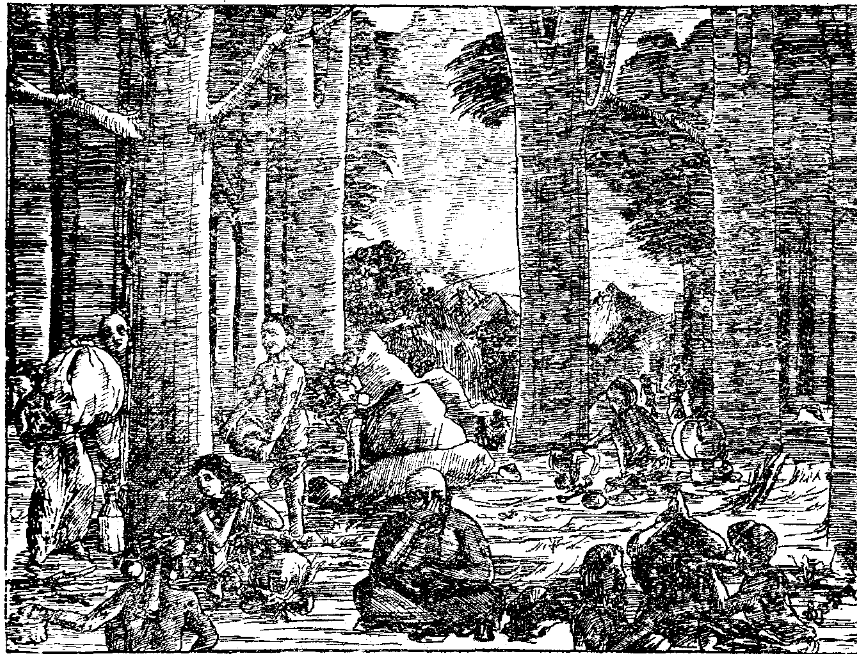
చంద్రమతి శివుని సతీత్వమును వేడలేదు. సంతానమును గామింపలేదు. సంపదలను గోరలేదు. కీర్తి నభ్యర్థింపలేదు. శివమయమైన నిరంతరశివారాధనమును శివారాధనలబ్ధమైన యంబాత్వమును వరించినది. భ్రమరాంబ భ్రమరకీటకన్యాయమున లోకాంబయై భక్తులకు సారూప్యము నొసంగి శుభస్థితి ననుగ్రహించుచున్నది. ఆదిశక్తి, అమ్మ-అంబ-భ్రమరాంబ స్వరూపములను నాత్మసమర్పణమును జేయుచువిశ్వవికాసమును జేయుచున్నది. ఈపరమరహస్యమునునితరక్షేత్రములవలె శ్రీశైలక్షేత్రమాహాత్మ్యమును బోధించుచున్నది.

శ్రీపర్వతద్వారములు

శ్రీశైలపర్వతమునకు నాలుగుదిశలందును నాలుగు ముఖ్యద్వారములు గలవు. ఆ ద్వారములు త్రిపురాంతకము సిద్ధవటము అలంపురి ఉమామహేశ్వరము అనుపుణ్యద్వారములై ప్రసిద్ధిని గాంచినవి. ఆనాలుగు ద్వారముల నడుమనుగల భూమి పుణ్యప్రదమైన శ్రీశైలఖండనామమున బ్రసిద్ధిని బడసినది. శ్రీశైలఖండము ముప్పదియోజనముల పొడవును ముప్పదియోజనముల వెడలుపును గలిగి తొమ్మిదివందల యోజనముల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది. ఈపర్వతమునకు ౧. పాకశాసనము ౨. వైడూర్యము ౩. త్రిపురాంతకము ౪. పశ్చిమము ౫. బ్రహ్మేశ్వరము ౬. మాణిక్యము ౭. ప్రవాళము ౮. పుష్పశైలము నాఁబరఁగు నెనిమిదిశృంగంబులు గలవు. పాకశాసనశృంగమునందు సానంద, నంద, శుక్లయును, వైడూర్యశృంగమునందు గోమతియు కీర్తికళయును, త్రిపురాంతకమునందు తామ్రజాహ్నవి, చిత్రయును, పశ్చిమ శృంగమునందు భారతి, చారుఘోషిణి, అరుణయును, బ్రహ్మేశ్వరమునందు మహాజ్యోతి, జయ, విజయయును, మాణిక్యశిఖరమునందు వక్రపృథ, అతిస్మృతియును, ప్రవాళశిఖరంబునందుజ్యోతి, అర్చి, చతుర్వక్త్రములును, నష్టమంబగు పుష్పశైలశిఖరమునందు నుత్సవ, క్షేమ, శుక్లయనుతీర్థంబులును ముక్తిప్రదంబులై భాసిలుచుండును. మఱియును నాశైలంబునందున్నతంబులైననాలుగుశృంగములు గలవు. పూర్వశిఖరము దేవతానగరమున కాలయమై గాంగేయమయమై హేమకూట

మని వెలయుచుండును. దక్షిణశిఖర మహాబిలమన మరకతరత్నస్థగితమై నారాయణునకాలయమై యలరుచుండును. పశ్చిమశృంగము నందిమండలమన వజ్రమయమై నందీశ్వరునకాలయమై భాసిలుచుండును. ఉత్తరగోపురము సోమేశ్వరమన ధాతుమయమై కుమారస్వామికి వాసస్థలమై విరాజిలుచుండును.

గలవు. శ్రీకాయ కరక్కాయ మాచికాయ తేనె మైనము మోదుగమాడలు మొదలగు వన్యజము లీయరణ్యమునం దుత్పన్నము లగుచున్నవి. రాగి ఇనుము సీసము బంగారము వజ్రములు మొదలగు ఖనిజములు నల్లమలకొండలందుగలవు. అడవి యంతయును కాగితములను జేయుట కనుకూలమైన వెదురుపొదలతో నిండియున్నది.

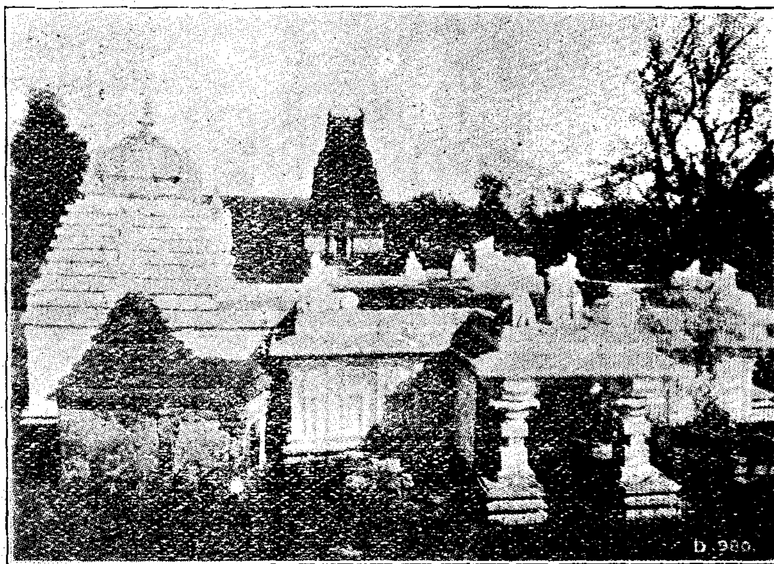
యాత్రికులు అన్నము వండుకొని భుజించుట

గుండ్లకమ్మ, రాళ్లమడుగు, తీగలేరు, కండ్లేరు, దువ్వలేరు, సాగిలేరు, గాలేరు, భవనాశి మొదలగు నదీనదములు నల్లమలకొండలందు పుట్టుచున్నవి. నల్లమలకొండలందు ౩౦౦౦ అడుగులు ఎత్తుగలశృంగములు గలవు. ఈ కొండలందు బుట్టుచున్న ఏఱులు కంబము త్రిపురాంతకము మొదలగు చెఱువుల నీటికాధారములుగ నున్నవి. అరణ్యములందు పెద్దపులులు చిఱుతపులులు ఎలుగుబంట్లు ఏదు పందులు మొదలగు క్రూరమృగములు గలవు. నగశృంగములు కొండలోయలు కారడవులు విశాలోన్నతవృక్షములు వెదురుపొదలు కొండవాగులు నదీనదములు పెద్దచెఱువులు నీటిబుగ్గలు మున్నగు ప్రకృతివైభవములు

భౌతికలక్షణములు

నల్లమల ఎఱ్ఱమలకొండలు కర్నూలు మండలమునందు విశేషమైన ప్రదేశము నాక్రమించుకొనుచున్నవి. వెల్లికొండలను వేఱొక కొండలవరుసలు కర్నూలునకును నెల్లూరికిని నడుమను గలవు. నల్లమలయడవులు ౨౦౦౦ చదరపుమైలుల ప్రదేశము నాక్రమించుకొని యున్నవి. అడవియందు తేకు మద్ది చంద్రచందనము బిల్వము మొదలగువృక్షరాజములు

శ్రీశైలయాత్ర కనిర్వచనీయమైన శోభను గలుగజేయుచున్నవి. యాత్రికులు కులగోత్రభేదములను మఱచి వనభోజనములను జేయుచు గుంపులు గుంపులుగా కొండల నెక్కుచు దిగుచు శివనామస్మరణమును జేయుచు కీర్తనలను బాడుచు శ్రీశైలయాత్రను పరమోత్సాహముతోఁ జేయుచుందురు. మనుజులు తమయల్పత్వమును మఱచి దైవమహత్వమును ధ్యానము చేయుటకు శ్రీశైలయాత్రాపరిసరములు పరమప్రయోజనకరములు.

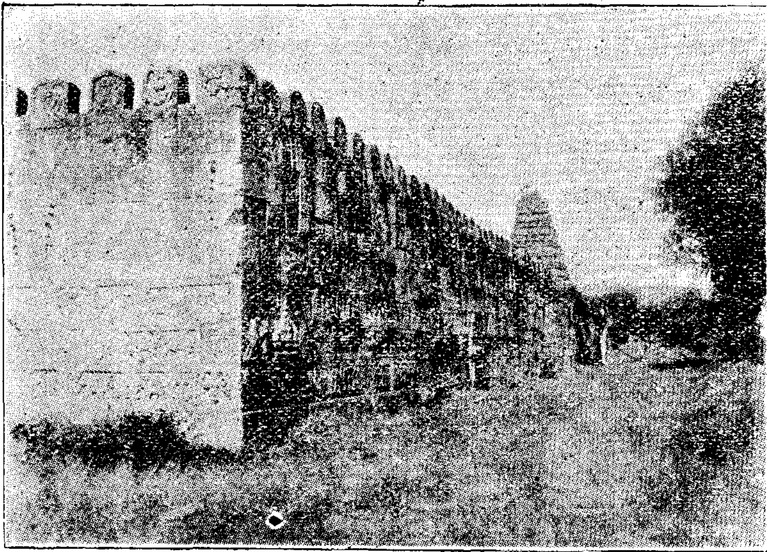

మల్లికార్జునస్వామివారి ఆలయము

శ్రీశైలచరిత్రము

నిత్యకర్మానుష్ఠానసంకల్పమునందు దేశనిర్దేశమును జేయుటకు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుటవలనను శ్రీశైల మార్యులకు బురాతనమైనవాసస్థలమని స్పష్టమగుచున్నది. మహర్షులు శ్రీశైలమునం దాశ్రమములను గల్పించుకొని యార్యవిజ్ఞానమును దక్షిణాపథమునందు వ్యాపింపజేసినటులు సంకల్పవిధానము స్పష్టము జేయుచున్నది. ఋషియుగమునం దే మహర్షులు శ్రీశైలాద్రియందు నివాసము చేసినదియును నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారములు కనబడవు. మహాభారత రామాయణములందు శ్రీశైలక్షేత్రము పేర్కొనబడినది. గోకర్ణస్వామియును నవనాథసిద్ధులును శ్రీశైలమునందు నివసించినటులు గాథలుగలవు. ఋషియుగమునందు వేదవిజ్ఞానవ్యాపనమునకువలె బుద్ధయుగమునందు బౌద్ధధర్మవ్యాపనమునకు శ్రీశైలక్షేత్రము తోడ్పడినది. కృష్ణానది కెడమ పార్శ్వమునందు గల శిథిలమైన చంద్రగుప్తపురము గుప్తరాజ్యవ్యాపనమును దెలుపుచున్నది. చంద్రగుప్తపురము మౌర్యవంశజుడైన చంద్రగుప్తునిపేరను స్థాపితమై యుండవచ్చునని చరిత్రకారులు నమ్ముచున్నారు. దపహాలిప్రాంతమునగల అశోకుని ధర్మశిలాశాసనములు శ్రీశైలప్రాంతమునందుఁ గానరాకున్నను శ్రీశైలము బౌద్ధమతవ్యాపనమున నశోకచక్రవర్తికాలముననే ప్రఖ్యాతిని గాంచినదని శ్రీశైలక్షేత్రపరమైన చరిత్రవలన నూహింపఁదగియున్నది. శాలివాహనశకారంభమునకుఁ బూర్వము నివ నాగార్జునుడు శ్రీశైలక్షేత్రమునందు

సించినటులు బౌద్ధగ్రంథములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. శ్రీగిరియందొకభాగము నాగార్జునకొండ యనుపేరిట నొప్పుచున్నది. నాగార్జును డాంధ్రదేశస్థుడని చరిత్రకారులు నిర్ణయించుచున్నారు. నాగార్జునుఁడు రసవాదమునందు పరిశ్రమచేసి దేశమునందంతటను ప్రసిద్ధిని గడించిన సిద్ధపురుషుఁడు. ఓషధుల తత్త్వము బరిశీలించి ఆయుర్వేదమును వృద్ధిచేసెను. బౌద్ధధర్మమును భరతవర్షము

ఆలయపు ప్రహరియందలి శిల్పము

నందును త్రివిష్టపమునందును వ్యాపింపఁజేసి సిద్ధత్వమును బడసెను. నాగార్జునుని కాలమునందు శ్రీశైలక్షేత్రము మమరావతి వలె నాంధ్రదేశమునందు సుప్రసిద్ధమైన బౌద్ధారామముగ నుండియుండెను. ఆంధ్రరాజుల వినాశము బౌద్ధమతసంక్షయము శ్రీశైలక్షేత్రక్షీణదశకుఁ గొంతకారణం బైయుండును. ఏడవశతాబ్దమునందు భరతఖండమును

సందర్శించిన చీనాయాత్రికుడు హియాన్‌సాంగు శ్రీశైలబౌద్ధారామమును వర్ణించెను. శ్రీశంకరాచార్యులు ద్వాదశలింగస్తోత్రమునందును శివానందలహరియందును నిటులు స్తవముచేసెను.

శ్లో. సంధ్యారంభవిజృంభితం, శ్రుతిశిర
స్థానాంతరాధిష్ఠితం,
సప్రేమభ్రమరాభిరామ మసకృ
త్సద్వాసనాశోభితం,
భోగీంద్రాభరణం, సమస్తసుమనః
పూజ్యం, గుణావిష్కృతం,
సేవే శ్రీగిరిమల్లికార్జున మహా
లింగం శివాలింగితం.

(శివానందలహరి.)

శ్రీశైలశృంగే విబుధాతిసంగే
తులాద్రితుంగే చ ముదా వసంతమ్
త మర్జునం మల్లికపూర్వ మేకం
నమామి సంసారసముద్రసేతుమ్॥

ద్వాదశజ్యోతిర్లింగస్తోత్రం.

(సశేషము)

ప్రేమతత్త్వము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ప్రేమస్వరూపనిరూపణము)

ప్రథమభాగము

అద్వితీయైకపరమేశ్వరాభిలాష, జనితమాయాప్రపంచనిసర్గమైన
వాఙ్మనసకాయకర్మప్రవర్తనమునఁ, బ్రేమ మూలంబ మనుట వివేకిమతము.

గీ. అరయ నాప్రేమ కాశ్రయం బగు మనస్సు, గాన దానిస్వరూపంబు గాంచి పిదప
నాశ్రయాశ్రయిసంబంధ మనుసరించి, దానికబ్బినగుణములు గాన నగును.

గీ. బుద్ధియు నహంకృతియుఁ జిత్తమును మనస్సు, నాఁగ నంతఃకరణ మొప్పు నలుఁదెఱఁగుల
నందు మనప్రేమ కాశ్రయ మైనమనసు, నేకరణి నిర్వచించిరో యెఱుఁగవలయు.

క. ఆరయ నశరీరవ్యవ, హారుండగు పురుషునింద్రియంబుల కెల్లన్
శారీరకమీమాంసా, సారజ్ఞుఁడు వల్కు మానసం బధిపతిఁ గాన్.

సీ. [1]కామసంకల్పవికల్పాత్మకంబయి, ధర్మార్థసాధనాధార మగుచు
సుఖదుఃఖములకును జోటగుచుండియు, [2]సకలేంద్రియప్రవర్తకము నగుచు
[3]శాంతివైరాగ్యాదిశాంతవృత్తులకును, రాగలోభాదిఘోరంబులకును,
మోహభయాదికమూఢవృత్తులకుఁ బ, దంబును, [4]జ్ఞానసాధనము నగుచు
నంతరింద్రియమను మన స్సలరు ననుచు, నిర్వచించిరి వేత్తలానిర్ణయమున
నన్నివృత్తుల నిమిడినయట్టిప్రేమ, కాగుణంబులు గలుగుట యబ్బురంబె?

గీ. ఆమనసె యంతరింద్రియ మనఁగ హృదయ, మనఁగ మానస మనఁ జిత్త మనఁగ బరఁగి
కర్మబంధమోక్షములకుఁ గారణంబు, గాఁగఁ బ్రేమంబునకు నాలవాల మయ్యె.

గీ. మఱియు నమ్మానసంబు తామసము రాజ,సంబు సాత్త్విక మగుచుఁ దత్సంకులంబు
నగుచుఁ బ్రాక్తనసంస్కార మనుసరించి తత్తదనురూపవిషయప్రవృత్త మగును.

గీ. అట్టి త్రిగుణాత్మకంబైన యంతరంగ, మెందుఁ జొచ్చిన నది ప్రేమహేతుకమని
సకలలోకానుభూతదృష్టాంతసరణిఁ, దరచి చర్చింపఁగా నిజ మరయవచ్చు.

చ. హృదయము నంటి యుండుటఁ దదీయగుణంబులు ప్రేమ కబ్బఁగా
నదియును దామసాదికగుణాంచితమై బహువేషధారియై

---

౧. కామః సంకల్పో విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా ధృతిరధృతిర్హ్రీర్ధీర్భీరిత్యేతత్సర్వం మనః — ఇతి శ్రుతిః

౨. ౪. న్యాయమతము. 3. సాంఖ్యమతము.

మొదఁ బొదిగొన్నయట్టివివిధేచ్ఛల కుద్భవబీజమై తదా
స్పదమయి యింద్రియంబులు వశంబులు గా విహరించు నెల్లెడన్.

గీ. సరవి నది తామసంబు రాజసము సాత్త్వి, కంబు సద్వాయ మద్వయాకార మనఁగఁ
బంచవిధ మయ్యె బహుభంగిఁ బరఁగుచుండు, వరుసఁ దల్లక్షణంబుల నరయువలయు.

సీ. మదమోహమాంద్యాదిమలిన మైనట్టిది, తామసప్రేమ నాఁ దనరుచుండు
మత్సరలోభకామక్రోధకలుషంబు, రాజసప్రేమ నాఁ దేజరిల్లు
భక్తి ధర్మజ్ఞానభాసురం బైనది సాత్త్వికప్రేమ నా జగతి వెలయు
జీవేశ్వరవిభేదభావ ప్రసిద్ధంబు, సద్వయప్రేమ నా సందడించు,

గీ. విమలవైరాగ్యసదసద్వివేకమూల, శమదమాదికసాధనసంపదుదిత
మహితమహిమాత్మధీభాసమాన, మైన దద్వయప్రేమ యగును సోఽహమ్మనంగ.

క. తామసరాజసములు ధర, జీమండల మెల్లయెడల నిండుట మున్నా
ప్రేమంబుల బహుగతు లగు, బూమెలు వివరింతు లక్ష్యపూర్వకఫణితిన్.

గీ. కంటిక్రియసుఖంబులకుఁ బ్రాణి యింద్రియంబు, లెల్లవిషయంబులందుఁ బ్రవృత్తిఁ గాంచు
నదియె రాజసగుణ మయ్యె నందుఁ గలుగు, మంచిచెడ్డలు గనమి తామసగుణంబు.

గీ. కాన బహువిధవిషయ సుఖ ప్రవృత్తిఁ, గాంచి రాజసతామసాకార మగుచు
లౌకికప్రేమ యొప్పుఁ దల్లక్షణంబు, లుభయనామంబుల నభేద మొందు నిందు.

గీ. జనకపతిదారతనయాదిజనులయందు, నొక్కరొక్కరి కోరులపై నున్నయట్టు
లరయవచ్చెడిప్రేమ మహాత్మార్థ మగుట?, సహజసిద్ధంబ యగు నరజాతి కెల్ల.

సీ. అరయ ననాద్యవిద్యానిమిత్తంబును, జన్మపరంపరాసంగతంబు
దారపుత్రాద్యన్యధర్మంబులును దేహ, ధర్మంబు లింద్రియధర్మములును
దనయందుఁ జూచున ధ్యాసభావంబున, సిద్ధమై యాజన్మసిద్ధము నగు
నేను నా దనియెడిమానవవ్యవహార, మంతటఁ బ్రత్యక్ష మగును గాదె?

గీ. అట్టినైసర్గిక వ్యవహారమునకు, బీజ మాత్మామసిక మైనప్రేమ గాదె?
యు ట్లగుట సాజ మైహిక మైనప్రేమ, సర్వ మాత్మార్థ మనుట విస్పష్ట మయ్యె.

గీ. ఇట్టి దయ్యును సత్త్వాంశ మించు కంత, యందు నందును గన్పింప నలరి, రాజ
సంబు తామస ముభయమిశ్రంబు నైన, ప్రేమవైచిత్రి జగ మావరించె నిట్లు.

నైసర్గిక ప్రేమ

ఉ. జీవుఁడు పూర్వజన్మమునఁ జేసినచేతల మంచిచెడ్డలు
ర్వీవలయంబునం దనుభవింపక తీఱనిదాన దా నవి

౧. "తత్ప్రైవమాత్మార్థ మన్యత్ర నైవ మన్యార్థ మాత్మని" పంచదశి ౨. శంకరాచార్యమతము.

ద్యావశవర్తియై జనన మందుచునుండును గాని యొక్కనిం
గావఁగ నొక్కఁ డింద్రోడలు గాంచఁ డటందురు తత్త్వకోవిదుల్.

గీ. తల్లికడుపునఁ బడినట్టి తఱినె జీవి, తనదుకర్మంబునకుఁ దగుతనువు దాల్చి
యాశరీరంబు దాను గా నవనిఁ బుట్టు, నదియె దేహాత్మబుద్ధిమాయాగుణంబు

క. కావున నాత్మప్రేమము, జీవుల కాగర్భవాససిద్ధం బగుచున్
భావింప నేక మయ్యును, వేవితములఁ దోఁచుచుండు విరిసినకొలఁదిన్.

చ. ఒకనిమసంబు తల్లిఁ గన కుండిన నెంతయుఁ బోరుపెట్టుపి
ల్లకుఁ గలభావ మేమి? తను లాలన సేయుచుఁ బాలొసంగి మె
త్తికొనఁగఁ దల్లి వచ్చు ననుభ్రాంతియే కద! కాక యున్న మ
చ్చికపడి దాదిచెంతకును జేరునె? దానికి నట్టు లేడ్చునే?

చ. తెలియఁగఁ దాను గాని దగుదేహము దానుగ నమ్మి దానికై
పలువిధ మైనరక్షకు నుపాయము లారయు చింత కాలిలో
ములు దిగనేని పోయె నని మొత్తలు పెట్టుచు వచ్చుకష్టముల్
దలఁపక యాశరీరము యథార్థముగాఁ దలపోయుచుండఁడే?

గీ. తనువు శాశ్వత మని నమ్మమనుజులందుఁ, దనువు వీడఁగినజీవుల తనువు లింటఁ
గనఁగ రాకున్కి నిచ్చలు గనుచునున్న, దనతనువు నిక్క మనుభ్రాంతి తలఁగు నెక్కొ?

చ. కలిగిన లేక యున్నఁ దనకాంతను బుతులఁ గూర్మిఁ గాచు టెం
దుల కని? తా సుఖాంబునిధిఁ దోఁగుట కేకద! కానినాఁడు వా
రలు గతియించిరేని వనరం బని యేమి? తదాత్మసౌఖ్యముల్
తలఁగిన నన్నదుఃఖము గదా? కనుఁ డిందలి ప్రేమతత్త్వమున్.

ఉ. కారణ మిట్టి దైనను జగంబునఁ బెక్కురు ప్రేమమూఢులై
దారసుతాదిపోషణవిధానమునం బడరానిపాట్ల వే
సారుచు నాత్మసౌఖ్యలవసంగతి లేకయ తాము వారికై
ధారణిఁ బుట్టినట్లు పరితాపము నొందరె చచ్చునంతకున్?

గీ. ఈవిచారణ యిట్లుంచి యింక నిపుడు, ప్రేమవైచిత్రి మొదలఁ జూపింపఁ దలఁచి
చదువరుల కొక్కమాట యీసమయమందు, మనవి చేయుచునున్నాఁడ మఱవరాదు
తనకుఁ దనయందు నొరులయందును గనఁబడు, వివిధ మైనట్టిమనుజునిప్రేమ యెల్లఁ
దలఁప నాత్మార్థ మగుట సత్యంబ యయ్యుఁ, గార్యవశమున వేఱుగాఁ గానవచ్చు
నంతమాత్రాన నన్యార్థ మగు నటించు, ననఁగ రా దనునదియ నామనవి, యింక
శైశవం బాదిగా దానిచర్య లెల్ల, నరయఁగాఁ దగు లోకంబు తరిచి తరిచి.

శ్రీ రామా!

(ఒక కథ)

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు గారు

౧

"ఓలమ్మోయి! ఓలప్పోయి" యని కీళ్ల నొప్పులచే మూల్గుచు నులకమంచముపైఁ బరచిన ప్రాఁతకంబళిపైఁ జిన్నపీటఁ దల క్రిందఁ బెట్టుకొని ప్రక్కబారుగఁ బండుకొని యున్న ముసలిమొగపుఁ జంద్రవదన కుడిచీలమండ కమృతాంజనమును రాయుచు రామరావు కాళ్లకడ నున్న చేదత్రాళ్ల వరుసపై బొట్టనవ్రేళ్ల మోపి కూరుచుండెను. "అబ్బ! నిమ్మళిమయ్యా యని చెప్పఁగ నంతగట్టిగ రాచెదవేల? మనుష్యుఁడవు కావా? దున్నపోతవా?" యని యావృద్ధవేశ్యామాత రామరావును దిట్టి యెడమపాదముతో నట్టె తన్నెను. సుఖాసీనుఁడు కాకపోవుటచేఁగాఁబోలు హఠాత్తుగ లభించిన పాదతాడనమున నాతఁడు మంచము నుండి క్రిందికిఁ బడిపోయెను. పడుచువాఁడు కావున వెంటనే కందుకమువలెఁ బైకుబికి 'నన్నుఁ దన్నెదవా' యని యాతఁడు ముసలిదానిపైఁ దీండ్రించెను. "ఏమోగోల! దిక్కుమాలినకొంప. ఎండవేళ రవంత సేపు నడుము వ్రాల్చెదనన్న నెక్కడేయల్లరికదా! మీమొగములు మండ!" యనుచుఁ జవాలున గది తలుపు తెఱచి, యెడమయరచేతి నెండకాపునకై చికిలికన్నుల కడ్డముపెట్టుకొని, పైఁట మోఁచేతిలో వంపువఱకు జాఱి వ్రేలాడ, నిదురమబ్బున వదలిపోయినకచ్చను బ్రక్కబారున వంగి కుడిచేత సర్దుకొనుచు గదిముందరి చిన్నయరుగుమీఁదికి వచ్చి సరసిజాక్షి నిలువఁబడెను. "సరమ్మా! చూచినావఁటె! నీమగఁడు నన్నుఁ గొట్టఁబోవుచున్నాఁ" డని కూఁతుతోఁ దల్లి మొఱపెట్టుకొనెను. "నన్నుఁ దన్నినప్పుడు నేను దానిపైఁ గోపపడుట తప్పా" యని రామరావు తనకు జరిగినపరాభవమును సరసిజాక్షితో విన్నవించుకొనెను. "నేను నిన్నుఁ దన్నితినా? ఒట్టుపెట్టుకొని చెప్పఁగలవా? ఒక్కకొడుకును బెట్టుకొని బ్రదుకుచున్నాను. అడ్డుగోడమీఁది చీట్లపేక నెత్తిపైఁ బెట్టుకొని ప్రమాణముచేయు" మని చంద్రవదన రామరావును గద్దించెను. "అత్తయల్లురపరిహాసములా? ఏడ్చినట్లే యున్నది. నీకు సిగ్గు లేదు. అతనికి సిగ్గు లేదు. తిండికిఁ బూటకూటింటికిఁ బోయినవాఁడవు వెంటనే రాక యింతయాలస్య మేల చేసితివి? ఇంటికిఁ బోయితివికాఁబోలు! నీయిల్లు మాసిపోను! నిన్నెంత నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొన్నను, నీకింటి దృష్టిమాత్రము చచ్చిననైన వదలదు. నాకే బుద్ధి లేక వలపులాడినై దేవులాడుచున్నాను" అని సరసిజాక్షి రామరావునకు సంసారపరిత్యాగమునుగూర్చి సంక్షేపముగ బోధించి స్ఫోటకపుమచ్చలచే మొక్కజొన్నపొత్తివలె నున్న మొగముపైఁ బీఁచువలె ముంగురులు

వ్రేల గిరుక్కున గదిలోనికిఁ బోయెను. "బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడు. ఏమనుకొన్నావో" గాయత్రితోఁడు. ఇంటికిఁ బోయితి ననుచున్నావా? నాకేమి బుద్ధి లేదను కొన్నావా? అయినయింటివాఁడను గాననుకొన్నావా? అడుగు మంతురసాని నడుగు. ఆసుపత్రికి మీయమ్మకు మాత్రలకొఱకుఁ బోయితినో లేదో. సర్జనుగారి బిడ్డ సమర్థాడుటచేత నాతఁ డాలస్యముగ వచ్చినాఁడు. రెండుమాత్రలు తెచ్చి మీయమ్మ కిచ్చితినో లేదో మీయమ్మ నడుగు" మని పలుకుచునే రామరావు గదిలోనికిఁ బోయెను.

సర: నెల కొకరూపాయ నల్లమందు కొఱకాముండమొగమునఁ గొట్టరాదా? అది కారాలు మిరియాలు నూఱుట యెందులకు? నీవు దేవులాడుట యెందులకు? నే నిప్పించినాను గానని యీముసలిది నన్నుఁ గోసికొనితినుట యెందులకు?

రామ: ఒకరూపాయ నాకెట్లువచ్చునను కొన్నావు? పదునాలుగెకరాలపొలము నీపేర వ్రాసియిచ్చితినిగదా! ఆసిస్తైనో నీవే వసూలు చేసికొనుచున్నావుగదా! నాతిండిమట్టునకుఁ బూఁటకూటియింటిదానికి నీవే యిచ్చుచున్నావుకదా! నేను రూపాయ నెక్కడనుండి తీసికొనిరాగలను? పేకయాటలో బేస్తుడబ్బులు నాలుగు మిగిలినప్పుడు చుట్టలు కాల్చుచున్నాను. లేనప్పుడు లేనేలేదు.

సర: పదునాలుగెకరాలపొల మని పదే పదే దేవ్రలాడెద వెందులకు! నాపేర వ్రాసియిమ్మని నేను గోరితినా? ఆపొలము క్రిందటిసంవత్సరము పండినదా యేడ్చినదా? టొక్కుమని క్రొత్తకాసు పొలమునుండి రాలేదు. వంటపూఁటయమ్మకు నెలకుఁ బండ్రెండురూపాయలు నిత్యవిధిలాగున నిచ్చుకొనుచున్నాను.

రామ: అందులకు నే నేమి చేయవలసినది?

సర: నే నింక బూఁటకూటిసూరమ్మకు నెలముడుపులు కట్టలేను. నీయిష్టమైనయెడల మాతోపాటు రెండుపూఁటల నాల్గుమెదుకులు తినుము.

రామ: అయ్యయ్యో! బ్రాహ్మణత్వము భగ్నమైపోదా?

సర: నీ కిప్పు డుండి యేడ్చినదా?

రామ: ఏఁటేఁట నింటికిఁబోయి తండ్రితద్దినము పెట్టుచున్నానుగాదా? బ్రాహ్మణత్వమున కంతకంటె నేమినిదర్శనము కావలయు?

సర: పోనీ! తిండికిఁగూడ మీయింటికే పోవుచుండఁగూడదా?

రామ: నేనుబోను. ఎవరైనఁ జచ్చినప్పుడింటికి వెళ్లవలసినదే కాని యీలోపలఁ బోవనని ప్రతిజ్ఞ చేసికొన్నాను.

సర: మీయమ్మయొద్దఁ గొంతముల్లె యున్నదఁటే?

రామ: ఉన్న వినియోగ మేమి? ఆమె చావఁబోవునప్పు డది కోడలికిచ్చునుగాని నాకీయదు.

సర: చేతగానిపెద్దమ్మవు. ఆమె యిచ్చుట యేమి? నీవు పుచ్చుకొనుట యేమి? నెత్తిపాయఁ గొట్టి యాసొమ్మేదో నీవు తీసికొనరాదా?

రామ: ఆసొమ్మింటియొద్ద నున్నట్లు లేదు. ఎవరికో కాని మాయమ్మ బదులిచ్చిన

దనుకొందును. నా కాసంగతియేమియుఁ దెలియదు. ఆసొమ్ముపడ్డి పెట్టుకొని కాంబోలు వారుముగ్గురు గంజిత్రాగుచున్నారు. వారి జోలి నా కక్కఱలేదు; నాజోలి వారి కక్కఱలేదు. ఆలాగున నామనస్సులో నిదివఱకే స్థిరపఱచుకొనియున్నాను.

సర: అటులైన ముందుమాట యేమి ?

రామ: ముందుమాటముష్టి. బ్రాహ్మణున కది తప్పుగాదులే.

సర: చూడు. ముష్టియనఁగా జ్ఞప్తికివచ్చినది. చేబియ్యపుశాస్త్రులుగారి నెఱుఁగుదువా?

రామ: నే నెఱుఁగను.

సర: ఆఁ! ఎఱుగ కేమి ? నల్లగాఁ బొట్టిగా నుండును. మనయూరిలోనికచ్చేరిలోఁ జెట్టుక్రింద వకాల్తిపని చేయుచున్నాఁడే! ఆయన—

రామ: సరే. ఆయనమాట యేమి ?

సర: ఆయన, యాపలివీధిలోనున్న సిమ్మిసానితో నన్నాఁడఁట-ఏమనియా ?

రామ: ఏమన్నాఁడో తరువాతఁ జెప్పవచ్చును గాని నే నెఱుఁగనిసిమ్మిసాని యెవతె ?

సర: సిమ్మిసాని నెఱుఁగవు ? సీమంతిని. సిమ్మి యని ముద్దుపేరు.

రామ: ఆలాగా ? దానితో వకీలుగారేమన్నారు ?

సర: రామరావు సరసిజాక్షమ్మగారికి వ్రాసియిచ్చినపత్రము చెల్లదు. అది పిత్రార్జితమైనపొలము. మైనరు పెద్దవాఁడైన తరువాత దావా రాక తప్పదని యన్నాఁడఁట.

రామ: నాలుగేండ్లగొట్టికాయ బ్రదుకుట పెద్దవాఁడగుట ఏమో ? ఎక్కడిమాట. గుండ్రాలు కూలిపోవుచున్నవి.

సర: నీనోటివాక్యమున నట్లు జరుగునెడల బాధయే లేదు. ఒకవేళ బ్రదికి పెద్దవాఁడైనయెడల నెట్లు ?

రామ: అది పేకతోఁ జేరిన వ్యవహారమగునెడల నేనుజెప్పఁగలనుగాని, యది 'లా' తోఁ జేరినసంగతి కాంబోలు నాకెట్లు తెలియును ? ఆవకీలునే యడుగలేకపోయినావా?

సర: నే నడుగలేదుకాని సిమ్మియే యడిగినది.

రామ: ఏమన్నాఁడు?

సర: ఆపిల్లవాఁడు రామరావుకుఁ బుట్టలేదని యెదురువాదము వచ్చునెడలఁ బత్రము స్థిరపడు నని చెప్పినాఁడఁట.

రామ: ఆవాద మెన్నడు నెగ్గదనుకో. అది యిల్లాలు. అది కాక నాకొడుకునకు నాకు మూఁడుమూర్తులను భేద మేమియు లేదు.

సర: అంతయిల్లాలు-అంతమగనాలు అంత అరుంధతియే యగునెడల నామెనేలవదలితివి?

రామ: నేను నిజముచెప్పుచున్నాను. నీయభినయమును జూచి నేను నీకు వశుఁడనైతిని. అంతకుఁబూర్వ మిల్లు కదలి యెఱుఁగను. కరణముగారి పెండ్లిలో మొదట నీయభినయమును జూచితిని. అప్పటికి నాభార్యకైదవనెల చూలు. అప్పటినుండియు నీయధీనుఁడ నైతిని. సమయము కనిపట్టి తండ్రిగారు కూడఁ జల్లఁగ వెడలిపోయినారు. ఇఁక నేను

న్నది ? ఆడినది యాట పాడినది పాట. నీకుఁ దెలియని యంశమా యేమి?

సర: చూడు రామరావు! నాయభినయ మంతసొగసుగా నున్నదఁటోయి ?

రామ: నీయభినయములో జీవకళ యున్నది. నే నది యేదో తిన్నఁగఁ జెప్పలేకుండ నున్నాను. నీవు కోరచూపభినయించెదవనుకో. ఆచూపక్కడనే నిలిచిపోదు. ఆకోర కోర కొంతదూరమువఱకుఁ బ్రాఁకిపోవును. ఏలూరి సానియభినయమును గూడఁ జూచినాను. అది వట్టిచిట్టకట్టు; నీయభినయములోఁ గల్పన యున్నది. అంతేగాక ఈయుబుకు, ఈయొయ్యారము, ఈరామణీయకము, ఈరాచఠీవి, దాని యభినయమున నెక్కడివి ?

సర: రామరావూ! సానిపలుకులలో సత్య మెక్కడనని లోకమందలి వెఱ్ఱిముండ కొడుకులతోపాటు నీవుకూడ నన్నయెడఁ జెప్పలేనుగాని నీవిద్యారసికతను గ్రహించియే నీకు దక్కితిని. నగలకేమి నాణెములకేమి ? మాన్యములకేమి మళ్లకేమి ? కావలసినది విద్య పనికిమాలిన తనువులు! ఈవేళ పోవు నెడల రేపటికి రెండు. రామరావు సరసిజాక్షికి మగఁ డన్నకీర్తి లోకములో నున్నంతకాలము నీకు స్వర్గలోకమే కదా.

రామ: స్వర్గలోకమునకుఁ బోవు నెడల మాత్ర మేమున్నది ? రంభయే కాదా? అది యిచ్చటనే యున్నది కాదా ? ఎండపొడ గది లోనికి వచ్చుచున్నది. తలుపు వైతునా ?

సర: సరే కాని యావిసనకఱ్ఱ యొక్కసారి పట్టుకో. నీకుఁ గాసికిఁబోయినంతపుణ్యము.

రామ: నాకుఁ గూడనిద్ర వచ్చుచున్నది. నేనుగూడఁ బండుకొందును.

సర: నీయిష్టము కాని యదేనిద్ర పోయెద వేమో? ఈదినము శనివారమని తెలియునా? పశువులసంతకుఁ బోయి ముఱ్ఱుపాలు తీసికొని రావలయును?

రామరావు సరసిజాక్షియునిదురించిరి.

౨

" అమ్మా! మీయింటిదొడ్డిలో సీమచిత్రమూల మున్నదా " అని సాన తనముందు పెట్టుకొని మందులసంచి విప్పుచున్న దేండ వీరభద్రుఁడు సీతమ్మనడిగెను. 'సీమచిత్రమూల మేలాగున నుండునో నే నెఱుఁగ"నని యామె బదులుచెప్పెను. " ఆకుజెముడాకో " యని దేండ్రధన్వంతరి యామె నడుగ నే నెఱుఁగనని యామె ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అమ్మా! నాల్గు తములపాకులు తెమ్మ"ని తిరుగ నాతఁ డడుగ నామె తల వంచుకొని కొంతసేపటివఱకు ఒక్కమొగము వైచుకొని నిట్టూర్పుపుచ్చి తములపాకులు లేవని యామె చెప్పెను. ఆకులు తెప్పించెదమన్న నడురాత్రి కొట్లు తెఱచి యుండునా? ఉండినను దెచ్చిపెట్టువారెవ్వరు? ఇంటిలో నులకమంచముపై నొక ముసలి యామె శ్లేష్మబాధచే గొండ్రించుచున్నది. ఆమెకు గుండెలురాయుచుఁ బ్రక్కలొత్తుచుఁ గాళ్లు పట్టుచు సీత సకలోపచారములు చేయుచుండెను. త్రైలోక్యచింతామణి రెండుగురి వెందపూసలయెత్తు నీటితో నరుగ దీసిచిన్న గరిటెలోఁ బోసి " అమ్మా! ఇది మీ యత్తగారిగొంతులోఁ బోయు" నిమ

వైద్యుఁడామెచేతి కిచ్చెను. ఆమె యట్లొనర్చెను. పిమ్మట వాకిటిలో వైద్యుఁడు చుట్టఁగాల్చుకొనుచుఁ గూరుచుండెను. కొంత సేపటి కామె కాయాసము తగ్గినట్లుండెను. "అమ్మా! సీతా! సానియింటనుండి నాకొడుకు రాఁడు. నాకుఁ గొడుకవైనను గోడలవైనను నీవే. నాయవసానమును గనిపట్టియుంచుము పంచపాళిలో రుబ్బురోటిక్రిందఁ గొంతధన మున్నది. నాకర్చులకుఁ దగుమాత్రము వినియోగపఱచి శేషించినదాని నెటనైన దాఁచికొని వంశాంకురమైన కుఱ్ఱవానిని బెంచుకొనుచుండుము. నీవు మహోత్తమురాలవు. పుణ్యశీలవు. నీకు భగవంతుఁడు కష్టశాంతిని శీఘ్రముగఁ జేయును. నీవు కంటఁ దడిపెట్టకుము" అని నిమ్మళముగ సీతతో నామె యత్త చెప్పెను. "అత్తా! మీపరిచర్య నాకింక ఋణము లేకపోవునా? మీకుమారుఁ డింటికి రాకున్నను మీ రింటిలోఁ బెద్దదిక్కుగా నుండుటచేతనే నేనును బిల్లవాఁడును బ్రదుకుచున్నాముకాని మీరు లేకున్నయెడల బ్రదుకు టెట్లు? అత్తా! కర్మాధికారియైన కొడుకు మీయవసానమున మీయొద్ద నుండవలయును గాని, నిర్భాగ్యురాలనైన నేనున్న వినియోగమేమి? అదిగాక నాభర్తకు మీ కవసాన సేవఁ జేయు పుణ్యము లభింపక పోవునెడల నాయన యుత్తరగతికి భంగకరము కాదా? ఆయన కీసుకృతము దక్కించుటకైన నేను వేశ్యయింటికిఁ బోయి యాయన నిక్కడకుఁ దీసికొనివత్తును. అనుజ్ఞనీయ వేఁడుచున్నాను." అని సీత తన యత్తతో మనవిచేసికొని యేడ్చెను. కనకమ్మ పలుకలేదు. ఒక్కనిమిషము చూచి అత్తా! అత్తా! యని సీత బిగ్గఱగ నఱచెను. పిలుపున కుత్తరము రాకపోవుటచేఁ జప్పున వాకిటిలోనికిఁ బోయి వైద్యుని బిలిచెను. అతఁడు చేయి చూచి "నాడి లేదు. గరళము వేయవలసియున్నది. నాల్గురూపాయ లిచ్చినయెడలఁ దెల్లవాఱుసరికి దానిని దెచ్చి ప్రయోగించెద నని చెప్పి యాసొమ్ము చేతిలో వేయించుకొని యాతఁడు వెనుకఁజూడకుండఁ బోయెను........

సీతమ్మ "అత్తా! అత్తా! యని తిరుగఁ బిలిచెను. ఆమె పలుకలేదు. ఇంతలోఁ బిల్లవాఁడీ కేకలు విని కాఁబోలు లేచియేడువ సాగెను. అతఁడు లేచియుండినయెడల జడిసికొనునేమో యని చప్పున గదిలోనికిఁ బోయి యాతని జోకొట్టుచు నిట్లు యోజించుకొనెను. "ప్రక్కయింటివారి నెవ్వరినైనఁ బిలుతునా? వా రెవ్వరైన వచ్చునెడల నాభర్త యీసమయమునఁ గూడ నింట లేకుండుటచే వా రాయనను మఱింత దూషింతురేమో? నామూలమున నాభర్త కేల నింద రావలయును? ఇంటిలో బ్రాఁచిపని చేయు దాసిని సహాయురాలిగఁ బిలిచిన మంచిదేమో? పాపము అది మంచిది. వైద్యునిగూడ నదియే పిల్చుకొనివచ్చినది. దానికిఁ బ్రాఁతకోకయిచ్చెదను." అని యూహించుకొని లేచి సమీపమున నేయున్న దాసియింటికిఁ బోయి దానితో రెండునిమిషములలోనే తిరుగ నింటికివచ్చెను. దానిని బిల్లవానియొద్దఁ గూరుచుండఁబెట్టి తా నత్తగారి తలవైపునఁ గూరుచుండి నిమ్మ

శముగ నామెచెవిలో నారాయణస్మరణ మొనర్చుచుండెను......................

ఒడలింక వేడిగనే యున్నది. శ్వాసము బాగుగా నాడుచునేయున్నది. గుండెలు తీవ్రముగాఁ గొట్టుకొనుచున్నది. నాభిస్థానమున నెగుపులు బలముగానున్నవి. ఇంటిలో భద్రపఱచిన గంగోదకమా మెనోటఁ దనభర్తచేఁ బోయించినఁగాని యామెకుఁ దనభర్తకుఁ గూడ గతు లుండవని నిశ్చయపఱచుకొని లేచి "వెంకీ! ఇటు రా! పిల్లవాఁడు నిద్రించుచున్నాఁడు. కావున నీవు మాయత్తగారి మంచముకొద్దఁ గూరుచుండుము. నేనిప్పుడే వచ్చెద"నని చెప్పెను. "అమ్మా! చీఁకటిలో నెక్కడకుఁ బోవుదురు"ని యది ప్రశ్నింప "నాభర్తను దీసికొని వచ్చెద" నని చెప్పి తలుపుతీసికొని వీథిలోనికిఁ బోయెను.

ఆహాహా! సీతమ్మా! ఎంతసాహసము గలదానవు? వేశ్యయింటియొద్ద నున్న భర్తను దెచ్చుటకుఁ జీఁకటిలో నొంటరిగాఁ బోవుచుంటివా? ఆహా! పుణ్యశీలా! నీవొంటరిగాఁ బోవుచున్నావని మేము తెలియక యనుకొనుచున్నాము కాని దేవదూతలు బంటులై నీముందు నడచుచున్నారు. తల్లీ! చీఁకటిలో నీవుపోవుచున్నావని మే మాందోళన మొందుచున్నాముకాని నీపాతివ్రత్యతేజము నీముందు విద్యుద్దీపికవలె నడచుచున్నది. సర్వాభయప్రదాత యగు పరమేశ్వరుఁడు నీహృదయమున నున్నాఁ డనుజ్ఞానము నీకుండగ నీకు భయమేమి? సీతమ్మా! భర్త వేశ్యయింటిలో నుండగ నటకుఁ బోఁగూడదని యెఱుఁగవా? ఇంటిలోనున్న వెంకినైన నీభర్తకొఱకుఁ బంపలేక పోయితివా? అది పిలిచినయెడల నీభర్త రాకపోవునేమో యని నీవు బయలుదేఱితివా? కాని, కాని - ఎందులకు బయలుదేఱితివో బయలుదేఱితివి కదా!....................

అదిగో! ఆదివ్యతేజము భోగమువీథిలోనికి మఱలినది. ఒకయింటిలో నింక దొంతనపు దిబ్బులు వినఁబడుచున్నవి. ఒకయింటి యరుగుమీఁద వేశ్యామాత యడ్డపొగఁ ద్రాగుచు నుబ్బసపుదగ్గు దగ్గుచున్నది. మఱియొకయింటి యరుగుమీఁదఁ బసవులసంతవారు కాఁబోలు గుఱ్ఱుతీయుచున్నారు. ఆగుఱ్ఱును సుతిగాఁ జేసికొని ప్రక్కదొడ్డిలోని పంది పైస్థాయిని ఘుర్ఘురించుచున్నది. ఈ ప్రక్కనున్నది విఘ్నేశ్వరాలయమే కాఁబోలు నని సీతమ్మ తనలో ననుకొనునంతలో వెనుక పాడుదొడ్డిలోని చింతచెట్టుపై బండిపులుఁగు "ఊఁ" యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "ఇదివఱకు వినిన ప్రకార మింక రెండిండ్లే కాఁబోలు దాఁటవలయు" నని సీతమ్మ తనమనస్సులో ననుకొనునరికి తాణాగడియారము టంగుటంగున రెండు కొట్టెను. ఆహాహా! పతివ్రత ప్రశ్నములకుఁ బ్రకృతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చును గాఁబోలు!..............

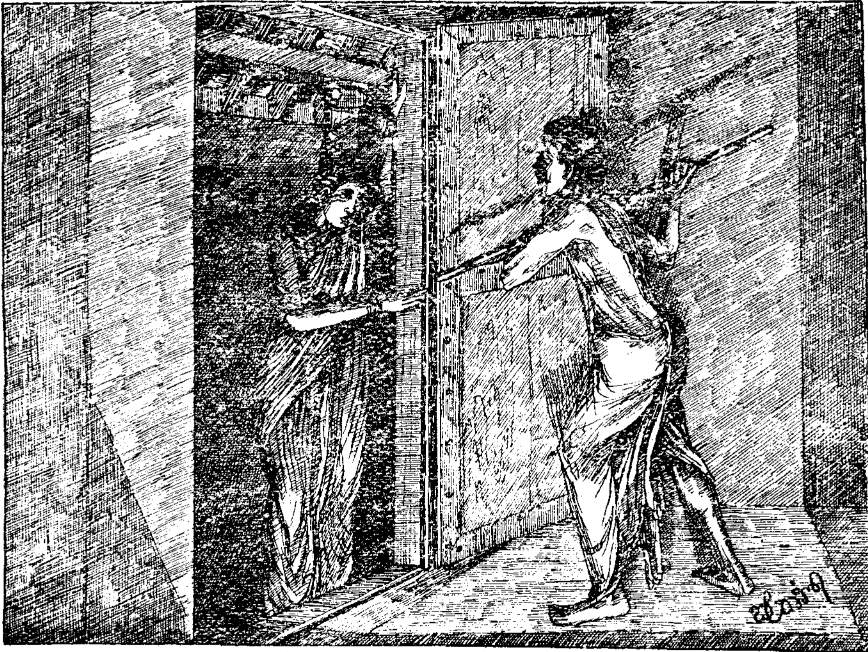
మూఁడవయింటి గుమ్మములో నామె తలుపుపైఁ జేయివైచి నిలువఁబడెను.......

అమ్మా! సీతమ్మా! నీకు గుండె లేమైనఁ గొట్టుకొనుచున్నవా? కాళ్లైన వడఁకుటలేదా? ఆహా! ఎంతశౌర్యసంపన్నురాలవు!......

అత్తగారిసద్గతి నభిలషించి, పనికిమాలినభర్తకుఁ బ్రజానింద కలుగునేమో యను భయముచే నీతపని చేసితివి! అమ్మా! అట్లు లికిపడెద వేల ? పిల్లవాఁడేడ్చినట్లు వినఁబడినదా? వాఁడు నీపిల్లవాఁడు కాఁడమ్మా! ఎదుటియింటిలో నెవ్వరో సంసారు లున్నారు. వారిపిల్లవాఁడమ్మా. భర్త సామీప్యమునఁ బిల్లవానిమాట యట్టె స్ఫురింపఁగ న్నిట్టె చెమ్మగిల్లినదా? అటులైనఁ బిల్లవానిసన్నిధిని వేశ్యయింటిలోనున్న భర్త సంతతము మనస్సునకు రాఁగ నాల్గుసంవత్సరములనుండి యెంత యేడ్చుచున్నావో! నిన్నింత యేడ్పించిన భర్తపై నీకు రవంతకోపమైన లేదా? కాసంత యుడుకుబోతుఁదనమైన లేదా? ఆహా! యోఁడుది యనగ నీవే..............

అమ్మా! వేశ్యగుమ్మములో నిలువఁబడి యట్లూరకుందువేల ? పాపము! ఊరకుండక యేమిచేయఁగలవు? ఎవరిని బిలుతువు- ఏమని పిలుతువు - తలుపు నిమ్మళముగఁ ద్రోచినయెడలఁ గుక్కయని సందేహింతురేమో? అదిగో లోపలినుండి వీధిని బడుచున్నమాటల నాలకించుచున్నావా? ఏమని? ఇస్తోకు - మూఁడు దెబ్బలరెండుపాళ్లు బేస్తూ పై బేస్తూ. అమ్మా! నీవు చదువుకొన్న భాగవతాదిగ్రంథములలో నీమాట లెచ్చటనైన వచ్చినవా ? వీధితలుపు కొట్టినట్లుండ లోపలినుండి "ఎవరువారు" అను ధ్వని వినఁబడినది. కనకమ్మకోడలి నని చెప్పనా? రామరావుభార్య నని చెప్పనా? సరసిజాక్షిసవతి నని చెప్పనా? "నేను-నేను" అను పలుకు వీధినుండి లోనికిఁబడఁగ "నెవఁడవు నీవు" అని గద్దించుచు రామరావు కఱ్ఱ తీసికొని తలుపులు తెఱచి యీవలకు వచ్చెను. ఎదుటిదీపకాంతిచే సీతమ్మమోము జిగజిగ మెఱసిపోవుచుండెను. భార్యను గుర్తించి రామరావు తెల్లఁబోయి "నీ విప్పు డిచ్చటకేలవచ్చితి" వని హుంకరించెను. "అత్తగారికిఁ బ్రాణముమీఁదికివచ్చినది. మీరు వెంటనేరావలయు" నని భార్య పెదవులు తడుపుకొనుచుఁ జెప్పెను. "నేను వచ్చి బ్రదికింపఁగలనా? పోపో" యని రామరావు లోనికిఁ బోఁబోవుచుండఁగ, నాతని కడ్డువచ్చి "అట్లుకాదు. మీరు లేకుండ మీతల్లిగారు మరణింపఁదగదు. అటులైన నామెయు మీరుకూడ దుర్గతిపాలగుదురు. రాక తప్ప"దని ధైర్యముతో నామె పల్కెను" నీ విచ్చటికివచ్చి నామానము కెదురాడి నన్నల్లరిపెట్టి సానివీథిలో నాపరువు తీసివైచెదవా" యని కఱ్ఱతో నామెప్రక్కటెముకలలోఁ బొడిచి లోని కాతఁడు పోయెను. "హరి హరీ" యని యామె వీథియరుఁగుపైఁ గూలఁబడెను. భార్యపలికిన యీమాత్రపుమాటకే పరువు పోయినదా? వేశ్య తిట్టినప్పుడు వేశ్యామాత తన్నినప్పుడు పరువు పోలేదా! నీపరువు మండ.......................................

"వచ్చినవారెవ్వరోయి" యని సరసిజాక్షి యడుగ "మాయమ్మకేమో ప్రాణముమీఁదికి వచ్చినదఁట. నన్నుఁ దీసికొనిపోవుటకు మా యింటిదాసి వచ్చినది." అని రామరావు ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను." ఆలాగా? భార్యగారి రాయబారములా? సిగ్గువిడిచియుములు లేక— ఛీ! మీయమ్మకు నూకాలమ్మకును జబ్బేమిటి?

రామరావు తనను పిలచికొనిపోవుటకై వేశ్యాగృహమునకువచ్చిన భార్యను కొట్టి వెలికి నెట్టుట

నిన్నింటికి లాగుకొనిపోవుట కిది యొకతంత్రము" అని వేశ్యపలుక "నట్లుకాదు. జబ్బుసంగతి నిశ్చయమనియే నా నమ్మక" మని రామరావు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అటులైనఁ బోలేకపోయినావా? అభము శుభ మెఱుఁగకుండ నర్ధరాత్రమున నీవు మానిండుకొంపలో నేడ్చుచుందుల"కని వేశ్య యాతనిని మందలించెను. తెల్లవాఱినపిదపఁ బోవచ్చునని రామరావేదో వంకపెట్టుకొని వీథిలోనికిఁ బోయి భార్యయచ్చట లేకుండుట చూచి రవంత సంతసించి తిరుగ లోనికిఁబోయి పేకమాని పండుకొనెను. హృదయమున నేదియోకాని పీకినట్లుండెను. ఆబాధను బ్రయత్నమున నావలఁ ద్రోచివైచికొని తల్లి మరణింపఁ దనకు లభింపబోవు సొమ్మెంతయుండునో యని యోజించుకొనుచుఁ బండుకొనఁగఁ గొంతసేపటి కాతనికిఁ గలఁత నిద్దుర పట్టెనుగాఁబోలు....................

కొంతసేపు దేకి, కొంత సేపుకుంటి, కొంత సేపు ప్రక్క యెముకలను గట్టిగ నడంచి పట్టుకొని నిమ్మళముగ నడచి, హరి నామస్మరణ మొనర్చుకొనుచు సీతమ్మ యెటులో యిల్లు చేరి యత్తగారితలవైపున నేడ్చుచుఁగూరుచుండెను. అత్త కొడలివేఁడిమి తగ్గినది. ఎగుపులు తగ్గుచున్నవి. నుదుటిపైఁ జిల్లగింజలంత స్వేదబిందువులు నిలిచియున్నవి. ఇఁక నవసానమగుచున్నదని నిశ్చయపఱచుకొని కాళులుచేతులు గడిగికొని మడిబట్టకట్టుకొని పడమటింటిలోనికిఁ బోయి దేవతార్చనవేదికపై నున్న గంగోదకపాత్రమును దీసికొని యీవలికివచ్చి తుంగచాపఁ బరచి యత్తగారిని బాహువులందు గట్టిగఁబెట్టుకొనినారాయణస్మరణ మొనర్చుచు నెత్తి చాఁపపైఁ జేర్చి తలవైపునఁ గూరుచుండి యామెతలను దొడపై నిడుకొని గంగోదకము నామెపైఁ గొంతచల్లి, యుద్ధరిణెతోఁ గొంత నోటిలోఁ బోయుచుఁ జెవిలో నారాయణ నారాయణ యని స్మరించుచు నుండెను. ఇంతలో గుబ్బుమనుధ్వని వినఁబడెను. పరీశీ

సీతమ్మ అత్తగారికి తులసితీర్థము పోయుట

లించిచూడఁగ నది ప్రక్కగదిలోఁ బండుకొని నిద్రించుచున్న వెంకిగుఱ్ఱు కాని మఱియొకటి కాదు. మఱి పదినిముసములలో నత్తగారు దేహమును జాలించిరి......................

అట్టిస్థితిలో నొక్కమగవాఁ డెవ్వఁడైన నిట్లాచరింపఁగలఁడా? ఆహా ఆఁడుదాని ప్రకృతి యనిర్వచనీయముకదా! సంపదలలో సహజభీరువైన యాఁడుది యాపదలలో నపరమేరువు కాదా! సంసారములలోని కష్టములన్నియుఁ గాంతలమూలముననే యింతవఱకైన సహ్యముగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. మగవాని ప్రకృతివంటిదే మగువకున్నయెడల నీప్రపంచ మొక్కపగటిలోఁ బ్రళయ మొందఁగలదు. నిజముగా సంసారములోని కష్టములన్నియు నాఁడుదానివే. సుఖాభాసము లేమైన నున్నయెడల నవి మగవానివి. ఆ మాత్రమునకేమగవాఁడడలియడలి యాసుళ్లోఁ గండెవలె నల్లలాడి పోవును. అబ్ధిమధ్యమునఁ బగడపుగుట్టవలె నాపదల నడుమ నాఁడుది నిశ్చలముగ నిలువఁబడును గాని టొంకునా? మనుజజన్మ మేదనఁగ మొదట నాఁడుదానిదని చెప్పినపిమ్మట మగవానిమాట చూచుకొనవలసినదే........................

3

ఔర్ధ్వదైహిక క్రియలాచరించి ఆదివారమున రెండుజాములకు రామరావింటికి వచ్చి ప్రక్కశూలతో మహాకష్టమున సీతమ్మ వండినయన్నమును దిని పిల్లవానిని గొంతసేపాడించి సాయంకాలమగువఱకింటిలోనే యుండెను. దీపములు పెట్టినపిమ్మట భార్యాభర్తలిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

రామ: చూడు సీతా! ఒక్కసారి వీథిలోనికిఁ బోవుదునా?

సీత: తిరుగ దానియింటికే పోయెదరా?

రామ: పోయినను మొగముచూపి చక్క-వత్తును.

సీత: ఆశౌచముతో నక్కడకుఁ బోవుట తప్పు కాదా ?

రామ: నేనెవ్వరినైన ముట్టుకొందునా? నాలుగేండ్లనుండి యలవాటుపడిన స్థలము కావున నిక్కడఁ దోఁపకుండనున్నది.

సీత: అట్లయిన మీయిష్టము. ప్రక్క-శూల హెచ్చుగా బాధించుచున్నది. రాత్రి తప్పక వచ్చెదరుకాదా?

రామ: పట్టఁజాలనికోపముచే నట్లుచేసితిని. నాచేతులు కాలిపోను. నేనుదుర్మార్గుఁడను. నన్ను క్షమింపుము. రాత్రి తప్పకవత్తును.

రామరావు వేశ్యయింటికిఁ బోయెను. రాత్రి సీతమ్మకు శూల క్రమముగా హెచ్చిపోయినది. పండ్రెండుగంటలవఱకుఁ జూచి సీతమ్మ వెంకిని వేశ్యయింటికిఁ బంపెను. అది గుమ్మమునొద్ద నెంతయఱచినను వారెవ్వరు పలుకకుంటచే వెంకి తిరుగవచ్చెను. కుంపటిలో నిప్పులు వైచి యాకుంపటి మంచమునొద్దఁ బెట్టి వెంకి యామె ప్రక్క- కాచుచుండెను. బాధ యేమియు శాంతింపలేదు. బిడ్డను బ్రక్క-ను బెట్టుకొని సీత లోలోపల బాధచే నేడ్చుచుండెను.........

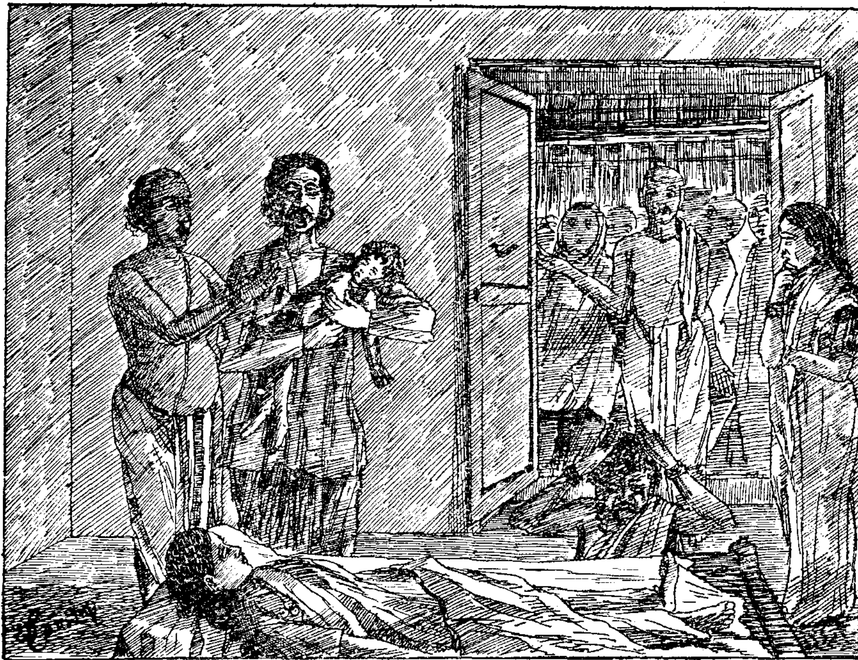
వేశ్యయింటనే రామరావు శయనించెను. కడచినరాత్రి నిద్రలేకపోవుటచేతను బగలంతయాసమొంది యుండుటచేతను రామరావునకుఁ దెల్లవాఱువఱకు మెలఁకువ రాలేదు. తెల్లవాఱినపిమ్మట నాతఁడు సరసి జూచి యింటికిఁబోయెద నని చెప్పెను.

సర: నీ విప్పు డింటికిఁబోవునెడల మాయమ్మ కాసుపత్రినుండి మం దెవరు తెచ్చిపెట్టెద రనుకొంటివి?

రామ: మఱి యెవ్వరినైననఁ బంపరాదా?

సర: నీవు జీతమిచ్చి పోషించుచున్న బంట్లు మాయింట నెందఱున్నారో యెఱుఁగవా? అయినను నీ విప్పు డింటికిఁబోయి చేయవలసిన దేమున్నది? అయిన దేదో యయినది కాదా? ఇఁకఁ గావలసినది మఱేమున్నది? మం దిక్కడకుఁ దెచ్చి తొమ్మిదిగంటల కింటికిఁ బోవచ్చును.

రామరావు సరేయని వేశ్యమాతచీటి తీసికొని యాసుపత్రికిఁ బోయెను. అక్కడ వెంకిని జూడఁగనే యతనిప్రాణము లెగిరిపోయెను. "ఇక్కడకు వచ్చితివేల" యని తొందరతో దానినడిగెను. మీబిడ్డ కుంపటిలోఁ బడి కాలిపోయినాఁ డని యామెచెప్పెను. నిలువున విఱుచుకొనిపడి కొంతసేపటికి స్మృతినొంది "ఏఁడీ? నాబిడ్డ యేఁడీ?" యని బిగ్గఱగ నఱచెను. "గదిలో సర్జనుగా రాతనికి మందు రాచుచున్నా"రని వెంకి చెప్పెను. గదిలోనికిఁ బోయి యాతఁడు గోలుగోలున నేడ్వసాగెను. నా బిడ్డను బ్రదికింపుఁ డని వైద్యునికాళులపైఁ బడెను. బిడ్డ స్మృతిలేక పడియుండెను. ఎడమప్రక్క-యంతయుఁ గాలియుండెను. కొంతసేపేడ్చి వెంకియొద్దకువచ్చి "నాభార్య యెట్లున్న" దని దాని నడిగెను. "ఆమెకు శూల హెచ్చిపోయినది. నేను వచ్చునరికే చాల జబ్బుగా నున్న"దని వెంకి చెప్పఁగ "నికనక్కడ నెందులకు?" అని నెత్తి గొట్టుకొని యేడ్చి "అయ్యో!

"సీతా! సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను జూడవా?"

"నాబిడ్డఁడే! నా జానకి రాముఁడే!" యని యఱచి "యిక్కడకుఁ దేలేక పోయితివా" యని యామెతో ననెను. (మైకములో నా నున్నది కావున) వైద్యుఁడు నాకీయ నన్నాఁడని యది బదులు చెప్పెను. నాబిడ్డను నేనింటికిఁ దీసికొనిపోదునా?" యని వైద్యు నడిగెను. ఇప్పు డిక్కడనుండి కదల్చుటకు వీలు లేదని యాతఁడు కఠినముగఁ జెప్పెను. అంత బిడ్డయొద్ద వెంకినుంచి గుండెలు గొట్టుకొనుచు నాతఁ డింటికిఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చి "సీతా! సీతా" యని యఱచెను. ఆమె పలుకలేదు. ఆమెకుఁ గూడ స్మృతి తప్పెను. ఆమె రెండుపాదములతోఁ దనతలపైఁ గొట్టుకొని 'సీతా సీతా' యని యేడ్చెను.

ఎవ్వరోకొందఱు జనులు వచ్చి విచారించి పోవుచుండిరి. ఇంతలో వెంకి యేడ్చుచు నింటికివచ్చి బిడ్డచనిపోయినాఁడని చెప్పెను. పడిపోయిన రామరావు చివాలున లేచి తూలిపడి "వెంకీ! నీ విచ్చట నుండుము. వాఁడుచచ్చిపోలేదు. నాబిడ్డను నేను దెచ్చుకొందును." అని చెప్పి యొక్కపరుగులో నాసుపత్రికిఁ బోయి పిల్లవానిశవమును జేతులలోఁ బెట్టుకొని యింటికిఁ దెచ్చి మంచమునొద్ద నిలువఁబడి "సీతా! సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను జూడవా" యని యిల్లెగిరిపోవ నఱచెను. "వెఱ్ఱివాఁడా! ఇఁక నెక్కడిసీత? అన్నియు నైనవి. శాంతింపు" మని యెవ్వఁడో యచ్చటివారిలో ననెను. "అంతే! అంతే! నాకు సీత లేదా? నాజానకిరాముఁడే నాకు లేఁడా? ఇఁక నే నెందులకు" అని గొఱ్ఱెపొట్టేలు పర్వతమును ఢీకొనునట్లు గోడపైఁ దలగొట్టుకొని నేలఁగూలెను.

(భారతి - మాసపత్రిక - ఫిబ్రవరి, 1924)

ఘోరపతనము

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు, శతావధాని, (సాహితీసమితి)

ఎవ్వఁడను నేను, నాజాతి । వృత్త మేమి?
విమలచారిత్ర యైన యే । వీరమాత
తల్లి యైనాకుఁ బ్రకృతిలోఁ । దావొసంగె?
ధర్మపథ మేది? నాకుఁ గ । ర్తవ్య మేమి?
అనుచు నిన్నాళ్ళు యోజించు । కొనఁగ నైతి!
క్రమ్ముకొనుచున్న మోహాంధ । కారపటలి
లోన నే నొకనలుసునై । లీన మైతి.
చుట్టుప్రక్కలఁ దలయెత్తి । చూచుకొలఁది
గాఢపరవశతయె నన్నుఁ । గలఁచివైచె.
ముందు దురదృష్టదేవతా । మూర్తి వేయి
జిహ్వికలతోడ నన్ను గ్ర । సించుచుండె.
పాడువాఱిన నాదుహృ । ద్భవనమందె
కాక దృక్పథావర్తలో । కంబునందు
విపులతిమిరంబె మూర్తిభ । వించిపోయె.
దారి దొరకక నెదకంగఁ । దలఁపు లేక
శాంతిసుఖములు లేక స్వే । చ్ఛయును లేక
తోడు లేక కనుల్ విప్పి । చూడ లేక
వెనుక ముం దేమి లేక ని । ర్వాణుఁగు సోఁక
అంతు లేనట్టి ఘోరదా । స్యాంబునిధిని
మునిఁగితిని గానఁబడకుండ । మునిఁగిపోతి.
చెదరుగనడుసును బ్రవహించు । జీవనంబు
దక్క నే నూఁతగొని నిల్వ । దిక్కు లేదు.
సమదవిద్వేషవిచలితో । చ్ఛలిత మైన
కలుషకీలాలతుంగభం । గ ప్రచండ
శిఖరమున వాతహతిని నా । శిరము చిన్ని
నుసుఁగుబుగ్గయుఁగాకుండ । నుఱుకుచుండె.
హృదయవీథిని నిఃస్పృహా । ప్రేరిత మగు
భావనాలీల కలదో లే । దో వచింపఁ
జాల! నా నలుగడలఁ గ । ల్లోలకలిత
జలతరంగతిరస్కార । కలనదక్క
వేఱు కనుపట్ట దయ్యో గం । భీర మైన
సుడులు నన్ను గ్రసింపఁగఁ । జూచుచుండె.

అజ్ఞాతబంధము

నోరి నరసింహశాస్త్రి గారు (సాహితీసమితి)

చండశాసన శృంఖలా । కాండములను
కాలు సేతులె బంధించ । గలడు నృపుడు
చాటువాక్యపరంపర । జయము గాంచి
కాయసౌరభమే క్రోల । గలడు విభుడు
పారవశ్యంబు గల్పించి । ప్రణయలీల
ఘనసుఖాంభోధి దేలించ । గలడు ప్రియుడు
నను జయించి రక్షించి య । జ్ఞాతరీతి
నా సమస్తము బంధించి । నాడ వెవరు?

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. సరిగమపధనిస తాంతాం। వీణాసక్రాంతకాంత హస్తాం తాం।
తాం శాంతాం మృదులస్వాంతాం। కుచభరతాంతాం నమామి శివకాంతాం.

గత సంచికయందు స్వరశ్రుతులవిషయము క్లుప్తమైనందున నిందు విరళముగ వ్రాయఁబడినది. సప్తస్వరములు వానిసాంకేతికములు నుదాహరింపఁబడినవి. అందు స=పరమశివునియందును, రి, గ, మ, ప, ధ, లు క్రమముగ సద్యోజాతాదిపంచముఖములందును, ని = మహేశ్వరునియందును ఉద్భవించినట్లు గలదు. "నాసాకంఠ ఉరస్తాలుజిహ్వాదంతాశ్చ సంస్పృశన్ షట్జం సంజాయతే యస్మాత్ తస్మాత్ షట్జమితీరితంషట్ + జ. అనగ పైనారింటిచే జనితమగుటచే షట్జమగును. శేషించిన షట్ స్వరలోప మగు గానము గలదుగాని షట్జము అనగ శ్రుతిలేని గానముఁ గానము. గాన శేషించిన షట్స్వరములకును మూలమగుటచేగూడ నీషట్జనామము సార్థకమగుచున్నది. సప్తస్వరములకును మధ్యనుంటచే మధ్యమమును, నైదవదగుటచే పంచమమును యగుచున్నట్లును గలదు. సర్వదేవతామయమనియునిరూపింపఁబడినది. దీనికిఁ దార్కాణముగ శ్రీ త్యాగరాజస్వామి వారిట్లు నుడివియున్నారు.

జగన్మోహిని-రూపకము.

ప. శోభిల్లు సప్తస్వర - సుందరుల భజింపవే
మనసా.

అ. నాభిహృత్కంఠరసన-నాసాదులయందు॥ శో॥

చ. ధర ఋక్సామాదులలో - వరగాయత్రీ
హృదయమున-
సురభూసురమానసమున-శుభత్యాగరాజు
నియెడ॥ శో॥

ఈ సప్తస్వరములకును సంబంధించిన శ్రుతు లిరువదిరెం డనియు జెప్పఁబడినది. దీనివిషయమున మతభేదములు గలవు.

"శ్రూయన్తయితి శ్రుతయః"

(చతుర్దండీప్రకాశిక)

"శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వా ద్ధ్వని రేవ శ్రుతి ర్భవేత్" (విశ్వావసుః)

"శ్రవణార్థస్య ధాతోః క్తి ప్రత్యయేచసుసం శ్రితే। శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధ్యోయం శబ్ద జ్ఞైః కర్మసాధనైః॥ (మతంగః

"ద్వికత్రిక శ్చతుష్కా స్తు జ్ఞేయా వంశ గతాః స్వరాః। కంపమానార్థముక్తా శ్చ వ్యక్తముక్తాఙ్గులిస్వరాః॥"

(వేణావాదము)

"ద్వావింశతిం కేచి దుదాహరన్తి। శ్రుతీః శ్రుతిజ్ఞాన విచారదక్షాః। షట్షష్టి భిన్నాః ఖలు కేచిదాసాం। ఆనన్త్య మేవ ప్రతిపాదయన్తి॥"

"ఆనన్త్యం హి శ్రుతీనాంచ. సూచయన్తి విపశ్చితః। యథా ధ్వనివిశేషాణాం మమానం గగనోదరే॥"

"ఉత్తానపవనోద్వేల్లజ్జలరాశిసముద్భవాః ఇయత్త్వాః ప్రతిపద్యన్తే న తరంగపరంప రాః॥ (కోహలః)

"మతంగాది దర్శితేషు నవసు పక్షేషు"

"తాసాం ద్వావింశత్ శ్రుతీనాం మధ్యే చతుర్థీ ప్రభృతిషు శాస్త్రానుసారేణ పూర్వోత్తరావధి ప్రదర్శనపూర్వకం షడ్జాదిసప్తస్వర స్థాపనం"

"చతుశ్శ్రుతి ఋతి" స్వాభివ్యక్తికరణత్వేన చతస్రః శ్రుతయో యస్యేతి స తథోక్తః ఏవం త్రిశ్రుతి రిత్యాదా ద్రష్ట వ్యం.

"అధరాధరతీవ్రాస్తాః। తజ్జో నాదః శ్రుతిర్మతః॥

(సంగీతరత్నాకరం)

దీనినిబట్టిచూచిన మన చెవులతో విని గమనింపదగినది శ్రుతి యనంబడునని తేలు చున్నది. సప్తస్వరములకును సంబంధించిన శ్రుతులవిషయక మగు మతభేదములు పెక్కు లు గలవు. ఇది మహారాష్ట్ర, సౌరాష్ట్ర, దక్షిణ, ద్రావిడమతములనే గాక పాశ్చాత్యు లగు ఇటలీ, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు, ఈజిప్టు, ఇత్యాది దేశముల గూడ నీభేదములు గలవు. అందునందఱకును స్వరములు మాత్రము సరిగ నేడే యగుట చిత్రము. గాని శ్రుతివిషయము న మాత్రము భేదము గలదు. దీనివివరము తృతీయచక్రమున జూచిన దెల్ల మగును. కొందఱు మతమున నిరువదిరెండనియు, మఱి కొంద ఱిరువదినాల్గనియు, కొంద ఱిరువది యొక్కటే యనియు భిన్నాభిప్రాయులైరి.

"చతుశ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జ మధ్యమ పంచమాః। ద్వే ద్వే నిషాదగాంధారౌ త్రి త్రిః ఋషభ ధైవతౌ" (సంగీతదర్పణం)

ద్వావింశత్ శ్రుతులలో షడ్జమధ్యమపంచ మములు నాల్గుచొప్పునను, నిషాదగాంధార ములు రెండు చొప్పునను, ఋషభధైవత ములు మూడుచొప్పునను బంచికొనినవి. దీనినే చతుర్దండిప్రకాశికగ్రంథకర్త లగు వేంకట మఖి యనువారు (1) షడ్జమ శు. ఋషభము లకు మధ్యను (2) శు. మధ్యమ ప్రతిమధ్యమ ములకు నడుమను (3) పంచమ శు. ధైవతము లకు మధ్యమునను, రెండేసి శ్రుతులును (1)

రాజపుత్రయువతుల విహారము

రాజపుత్ర చిత్రం: క్రీ. శ. ౧౭ వ శతాబ్ది రెండవ భాగము.

శు. ఋషభ, శు. గాంధారములకును (2) ష. ఋషభ అంతర్గాంధారములకును (3) శు. ధైవత శు. నిషాదములకును (4) ష. ధైవత, కా. నిషాదములకును నడుమను నొక్కొక్క శ్రుతి యును, మొత్తమునఁ బదిశ్రుతుల నిప్పటిగాన వ్యవహారమున నున్న ద్వాదశశ్రుతుల మధ్య జేర్చిన ద్వావింశత్ శ్రుతు లగుచున్నవని చెప్పి యున్నారు. దీనివివరము ప్రథమచక్రమున గమనించిన స్పష్టమగును. కాని ప్రస్తుతము వాడుకనున్న చతుశ్శ్రుతి ఋషభ, చతుశ్శ్రుతి ధైవతములనిన బాధకము గల్గును. ఏలనన చతుశ్శ్రుతి బదులు పంచశ్రుతి యగుచున్నది. కనుకనే వేంకటమఖి యనువారు, చతుశ్శ్రుతి యని వాడక వారి గ్రంథమున పంచశ్రుతి ఋషభ పంచశ్రుతి ధైవతమనియు నిరూపించి సమన్వయించియున్నారు. ఇట్లు మార్పుట కిచ్చగింపక కొందఱు ద్వాదశశ్రుతులను సమ భాగములుగ విభాగించి చతుర్వింశతి శ్రుతులుగ నేర్పఱచి సులభోపాయము జేసి సమన్వయించియున్నారు. దీని వివరము ద్వితీయచక్రమున గాననగును. వీనిలో కొందఱు మతమున షడ్జాదిగ గణనము జేయవలయుననియు గలదు. అట్లగుచోఁ బ్రథమచక్రమున నిరూపించినరీతి చ.శ్రుతి ఋ ఆఱవదియు, ద్వితీయ చక్రమున నైదవదియు, నగుచు చతుశ్శ్రుతి, షట్శ్రుతియనుటకు బాధకమేర్పడుచున్నది. ఇంతేకాక ప్రథమచక్రమున చతుశ్శ్రుతి,షట్ శ్రుతి ధైవతములు క్రమముగ ౧౯. వదియు ౨౦వదియు, ద్వితీయమున ౧౯ వదియు ౨౧ వదియు నగుడు, ఏకవింశతి, వింశతి, ఏకోన వింశతి శ్రుతి ధైవతము లనవలసివచ్చును. ఇది మిగులహాస్యాస్పదము. గాన నసందర్భమాటచే షడ్జాదిగణనారంభము తగదు. చతుశ్శ్రుతి ఋషభధైవతము లనుదానిని ఋషభ ధైవతములకు సంబంధించిన శ్రుతులలో మాత్రము పరిగణనముచేసి ఇన్నవశ్రుతి యనుట సమంజసమని తేలుచున్నది. ఈ చతుర్వింశత్ శ్రుతులు మఱియొకవిధమునఁ గానవగును.పరాసువారు జర్మనీ ఇటలీ, ఇంగ్లీషు, వీరల షడ్జము (C) కొంచెము వ్యత్యాసముగ శ్రుతి గలిగిన దానిచే అచ్చటినుండి వచ్చు హార్మోనియములఁ గొన్నిటిఁ గమనించిన నొకదాని మొదటి శ్రుతి (C) మరియొకదాని మొదటిదానితోఁ గలియక, స. శు. ఋ, లకు మధ్యనుండుటచే నేశ్రుతులును గలియక చతుర్వింశత్ శ్రుతుల గనఁబఱచుచు గాత్రమున ననుకరింప వీలగుచున్నది. ఇవ్విధమున ద్వావింశత్ శ్రుతులే గాక చతుర్వింశత్ శ్రుతిసముదాయముగూడ నిరూపితమగుచున్నది. ఇట్లే వీణాదితంత్రీవాద్యజంత్రములందు ప్రతిమెట్టునకును మధ్య నగమున మరిమొకదాని నమర్చిన నిరువదినాల్గగును. (ద్వితీయచక్రమునఁ గాననగును) దీని గమనించిన, చ.ఋషభము ఋషభ శ్రుతులలో నాల్గవదియు, చతుశ్శ్రుతిధైవతము ధైవతశ్రుతులలో నట్లే నాల్గవదియు నగుచు సమన్వయమగుచున్నది. కానిచో పూర్వులచే నేర్పఱుపఁబడిన చతుశ్శ్రుతినామమునకు భిన్నము గల్గును. కాని, ద్వావింశత్ శ్రుతులును పూర్వులే నిర్మించియున్నారు. ఇదియు సమన్వయము గావలసియేయున్నది. అట్లుగాక చతు

ద్వావింశతి యనినను ప్రమాదమే. కాన "నెగదీసిన బ్రహ్మహత్యయు దిగదీసిన గోహత్యయు" యనినయట్లుండి ముడివడుట దుర్లభముగ నున్నది. దీననే యనేకపూర్వపక్షసిద్ధాంతములు, చర్చలు జరిగియు ముగియలేదు. తృతీయ చక్రమున నుదాహరించినటుల పాశ్చాత్యులు నిరువదియొకటియే యనిరి. ఇదియునుగాక స్కాందపురాణములో తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణియందు పరమశివుఁడు పార్వతీదేవికుపదేశించిన శ్లైవరో వ్రాసినవచనకావ్యమున నిట్లు నిరూపింపఁబడినది. దీన ద్వావింశతి శ్రుతులనేగాక చతుశ్శ్రుతి రిషభధైవతేత్యాదిసర్వమును సమన్వయించియున్నారు. దీనివివరము చతుర్థచక్రమున గమనించిన విశదము కాఁగలదు. ప్రతిమధ్యమపంచమములకును కాకలీనిషాదషడ్జములకును మధ్యమాత్రము వదలి, యిప్పటిద్వాదశశ్రుతులలో శేషించినపదిశ్రుతులకును మధ్య నొక్కొకవిభాగముఁ జేసిన నిరువదియగును. షడ్జపంచమములఁ జేరి యిరువదిరెండగును. ఇందు చతుశ్శ్రుతిఋషభధైవతములు, రిషభధైవతశ్రుతులలోఁ గ్రమముగ నాల్గవశ్రుతియందేర్పడిసమన్వయమగుచున్నది. ప్రాచీనపద్ధతిప్రకారము శార్ఙ్గదేవులమతము ననుసరించినశ్రుతుల గమనించిన, పదునాలుగు స్థానములలో పందొమ్మిది శుద్ధవికృతిస్వరములు గలవు. అప్పటికాలమున మధ్యమముయొక్క రెండవశ్రుతిని బొందిన అంతర్గాంధారమును, షడ్జముయొక్క రెండవశ్రుతిని బొందిన కాకలీనిషాదమును అల్పప్రయోగములు గలవని సంగీతరత్నాకరమం దుదాహరించి యున్నారు. ఇటులే రామామాత్యులును నుడివియున్నారు. శార్ఙ్గదేవులకు వెనుకటివారును వేంకటమఖి యనువారికి ముందటివారు నైన రామామాత్యులవారి కాలమునకును మునుపే మధ్యషడ్జముల రెండవశ్రుతులను బొందిన అంతర్గాంధార కాకలీనిషాదములు బొత్తుగ వాడుకలోనుండి తొలఁగినవనియు పిమ్మట మూఁడవశ్రుతిస్థానములను బొందినవనియు, ఈ రామామాత్యులవారు వీణయందు పండ్రెండుస్థానములనే నిరూపిం యుండుటవలనను చ్యుతమధ్యమగాంధార మ యంతర్గాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జనిషా మని కాకలీనిషాదమునకును, పేరుపెట్టియు డుటవలనను తెల్లమగును.

" చ్యుతమధ్యమగాంధార చ్యుతుషడ్జనిషా
కౌ, క్రమాదంతరకాకల్యోః స్థానే ప
నిధుం విదుః. (స్వ˚మేళకళా

కాని వేంకటమఖి యనువారికాలమున చ్యుతమధ్యమగాంధారము, చ్యుతషడ్జనిషా మనెడునామములు మాఱిపోయి అంతర్గా ధార, కాకలీనిషాదము లను నామము ల వాడుకలో నుండియుండుటవలన వీనినిమా ము నిట్లే నిరూపించిరి. కాని చతుశ్శ్రుతిరి ధైవతముల సమన్వయించుటలో మా మిదివఱలో నిరూపింపఁబడినటులు పంచ రిషభధైవతము లని స్వతంత్రించి యుప గించియున్నారు. దీనినే రామామాత్యు

శ్లో. లక్ష్యేతు కుత్రచిచ్ఛుద్ధగాంధారస్థాన
శ్రయః, ఋషభః కీర్త్యతే ఉ

పంచశ్రుత్యృషభాహ్వయః, శుద్ధే నిషాదే
నా మాన్య త్స్యా త్పంచశ్రుతిధైవతః॥
(స్వరమేళకళానిధి)

ఇట్లు పంచశ్రుతిరిషభధైవతములని నామ మిచ్చుటకు సహేతుకముగ వ్రాసియున్నారు. గాని పూర్వు లేర్పఱచిన చతుశ్శ్రుతినామమును మాత్రము స్వతంత్రించి మార్చివైచిరి. వీని నన్నిటిని చతుర్థచక్రమున నిరూపించిన వివరమున సమన్వయముఁ జేసియున్నారు గాని స్కాందపురాణమున సీసంగహచూడామణిలోఁగల యీశ్రుతినిరూపణము గానరానికారణమునను, ఈమార్గము సంగీతరత్నాకరము మొదలగు మిగుల ప్రాచీనములగు గ్రంథములలోన నుదాహరింపమియు, భరతమతంగాదులు గూడ నిరువదిరెండుశ్రుతులలో నేయేశ్రుతులందు ఏయేస్వరము లుద్భవిల్లినట్లు నుడివియుండిరో దానికి వ్యత్యాసముగ నుండినందునను, స్వరములకు వివాదిదోషము లేర్పడుటవలనను ఈమతమును మిగుల నేర్పరితనమునుగనఁబఱచి సమన్వయము జేసియుండినను, నమ్మఁదగినది కాదని తోఁచుచున్నది.

తంత్రీవాద్యమగు వీణయందు షడ్జమునకును, శుద్ధరిషభమునకును మధ్య నొకస్వరముఁ జేర్చినయట్లే ద్వాదశస్వరమధ్యమందును నొక్కొకస్వరము గల్పించిన నిరువదినాల్గుశ్రుతు లగునట్లు, ఒక్కొకస్వరమును మూఁడుగ విభాగించిన ముప్పదియాఱుగను, నాల్గుగ భాగించిన నలువదియెనిమిదియు నిట్లే ఎన్నివిభాగములుచేసిన నన్నిద్వాదశశ్రుతులుగఁ బరిణామ మందుచున్న దనుట గానమగును దీని కంతము లేదు.

ఒక్క స, కును, శు. రి, కిని మధ్యనే యనంతములగు శ్రుతులుండఁగ ద్వాదశశ్రుతులకు ద్వాదశానంతము లనవలసివచ్చును. కాని వీనిని గుర్తించుటకు మన చెవి కెంతవఱకు సాధ్యమో పిమ్మట గాత్రమున నెంతవఱకు సాధ్యమో ముఖ్యముగ గమనీయాంశమగుచున్నది. తంత్రీమూలమున నెన్నిటినైన జూపింపవచ్చును గాని గాత్రమున పల్కించుట దుష్కరము. దానిని చెవి గుర్తించుటయు దుస్సాధ్యము. ఇరువదినాల్గు చూపుట సుకరము. ముప్పదియాఱు చూపుటయు, సాధ్యమగును. నలుబదియెనిమిది చూపుట దుస్సాధ్యము జంత్రమున జూపనగును, గాత్రము జేర్చనగునేగాని గమనించు టరిది. ఈశ్రుతివిమర్శనమున వీనినాదతరంగములసంఖ్యగూడ గమనింపవలసియున్నది. ఇదియుఁగాక ప్రపంచమందుఁగల పాశ్చాత్యగానమునఁ బరికించినను సప్తస్వరములే గాక నిరువదియొకటి గల్పించికొనియుండుట గనుచున్నాము. (తృతీయచక్రము) కాని వీనినివరుసగ గానమున బ్రయోగించిన శ్రుతికటువుగనుండుటచేతఁగ్రించి ద్వాదశశ్రుతులలోనికి వీరును మనవలెనే దిగినవా రే. మనవలె వారే దిగిరో వారివలె మనమే దిగితిమో తేలవలసియున్నది. ఇది ముందు వివరింపఁబడును. ఇపుడు స్వీకరింపఁబడిన ద్వాదశశ్రుతులలోను గూడ వివాదిస్వరము లున్నటు లిదివఱలో నిరూపింపఁబడినది. ఇక ద్వావింశతి, చతుర్వింశతి శ్రుతులలోని మాట చెప్ప నవసరము లేదు. ప్రస్తుతద్వాదశశ్రుతులను ప్రస్తరింపఁగా గల్గిన దెబ్బది

రెండు సంపూర్ణరాగములలో ఈదోషయుక్తములు, నలువదిమేళములు కలవు. మిగిలినవి ముప్పదిరెండే. ఈసంఖ్య నారదీయవాక్యమున గల్గు "అష్టావేవ పుంరాగాః తేషాం యోషా ఇతి జ్ఞేయాః చతురుత్తరవింశతి" (శివతత్త్వరత్నాకరం) అను వాక్యమును స్ఫురణమునకుఁ దెచ్చుచున్నది. (వివరము మున్ముందు నిరూపింపఁబడును) కాని యీరాగములు సంపూర్ణరాగములుగఁ జూపియుండలేదు. యిరువదియొకటి, ఇరువదిరెండు, ఇరువదినాల్గుశ్రుతులలో నెన్నిరాగములు వివాదిదోషయుక్తములో చెప్పనగును గాని గ్రంథవిస్తరభీతినిటవిరమింతము. యీశ్రుతులు సమవ్యవధి గలవగునా కాదా యనువిషయము మహావిపులము. అది కొంతవఱకు నిరూపింపఁబడును. తృతీయచక్రమున రెండు, మూడు, కలములలోఁజూచిన నాయాస్వరములపరస్పర నాదతరంగసంబంధప్రమాణము గననగును. ఇయ్యవి సమవ్యవధి గలవి కావని తెలుచున్నది. అయినను మనము ప్రస్తుతపు హార్మోనియంశ్రుతుల గమనించిన, నవియట్లే గానిపించుచున్నవి. అనఁగ షడ్జమ శుద్ధరిషభములకు నెంతతారతమ్యమో శుద్ధరిషభమునకు చతుశ్శ్రుతికి నంతే యనునట్లు గమనింపనగును. మొదటి తెల్ల మెట్టు శ్రుతి (స) గ నుంచిన, దానిపై నల్లది శు. రి. యగును. పిమ్మటనుండు తెల్లది చ. రి. యు నిట్లు వరుసగ 12 శ్రుతులు నగును. మొదటితెల్లదాని స్థానమున మొదటినల్లదానిని శ్రుతి (స) గ నుంచిన రెండవతెల్లది శు. రి. గను, రెండవ నల్లది చ-రి. గను క్రమముగ 12 శ్రుతులగుచు సమవ్యవధి గలవగునట్లు సామాన్యముగ తెలియనగును. కాని తృతీయచక్రమునఁజూచిన నవి యట్లు గానియట్లు స్పష్టమగును. అయినను మిగులస్వల్పమగుభేదముగలవగుటచే చెవికి గ్రహించుట సామాన్యముగ నలవిగాదు. పరిశుభ్రముగఁ గాననగుజలబిందుప్రమైక్రాస్కోపను యంత్రసాయమునజూచిన నెన్నియో జంతువులఁ గాననగునట్లే సామాన్యశ్రోత్రేంద్రియము గమనింప వీలులేని బహుస్వల్పభేదములనైతము పాశ్చాత్యులచేఁ గనుపెట్టబడిన సావర్ట్సు టూత్ డ్ వీల్ అనుజంత్ర సాయమున నింక ననేకములగు నితరయంత్రముల సాయమునను గననగును ప్రతిస్వరమునకును ఆకారములుగూడ గననగును. వీనినిగుఱించి ముందు సంచికయందు విపులముగ వ్రాయఁబడును.

ప్రథమచక్రము

అనాదిగ నిరూపింపబడిన ద్వావింశత్ శ్రుతులును వానికిఁ బ్రస్తుతవ్యావహారికమున నున్న ద్వాదశ శ్రుతులకును సప్తస్వరములకును సంబంధముల దెలుపబడినది.

ద్వితీయచక్రము.

దీన నిటీవల చతుర్వింశత్ శ్రుతులను ద్వాదశశ్రుతులనడుమ నమర్చుటచే చతుశ్శ్రుతి ఋషభధైవతముల సాధించి సమన్వయించి, సప్తస్వరస్థానముల వివరమును దెలుపబడినది.

తృతీయచక్రము

దీన సప్తస్వరములు వీటికిని ద్వాదశ శ్రుతుల యొక్కయు ద్వావింశత్ శ్రుతుల యొక్కయు నేకవింశత్ శ్రుతులయొక్కయు

సంబంధము జూపును. మన హైందవ గానము ననే గాక వీటికి తుల్యమగు పాశ్చాత్యమున హూణ, ఫరాసు, జర్మనీ, ఇటాలియన్, ఈజిప్తుదేశముల గానమున గల యా యా శ్రుతుల నామములును వీనికింగల పరస్పరనాదతరంగ బలములును పరిమాణమును దెలుపుటయే గాక సప్తస్వరములకును గ్రహములకును గల సంబంధము యొక్క వివరము గనబఱచును.

చతుర్థ చక్రము

స్కాందపురాణమందు తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణియందు వచన కావ్యరూపమున పార్వతికి నీశ్వరు డుపదేశించి నటుల షడ్జపంచమముల వర్జించి శేషించిన పది శ్రుతులకును నడుమ నొక్కొక్క శ్రుతి సమర్చిన నిరువదియగుటయు వాని జేర్చిన ద్వావింశత్ శ్రుతులగుటయు దీననే చతుశ్శ్రుతి ఋషభ దైవతములు సమన్వయింప బడుటయు నిత్యాదివివరము దెలుపబడినది.

కోకిల - కల్యాణము

తురగా వేంకటరామయ్య గారు.

కూ యన కోయటంచుఁ గడుఁ
గొంటెలతోఁ దలపట్లు పట్టి క్రొం
దీయనిరాగసంపద న
దేటికి వ్యర్థము సేతువమ్మ! మా
కోయిల! పాడుమా! మధుర
కోమలగానము, భారతీకరా
బ్జాయితవల్లకీశ్రుతర
వామృతవీచుల మేళవింపుచున్.

గీ. రాగసంపద నలరిన రమ్యమేమి?
తీయఁదనమేమి రసన చోటీయకున్న?
భారతీగానబాంధవ్యభాగ్య మంది
ప్రాక్కళాపూర్ణు కేల్పట్టరాదె బాల!

ఉ. బాలరసాలమా! చిగురు
పాన్పు సమర్పుము; జాతివల్లి! పు
ష్పాలసరమ్ము లిమ్ము; మధు
పా! శృతిగీతము లాలపింపు; ప్రా
గ్బాలకళాప్రపూర్ణు నెల
బ్రాయపుఁగోయిల తెన్గుతోఁటఁ బెం
డ్లాడును భారతీశుభక
రాంచితమంగళసూత్రధారణన్.

ప్రథమ చక్రము	ద్వితీయ చక్రము	చతుర్థ చక్రము	స్వరములు	
1 తీవ్రా	1	1 తీవ్రా	షడ్జము	1
2 కుముద్వతీ 3 మందా 4 ఛందోవతీ	2 3	2 కుముద్వతీ 3 మందా	శుద్ధరిషభం	2
5 దయావతీ 6 రంజనీ	4 5	4 ఛందోవతీ 5 దయావతీ	చతుశ్శ్రుతి రిషభం-లేక శుద్ధ గాంధారం ..	3
7 రతికా	6 7	6 రంజనీ 7 రతికా	షట్ శ్రుతి రిషభం లేక సాధారణ గాంధారం	4
8 రౌద్రీ 9 క్రోధా	8 9	8 రౌద్రీ 9 క్రోధా	అంతర్గాంధారము ...	5
10 వజ్రికా	10 11	10 వజ్రికా 11 ప్రసారిణీ	శుద్ధమధ్యమం ...	6
11 ప్రసారిణీ 12 ప్రీతీ 13 మార్జనీ	12 13	12 ప్రీతీ 13 మార్జనీ	ప్రతిమధ్యమం ...	7
14 క్షితీ	14 15	14 క్షితీ	పంచమం	8
15 రక్తా 16 సందీపినీ 17 ఆలాపినీ	16 17	15 రక్తా 16 సందీపినీ	శుద్ధధైవతం	9
18 మదంతీ 19 రోహిణీ	18 19	17 ఆలాపినీ 18 మదంతీ	చతుశ్శ్రుతి ధైవతం-లేక శుద్ధనిషాదం ...	10
20 రమ్యా	20 21	19 రోహిణీ 20 రమ్యా	షట్ శ్రుతి ధైవతం లేక కైశికీ నిషాదం ...	11
21 ఉగ్రా 22 క్షోభిణీ	22 23	21 ఉగ్రా 22 క్షోభిణీ	కాకలీ నిషాదం ...	12
	24			

తృతీయ చక్రము.

నంబరు.	Relative Vibration No.	Ratio.	శ్రుతుల పేర్లు. Italian.	French.	German.	English.	Intervals.	(Hindu) Eastern.	జాతి	సప్త స్వరములు. (Hindu) Eastern.	Western.	Nomenclature used in Harmony.	నంబరు.	[illegible]	రిమార్కు.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	·9200	25 : 23	Do. Bemolle.	Ut. Bemol.	Ces.	C. flat.	Diminished 1st	తీవ్రా	దీప్తా		Do.	Tonic or Key.		Do.	—బృహస్పతి
2	1·0000	1 : 1	Do.	Ut.	C.	C.	1st or Unision	కుముద్వతీ	ఆయతా			Note.	1		
3	1·0417	24 : 25	Do. diesis.	Ut. diese.	Cis.	C. sharp.	Augmented 1st	మందా	మృదు	స		,,			
												,,			
4	1·0800	25 : 27	Re. Bemolle.	Re. Bemol.	Des.	D. flat.	Minor 2nd	ఛందోవతీ	మధ్యా		Re.	Super Note		Re.	—అంగారకుడు
5	1·1250	8 : 9	Re.	Re.	D.	D.	Major 2nd	దయావతీ	కరుణా			,,	2		
6	1·1719	64 : 75	Re. diesis.	Re. diese.	Dis.	D.sharp.	Augted. 2nd	రంజనీ	మధ్యా	రి		,,			
											Mi.	Medient.		Mi.	—సూర్యుడు
7	1·2000	5 : 6	Mi Bemolle.	Mi. Bemol.	Es.	E. flat.	Minor 3rd	రతికా	మృదు			,,	3		
8	1·2500	4 : 5	Mi.	Mi.	E.	E.	Major 3rd	రౌద్రీ	దీప్తా	గ		,,			
9	1·3022	96 :125	Mi diesis.	Mi. diese.	Eis.	E.sharp.	Augd. 3rd	క్రోధా	ఆయతా		Fa.	Sub dominent.		Fa.	—శుక్రుడు
												,,	4		
												,,			
10	1·2800	25 : 32	Fa Bemolle.	Fa. Bemol.	Fes.	F. flat.	Dimd. 4th	వజ్రికా	దీప్తా						
11	1·3333	3 : 4	Fa.	Fa.	F.	F.	Perfect 4th	ప్రసారిణీ	ఆయతా		Sol	Dominent.		Sol.	—బుధుడు
12	1·3888	18 : 25	Fa diesis.	Fa. diese.	Fis.	F. sharp.	Augd. 3th	ప్రీతీ	మృదు	మ		,,	5		
												,,			
13	1·4400	25 : 36	Sol. Bemolle.	Sol. Bemol.	Ges.	G. flat.	Dimd. 5th	మార్జనీ	మధ్యా		La.	Sub medient		La.	—చంద్రుడు
14	1·5000	2 : 3	Sol.	Sol.	G.	G.	Perfect 5th	క్షితి	మృదు			or Super			
15	1·5625	16 : 25	Sol diesis.	Sol. diese.	Gis.	G. sharp.	Augd. 5th	రక్తా	మధ్యా			dominent.	6		
16	1·6000	5 : 8	La Bemolle.	La. Bemol.	As.	A. flat.	Minor 6th	సందీపినీ	ఆయతా	ప		,,			
17	1·6666	3 : 5	La.	La.	A.	A.	Major 6th	ఆలాపినీ	కరుణా			,,			
18	1·7361	72 :125	La diesis.	La. diese.	Ais.	A. sharp.	Augd. 6th	మదంతీ	కరుణా		Si.	Leading note		Si.	—శని
19	1·8000	5 : 9	Si Bemolle.	Si. Bemol.	Bes.	B. flat.	Minor 7th	రోహిణీ	ఆయతా	ధ		or sub tonic.	7		
20	1·8750	8 : 15	Si.	Si.	B.	B.	Major 7th	రమ్యా	మధ్యా			,,			
21	1·9531	63 :125	Si diesis.	Si. diese.	Bis.	B. sharp.	Augd. 7th	ఉగ్రా	దీప్తా			,,			
								క్షోభిణీ	మధ్యా	ని					
22	2·0000	1 : 2	...	...	...	...	Perfect 8th				Do.	Octave.	8	Do.	

మనీషాపంచకము

టి. శివశంకరం పిళ్లగారు,

తలంపునందు ఇమిడియుండు శక్తి అపారమయినది. జగములసృష్టికి తలంపే కారణమని వేదాంతులు చెప్పెదరు. పాశ్చాత్యవిజ్ఞానులు సయితము ఇప్పటి పరిశోధనలచే ఈ తత్త్వమునే స్థిరపఱచుచున్నారు. మనలో నెలకొక్కొక్కరిజీవితమందలి కార్యక్రమమును పరిశీలించినపుడు, వారువారు తలచిన కార్యములన్నియు, తాము కోరినట్లు నెఱవేఱకపోయినను సాధించిన కార్యములన్నిటికిని తలంపులే మూలమనుట విశదపడకపోదు.

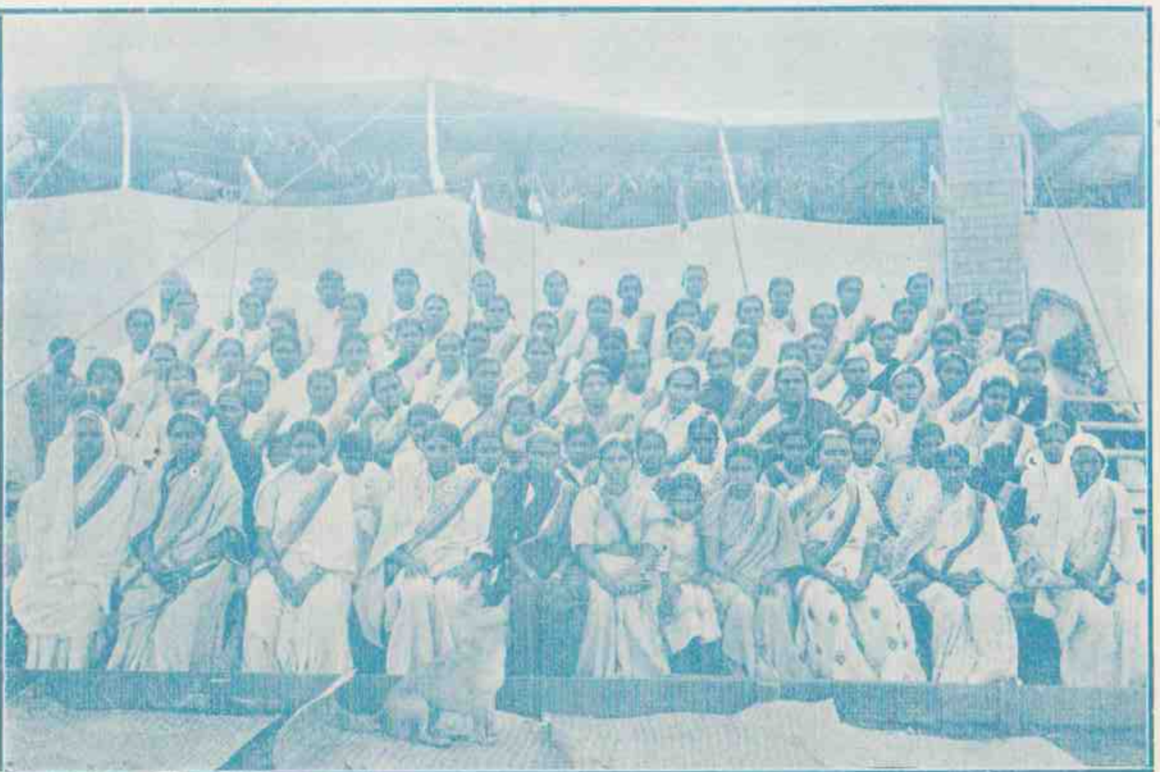
మొన్న కాకినాడ కాంగ్రెస్కై యేర్పడిన గాంధీనగర నిర్మాణమునకు మూలకారణ మేది? ఆంధ్రదేశాభిమానుల తలంపు. రోజునకు 20 వేల మందికి అన్నపానాదులతో ఆతిథ్య మొసంగిన సాహసకార్యమునకు ఆరంభకారణ మేది? కనులకు కానరాక చెవులకు వినని వారి మనసుల దాగియుండిన దయగలతలంపుల పుంజము. లోకమందెల్ల అతిసుందరమయినదని కొనియాడబడు ఆగ్రానగరపు 'తాజ్‌మహల్' చలువరాళ్లచే కట్టబడుటకు మునుపు షాజహాన్ చక్రవర్తియొక్క మనోరథమై యుండెనన్న ఎవరు కాదందురు? అభినవపార్థుడని పొగడదగిన కెమాల్ పాషా తురుష్కదేశమునకే స్వాతంత్ర్యమునుగడించి దానిని సామ్రాజ్యపదమున నెలకొల్పినాడన్న యిట్టి కార్యసాధనకు మూలము తలంపులబలిమి కాక మఱి యేమి? భారతీయుల మనోవృత్తుల నుద్ధరించి వానిని పరార్థోన్ముఖులుగ వెలయ జేయుటకై వ్రాసిన మహాభాగవతము తలంపులచే నిర్మింపబడిన లోకోత్తర శిల్పము కాదా? ఇంతేల' ఒక్కొక్కరియింటను దాగియుండు తలంపులశక్తిచే ఈశ్వరుడే తానని యుద్బోధించు 'సోఽహం' అను మంత్రరాజమునకు భారతదేశము పుట్టినిల్లై యుండ తలంపుల బలముచే మానవుడే కార్యము సాధింపలేడు? సృష్టిక్రమమందు తలంపులవిన్యాసము పరమాద్భుతము. ఒక్కొక్కడును తన ఇచ్ఛవచ్చి

THE GANDHI NAGAR, COCANADA

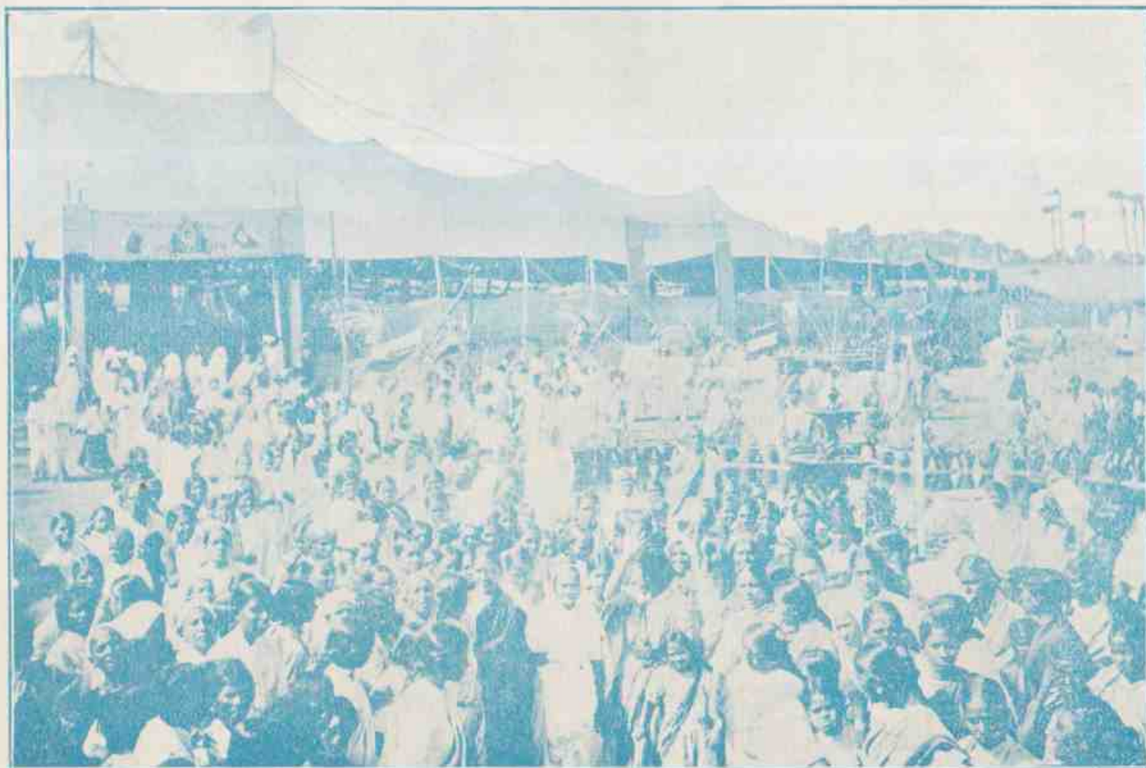
గాంధి నగరము - కాకినాడ

LADY VOLUNTEERS OF THE CONGRESS, COCANADA

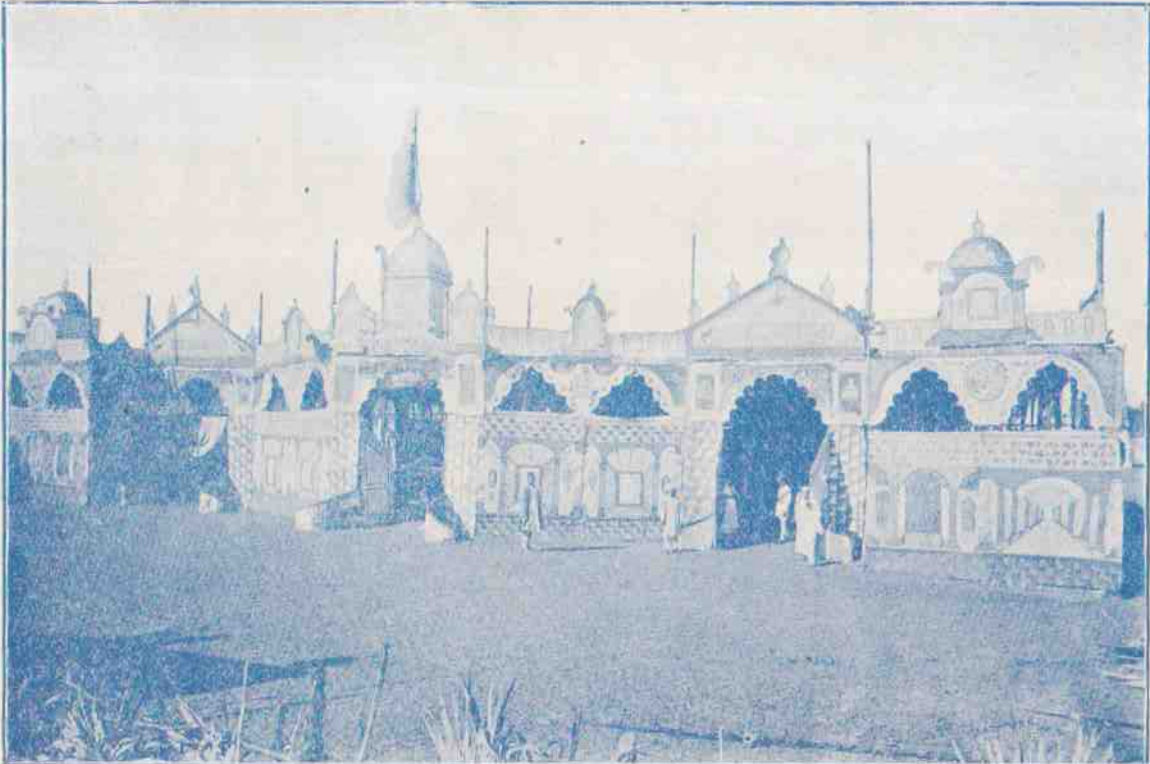
౩౮ వ జాతీయసభా యువతీ సేవాబృందము - కాకినాడ

SRIMATI KASTURIBAI GANDHI ADDRESSING THE LADIES' CONFERENCE, COCANADA

కాకినాడ మహిళా మహాసభ, శ్రీమతి కస్తూరిబాయమ్మగారి యుపన్యాసము

THE KHILAFAT PANDAL, COCANADA

ఖిలాఫతుమహాసభామంటపము - కాకినాడ

నట్లు తలంపు తలుపవచ్చును. చీకటియనక వెల్తురనక యెట్టి అవస్థలయందైనను తలంపులు వచ్చుచునే యుండును. తలంపులు ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటికి కొనిపోవుటకును భద్రపఱచుటకును కర్చుగాని కష్టముగాని కాబట్టదు. శరీరమునకు ఊపిరిని బయటవిడిచి లోగొనుట యెట్లో మెదడునకు తలంచుట యట్లు. నిద్రయందు సయితము మెదడు తలంచుచునేయుండునుగాని మనసు విశ్రమించియుండుటచే తలంచిన తలంపులన్నియు జాగ్రదవస్థయందు జ్ఞాపకమునకు రావు.

కోరిన తలంపులు, కలసినన్ని తలంపులు, శ్రమలేక ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి కొనిపోదగిన తలంపులు, దాచిపెట్టుటకై పెట్టెలుగాని బుట్టలుగాని కాబట్టని తలంపులు మానవులకశమై యుంటటను, అట్టి తలంపులు ఎట్టి కార్యసాధనకేగాని మూలమై యుండుటయు సృష్టిచిత్రమందు అత్యుదారమగునట్టియు అత్యాశ్చర్యకరమగునట్టియు సంగతి యని విచారపరులకు తోపకపోదు.

ఇట్టి సులభసాధనసంపత్తి దైవమనుగ్రహించియుండ అందలి తత్త్వమును మనము మఱచి వర్తించుటచేతనే దేశాభ్యుదయమునకై జరుగుచుండు యత్నములకు బిగువుచాలక కార్యసాఫల్య మాలస్యమగుటకు మూలము.

లోకోద్ధారకములగు ఆదర్శములు మొట్టమొదటి స్థితియందు కేవలశబ్దమాత్రమై కర్ణతాడితము లగుటయు, కాలక్రమమున అవి భావములై పొడగట్టుటయు, అట్టి భావములు పునశ్చరణచే ప్రాణవంతములై నెగడి తీవ్రమయిన మనోరథములుగా జనుల బ్రదుకులనే యావేశించుటయు, అట్టి యావేశము వారిలో నణగియుండు శక్తుల నుద్రేకించి వానిని కార్యోన్ముఖులఁ జేయుటయు, యత్నముల కంతరాయములు కలిగి దాటుకోలేని సంకల్పములు దీక్షగా పురిగొనుటయు, అట్టిదీక్ష పురిగొనినపుడు ఎట్టిత్యాగమునకైనను మనసు వెఱవకుండుటయు, కార్యసాఫల్యమందుగాక, సాధనయందే సంతోషమును పుట్టించుటయు తలంపులసరణి యనుట యనుభవవేత్తలకు దృశ్యము. గాంధీమహాత్ముడే ఈ తత్త్వమునకు సజీవదృష్టాంతమన్న ఎవరు కాదందురు!

మానవయత్నములకు అభ్యంతరము లవశ్యములు. లోకచరిత్రమును దీర్ఘముగ విమర్శించి పరికించినపుడే మహత్కార్యమైనను అభ్యంతరముదాటక సాధింపబడలేదనుట స్పష్టమగును. ఒక్కొక అభ్యంతరమును దాటుకొలది కార్యవిధానమందు పటుత్వము హెచ్చును. ఇట్టి యభ్యంతరములనే వేదాంతులు సంసారమందురు. కనుకనే తరణము సంసారమునకు లక్షణము. ఈపరిజ్ఞానము మనసులందు నెలకొనువఱకు సంసారము మోక్షసాధనమే కాని బంధకారణమే యుండదు

స్వరాజ్యసంపాదన భరతఖండమునకే జాతీయసంకల్పమై యున్నది. స్వరాజ్యమనగేమియో మఱియొకసారి నిరూపింతము. ఈ మహాత్కార్యసాధనకు అభ్యంతరము లెన్నియో యున్నవనియు అందు మనలో వ్యాపించియుండు అస్పృశ్యతాదురాచారము మొదటిదనియు నాయకులు వేనోళ్ల దిక్కుదిక్కులకు మ్రోగుచుండుట కర్ణతాడితమైయున్నది. తాకినమాత్రమున సచేలస్నానము చేయదగినంతటివారలై మనల నావరించుచునట! ఇట్టి జనులసంఖ్య మనప్రజలలో నూటికి ఇరువదివంతున ఆఱుకోట్లకున్నారు. మలయాళము మున్నగుచోట్ల ఇట్టివారు వీథులయందు సహితము నడవకూడదు. వారి బిడ్డలు సర్కారు బళ్లయందు చదువుట కవకాశములేదు. అందరితోపాటు గుళ్లయందు వారు పూజచేయుటకు రాగూడదు. ఇట్టివారిని కుక్కలు పిల్లులకంటె హీనముగ చూతుము. అయిదింట నొకపాలు జనము చండాలురను పేరుతో ఇట్టి కడగండ్లపాలై యుండ జాతియైక్యమునకు వెల్తియింతకన్న ఏమికావలె? ఇట్టిపుండు మనలోనుంచుకొని కెన్యాదేశమందు తెల్లవారు మనజనులను హీనముగ చూతురన్న వారిని అధిక్షేపించుటకు మననాయకులకు నోరెట్లాడును? ఏమొగముతో మనప్రజలు స్వరాజ్యక్రమమును అపేక్షింపగలుగుదురు? ఈలోపమును గ్రహించియే మహాత్ముడు దీర్ఘాలోచనచేసి అస్పృశ్యతాదురాశాపిశాచమును పోదోలుయత్నమునకు నిర్మాణకార్యక్రమమందు ముఖ్యస్థానము నొసగియున్నవారు. ఈసంకల్పము ఒక్కొక కాంగ్రెసునందును బలపఱుపబడుచునేయున్నది గాని ఒక కాంగ్రెసునకును మఱియొక కాంగ్రెసునకును నడుమ 12 నెలల కాలమందు ఈసంగతినిగూర్చి పట్టణములందును పల్లెటూళ్లయందును జరుగుచుండు కార్యభాగమత్యల్పమనుట విషాదకరము. ఆభాసకారణము. పరికించి చూచినపుడు; ఈయస్పృశతా దోషము నివారించుటకు

మనము అనుదినము మిసికితే నిందించుచుండు అధికారవర్గ మైనను కొంతపనిచేయుచున్నది. కొంత మన నేల యెక్కువ యనియే చెప్పవగును. మునిసిపాలిటీలు లోకల్ బోర్డు సభలలో నిమ్నజాతిప్రతినిధులు ఎక్కువజాతివారితో సమానముగ కూర్చొననిచ్చుట మొదటిది. సర్కారు బళ్లలో ఆజాతివిద్యార్థులకు సమానప్రవేశ మొసగుట రెండవది. శాసనసభలందు ప్రాతినిధ్య మొసగుట మూడవది. నిర్మాణకార్యక్రమమందు ఈ భాగమును సాధించుటకై దేశమందు కాంగ్రెస్ కమిటీల యత్నము లిట్టివియని నిర్ణయించుటకు సామగ్రియే లేదేమో! ఇక పండ్రెండు నెలలకు కర్ణాటక రాజ్యమందలి బిజాపు మున కాంగ్రెసుసభసమావేశము కానున్నది. ఈవిష్కంభమున జనులయత్నములు జాతీయనిమ్నతను పూడ్చుటకై మొనయుమార్గముల సూచించుటయే ఈవ్యాసముయొక్క యుద్దేశము.

ఈసంగతియందు సంఘముయొక్క అంతరాత్మ యందే (Social Conference) మార్పు కలుగవలసి యున్నది. ఇట్టిమార్పుల కలిగించుటకు తలంపులకన్న వేరుసాధనము లేదు. నిమ్నతాభావము దేశాదృష్టమని ప్రజల మనసుల నావేశింపజేయుటకు వెతకిచూచిన యెడల పెద్దలు నెలకొల్పిన ఆదర్శము లెన్నియో యున్నవి.

మనీషాపంచకము ఇట్టి యాదర్శములకు మేల్బంతి-కాదు శ్రీకారమనియే చెప్పనొప్పును. ఇది చరిత్రాంశము. అద్వైతమత సిద్ధాంతస్థాపకులగు ఆదిశంకరులను సహితము ఒకానొకప్పుడు అస్పృశతారుగ్మత బాధించెనట. శ్రీవారు గంగాస్నానమొనర్చి కాశీనగరవీధియందు మడుగుతో పాదచారులై వచ్చుచుండిరి. అంత్యజవృద్ధుడొకడు దోవకడ్డమయ్యెను. శ్రీవారు వారిని దూరముగ తొలగిపొమ్మనిరి. అందుకువాడీతీరున ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. తాముదూరముగపొమ్మని యాజ్ఞాపించినది నాశరీరమునా? లేక నాయాత్మనా? శరీరమే యగుపట్ల తమశరీరమెట్లు రక్తమాంసశల్యనిర్మితమో నశరీర మట్లే. శరీరమును కాదు ఆత్మనే దూరముగపొమ్మని సెలవిచ్చితిరా? మీలోనుండు నాత్మయు, నాలోనుండునాత్మయు పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబములే యనుట తమకు తెలియని యంశముకాదు. అనినతోడనే ఆదిశంకరుల యంతరాత్మ ప్రబోధింపబడి యాభావనాబలముచే అస్పృశతాభ్రాంతి నశించి వారిని యీ యంత్యజవృద్ధునికి సప్రదక్షిణసాష్టాంగప్రణామము లాచరింపజేసినది. ఈ ఇతిహాసము శంకరుల జీవితచరిత మందు మనీషాపంచకముపేరితో నేటికిని వ్యవహరించుచున్నాము. ఈవ్యాసారంభమందు చిత్రింపయుండు ప్రతిమ వ్యక్తపఱచుట ఈభావమునే.

ఒక్కొక కాంగ్రెస్ కమిటీవారును పల్లె యనక పట్టణమనక ఇట్టియాదర్శముల వ్యాపింపజేయుట కర్తవ్యము. చదువురానివారు సహితము గ్రహించునటులు ఈభావమునే బొమ్మలు చిత్రించి అమృతాంజనము యొక్క ప్రకటనవలె తిరిగిన దిక్కులందు-తయు కనుల బడునట్లు ప్రచురించుట చటియొకయుక్తి. మనీషాపంచకమును తందనపాటగా నల్లి, సంక్రాంతి, కామునిపండుగ, మహార్నవమి, దీపావళి మున్నగువినోదకాలములందు విద్యావంతులగు యువకులు హాస్యరసమువెల్లి విరియ ఉచితవేషములతోను సాధనములతోను పాడుచు జనులమనసుల నీయాదర్శముల కాకర్షింపజేయుట దేశసేవ. కాంగ్రెస్ సమావేశములందు దినదినము ప్రాతఃకాలమున వెడలు భజనకూటములు తమ దేశీయగీతములతోపాటు, మనీషాపంచకమందలి యాదర్శములవంటి భావములను పాటలుగా కట్టి వర్ణించుటయు ప్రయోజనకారియై యుండును. నాటకప్రదర్శనకాలమందు విష్కంభములలో ఇట్టి భావములను ప్రహసనరూపములుగ ప్రదర్శించుట వింతే కాక వివేకము నాపాదించినట్లగు. సినీమాలవారు సయితము ఇట్టిభావముల బ్రదర్శించుటచే తమ యుద్యమమునందలి యుత్తమకర్తవ్యభాగమును నెఱవేర్చినవారగుదురు.

ఈతీరున దేశీయాభ్యుదయకార్యక్రమమందొక్కొక సోపానమునకును ప్రస్తుతమైయుండు భావముల వెదకి వానిని ఇనుపకారులవలె మొనగలుగ గొట్టి వానితో ప్రజల మానసక్షేత్రముల దున్నినపుడు కార్యబీజముల విత్తుట కనువగును.

అథ మనీషాపంచకప్రారంభః

సత్యాచార్యస్య గమనే కదాచి న్ముక్తిదాయకమ్,
కాశీక్షేత్రం ప్రతి సహగౌర్యా మార్గే తు శంకరమ్. ౧
అంత్యవేషధరం దృష్ట్వా గచ్ఛ గచ్ఛేతి చాబ్రవీత్,
శంకర స్సోఽపి చాండాల స్తం పునః ప్రాహ శంకరమ్. ౨
అన్నమయా దన్నమయం, అథవా చైతన్య మేవ చైతన్యాత్,
ద్విజవర! దూరీకర్తుం, వాంఛసి కిం గచ్ఛగచ్ఛేతి. ౩
కిం గంగాంబుని బింబితేంబరమణౌ చాండాలవాటీ పయః
పూరే చాంతర మస్తి? కాంచనఘటీమృత్కుంభయో ర్వాంబరే?
ప్రత్యగ్వస్తుని నిస్తరంగసహజానందావబోధాంబుధౌ
విప్రోఽయం శ్వపచోఽయమిత్యపిమహాన్కోఽయం విభేద భ్రమః? ౪
జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు స్ఫుటతరా యా సంవి దుజ్జృంభతే
యా బ్రహ్మాదిపిపీలికాంతతనుషు ప్రోతా జగత్సాక్షిణీ,
సైవాహం నచ దృశ్యవ స్త్వితిదృఢప్రజ్ఞాపి యస్యాస్తిచేత్
చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౫
బ్రహ్మైవాహ మిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితం
సర్వం చైత దవిద్యయా త్రిగుణయా శేషం మయా కల్పితమ్.
ఇత్థం యస్య దృఢా మతి స్సుఖతరే నిత్యే పరే నిర్మలే
చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ. ౬
శశ్వ న్నశ్వర మేవ విశ్వ మఖిలం నిశ్చిత్య వాచా గురోః
నిత్యం బ్రహ్మ నిరంతరం విమృశతా నిర్వ్యాజశాంతాత్మనా,
భూతం భావిచ దుష్కృతా ప్రదహత స్సంవిన్మయే పావకే
ప్రారబ్ధాయ సమర్పితం స్వవపు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౭
యా తిర్యఙ్నరదేవతాభి రహ మి త్యంతః స్ఫుటా గృహ్యతే
యద్భాసా హృదయాక్షదేహవిషయా భ్రాంతి స్స్వతో చేతనాః,
తాం భాస్యైః పిహితార్కమండలనిభాం స్ఫూర్తిం సదా భావయన్
యోగి న్నిర్వృతమానసోహి గురు రిత్యేషా మనీషా మమ. ౮
యత్సౌఖ్యాంబుధి లేశలేశత యిమే శక్రాదయో నిర్వృతాః
యచ్చిత్తే నితరాం ప్రశాంతకలనే లబ్ధ్వా ముని ర్నిర్వృతః,
యస్మి న్నిత్యసుఖాంబుధౌ గలితధీః బ్రహ్మైవ న బ్రహ్మవిత్
యః కశ్చిత్ స సురేంద్రవందితపదో నూనం మనీషా మమ. ౯

మనీషాపంచకం సంపూర్ణమ్

గ్రంథస్వీకారము

మన కీ దారిద్ర్యమేల?

భారతవర్ష ఆర్థికచరిత్రము

గ్రంథకర్తలు జేశరాజు రామచంద్రరావు, సత్యసుబ్రహ్మణ్యము గారలు. భారతవర్ష 'ఆర్థిక చరిత్రము' అను నామాంతరము గల యీ గ్రంథము ఆంధ్రయువజన స్వరాజ్యసభ వారి ప్రచురణములందు ఆరవ ప్రచురణము. దీనియందు భారతదేశ దారిద్ర్యమునకు మూలములైన కారణములు సవిస్తరముగ చర్చింపబడినవి. రమేశచంద్ర దత్తు, దాదాభాయి నౌరోజీ, డిగ్బి, వాచా, గోఖ్లె, హిండ్మను, మాలవ్యా, లజపతిరాయి, లక్ష్మణరావు గార్ల మొదలగువారి గ్రంథముల సారాంశమును ప్రభుత్వము వారి నివేదికముల లెక్కల సారాంశమును నిందు జేర్చబడి ఆర్థిక చరిత్రమంతయును సంక్షేపముగను 15 ప్రకరణములందు బాగుగను క్రోడీకరింపబడినది. భరతఖండము సహజసంపదలను గలిగియుండియును నేల దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నదియో గనుగొనుటయును దారిద్ర్యమునకు ప్రతీకారములను నిర్ణయించుటయును స్వరాజ్యస్థాపనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు పీఠికయందు వ్రాసినటులు "స్వరాజ్యమన్న ప్రజల కన్నవస్త్రములసమస్య" యని రాజ్యాంగచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. ఆంగ్లరాజ్యతంత్రజ్ఞులు భరతఖండము బ్రిటీషుపరిపాలనముక్రిందను సంపదలతో దులదూగుచున్నదని సిద్ధాంతము చేయుట యాచారమైనది. కర్జను ప్రభు వీసిద్ధాంతమును స్థాపించుటకు శ్రమపడి పుస్తకమును బ్రకటించెను. ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వము వారు ప్రకటించెడి నివేదికములన్నియును సంపద్వృద్ధిని సూచించెడి లెక్కలతో నిండియుండును. కాని ఆ లెక్కలను బాగుగ బరిశీలించెడివారలకు బైపూతలు పోయి లోపలిగుట్టు బయటబడుచున్నది. ఈ గ్రంథ మట్టిపరిజ్ఞానమును సంపాదించుట కుపయోగపడుచున్నది.

భారతదేశమును జూచినవారలకు బ్రత్యక్షమగు మొదటి విషయము ప్రజల దుర్భరదారిద్ర్యము. అమెరికాయందు తలయొకటికి రూ 750 ల ఆదాయమునకును భరతఖండమునందు తలయొకటికి రూ 30 ల యాదాయమునకును గల తారతమ్యమె దేశదారిద్ర్యమును చెప్పక చెప్పుచున్నది. దేశదారిద్ర్యమునకును పరాధీనస్థితికిని గల సంబంధ మీ గ్రంథమునందు లక్ష్యలక్షణములతో నిర్ణయింపబడినది. మూడవ ప్రకరణమునందు భరతఖండమునందు ప్రపంచమునం దేదేశమునందు లేనివిధమున భూమిపన్ను వృద్ధిచేయబడినవిధము తెలుపబడినది. నాల్గవ ప్రకరణమునందు నేతపరిశ్రమ బలవంతముగ నాశనము చేయబడినవిధము తెలుపబడినది. అయిదవ ప్రకరణమునందు నౌకావ్యాపార మంతయును బ్రిటిషుప్రజలస్వాధీనమైనవిధము విమర్శింపబడినది. బ్రిటీషువ్యాపముల కేర్పాటును బోయెడి కోట్లధనప్రవాహము దారిద్ర్యమునకు మూలమై క్షామదేవతకును మృత్యుదేవతకును దేశ మాటపట్టైన విధ మితర ప్రకరణములందు జర్చింపబడినది. అపారమైన సైనికవ్యయము రైల్వేలవ్యయము స్వదేశ[illegible]కును పరదేశలాభమునకును వినియోగపడుచున్న విధము తెలుపబడినది. పదియైదవ ప్రకరణమునందు [illegible] పూసలను గ్రుచ్చినటులు నూటయేబదియేండ్ల బ్రిటీషుపరిపాలనము సమకూర్చిన యనర్థపరంపరలు తెలుపబడినవి.

స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మహాందోళనము జరుగుచున్నకాలమునందు భారతపుత్రులు తమప్రాచీనౌన్నత్యమును వర్తమానావస్థను గనుగొనక భావిపరిణామమును నిర్ణయింపజాలరు. గ్రంథమునందు సామాన్యముగ దేశీయవిషయములె యున్నను 328 పుటలయందు భారతదేశార్థికచరిత్ర యంతయును చక్కగ నిముడ్పబడి గ్రంథము సకలజనోపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథము తేటతెనుగున వ్రాయబడి స్వరాజ్యప్రచారకులకును విషయాలోచనమునకును నుపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథకర్తలీ గ్రంథమునందు కేవలము బాహ్యసాధనదృష్టినే

కాక నాంతరంగికసాధనదృష్టిని సయితము పర్యాలోచనముచేసిన గ్రంథోపయోగ మతిశయిల్లి యుండును. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముల పరిజ్ఞానముతోపాటాత్మపరిజ్ఞానమును నవసరమగుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు నిర్దేశించిన యాంతరంగికసాధనములకు సయితము ప్రజాలక్ష్యమును మరల్చుట స్వరాజ్యసంపాదనమున కవసరం బగుచున్నది. ఆంధ్రయువజనస్వరాజ్యసభవారి యీ ప్రయత్నమును నాంధ్రప్రపంచ మాదరించి వారి ప్రయత్నములకు ప్రోత్సాహ మొసంగి స్వరాజ్యరథప్రచారమునకు దోడ్పడుట ధర్మము.

రాయలు ఆక్టేవో ౭౭8 పుటలు వెల రూ 1—8—0.

దేశరాజు రామచంద్రరావుగారు,
గాంధిమహావిద్యాలయము, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

* * * *

కర్ణభారము

భాసకవికృతము. విద్వాన్ కోపల్లి శివకామేశ్వరరావుగారిచే నాంధ్రీకృతము. తెనాలిలో ప్రకటితము.

పూర్వచరిత్రగాథల నరయుటకై పండితులు పరిశోధనము గావించిన సందర్భమున బయల్పడిన గ్రంథజాలములో నెల్ల భాసమహాకవికృతులు మిక్కిలి రసవంతములుగ నున్నవని రసికులంగీకరించియున్నారు. వానిలో నీకర్ణభారమొకటి. పరిమాణమునచిన్నదయ్యు కావ్యోత్కృష్టమున నుదారత నతిశయించు నీచిన్నిరూపకమును విద్వాన్ కోపల్లె శివకామేశ్వరరావుగారు చక్కగ తెనిగించి ఆంధ్రసారస్వతమునకు మేలు గావించిరి. దానకర్ణుడని పేర్గన్న కర్ణుడు తనకు జన్మకాలమున లభించినవియు, ప్రాణసంరక్షకములునగు కవచకుండలములనుఅర్జునప్రాణరక్షణార్థియై కుహనాయాచకుడై వచ్చిన యింద్రునకు సమర్పించి నిస్స్వుడగుటయే ఈరూపకమునందలి యుదారకథనము. తెనిగింపులో మూలకృతియొక్క పటుత్వము చెడకుండ కాపాడినందుకు శ్రీ శివకామేశ్వరరావుగా రభినందనార్హులే కాని పద్యము లచ్చటచ్చట విషమగతుల నడచుచు శ్రవణ మనోహరములు కకున్నవి. గీత, కందపద్యములనేక సరళమోహనములు కవి పడెను శ్రమ మెన్నటికి వృథ కానేరదు.

“కాత్రనం ప్రజలం బాలింపంగలుగుధర్మ” అను గీతపద్యపాదమున, “ఇవతురగసమానములు నరనాథమాన్యములు రాజ్యరమణం దగుసా” అను కందపద్యపాదములును గణబద్ధములై యున్నను చెవి కింపు నింపుటలేదు. కవిగారిట్టి విషయముల నొకించుక సహృదయులయభిప్రాయమును మన్నించి యనుష్ఠింతురుగాక. గ్రంథము రవీంద్రుని గ్రంథములమాదిరిని చక్కగ ముద్రింపబడి ముద్దులొలుకుచున్నది.

* * * *

నృత్యకళ (సచిత్రము)

ఎలెనార్ ఎల్డర్ గారు, దివ్యజ్ఞానప్రచురణాలయము, అడయార్, మద్రాస్. వెల రూ. ౦-౧౨-౦

ఈ గ్రంథమున అంగవిక్షేపప్రధానమగు పాశ్చాత్యనృత్యకళయొక్క సంప్రదాయమును పూర్వపుగ్రీకు లేర్పరచినసూత్రముల ననుసరించి రేమాండ్ డంకను ఇసాడోరా డంకను అను అన్నచెల్లెండ్రు సర్వజనసులభముగను, సహజసుందరముగను నుండునట్లు సంస్కరించి నిర్వచించినరీతి సచిత్రముగ నభివర్ణింపబడినది. అంగవిక్షేపప్రధానమగు పాశ్చాత్యనృత్యకళ సూక్ష్మరసభావాభివ్యంజనకు చాలదని నాట్యకళారహస్యవేదులు గ్రహించుచున్నారు. అంగవిక్షేపమువలన రసభావధోరణులు స్థూలముగ మాత్రమే సూచితములు కాగలవు. డంకన్ పద్ధతిని ప్రస్తుతపాశ్చాత్యనర్తకులును, నృత్యవిద్యాలయములును balance, profile dancing లను ప్రధానముగ పోషించు గ్రీకునృత్యకళను ప్రస్తుతనాగరికతకును, విద్యాపద్ధతులకును శరీరవ్యాయామసాంప్రదాయములకును ననువగురీతి నవలంబించుచున్నారని గ్రంథమున తెలుపబడినది.

ఈగ్రంథమునందలి విషయములు భారతీయులకంతవిశేషములుగ దోపజాలవు. ఏలననగా:— భారతీయనాట్యకళ అంగవిక్షేపమును భావాభినయమును సమన్వయముజేసి పోషించుచున్నది. కేవలాంగవిక్షేపప్రధానమగు నాట్యకళకు నృత్యమనిపేరు. ఇది తాండవ, లాస్య, రాసాది విభేదములతో నొప్పుచున్నది. భావాభినయసహితమగు నృత్యము నాట్యమని పిలువబడుచున్నది. భావరాగతాళసహితమగు నాట్యము భరత మనబరగును. భరతశాస్త్రభాగములలో మొదటిదియగు భావాభినయ మభినయశాస్త్రనియమితము. రాగతాళవిషయము సంగీతశాస్త్రనియమితము. అభినయశాస్త్రముపై నందికేశ్వరునిచే సంస్కృతభాషలో రచింపబడి శ్రీయుతులగు దుగ్గిరాల

గోపాలకృష్ణయ్య, ఆనందకుమారస్వామి పండితులచే నాంగ్లభాషలోనికి తర్జుమాచేయబడిన "అభినయదర్పణము" అను గ్రంథము నేటికిని ప్రమాణముగ నంగీకరింపబడుచున్నది. ప్రాచీననృత్యముయొక్క ఛాయలు నేటికిని రాసము కోలాటము మొదలగునృత్యములయందు వ్యక్తమగుచున్నవి. అభినయము నిత్యమును వారకామినీ నృత్యమునందు ప్రదర్శితమగుచునే యున్నది. భారతీయ నటులు, వారిలోముఖ్యముగ నాంధ్రభాగవతులు, నృత్యాభినయములను రెండిటిని జతపఱచి సమన్వయముచేసి నృత్యముచేయుచు రసభావాభివ్యంజనము గావించుచున్నారు. ఇట్టినటులలో శ్రీఆదిభట్ల నారాయణదాసు గారును, కూచిపూడి భాగవతులలో నొకరగు వేంకటనారాయణ గారును ప్రత్యేక ప్రశంసార్హులు. వీరు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములగు రసభావములనుగూడ నతిమనోహరముగను ప్రత్యక్షముగను నభినయించుచు నృత్యము చేయుదురు. విజాతీయనాట్యసంప్రదాయదాసులగుచున్న ప్రస్తుతాంధ్రనటకులు వీరినృత్తవిశేషముల నలవఱచికొని నాట్యకళను పెంపొందింపఁదగును. వారకాంతల పాలై పసువు దక్కిపోయిన భారతీయనాట్యకళ నుద్ధరింప బద్ధకంకణులగువారి నట్లుచేయుట కాలసింపవలదని యీ గ్రంథము ప్రోత్సహించుచున్నది.

* * * *

ఏకాంతసేవ

వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు, ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథనిలయము, కాకినాడ.

ఈకావ్యమునకు తెలుగు ఇంగ్లీషుభాషలలో పీఠికలువ్రాసిన విమర్శకులు గ్రంథము విమర్శనాతీతమని చెప్పుచు 144 వ శ్లోకమ ప్రయోగించియు కారణములనుమాత్రము తెలుపక విడిచినందున శాసనోల్లంఘనము తప్పనిసరి యైనది. రాధామాధవుల ప్రణయమును వర్ణించు నీకావ్యము పాశ్చాత్యసారస్వతమున Idyll అనుపేరబరగు కావ్యధోరణికి సరిపోవును. కావ్యవస్తువు మానవహృదయాంతర్గతభావనివేదనమే యయ్యు ప్రకృతివర్ణనముతో విశేషముగ మేళవింపఁబడి ప్రస్తరింపబడినది. ఈ ప్రస్తారము కేవలప్రాచీనసంప్రదాయానుసారముగగాని కేవలనవీనసంప్రదాయానుసారముగగాని కావింపక నీజంటకవులు "క్రొత్తపాతల మేలుకలయిక క్రొమ్మెఱుంగులు జిమ్మగా" ద్విపదలలో సాధ్యమైనంతవఱకు లక్షణయుక్తమును సులభమును నగు శైలిలో పాశ్చాత్యవాఙ్మయపరిచయమువలన నుద్బుద్ధములగు భావములను ప్రాచీనభారతీయకవిసమయములతో సమన్వయముజేసి పోషించి వర్ణించిరి. రాధకు మాధవుని యెడ గల యనురాగమును, మాధవుని దాక్షిణ్యస్వభావమును, మాధవుని దక్షిణనాయకత్వము మూలమున రాధ హృదయమున జనించు స్త్రీసహజములగు నీర్ష్య, ప్రణయకోపము, శంక, దైన్యము మొదలగు గుణములును రాధయొక్క వినిశ్చలభక్తితో మేళవింపబడి చక్కగ పోషింపబడినను, భాగవతపురాణమును వైష్ణవకవుల కావ్యములను, గీతగోవింద, కృష్ణకర్ణామృత, కృష్ణలీలాతరంగిణీ రాధికాసాంత్వన మాదిగాగల కావ్యములను జదివినవారికి కొంతవఱకు పరిచితములే. కాని పల్లవి నొక్కొక్కదాని నూతగా గొని సులభశైలిని రచింపబడిన గీతికలతో నీకావ్య మొప్పుచున్నది. ప్రకృతివర్ణనముకూడ ప్రాచీనభారతీయకవిసమ్మతమార్గముననే కావింపబడిన దని మానమ్మకము. "ప్రణయవనంబులోపలి పుష్పరథము, తుమ్మెదా వేవేగ తోలి తేవమ్మ!" "విరిబోణి యీమాట విన్నావటమ్మ? కనకాంగి నానాథు కన్నావటమ్మ!" "చిత్తమా, చిత్తమా, చెదరబోకమ్మ" "పాడవే కోకిలా పాడవే పదము" "తోలవే తుమ్మెదా తోలవే రథము" మొదలగు పల్లవులు వినసొంపుగనున్నవి. "నెలవంక దొన్నెలో నిర్మలామృతము" అను ప్రయోగము నిజముగ నద్భుతమును చవిజూపించుచున్నది. "భీకరజంతుగంభీరనాదముల, గిరికొన్న యుద్దండగిరిగహ్వరమున, చలువరాతిన్నెపై సకలంబు మఱచి, నెఱబాలునింబోలి నిదురించు"చుండిన శ్రీ గోపకృష్ణుని మనోహరరూపదర్శనము నీకవులు పాఠకుల మనోనేత్రములకు లక్షింపజేసిరి. రాధాస్వభావము సుకుమారముగనే వర్ణింపబడినది. సహజశీలము, అనురాగము, భక్తి మొదలగు సద్గుణము లామె కలంకారములుగ కవులు ప్రసాదించిరి. కాని యామెభావప్రస్తారమున నవత యంతగా ప్రస్ఫురించుటలేదు. రాధయొక్క హృదయమర్మము గోచరము కాకుండగ ప్రకృతివర్ణనలు కొంచెము మఱుగుపఱచుచున్న వేమో యని అనుమానము వొడముచున్నది. వర్ణనలయందుగాని భావప్రస్తారమునందుగాని మితమును పాటింప నీకవిశ్రేష్ఠులను గోరు

చున్నాము. శైలి సులభమును రసపోషకమునైనను కొన్ని పట్టుల కేవలము చమత్కారప్రధానమగుచు రసపుష్టికి కొరంత వాటిల్లజేయుచున్నది. ప్రక్రమాలంకారము మితముగ నుపయోగించినచో గుణమగును కాని విశేషముగ ప్రస్తరించినచో రోకంటిపాటయట్లయి కావ్యపటుత్వమును సడలించును. భావసాక్షాత్కారము బాగుగ పొందినకవి చేయు వర్ణనలయందు మితభాషణమును రూపైక్యసిద్ధియు ప్రస్ఫుటమగుచుండును. భావసాక్షాత్కారము చాలినంతగ కలుగనప్పుడే చమత్కారప్రధానములగు కవిసమయములగను, అతిశయోక్తులను, దీర్ఘవర్ణనములకును, విపరీతభావప్రస్తారములకును ప్రసక్తి కలుగును. భావశక్తి (Imagination) కావ్యవస్తువును కల్పించి పోతపోసి రూపైక్యసిద్ధినొందించును. ఊహాశక్తియు చమత్కారమును కావ్యవస్తుగుణవిశేషములను ప్రస్తారమునూత్రము కావించునే గాని రూపైక్యసిద్ధి నొందింపజాలకున్నవి. ఈ "ఏకాంతసేవ" యందు చమత్కారమే కొన్నిచోట్ల ప్రధానముగ పోషింపబడుట కావ్యము యొక్క రససిద్ధికి లోటుగల్గించుచున్నది. ప్రక్రమాలంకారమును విరివిగ వాడవలెనను నిచ్ఛయే ఈచమత్కారవిలసనమునకు కారణమగుచున్నది. ఏతత్కావ్యభావసౌకుమార్యమునకు ద్విపదతో పాటు వాడుకభాషయు దోహదము కావింపగలిగెడిదేమో యను నాశ రసికులలో కొందఱను పీడింపక మానదని మా విశ్వాసము. ఏది ఎట్లున్నను నీకవు లింత రసవంతముగ నీకావ్యము రచించినందు కభినందనార్హులనుట నిస్సంశయము.

* * * *

"భారతీయకళలను పరిశ్రమలను ఉద్ధరించు మార్గము"

ఈ. బీ. హావెల్. దివ్యజ్ఞానప్రచురణాలయము, అడయూర్, మద్రాస్.

పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవ్యామోహితులై భారతీయులు తమ కళాసంప్రదాయములను తృణీకరించు స్థితికవచ్చినయదనున సత్యమును వారికి దృగ్గోచరముజేసి భారతీయకళాపునరుద్ధరణ గావించిన మహనీయుడే ఈగ్రంథకర్త. భారతీయులలోనెల్ల ప్రప్రథమమున పాశ్చాత్యనాగరికతకు దాసులై అపమార్గదర్శులు కాజొచ్చిన వంగదేశీయులకు భారతీయకళారహస్యమును ప్రత్యక్షము గావించి అవనీంద్రనాథఠాకూరు మొదలగు చిత్రకారులను ప్రోత్సహించి, అభినవవంగీయ చిత్రకళాసంప్రదాయమున కొకరీతిగా జన్మకారణుడయ్యె నీ హావెల్ దొరగారు. భారతీయశిల్పమును గూర్చియు, చిత్రకళనుగూర్చియు నిత డుద్గ్రంథముల రచించెను. విమర్శనపాత్రమగునీగ్రంథమున హావెలు గారు భారతీయపరిశ్రమల యభివృద్ధికి పాశ్చాత్యదేశములలో పరిపాటియగుచున్న యంత్రనిర్మాణమును, ఫ్యాక్టరీ విధానమును తోడ్పడజాలవనియు భారతీయకళాధర్మముల ప్రకారమును స్వకులధర్మముల ప్రకారమును వివిధపరిశ్రమల నవలంబించుచున్న శిల్పిశ్రేష్ఠుల నాదరించి ప్రోత్సహించుటయే సాధనోత్తమ మనియు, భారతీయ విద్యాధికులు తమధనమును విదేశాగతమగు వస్తుసామగ్రికై వెచ్చింపక ఆనందజనకమగు చిత్రకళాసౌందర్యముతో నొప్పారు భారతీయచిత్రశిల్పాదులకై వినియోగించి భారతీయకళలను పోషించి ధన్యులు కాదగుననియు నుద్బోధించిరి. విద్యావిధానమున చిత్రకళావిజ్ఞానము ప్రధానాంగముగ నుండవలెనని వీరు తెల్పిన విషయము వాస్తవము. నేడు మనవిద్యాధికులలో ననేకులు తమ బి. యే., యం. యే., బి. యల్. మొదలగు పట్టములను కేవలధనార్జనోపాయముల గావించి జీవితపరమావధిని సమగ్రముగ ననుభవించి చరితార్థులు కాజాలకున్నారు. ఇందుకు రసికతలేమియే కారణము. విద్యావిధానమున రసికతను పోషించు సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదిశాస్త్రములను విద్యాధికారులు చేర్పకపోవుటచే నిట్టియనర్థము వాటిల్లుచున్నది. సంగీతసాహిత్యాదిశాస్త్రములు నేర్చిన ప్రయోజన మేమి? పొట్టనిండునా? యను భావము విద్యాధికులలో ప్రబలుట విచారకరము. ధనధాన్యాదికములవలన సంపాదింపదగిన సుఖముకన్న సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదికములవలన లభించు నానందము వేయిమడుంగు లుత్తమమని గ్రహింపవలసియున్నది.

గ్రంథమున స్త్రీలు కావింపదగిన పరిశ్రమలవిషయమున నత్యుపయోగకరమగు నొకసూచన గావింపబడినది. అది యేమనగా స్త్రీలునూలువడికి వస్త్రములను చేతిమగ్గములపైన నేయవలెననియే. గృహలక్ష్మి యనదగు

గృహిణియే గృహమునకు శోభయు నలంకారమును గూర్చును. అట్టిగృహిణి తనయలంకారముపట్ల నెంతశ్రద్ధ వహించునో గృహాలంకారములపట్లను, గృహపరికరముల పట్లను నంతశ్రద్ధ వహించినచో భారతీయపరిశ్రమల భవిష్యత్తునుగూర్చి భయమొంద నవసరములేదు. గ్రంథకర్త చెప్పినట్లు స్త్రీలు నూలువడికి వస్త్రములను స్వహస్తములతో నేసి అద్దకముచేసినచో నేటేట వస్త్రములకు గాను విదేశముల కేగు ధనప్రవాహము నరికట్టగలుగుదురు. గాంధీమహాత్ముని చలువచే తిరిగి ఈ విషయమున స్త్రీలును పురుషులునుగూడ నభిమానమును శ్రద్ధను వహించుచుండుట శుభావహము. భారతీయచిత్రకళల విషయమై పాశ్చాత్యపండితులు వెలిబుచ్చిన యపోహలకీగ్రంథమున చక్కని సమాధానము లొసగబడినవి. గ్రంథము రచింపబడి చాలసంవత్సరములైనను ఇందలివిషయము నేటికిని రసికులకు విచారణీయమై సకలజనులకు నాదరపాత్ర మగుచున్నది.

* * * *

భారతీయకళలు - పరిశ్రమలు

స్టెల్లా క్రామ్రిష్, ఆర్. శ్రీనివాసన్, కృష్ణస్వామి పిళ్లె, డబ్ల్యు. డీ. యస్. బ్రౌనుగార్లచే విరచితము; దివ్యజ్ఞాన ప్రచురణాలయము, అడయార్, మద్రాస్.

అడయారున1922వ సం॥డిసంబరు నెలలోజరిగిన చిత్రకళాప్రదర్శనము సందర్భమున పైనపేర్కొనబడినవారిచే నొసగబడిన యుపన్యాసములే ఈగ్రంథరూపమున ప్రకటింపబడినవి. "భారతీయకళాపరమార్థము" అను వ్యాసమున స్టెల్లా క్రామ్రిషుగారు భారతీయకళాభిజ్ఞులు స్వకీయభావసాక్షాత్కారమును సంప్రదాయాగతవిజ్ఞానములో మేళవించి జాతీయజీవితమును తమరచనలయందు బ్రస్ఫుటముగ బ్రతిఫలింపజేసినవిధము నభివర్ణించి, భారతీయ కళాసంప్రదాయమునందలి ప్రమాణము, రూపభేదము, లావణ్యయోజనము, భావము, సాదృశ్యము, వర్ణవిన్యాసము మొదలగు నియమముల పరమార్థమును దెలిపి, భారతీయకళాభిజ్ఞుల మతమున నీతికిని రసానుభూతికిని వైరుధ్యము లేదనియు, పరస్పరవిరుద్ధవిషయసమన్వయరూపమగు శాంతియే, ఐక్యమే భారతీయకళకు పరమావధియనియు, దృష్టాదృష్టముల రెండిటిని శిల్పి రసోద్బోధకములుగ ప్రదర్శించుననియు "అభిసారికా" చిత్రసాహాయ్యముతో సువ్యక్తము గావించిరి.

ఈమెయే "నవీనపాశ్చాత్యకళాసంప్రదాయము" లను వ్యాసమునందు వర్ణవిన్యాసప్రధానమగు Impressionism, సూచనప్రధానమై ఇటాలియనులచే నవలంబింపబడిన Futurism, స్వరూపయాదార్థ్యప్రదర్శనప్రధానమై ఫ్రెంచివారిచే నవలంబింపబడిన Cubism, రసానుభవప్రదర్శనప్రధానమై భారతీయకళకు దరిదాపుగా వచ్చునదియై జర్మనులచేతను రష్యనులచేతను నవలంబింపబడిన Expressionism, చిల్లరవర్ణనలే ప్రధానముగ గలిగిన Constructionalism, వినోదమే ప్రధానముగ గలిగిన Dadaism మొదలగు కళాసంప్రదాయముల పోకడలను చక్కగ వివరించెను.

"దాక్షిణాత్యగానము" అనువ్యాసమున ఆర్. శ్రీనివాసన్ గారు కర్నాటకగానధోరణి, ఆశాస్త్రమునకు సంబంధించిన ఆధారములను, నియమములను, సంప్రదాయములను వివరించి, ఆయారాగములను పాడదగిన సమయమును నిరూపించి, కీర్తన, పల్లవి, రాగాలాపన, తేవారం, తిల్లానా, జావళీ మొదలగు గానఘణతుల స్వరూపస్వభావములను విశదము గావించిరి. వీరుతెల్పిన విషయములలో నెల్ల కర్ణాటకగాయకులు శారీరసంపత్తి నలవఱచికొని రసపోషణముసే లక్ష్యమునం దుంచుకొనవలెనను సూచనయు, జంత్రము లెప్పుడును గాయకుని "గాత్రపుపాట"కు లోబడియుండవలెనే గాని దానిని మ్రింగివేయ యత్నింపదగదను సూచనయు, గాయకులు కేవలగానకళయందేకాక ఇతరలలితకళలయందు సైతము కొంతయభినివేశము పొందదగుసను సూచనయు, సకలకర్ణాటకగాయకాదరపాత్రములని మా యభిప్రాయము.

కృష్ణస్వామిపిళ్లెగారు తమవ్యాసమునందు దక్షిణభారతదేశమున నిన్న మొన్నటివరకు ప్రచారములోనుండి నేడు క్షీణత నొందుచున్న వడ్రంగము, చెక్కడము, దంతపుపని, శిల్పము, వెండిబంగారపుపని, మొదలగు పరిశ్రమలస్థితిగతులను వర్ణించి వానికి తగినప్రోత్సాహము నొసగదగునని యుద్బోధించిరి.

డబ్ల్యు. బీ. యస్. బ్రౌనుగారు ట్రేడుయూనియనులను పేర జరగు కార్మికసంఘనిర్మాణము ద్వారా భారతీయపారిశ్రామికులయొక్కయు వివిధశిల్పులయొక్కయు స్థితిగతుల నభివృద్ధినొందించి వారిని పెట్టుబడిదారుల ప్రాబల్యమునకు దాసులు గాకుండ కాపాడుట యత్యవసరమని తమవ్యాసమున స్పష్టీకరించిరి.

ఈగ్రంథము చక్కగా ముద్రింపబడి కళాభిమానులకును భారతీయపరిశ్రమాభిమానులకును నత్యంతాదరపాత్రమై యొప్పుచున్న దని మాయభిప్రాయము.

పత్రికాస్వీకారము

సారస్వతసర్వస్వము

పత్రికాధిపతి ఏలేరుపాటి రామభద్రచయనులు గారు, తెనాలి.

త్రైమాసపత్రికయొక్క నాలుగవసంచిక మా కార్యస్థానము చేరినది. రంగులతో వేయబడిన సరస్వతీ చిత్రము ముఖపత్రము నలంకరించుచున్నది. సారస్వతమునకు సంబంధించిన వివిధవిషయములను గూర్చి పలువురు పండితులు వ్రాసినవ్యాసములతో పత్రిక యొప్పుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ. వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారిచే రచింపబడిన "నాగటిచాలు" అను ఖండకావ్యము రసభరితముగనున్నది. మిగిలిన వ్యాసములలో రాజశేఖరకవి - జుంగూర్చి బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారును, పూర్వగ్రంథముల యవస్థలనుగూర్చి శ్రీ నడకుదుటి వీరరాజుపంతులు గారును, వ్రాసినవ్యాసములును "అసురహాతక మహారాజు" అను పేరుతో తెనిగింపబడిన టాల్స్టాయి కథయు ప్రత్యేకప్రశంసకు తగియున్నవి. ముద్రణము మునుపటికన్న బాగుగనున్నది.

"సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి"

పత్రికాధిపతి శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు, బి. యే. యల్. టీ. పైపత్రిక ఆంగ్లభాషలో ప్రతిమాసమును ప్రకటింపబడుచు భాషావిషయికములగు నపూర్వపరిశోధనములతో విలసిల్లుచున్నది. "ప్రాచీన తమిళకము"నుగూర్చి ఆర్. రంగాచారియార్ యం. యే. యల్. టి. గారును, ప్రాగ్దేశనాగరకతను గూర్చి యస్. భీమశంకరరావు బి. యే. గారును, "ప్రాచీనాంధ్రభాష" "ప్రాచీనాంధ్రులకును శాతవాహనులకునుగల సంబంధము" నుగూర్చి పత్రికాధిపతులును, వ్రాసిన వ్యాసములు చరిత్రపరిశోధకులకును జిజ్ఞాసువులకును విజ్ఞానదాయకములుగ నున్నవి. ఇట్టి పత్రికలవలన ప్రాచీనాంధ్రనాగరకతాస్వరూపము నేడు మనకు కొంతవఱకైనను గోచరము కాగలదని విశ్వసించుచున్నాము.

కలువకన్నె

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

శ్రీలకిలను నవ్వి నన్నాలకింపఁజేసి
సొంపుపెంపున ననుఁ దమకింపఁజేసి
కేళిగిలిగింత ననుఁ బులకింపఁజేసి
చక్కఁబోయెద విదియేమి చందమామ!

గీ. మోము నెత్తితి నీముద్దుమోము జూడఁ
గనులఁ దెఱచితి నీచక్కఁదనముఁ జూడ
మనసు విచ్చితి నీచల్లఁదనమునీడ
కోరిక మాఁగినఁ దప్పేమి చందమామ!

గీ. నావలపుఁజూపు తనకంట నాటెనేమొ
చక్క నీకంటనే నన్నుఁ జూచి నవ్వి;
చెంత చెలి మెచ్చి నన్నిట్లు చిన్నబుచ్చి
చనుటయే నీకు న్యాయమా చందమామ!

ఆ. కమ్మదేనెసోనఁ గలదు మైకమటంచు
వలపుగాలి మరులు గొలుపు ననుచుఁ
గలువకన్నె బ్రదుకు గారడిగాఁ జేసి
చనుట తగునె నీకుఁ జందమామ!

ఆ. మంతనంబు లయ్యె మాటలు లేకుండ
మోహముద్ర లయ్యె ముట్టకుండఁ
గలలఁగాంచుటయ్యె గనుమోడ్పు లేకుండ
నింద లేల నాకుఁ జందమామ!

సాభిప్రాయ విశేషములు

రుష్యాపరివర్తనము

ప్రపంచపరివర్తన మదృశ్యముగ జరుగుచున్న విధమును నానాదేశ వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. వివిధదేశములందును చిరకాలభుక్తములైన ధనాభిమానమునకును కులాభిమానమునకును బలాభిమానమునకును మతాభిమానమునకును పదచ్యుతి గలుగుచు మహాపరివర్తనము తాండవమాడుచున్నది. రుష్యాయందు మహాపరివర్తనబ్రహ్మాణ్యుడు లెనిను పరమపదమున కేగినను లెనిను స్థాపించిన నవధర్మవాసనలు ప్రపంచావృతమై నవయుగనిర్మాణమున కస్థిభారముగ నున్నవి. లెనిను రక్తప్రవాహముతో స్థాపించి పోషించిన సోవియెటు విధానము స్వరూపభేదములను పొందినను ప్రాచీనవిధానములు పదచ్యుతిని బొందినవిధమును పొందుచున్నవిధమును ప్రపంచేతిహాసము విశదము చేయుచున్నది. రుష్యాయందు నిరంకుశముగ నేలిన మతములు రాజప్రాసాదములు యంత్రాలయములు విద్యాలయములు పదచ్యుతిని బొందుచు కార్మికరాజ్యము ప్రబలుచున్నను పశుబలప్రాజాపత్యము పూర్వమువలె నవిచ్ఛిన్నముగ నేలుచున్నది. రుష్యాయందు జరుగుచున్న మహాపరివర్తనమునందు రూపవర్తన మధికముగను ధర్మపరివర్తనము న్యూనముగను గోచరం బగుచున్నది. భౌతికలక్ష్యముల నారాధించెడి ప్రజలకు రూపారాధనమునందు లక్ష్యము నిలుచుటయును సహజము. ప్రజాలక్ష్యము భౌతికభోగారాధనము నుండి ధర్మారాధనమునకు మరలనంతవఱకును పరివర్తనఫలము ప్రపంచశాంతికి సాధనము గాజాలదు. నవయుగధర్మనిర్మాణమును జేయుటకు తనకు శక్తి లేకపోయినను ప్రాతవాసనలను నిర్మూలముచేయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి జయభేరిని ప్రపంచమునందతటను మ్రోగించిన లెనిను మహావ్యక్తిగను ప్రపంచేతిహాసములందు పరిగణింపబడగలడు. పెట్రోగ్రాడునకు 'లెనినుగ్రాడు' అని నామకరణము చేయుటయును సోవియెటుప్రభుత్వమును ఇటలి గ్రేటుబ్రిటను లంగికరించుటయును లెనిను ప్రతిభను చాటుచున్నవి.

* * * *

కార్మికప్రభుత్వము

గ్రేటు బ్రిటనునందు కార్మికపక్షవిజయము నూతనశకారంభమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. పూర్వాచారపరాయణత్వమునకు నిలయమైన గ్రేటుబ్రిటనునందు రుష్యాయందువలెనే కార్మికపక్షము రాజ్యాధికారమును బూనినది. ప్రభుత్వలును ప్రభువర్గాభిమానులును నిరసించిన రామ్సె మాక్డొనాల్డు గారును వారి వర్గమువారును పరిపాలనాధికారమును

వహించుచున్నారు. కార్మికవర్గమువారి యధికారము చిరకాలము సాగినను సాగకపోయినను గ్రేటుబ్రిటనునందు జరుగుచున్న పరివర్తనమును కార్మికవిజయము విశదముచేయుచున్నది. కార్మికవిజయము ప్రపంచశాంతికి సాధనము గాకపోయినను ప్రాతవాసనలను నిర్మూలము చేయుటకు సాధనంబై నవధర్మనిర్మాణమునకు దోడ్పడగలదు. పనివాండ్రు స్త్రీపురుషులు మంత్రులగుట యొకవిశేషమైనను మంత్రివర్గపు నిర్మాణము లిబరలుపక్షప్రాబల్యమును కార్మికపక్షపు దౌర్బల్యమును ప్రయోజనాభావమును సూచించుచున్నది. పెద్దమాటలను చెప్పిన రామ్సేమాక్డొనాల్డు గారు భారతరాజ్యాంగమునకు సానుభూతి గల కర్నలు వెజివుడు బెన్సూరు హాల్డేనుప్రభువుగార్లను వదలి "సర్ సిడ్ని ఆలివరుగారిని మంత్రినిగ నియమింపవలసిన యవసరమె మంత్రివర్గపు దృష్టిని విశదము చేయుచున్నది. మహాపండితులును కర్మదక్షులును గల మంత్రివర్గమైనను నిరంకుశాధికారబద్ధమై స్వప్రయోజనపరాయణమైన రాజ్యాంగవిధానమునకు ప్రాణము నొసంగజాలదు. సంకల్పసామ్యత్వము లేని మంత్రివర్గము బ్రిటీషుద్వీపములకును భారతభూమికిని విశేషమైన ప్రయోజనమును సమకూర్ప జాలదు. లిబరలుపక్షసహాయము మీద నాధారపడియున్న లేబరుపక్షమే ముహూర్తమునందైనను నిర్గమించుట సంభవమైనను కార్మికపక్షము పొందిన విజయనాదము నవయుగనిర్మాణమునకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు కార్మికవిజయము రుష్యాయందువలె పశుబలాధారమునను గాకను భావబలాధారమునను గలుగుట ప్రపంచశాంతికిని ధర్మసంస్థాపనమునకును శుభసూచకముగ నున్నది. మితవాదనాయకులు ధన్యవాదముల నర్పించుచు రామ్సేమాక్డొనాల్డుగారి కంపిన సందేశములు గౌరవచిహ్నములైనను నిరర్థకములని కాలము తెలుపగలదు. ఉదారహృదయుడైన సర్ సిడ్ని ఆలివరు గారును భారతరాజ్యాంగసింహాసన ప్రభావమువలనను సంకుచితహృదయము నె పూనుట సహజము. సోవియటు ప్రభుత్వమును పూర్తిగ నంగీకరించిన కార్మికప్రభుత్వము స్వధర్మారాధనమును నిర్భయముగఁ జేయుట ప్రశంసార్హమై నవయుగధర్మాభ్యుదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది.

* * * *

కాకినాడసభలు

భారతజాతీయమహాసభ భగవదనుగ్రహమువలనను కాకినాడపురమునందు జయప్రదముగ పరిసమాప్తము నొందినది. ఈ మహాభారమును జయప్రదముగ నిర్వహించిన కాకినాడ పౌరులును వారికి దోడ్పడినవారును ప్రశంసలకు పాత్రులు. గాంధినగరనిర్మాణమునందును కార్యభారనిర్వహణమునందును గల సాధకబాధకములు కాంగ్రెసును జూచినవారలకు దెలిసియున్నవి. వందలసేవకులకును వేలప్రజలకును అన్నపానాదులను వసతులను గల్పించుటయందు గల కష్టముల కాద్యంతము లుండవు. గాంధినగరమునం

దీవిషయములందు చక్కని యేర్పాటులు చేయబడి ప్రజలు సౌఖ్యము ననుభవించిరి. కాకినాడయందు గాంధినగరమునకు గలిగిన రైలు నీటివసతుల సౌకర్యములును సదుపాయములును సామాన్యముగ నితర కాంగ్రెసులం దపురూపముగ నుండెను. బొంబాయి కలకత్తా మద్రాసు డిల్లీ అహ్మదాబాదు నగరములందు నాగరకసంపద లధికముగ నుండియుండినను కాకినాడయందు లభించిన సౌకర్యములు ప్రతినిధుల కితర ప్రదేశములందు లభించియుండవు. జీవనోపాధికిని కాంగ్రెసువ్యవహారములకును సంబంధించిన సదుపాయము లన్నియును గాంధినగరమునందు సౌలభ్యములై వ్యయప్రయాసము లనవసరము లైనవి. స్వచ్ఛంద సేవకుల వినయవిధేయతలు ప్రతినిధులమన్ననలను బడసినవి. మహిళా సేవకదళము ఖద్దరు బట్టలను ధరించుచు జేసిన సేవయు నగరసంకీర్తనములును ఆంధ్రస్వరూపస్వభావములను భారతభూమికి సువ్యక్తము చేసినవి. పరార్థపరాయణుండైన ప్రఫుల్లచంద్రరాయిపండితుని ప్రశంసలకు పాత్రమైన యాంధ్రత్వము నిజస్వరూపమును వ్యక్తము చేసి ధర్మసంస్థాపనమునకు యథాశక్తిని పాటుపడుగాత!

* * * *

కాంగ్రెసుమహాసభ

కాకినాడ సభలకు మౌలానా మహమ్మదలీ షౌకతల్లీగారల సాన్నిధ్యసాహచర్యము లనిర్వచనీయమైన ప్రతిభను గలుగజేసినవి. దేశసేవకై నిర్బంధముల ననుభవించిన యాలీ సోదరులు ప్రజాప్రియులు. వారి సాహచర్యము కాకినాడసభల విజయమునకు దోడ్పడినది. ముప్పదియెనిమిదవ భారత జాతీయ మహాసభ కధ్యక్షతను వహించిన మహమ్మదాలీగారి వ్యక్తిత్వము సభావిజయమునకు దోడ్పడినది. మహమ్మదాలీగారి శౌర్యగాంభీర్య వివేకములు కాంగ్రెసు విజయమున కుపచరించినవి. మహమ్మదాలీగారి హాస్యస్వభావము చిత్తప్రవృత్తి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిస్థాపనమునకు దోడ్పడినవి. డిల్లీ కాంగ్రెసునం దంగీకృతమైన సమాధానతీర్మానమునకు మహమ్మదాలీగారు కారకులైనపుడా సమాధానమును మహమ్మదాలీగారి యధ్యక్షత క్రిందను జరిగిన కాంగ్రెసుసయిత మంగీకరించుట యవసరము. కాంగ్రెసునందుగల రెండుపక్షములవారును వారివారి విశ్వాసముల కనురూపముగ బవర్తించుట కవకాశమును కాంగ్రెసు తీర్మానము కల్పించి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిని స్థాపించినది. బహిష్కారధర్మమునందు విశ్వాసము గల రాజగోపాలాచార్యులు గారికిని సభాప్రవేశధర్మమునందు విశ్వాసముగల దేశబంధుదాసు గారికిని సమాధాన మేర్పడినపుడు శాసనసభాప్రవేశనిషేధవాదముల బలము పోయినది. రెండుపక్షములందును పట్టుదల గలవారలకు కాకినాడతీర్మాన మసంతృప్తిని గలుగజేసినను సభానంతరము దేశమునందు ప్రబలిన శాంతవాతావరణము సమాధానావసరమును విశదముచేసినది. కాకినాడకాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి దేశము నిర్మాణకార్యదీక్షను బూనవలసియున్నది. ఆ వ్రతమును దేశ మెంతవఱ కనుష్ఠించునదియును కాలము విశదముచేయగలదు. నిర్మాణకార్యవిధానమునందు ముఖ్యాంగమైన ఖద్దరుప్రచారమునందాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశములను కాకినాడకాంగ్రెసు విశదముచేసినది. దీనియందు ప్రచురించిన కాంగ్రెసు పటముల సందర్శనము విషయావగాహనమునకు దో

ద్పడగలదు. ఖద్దరుగుడారము ఖద్దరువస్త్రధారణము ఖద్దరుప్రదర్శనము ఖద్దరుప్రచారమున కాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశములను స్పష్టముచేసినవి. ఈ యవకాశముల నాంధ్రప్రజలును నాయకులును ఖద్దరుబోర్డును వినియోగించి నిర్మాణకార్యవిధానాంగమైన ఖద్దరుప్రచారమునకు దోడ్పడి కాకినాడకాంగ్రెసు సమాధానమును సార్థకముచేయుట ధర్మము. శాసనసభలయందు స్వరాజ్యపక్షమునకు గలిగిన బలము ప్రతిష్టంభనమునకును స్వరాజ్యసంపాదనమునకును నుపయోగకరములు గావని యనుభవము విశదము జేయగలదు. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసుగారి పట్టు నెగ్గినది. అసహాయయోగసంరంభమునం దలసట చెందిననాయకులకు విశ్రాంతి గలిగినది. అసహాయోద్యమావలంబకులకు మహత్తరమైన యాశాభంగము కలిగినది. దైవనిర్ణయములను శిరసావహించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుట కాంగ్రెసుప్రచారకులకు ధర్మమై యున్నది.

* * *

ఇతరమహాసభలు

ఖిలాఫతుసభాధిపత్యమును వహించిన మౌలానా షౌకతాలీగారి సరళస్వభావమును గాంభీర్యపరాక్రమశీలమును ఖిలాఫతు సభావిజయమునకువలె కాంగ్రెసు విజయమునకును దోడ్పడినవిధమును సభావ్యవహారములు విశదముచేసినవి. షౌకతాలీగారి విశాలహృదయ ఢంకానాదము సమ్మోహజనకమై విభేదములను మఱపించినది. అలీసోదరులందు భీమాకారమును కోమలహృదయమును గల షౌకతాలీగారి సంబోధనలు సర్వత్ర ప్రజావిశ్వాసమునకు బాత్రములగుచు ప్రజాహృదయమునందు సంచలనమును గలుగజేసినవి.

కాకినాడయందు జాతీయవారమునం దితరమహాసభలును యథాప్రకారము సమావేశమై జాతీయహృదయమునం దుదయించిన మహాసంచలనమును విశదముచేసినవి. హిందీసాహిత్యసమ్మేళనసభ హిందూస్థానీభాషను సాధ్యమైనంతవఱకు కాంగ్రెసు వ్యవహారమునందు జాతీయభాషనుగ నుపయోగింపవలయునని నిర్ణయించినది. వాలంటీయరులసభ హిందూస్థానీ సేవాదళవిధానమును నిర్ణయించినది. మహిళాసభ ఖద్దరుప్రచారవ్రతమును స్వీకరించినది. విద్యార్థిమహాసభ జాతీయవిద్యావసరమును నిర్ణయించినది. సంఘసంస్కరణమహాసభ సకలజాతులకును స్త్రీపురుషులకును సాంఘికస్వాతంత్ర్యావసరమును ప్రతిపాదించినది. ఆస్తికమహాసభ గానమహాసభ దైవోపాసనవిధానమును నాదోపాసనక్రమమును నిరూపించినవి. కాకినాడయందు గూడిన మహాసభ లన్నియును నాంధ్రహృదయక్షేత్రమునందు ప్రబుద్ధమైన మహాచైతన్యమును విశదముచేసినవి. కాకినాడ సభలందు సువ్యక్తమైన మహాసంచలనము దేశావృతమైన సకలసంస్థాపనలందును గోచరంబగుచు జాతీయజీవనతరంగములను సువ్యక్తముచేయుచున్నది. ఆంధ్రప్రపంచము కాకినాడయందు గాంధినగరమునందు మహాసభలయందు వ్యక్తముచేసిన కార్యపరత్వమును సేవావిధానమును సహనశీలతను నిత్యజీవనవిధానమునం దభ్యసించుచు నాంధ్రత్వసిద్ధిని బడసి భారతజాతీయజీవనమునందు యథార్థస్థానమును బడయును గాత! సంపూర్ణమైన గాంధినగరమునందు గాంధిమహాత్ముడు ప్రత్యక్షముగ లేకపోవుట గొప్ప కొఱతగ నుండెను.

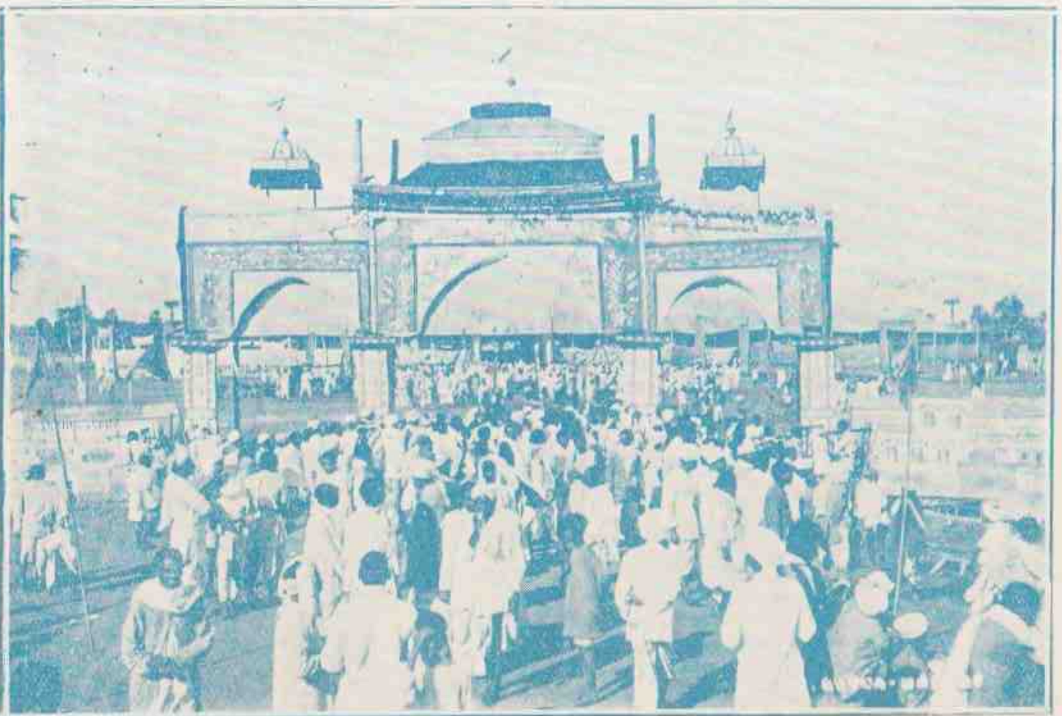
* * * *

గాంధిమహాత్ముడు

గతమాసమునందు గాంధియనారోగ్యస్థితి పిడుగువలె నాకస్మికముగ వ్యక్తమై ప్రజాహృదయమునందు మహాసంక్షోభమును గలుగజేసినది. వెనుకటిదినమునను నారోగ్యముగనున్న గాంధిమహాత్ముడు మఱుదిన మనారోగ్యముగ నుండుట యసంభవము గదా! ఈయసంభవవార్తలను రామదాసు గాంధికి దెలిపిన వైద్యుడసమర్థుడో వంచకుడో యమధర్మరాజున కెఱుక. ఏది యెట్లున్నను గాంధిమహాత్ముని ప్రాణమును రక్షించిన కర్నలు మేడకుగారు వంద్యులు. ఆపత్సయమునందు సయితము గాంధిమహాత్ముడు వ్యక్తముచేసిన సహనము త్యాగము శాంతము సాధుశీలము యథార్థముగ మహాత్ముని జేయుచున్నవి. ప్రాణోపద్రవసమయమునందు సయితము శ్రీనివాసశాస్త్రిగా రభ్యర్థించినను సత్యశీలమును సంరక్షించుకొనుటకై దేశమునకు సందేశమును దెలుపుటకు నిరాకరించి యాత్మధర్మమును గాపాడి మహాత్ముడు తనధర్మశీలమును విశదముచేసెను. అట్టి మహానుభావుని ప్రాణాపాయసమయమునందు సయితము నిర్బంధమునందుంచుట యధర్మమైనను సధర్మవిధానసంరక్షకుల కహంకారరక్షణమునందు గల విశ్వాసము ధర్మసంరక్షణమునందు గలుగకున్నది. ప్రపంచమంతయును తలక్రిందులగుచున్నను మాయాధికారపూజారులు మాత్రము ధర్మరహస్యమును గ్రహింపజాలకున్నారు. ప్రపంచమంతయును శాంతమూర్తియైన గాంధివిమోచనమును గోరుచున్నను నిరంకుశాధికారహృదయము మాత్రము దుర్భేద్యముగ నున్నది. ఇంగ్లాండునందు లేబరుపక్ష మధికారులైనను స్వదేశమునందు స్వరాజ్యపక్షము ప్రబలినను మితవాదులు స్వతంత్రవాదులు కోరినను నిరంకుశదుర్గమునందు జేరిన గాంధిమహాత్మునకు మోక్షణోపాయ మసాధ్యముగనె యున్నది. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు గాంధిమహాత్మునివిమోచనమునకు సంబంధించిన ప్రతిపాదన మామోదితము గాకపూర్వమె రీడింగు వర్గమువారి హృదయమునందు వివేకోదయ మగు నని యాశించినవారికి రాజప్రతినిధి భారతశాసనసభలో నొసగిన యుపన్యాసము అధికారుల చిత్తవృత్తి యింకను మాఱనివిధమును సువ్యక్తము జేయుచున్నది. పశుబలసాధనమునను భౌతికభాగ్యభోగముల మూలమునను మహాపరివర్తనసంరంభమునందు మునిగి యున్న ప్రపంచమునకు అహింసాసాధనమును త్యాగమును శాంతిప్రదమైన యాత్మయోగమును బోధించిన మహానుభావుడు నిర్బంధదుఃఖము ననుభవించుట నవయుగోదంతమునందు విచిత్రాధ్యాయముగ నుండగలదు. ఆంధ్రలోకము గాంధిమహాత్ముని యాదేశములను బాలించి యీశ్వరప్రసాదమును బడయునుగాత! ఈ రెండవ సంచికను ముగించెడి సమయమునను గాంధిమహాత్ముని బొంబాయిప్రభుత్వము విడుదలజేసినదను శుభవార్తను విని దయామయుడైన పరమేశ్వరునకు ప్రణామములను సమర్పించుచున్నాము. పుష్య బ॥ ౧౩ భానువారమున మహాత్ముని సందర్శించినపుడె మహాత్ముని విమోచనము ధ్రువమని యంతరంగమునందు విశ్వాసము గలిగినది. ఈవిశ్వాసమును మిత్రు లంగీకరింపకపోయినను అది యథార్థమైన దని కానందము నొందుచు గాంధిమహాత్మునకు సంపూర్ణారోగ్యము గలుగుటకు పరమేశ్వరుని వేడుచున్నాము.

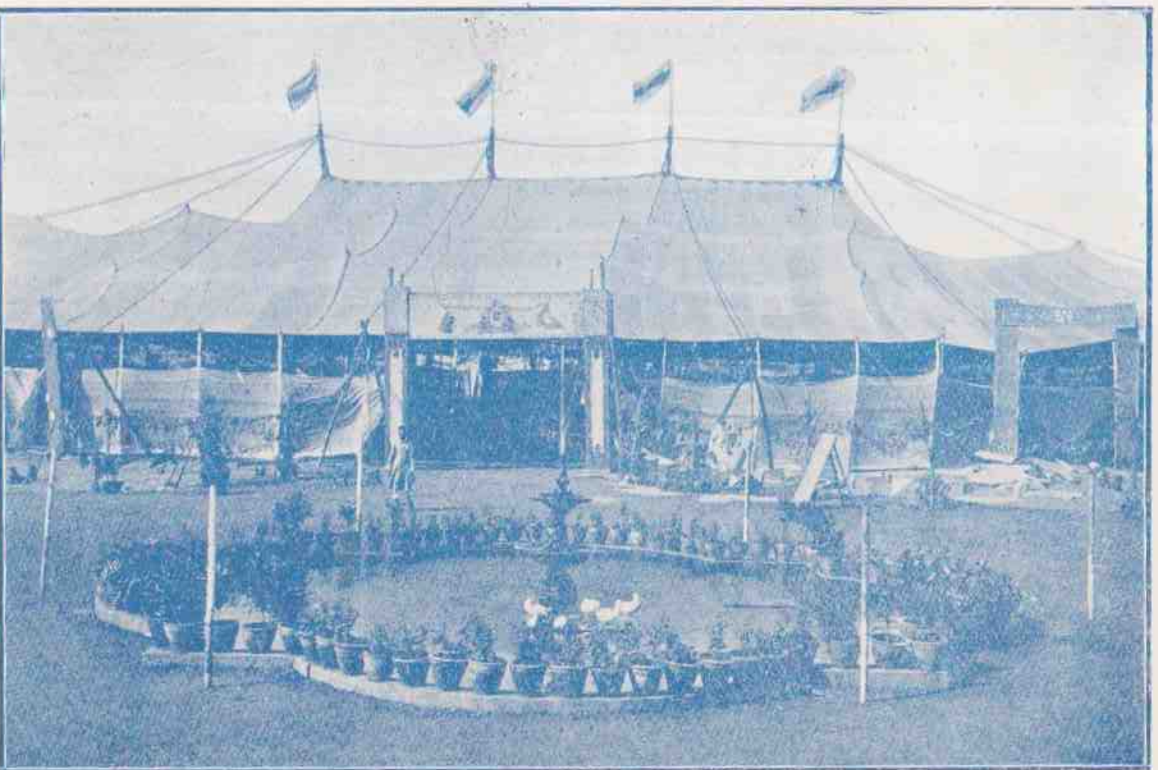
Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7. Thumbu Chetty Street, G. T. Madras.

THE MAIN ENTRANCE TO THE CONGRESS PANDAL

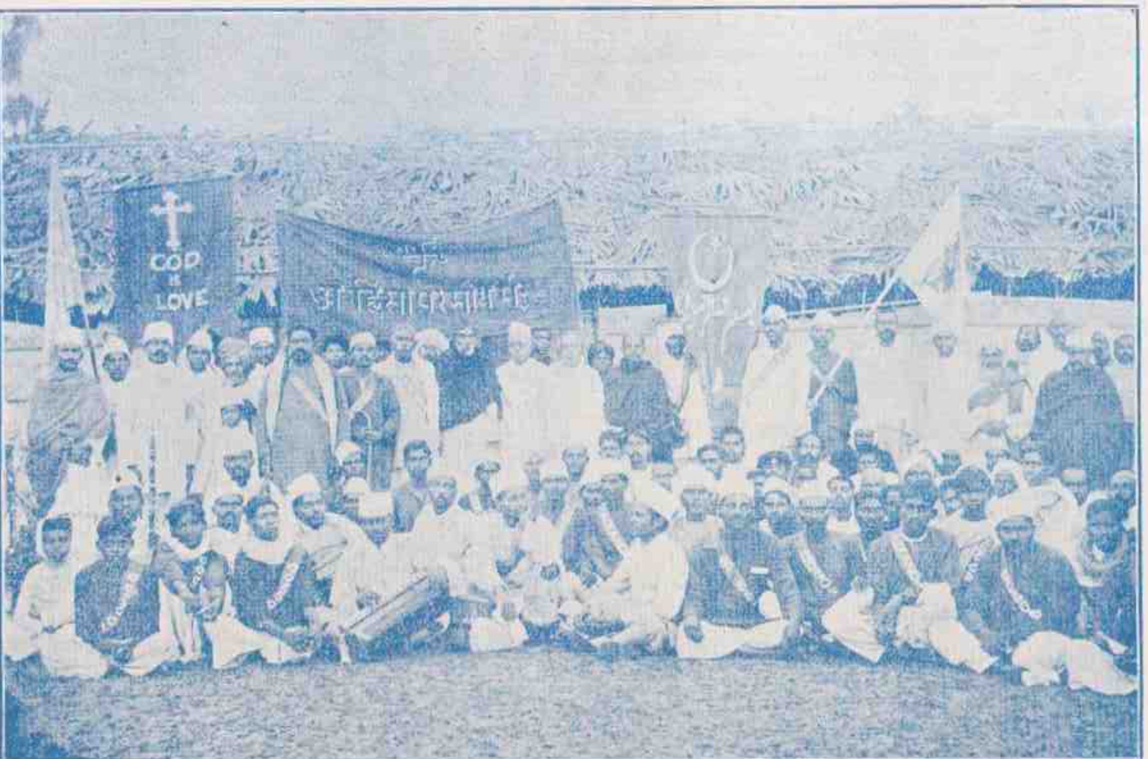
౩౮ వ జాతీయ మహాసభా సింహద్వారము - కాకినాడ

THE KHADDAR PANDAL OF THE 38TH INDIAN NATIONAL CONGRESS, COCANADA

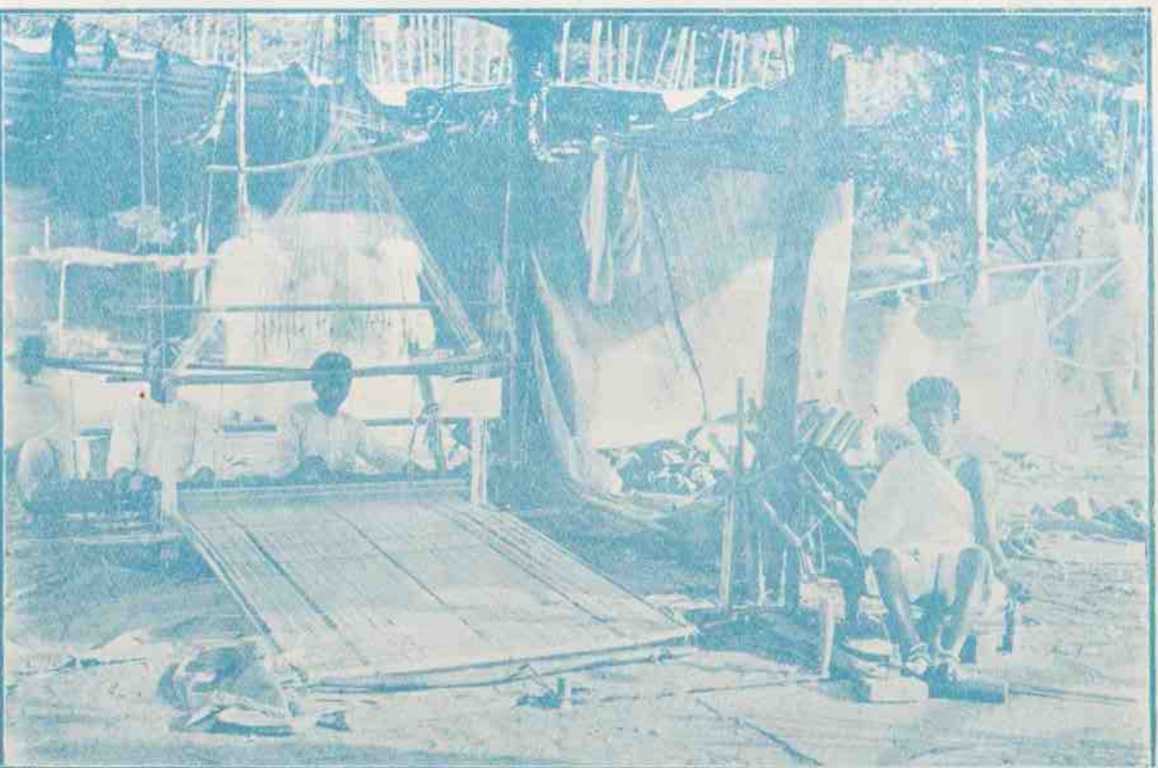
౩౮ వ జాతీయమహాసభ - ఖద్దరు గుడారము - కాకినాడ

THE AUDI-ANDHRA BHAJAN PARTY, COCANADA

ఆదిమాంధ్రుల భజనసంకీర్తనము - కాకినాడ

WEAVING EXHIBITION OF THE KHADI ASRAM, BONTALAKODUR, COCANADA

ఖద్దరు నిర్మాణ విధానము - బొంతలకోడూరునందలి ఖాదీఆశ్రమవాసుల ప్రదర్శనము . కాకినాడ